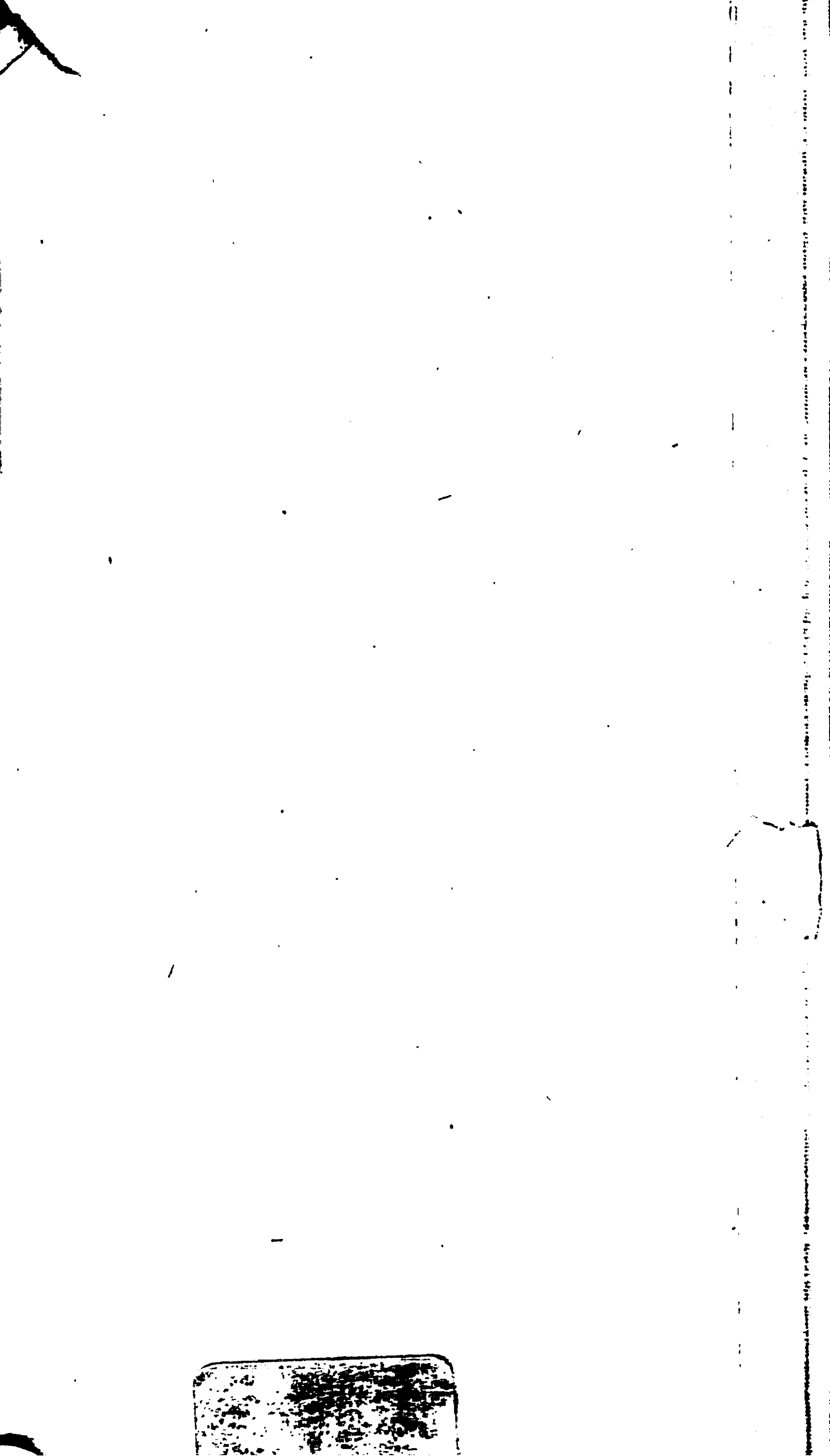

VADERLANDSCH WOORDENBOEK

XXIX. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

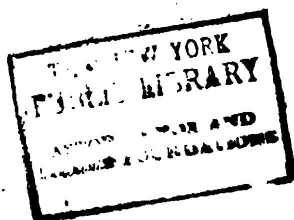
NEGEN-EN-TWINTIGSTE DEEL.

T — V.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIII.

YORK
RARY
AND

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

TROMP. (HARPERT MARTENSZOON) Of de persoon, welke deezen naam voerde, den twee doorluchtige Admiraalen, hier naa te vermelden, in den bloede bestaan hebbe, en zo ja, in welk eenen graad, hebben wij niet kunnen ontdekken. Eéne bijzonderheid, welke 's Mans karakter en denkwijze kenschetst, is ons van hem gebleeken. Hij was Lid der Regeeringe van *Delft*, en hadt, wegens die Stad, zitting in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, in den Jaare 1688, ten tijde als de Raadpensionaris FAGEL aldaar de eerste opening deedt, omtrent den befaamden overtogt van Prinse WILLEM DEN III na *Engeland*. Men weet dat de zaaken diens Koninkrijks, ten dien tijde, zeer verward stonden, en hoe de Protestantsche Godsdienst, door de Roomschgezindheid des Konings, aldaar met vervolging en uitrooijing wierdt gedreigd. De Raadpensionaris, een vriend en gunsteling van den Stadhouder, gaf hierom te verstaan, hoe hij van gedagten was, dat de Prins, om de zaaken van *Engeland* te herstellen, derwaarts behoorde over te steeken; vooral, wanneer hij door de Rijksgrooten daar toe verzogt wierdt. Hij voegde 'er nevens, dat zijne Hoogheid, naar zijne gedagten, daar toe, door de Staaten, behoorde ondersteund te worden. Hoewel de Staatsman zijne meening niet verder uitte, wierdt, nogthans, dezelve, door de Leden duidelijk genoeg begreepen, dat de Heer TROMP den Amsterdamschen Burgemeester NIKOLAAS WITSEN, die insgelijks in de Gekommitteerde Raaden zat, deeze aanmerkelijke woorden in de ooren fluisterde, *dat de Prins* Monmouthje *scheen te willen speelen*. De Heer TROMP zinspeelde op JAKOB, *Hertog van Monmouth*, Natuurlijken Zoon van Koning KAREL DEN II, die, naa het over-

lijden van zijnen Vader, na *Holland* was geweeken, en van daar na *Engeland* overstak, om 'er eenen Opstand in het Rijk te verwekken; doch in zijne onderneeming zo ongelukkig slaagde, dat hij dezelve met den hals moest boeten.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*.

TROMP, (KORNELIS) van wiens geboorte, zo min de plaats als de tijd, ons is gebleeken, was de Zoon van den beroemden Zeeheld en Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP; zijn Moeder was DINA DE HAAS. Weinig, of om beter te zeggen, niets vinden wij, bij de Geschiedschrijvers, wegens zijne vroegere jeugd en aankoomende Jongelingschap aangeteekend. Dewijl zijn Vader, ten tijde als hij gebooren wierdt, reeds eenen aanzienlijken rang in 's Lands Zeedienst bekleedde, is het te denken dat hij eene opvoeding, daar meede overeenkomstig, zal genooten, en den wijdvermaarden Zeeheld al vroeg op deszelfs togten verzeld hebben, om alzo door eene vroegtijdige ondervinding, met onderwijs gepaard, tot den dienst van 't Vaderland te worden in staat gesteld. Dit is zeker, dat hij, tot mannelijke jaaren gekoomen zijnde, reeds in den Jaare 1650, als Kapitein het bevel voerde, over een Oorlogschip, en in die hoedanigheid, nevens den vermaarden JAN VAN GALEN en eenige andere Kapiteinen, wierdt uitgezonden na *Salee*, om dat roofnest te water in te sluiten, en met de Regeering een Verdrag te treffen; waar in zij ook gelukkig slaagden. In den Jaare 1652, woonde hij den zeeslag bij, in de Middellandsche Zee, tusschen den Engelschen Admiraal BODLEY en JAN VAN GALEN, voorgevallen. In dit gevegt betoonde TROMP de blijken van ongemeene dapperheid en bragt den Engelschen geene kleine schade toe; doch alzo hij zich gedurig hadt bevonden ter plaatze, daar het hevigst vuur gemaakt wierdt, was zijn schip merkelijk beschadigd geworden, en hij genoodzaakt, onder den wal van *Corsica* te loopen. Toen 's anderen daags naa den Zeestrijd de Engelsche Vloot te *Porto Longone*, eene Spaansche Haven, binnen

ge-

geloopen; en de Hollandsche Zeemagt in dezelve insgelijks ten anker was gekoomen, wierden de vijandlijkheden voor eenigen tijd opgeschort. De Kapitein TROMP met den Kapitein BLOK aan land gevaaren zijnde, om den Spaanschen Bevelhebber BRANCARTIO te begroeten, begaven zich insgelijks, daar toe vooraf verlof verkreegen hebbende, aan boord van den Engelschen Admiraal BODLEY, van welken zij vriendlijk ontvangen, minzaam onthaald, op de gezondheid van VAN GALEN toegedronken, en bij 't afscheidneemen met vijf Kanonschooten verëerd wierden.

In den straks gemelden Zeeslag, hadden de Hollanders, onder anderen, op de Engelschen veroverd het Fregat *de Fenix*, op 't welk vervolgens KORNELIS TROMP was overgegaan, om dat zijn schip, *de Maagd van Enkhuizen*, zo reddeloos geschooten, en boven en onder water gehavend was bevonden, dat het onbekwaam wierdt geoordeeld om verder Zee te bouwen. Schoon de Engelschen merkelijk schade hadden geleeden, hadden zij, nogthans, moeds genoeg behouden, ook om deeze schade gedeeltelijk te herstellen, eenen aanslag te waagen ter herneeminge van *den Fenix*. Te gemakkelijker gelukte hun deeze aanslag, dewijl de Hollanders, een Prijs met Bakkeljaauw gelaaden ingebragt hebbende, vrolijk waren, en slappe wagt hielden; zij waanden zich veilig tegen allen vijandlijken aanval op de Reede van *Livorno*, daar zij thans geankerd lagen. BODLEY en de Kapitein COCQS, deeze agteloosheid bespied hebbende, bemannen hier op drie Booten, voerende ieder dertig Bootsgezellen, allen gewapend met Pistoolen, Houwers, en zakjes Meel, om het in de oogen der weerstandbiedende vijanden te werpen. In den avond van den negenëntwintigsten November des Jaars 1652, staken ze stilletjes van boord; doch de duisterheid van den nacht deedt hen van elkander dwaalen; tegen den volgenden morgenstond zich egter vereenigd hebbende, leggen ze het Fregat, met beraamd overleg, aan boord. Volgens afspraak moest het volk van de eerste Boot de Kabels van *den Fenix* afkappen, dat van de tweede de zeilen bestuuren, en van de derde het Scheepsvolk beneden houden, of, indien het de nood vereischte, afmaaken. Dit alles konde niet zo stil verrigt worden, of TROMP

wierdt eenig gerugt gewaar; hij vlugt hier op uit de kooi, en lost eenige Pistoolschooten op de Engelschen, die reeds meester van het schip waren. Doch geen kans ziende tot herstellinge van zaaken, springt hij uit een der vensters van de Kajuit, en zwemt zo lang in Zee, tot dat hij door eene Boot van een Hollandsch schip gered wordt. De Engelschen, dus volkomen meester van het schip zijnde, zeilden 'er terstond meede na *Napels*: twee Hollandsche schepen zetten hen naa; doch te vergeefs, dewijl *de Fenix* uitsteekend wel bezeild was. Acht Hollandsche Matroozen wierden, bij deeze gelegenheid, en, gelijk zommigen verhaalen, in koelen bloede, afgemaakt, en de gekwetsten te *Napels* aan land gezet.

Zeer euvel ondertusschen wierdt dit schenden van de vrijheid en veiligheid der Reê van *Livorno*, door den Groot-Hertog van *Toskanen*, opgenomen; hij beval aan de zes Engelsche schepen, die agter de *Moelie* lagen, en nu, door de Hollanders, in de achtste maand waren binnen gehouden, terstond te vertrekken, of het genomen Fregat te rug te geeven. Hierom wierdt beraadslaagd tusschen APPLETON, die 't bevel over deeze schepen voerde, en den Kommandeur BODLEY, die met zijn Eskader in *Porto Longone* lag, en beslooten *Livorno* te verlaaten, en gezamentlijk de Hollandsche Vloot aan te tasten. Deeze bestondt uit zestien Oorlogschepen en één Brander. KORNELIS TROMP, overgegaan op het schip *de Maan*, voorheen gevoerd door den Kapitein DAVID JANSZOON BONT, in den slag tegen BODLEY gesneuveld, was thans, bij voorraad, tot de waardigheid van Schout-bij-nacht verheeven. Op den dertienden Januarij des Jaars 1653, kwamen de Vlooten aan elkander, in het gezigt van *Livorno*. Hevig wierdt, in dit gevegt, aan weerkanten gestreeden. TROMP, in 't bijzonder, wien nog de spijt in 't hart lag van den hoon, op het schip *de Fenix* geleeden, betoonde eene ongemeene dapperheid. Het Engelsche schip *de Sampson*, gewapend met veertig stukken en honderdëndertig koppen, klampte hij aan boord, en bragt het, door onophoudelijk schieten, wel haast in zo deerlijke benaauwdheid, dat de Hollandsche Matroozen begonnen te enteren, en de Engelschen om kwartier te roepen. Doch *de Sampson*, eer het nog veroverd was, raakte

door

door het vuur van den Hollandſchen Brander, 't welk tot in de Kruidkamer was doorgedrongen, in brand, en vloog vervolgens in de lucht. APPLETON, voor de Hollandſche dapperheid moetende wijken, nam de vlugt. Kommandeur BODLEY, zulks vernomen hebbende, volgde zijn voorbeeld, die, egter, door TROMP, met eenige ſchepen, wierdt naagezet. Gelukkig voor de Engelſchen raakte hij, door de donkerheid van den nacht, uit hun gezigt: want gewisſelijk ware hij anderzins in hunne magt gevallen. — 't Is bekend dat, in deezen Zeeſlag, den dapperen VAN GALEN de rechter voet wierdt afgeſchooten, en hij vervolgens aan deeze wonde overleeden is. Als een bewijs van 's Mans onverzaagdheid tekenen wij hier aan, dat, naa dat hem, gedurende het gevegt, het been onder de knie was afgezet, hij tot verſterkinge een glas wijn nuttigde, en hetzelve, zonder eenige tekenen van pijn, uitgedronken hebbende, het ter aarde wierp, met deeze woorden: „ De Engelſche Koningmoorders moeten 't toch alles „ betaalen." De Staaten van Holland, hun genoegen over de dapperheid van verſcheiden hunner Zeebevelhebberen willende betuigen, en om tevens 's Lands Zeemagt op een beter voet te brengen, beſlooten, in het zelfde jaar, zommigen hunner tot hooger waardigheid te bevorderen. KORNELIS TROMP wierdt bij die gelegenheid niet vergeeten, maar tot Schout-bij-nacht onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amſterdam* aangeſteld. Behalven de erkentenis, welke men aan de naagedagtenisſe van zijnen onlangs geſneuvelden Vader, MARTEN HARPERTSZOON TROMP, wilde bewijzen, was zijne eigen perſoonlijke dapperheid, bij verſcheiden gelegenheden, en vooral in den jongſten Zeeſlag voor *Livorno* betoond, de reden van deeze bevorderinge.

In den Jaare 1654 ſtak TROMP, in de gemelde hoedanigheid in Zee, om eenige Spaanschvaarders na de Middellandſche Zee te geleiden. De Vice-Admiraal DE RUITER, die insgelijks een togt derwaarts hadt gedaan, keerde van daar te rug na *Kadix*. Naauwlijks hadt hij voor deeze Stad het anker laaten vallen, of de Nederlandſche Konſul, en eenige Hollandſche Kooplieden, kwamen bij hem aan boord, hem met droefheid vertoonende verſcheiden brieven, uit *Salee* geſchreeven, mel-

meldende hoe hard de Cid, of Opperbevelhebber dier Stad, met de Nederlanders handelde, ter oorzaake dat de Schout-bij-nacht KORNELIS TROMP een Fluitschip, *de Windhond* genaamd, 't geen men zeide te *Salee* t'huis te hooren, bij *Mamora* hadt genomen. De reden, welke TROMP van zijn gedrag gaf, begreepen in eenen Brief aan den Cid, kwam hierop uit: „ Dat die van 't Schip, welk hij veroverd hadt, geen „ sloep hadden willen uitzetten, noch aan zijn boord koo„ men, hoewel hij een Witte Vlag hadt laaten waaien; dat „ hij het toen vóor een Algiersch Schip hadt aangezien, en „ daarom genomen: te meer, om dat het Volk met kisten „ en kassen, zo veel doenlijk was, aan land vlugtte; doch „ indien de Opperheer van *Salee* zich hier door beleedigd „ vondt, dat hij zich kon vervoegen aan Hunne Hoogmogen„ den, de Algemeene Staaten, die gewoon waren eenen iege„ lijk billijk regt te doen; 'er bijvoegende, dat hij geenen „ last hadt om den Onderdaanen van *Salee* eenig hinder of „ schade te doen." Veel moeite hadt het in, eer dit geschil wierdt uit den weg geruimd; en 't liep aan tot in October des Jaars 1655, eer het Verdrag getroffen, en de Vrede wierdt vernieuwd. Eene der voorwaarden behelsde, dat de Heeren Staaten aan den Cid van *Salee* zouden doen wedergeeven 't geen geborgen, in weezen of gekoomen was van 't Schip *de Windhond*, 't welk de Schout-bij-nacht KORNELIS TROMP, in 't voorgaande jaar, bij gebrek van genoegzaame kennis te geeven, of Zeebrieven te vertoonen, omtrent *Mamora* hadt genomen, en te *Kadix* opgebragt, doch 't geen naderhand verongelukt was.

In den Jaare 1656, was tusschen KAREL GUSTAAF, Koning van *Zweeden*, en den Poolschen Koning JOHAN KAZIMIR, Oorlog ontstaan. 't Belang, welk de Algemeene Staaten bij deezen Oorlog hadden, en de vreeze dat de Zweeden zich van *Dantzig* zouden meester maaken, waarbij de vaart der Hollanderen op de Oostzee, toenmaals gelijk nog heden een voornaame tak van hunnen Koophandel, merkelijk nadeel zou geleeden hebben, deedt hen besluiten om eene Vloot na de Zond en de Oostzee te zenden. Het Opperbevel over dezelve wierdt opgedraagen aan den Graave VAN WASSENAAR, *Heere*

van

van Obdam, Luitenant-Admiraal van Holland. Doch eer deeze in Zee ſtak, wierdt de Vice-Admiraal DE RUITER, verzeld van den Vice-Admiraal PIETER FLORISZOON en onzen Schout-bij-nacht TROMP, met eene Vloot, vooruitgezonden. In Junij kwamen zij onder de *Lap*, bij de *Zond*, ten anker. Nevens de twee opgenoemde Opperbevelhebbers, begaf zich TROMP terſtond aan land, om te *Koppenhage* met de Staatſche Gezanten, den Heere KOENRAAD VAN BEUNINGEN, de Heeren VAN AMERONGEN en MATTHIAS VIERZEN, te ſpreeken, en vervolgens eenige der voornaamſte Staatsdienaaren te begroeten. Van daar keerden zij ſpoedig te rug in de Vloot, die door de komst des Heeren VAN WASSENAAR eerlang merkelijk verſterkt wierdt. Met deeze vereenigde magt rigtten zij hunnen koers na *Dantzig*; hier wierden zij, ſtraks naa hunne aankomst, met eenige eereſchooten, uit het Kaſteel *Weixelmunde*, begroet: terwijl men kort daar naa een Galjoot, voerende eenige Heeren en Kooplieden van de Stad, in de Vloot zag verſchijnen, om den Luitenant-Admiraal en de overige Bevelhebbers te verwelkoomen. De Heer VINCENTIUS FABRICIUS, Sijndicus of Perſionaris der Stad, vermaard om zijne geleerdheid en Latijnſche Dichtkunde, kwam, uit naame der Wethouderſchap, den Heere VAN WASSENAAR begroeten, en vervolgens aan land en in de Stad nodigen. Onbeſchrijflijk is de vreugde, welke, te *Dantzig*, over de komst der Nederlandſche Vloot, bedreeven wierdt; bij dag en nacht zag men de bewijzen van bijzondere blijdſchap. Niet vrugtloos waren ook de kosten, door de Algemeene Staaten, bij deeze gelegenheid gedaan. Door hunne Gezanten traden zij, met eenige Gemagtigden des Konings van *Zweeden*, in onderhandeling over een nader Verdrag en Verbond van vriendſchap. De Nederlandſche Vloot voor *Dantzig* bevorderde kragtdaadig dit Verdrag, 't welk in September te *Elbing* wierdt geſlooten. De tijding van het geſlooten Verdrag deedt de Staaten deezer Landen beſluiten, om den Heer VAN WASSENAAR, met dertig der zwaarſte ſchepen, t'huis te ontbieden; doch aan den Schout-bij-nacht TROMP bevel te zenden, op of omtrent de Reê van *Dantzig*, met twaalf der ligtſte ſchepen, tot nader order, te vertoeven. Doch niet lang naa het vertrek van den

Luitenant-Admiraal, wierdt TROMP met zijne onderhoorige schepen insgelijks opontbooden. In November des Jaars 1656, kwam hij met zijn Vlootdeel behouden in 't Vaderland aan.

Naa deezen togt, schijnt de Heer TROMP eenige jaaren rust van den Zeedienst te hebben genooten. Althans ontmoeten wij niets aanmerkelijks, wegens zijne verrigtingen van dien tijd af tot in den Jaare 1662. In dit jaar wierdt hij, nevens den Kapitein DIRK SCHEY, na de Middellandsche Zee gezonden, om eene Vloot van tien Koopvaardijschepen te geleiden. DE RUITER was reeds vroeger, met eene Vloot van twintig Oorlogschepen, derwaards gestevend. Op den eersten dag des Jaars 1663, kreegen de twee Nederlandsche Vlooten elkander in 't gezigt. Doch eenige weeken laater wierdt de Vice-Admiraal DE RUITER, met eenige schepen, na 't Vaderland ontbooden, en hem tevens bevel gezonden, om het gebied over 't Esquader, welk in de Middellandsche Zee zou blijven, over te draagen op den Schout-bij-nacht TROMP. Eerlang wierdt deeze aan werk geholpen, door de trouwloosheid der Algierijnen. Tegen het Verdrag, onlangs met hun geslooten, begonnen zij eenige Nederlandsche schepen te onderzoeken, en dezelve van veele goederen te berooven. TROMP, deezen moedwil niet ongestraft willende laaten, en van de Algemeene Staaten uitdrukkelijken last ontvangen hebbende om geweld met geweld te keer te gaan, ging dan op hen los om hunne plonderzucht te teugelen. Eerlang raakte hij in gevegt met eenige Roofschepen, en veroverde dezelve; waar door een aanzienlijk getal Christen Slaaven in vrijheid wierdt hersteld. Onder anderen bemagtigde hij, op den tienden Januarij des Jaars 1664, niet verre van *Mallaga*, twee Algierijnsche Vrijbuiters, den eenen met achttien, den anderen met twintig stukken geschuts gewapend, te zamen aan boord hebbende tweehonderdëntachtig, zo Turken als Mooren, vijfëntwintig Christen Slaaven, en vijf Renegaaten. Niet lang vertoefde de Heer TROMP, naa deeze zege, in de Middellandsche Zee; zaaken van grooter aangelegenheid, elders voorgevallen, maakten zijne en de tegenwoordigheid zijner Vloote in andere waereldoorden noodzaaklijk.

Het

Het vuur van Oorlog, 't welk tusfchen Engeland en de Veréénigde Gewesten eenigen tijd onder de asfche hadt gesmeuld, dreigde nu wederom in lichterlaaije vlamme te ontbranden. KAREL DE II, hoewel door Nederlandfche hulp op den throon zijner Vaderen herfteld, toonde duidelijk dat hij deezen Landen een kwaad hart toedroeg. Op zommige plaatzen waren reeds daadlijkheden gepleegd, en men was hierom zorgvuldig op zijne hoede. Eene talrijke Vloot rijkgelaaden fchepen wierdt, onder anderen, uit de *Indiën* verwagt. Op dat deeze niet in de magt der Engelfchen mogt vervallen, kreeg de Heer TROMP last, om met eene Vloot van tweeëntwintig Oorlogfchepen op dezelve te kruisfen. Hij ontmoette, in Augustus, de OostIndifche Retourvloot bij *Fairhill* omtrent *Hitland*, en bragt dezelve in behouden haven, zonder eenige vijandlijkheden ontmoet te hebben. Dewijl men hier te lande hadt befloten, den Engelfchen kragtdaadigen tegenftand te bieden, wierdt het tevens raadzaam geoordeeld, zommige Scheepsoverften tot hooger waardigheid te vorderen. Bij deeze gelegenheid wierdt de Schout-bij-nacht TROMP verheven tot den rang van Vice-Admiraal onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amfterdam*. In deeze hoedanigheid woonde hij den Zeeflag bij, op den dertienden Junij des Jaars 1665, tusfchen de Engelfchen en Nederlanders voorgevallen. Thans geboodt hij op het Schip *de Liefde*, voerende tweeëntachtig ftukken gefchut en vierhonderd koppen. Zeer dapper kweet hij zich in deezen ftrijd; zeilen, ftaand en loopend want, in één woord bijna alles was op zijn fchip aan flarden gefchooten. Dapper kweeten zich ook eenige andere Bevelhebbers; doch de meesten waren niet vrij te fpreeken van lafhartigheid, blijkbaar uit hun fpoedig afdeinzen na 's Lands Zeegaten, toen zij nog naauwlijks den vijand begroet hadden. TROMP betoonde hier over openlijk zijn misnoegen, bijzonderlijk ook aan de Afgevaardigden der Algemeene Staaten in *Texel*, welke, naa het eindigen des gevegts, met een Jagt buiten *Gaats* gevaaren zijnde, eer nog de Vloot was binnen geloopen, den Vice-Admiraal TROMP bij zich aan boord deeden koomen, hem aanmaanende om met de Vloot zee te blijven houden, al ware 't ook dat dezelve daar door eenigen

tegenspoed leedt, om althans aan de eere te blijven. Doch TROMP, het hart vol spijts hebbende, gaf hun ten antwoord, dat hij met Kapiteinen, die hem zo schelmagtig hadden verlaaten, zulks niet konde doen. De Vloot, bestaande uit bijkans zestig schepen, liep dan binnen, onder geleide van de Heeren TROMP en KORNELIS EVERTZEN. Bij het bezigtigen der schepen bleek het, dat zij in 't algemeen weinig, en de meesten in 't geheel niet, beschadigd waren. Eenige weinige schepen konden toonen in 't heetst van 't gevegt geweest te zijn; het schip van den Vice-Admiraal TROMP muntte onder deeze uit. Op dat de trouwloosheid en lafhartigheid, in het toekoomende, zo veel doenlijk, mogt gestuit worden, wierdt het dienstig geoordeeld, in *Texel*, op 's Lands Vloot, eenen Krijgsraad te beleggen, in welken het gedrag der verdagte Kapiteinen beoordeeld, en vervolgens hun de verdiende straffe zou worden toegevoegd. Van deezen Krijgsraad wierdt de Heer TROMP tot Opperhoofd benoemd; ook hadt hij alle mogelijke moeite aangewend tot het voortzetten deezer zaake, hebbende ten dien einde in allerijl eenen keer na den *Hage* gedaan, om de Algemeene Staaten van alles naauwkeurig te onderrigten. Niet lang naa deezen geregtshandel, door welken aan de lafhartigen en die zich aan ontrouwe hadden schuldig gemaakt, de welverdiende straffe wierdt toegevoegd, wierdt de Heer TROMP, ter belooninge van zijne dapperheid, in den laatsten slag betoond, door de Staaten van Holland, bevorderd tot de waardigheid van Luitenant-Admiraal, onder het Kollegie ter Admiraliteit aan de Maas, en wel in de plaats van den onlangs gesneuvelden Admiraal EGBERT BARTHOLOMEUSZ. KORTENAAR. Een zonderling genoegen betoonde, over deeze verheffing, het Bootsvolk in 't algemeen, 't welk hem, even gelijk wel eer zijnen Vader, bij uitsteekendheid genegen was.

Naa het ongelukkig, doch eerlijk uiteinde des Heeren VAN WASSENAAR, hadden de Algemeene Staaten straks in overleg genomen, wien zij het Opperbevel over 's Lands Vloot, in zijne plaats, zouden opdraagen. Veelen wierpen 't oog op den Heer TROMP, aan wiens dapperheid niemand twijfelde. Doch tusschen deezen en de Gemagtigden der Staaten was

eenig

eenig misnoegen ontstaan, wanneer hij, na den slag, niettegenstaande hunne aanmaaning om Zee te houden, met het grootste gedeelte der Vloot binnen *Texel* was geloopen. Ook melden zommigen, dat hij, op 't Eiland *Texel* aan land treedende, zou gezegd hebben, zijn Ampt te zullen nederleggen, om dat 'er naauwlijks twaalf Kapiteinen geweest waren, die hunnen pligt tegen de Engelschen betragt hadden. Doch de voornaamste reden, waarom zommigen hem tegen waren, was, om dat hij, huns oordeels, den Prinse VAN ORANJE eene al te groote genegenheid toedroeg. In 't algemeen wierdt het egter begreepen, dat niemand boven zijn hoofd kon gesteld worden, zonder hem een gevoelig ongelijk aan te doen. Hierom wierdt het besluit genomen, dat men hem, ten minsten in naam, het hoog bevel over de Vloot zou opdraagen. Doch tot maatiging van zijn gezag, wierdt tevens goedgevonden, drie Gevolmagtigden der Algemeene Staaten af te vaardigen op 's Lands Zeemagt; tot deeze waardigheid wierden eerlang benoemd RUTGER HUIGENS, wegens *Gelderland* afgevaardigd ter Algemeene Staatsvergaderinge, JAN DE WITT Raadpensionaris van *Holland*, en JOAN BORREEL, Burgemeester van *Middelburg*.

De Heer TROMP, in gevolge van dit besluit, het Oppergebied over 's Lands Vloot aanvaard hebbende, betoonde grooten ijver in 't bezorgen van alles 't geen noodig of dienstig was, om dezelve spoedig in Zee te brengen. Doch toen alles nu bijkans gereed was om uit te loopen, en TROMP zich nevens de Gevolmagtigden der Staaten reeds in *Texel* op zijn schip *de Liefde* hadt begeeven, ontving men aldaar de tijding van de aankomst des Luitenant-Admiraals DE RUITER met zijne Vloot op de Rivier *de Eems*. Hier door ontstondt merkelijke verandering. Reeds vóór zijne aankomst, hadden veele Leden der Staaten van Holland hunne genegenheid vertoond om hem het Opperbevel op te draagen; doch toen men de zekere tijding van zijne wederkomst van de Kust van *Guinee*, werwaarts hij eenen togt hadt gedaan, ontvangen hadt, wierdt deeze zaak ernstig bij de hand genomen. *Amsterdam* deedt den eersten voorslag; alle de Leden van Holland, en vervolgens de Algemeene Staaten, stemden in den-

denzelven. Op den elfden Augustus des Jaars 1665, wierdt het besluit genomen, dat de Luitenant-Admiraal DE RUITER, geduurende den aanstaanden togt, als Opperhoofd 's Lands Vloot zou gebieden, onder het oppergezag der bovengemelde Gevolmagtigden, HUIGENS, DE WITT en BOREEL. Een algemeen genoegen namen de Bevelhebbers der Vloote in dat besluit, wanneer het hun wierdt aangekondigd, uitgezonderd onzen Luitenant-Admiraal TROMP. Hij verklaarde ronduit, „ dat hij niet begeerde te staan onder den Luitenant-Admiraal „ DE RUITER, en niet van meening was in Zee te loopen: „ dewijl, nu hij de Vloot in goede order gebragt en in staat „ hadt gesteld om Zee te kiezen, hem een ander boven 't „ hoofd gesteld was." Den volgenden dag, wanneer, in zijne tegenwoordigheid over 't uitloopen der Vloote wierdt geraadpleegd, herhaalde hij deeze Verklaaring, 'er nevens voegende, „ dat hij verzogt, voor deeze reize, van zijn „ Ampt te mogen ontslagen worden, dewijl hij toch den togt „ met geenen lust of goede genegenheid zou kunnen doen"; met bijvoeging nogthans „ dat hij, bij andere gelegenheden, „ zich den dienst van den Lande niet zou onttrekken." De Heeren Gevolmagtigden, naa alvoorens met de Afgevaardigden van de Kollegien der Admiraliteiten rugspraak te hebben gehouden, voerden TROMP eenige redenen te gemoete, door welke zij beweerden, dat hij den aanstaanden togt onbezwaard, en zonder krenking van eere, kon bijwoonen, en hem wijders tot zijnen pligt vermaanden. Toen hij, niet tegenstaande dit alles, op zijn ontslag bleef aanhouden, wierdt hem eindelijk geantwoord, „ dat zij zich niet bevoegd vonden om hem „ dit ontslag te kunnen inwilligen; doch zo hij bij zijn be„ sluit volhardde, hij dan zijn ontslag van de Algemeene „ Staaten, door eenen brief, moest verzoeken; dat zij, in „ zulken gevalle, gaarne aan Hunne Hoogmogenden, ten zij„ nen behoeve, wilden schrijven; maar dat hij genoodzaakt „ was, het antwoord der Algemeene Staaten af te wagten; „ dat hij zelf, naa 't verkreegen verlof, van daar niet be„ hoorde te vertrekken vóór de aankomst van den Luitenant„ Admiraal DE RUITER in de Vloot; dewijl het gebied, 't „ welk aan hem, bij provisie, door Hunne Hoogmogenden,

„ was

„ was opgedragen, zo lang bleef duuren." Hier meede scheidde de Heer TROMP van de Gevolmagtigden, zonder zich ten vollen te verklaaren, of hij aan de Algemeene Staaten zou schrijven, dan niet. De Heeren Staaten van Holland ondertusschen, uit zeker schrijven van de Heeren KORNELIS WITZEN, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*, en den Raadpensionaris DE WITT, verstaan hebbende dat de Luitenant-Admiraal TROMP zwaarigheid maakte om onder den Heere DE RUITER te staan, en Zee te kiezen, schreeven daar over hunne meening aan de gemelde Heeren, in den volgenden brief.

De Staaten van Holland en West-Vriesland.

„ *Edele, Erentfeste, Hooggeleerde, Wijze,*
„ *Voorzigtige Heeren!*

„ Wij verneemen met misnoegen en verwondering, dat de
„ Luitenant-Admiraal TROMP uit onze dispositie, ten aanzien
„ van de qualiteit en 't Commandement, gedefereerd aan den
„ Luitenant-Admiraal DE RUITER, occasie genomen heeft van
„ tergiversatie in de uitvoering van des Lands dienst, hem
„ aanbevolen, ook zo verre dat hij weigeren zou te staan
„ onder 't Commandement van den voornoemden DE RUITER,
„ en vervolgens omme voor des Lands dienst in de aanstaan-
„ de Expeditie zich te laaten emploijeeren; Vertrouwende
„ niettemin dat hij, zijne gedagten over eene zaak van zo
„ groot een gewigt voor den dienst van den Lande in 't ge-
„ meen, en de reflectien die over 't voorschreeven doen te-
„ gen zijn persoon in 't particulier gemaakt zouden moeten
„ worden, nader hebbende laaten gaan, zich beter zal beraa-
„ den hebben; ende hoe het zoude mogen wezen, dewijl
„ door zo onberaaden voorneemen des Lands dienst in gee-
„ nen deele mag verwaarloosd worden, zo begeeren wij dat
„ Gijlieden de zaaken bij alle manieren, doenlijke en beden-
„ kelijke wegen, daar heenen zult dirigeeren, dat, zonder
„ aanschouw op den persoon van den voornoemden Luitenant-
„ Admiraal TROMP, en 't zij hij zich beter bedagt hebbe,
„ ofte bij zijn onbevoegd en onvoorzigtig opzet zoude mo-
„ gen

„ gen perfifteeren, daaromme het uitgaan van de Vloot in
„ geenerlei wijze opgehouden, of geretardeerd, maar zonder
„ eenig verzuim van tijd of occafie geavanceerd en geëffec-
„ tueerd zal worden, enz."

De Gevolmagtigden gedroegen zich naar den inhoud van dit fchrijven. En TROMP, zich nader bedagt hebbende, of zich laatende overreeden, bleef op de Vloot, en voegde zich naar de meening en het bevel van 's Lands Staaten.

Ondertusfchen was, voor eenige dagen, merkelijke opftand gereezen op het fchip van den Heere TROMP, voornaamlijk onder de gemeene Matroozen; deeze wilden het anker niet opwinden dan in den naam des Prinfen VAN ORANJE; in nog verfcheiden andere opzigten ftelden zij zich tegen hunne Bevelhebbers, die, egter, door gevoegelijke middelen, alles wederom tot ftilftand bragten. Maar de muitzucht openbaarde zich van nieuws, met grooter hevigheid, toen de Kok begon te fchaffen. Want niet te vrede zijnde met het geen hun gefchaft wierdt, begaven zij zich met de bakken na de Kajuit, en maakten aldaar groot geweld: zo dat de Scheepsoverften, opgemerkt hebbende wie de voornaamfte Belhamels waren, dezelve deeden in verzekering neemen, en voorts in boeijens kluisteren, om vervolgens naar verdienfte geftraft te worden. De Krijgsraad vergaderde dan, en, de fchuldigen gehoord hebbende, verwees twee van dezelven, tot een fpiegel voor alle anderen, om de Galg het lot te werpen. Ten dien einde wierden twee ftukken papier gelegd in een tinnen fchotel, met een fervet overdekt; op het eene papiertje was een Galg, op het ander een Nul getekend. Die de Galg trok, wierdt terftond aan de groote Raa opgehangen, de andere ftrengelijk gegeesfeld en gebrandmerkt, en wijders voor fchelm aan land gezet.

't Is bekend, hoe 's Lands Vloot, bij deeze gelegenheid, wierdt in Zee gebragt, door de kundigheid en onvermoeide vlijt van den Raadpenfionaris DE WITT, die, tegen het algemeen gevoelen der Lootzen, bevonden hebbende, dat 'er wel achtentwintig ftreeken op het Kompas waren, met welke de fchepen konden uitloopen, zelve het dieplood in de hand

nam,

nam, en, het Spanjaardsgat gepeild hebbende, op zommige plaatzen vier voeten meer water vondt, dan doorgaans wierdt gemeend. Hier door gelukte het dien grooten Staatsman, 's Lands Zeemagt, tot algemeene verbaasdheid, met een Zuiden en Zuidwesten wind in Zee te brengen. Doch niet lang was zij in Zee geweest, of zij wierdt beloopen van eenen geweldigen storm, zo dat het oogmerk, om handgemeen te worden met de Engelschen, thans mislukte. De verstrooide Vloot verzamelde zich onder *Goeree*, van waar zij na *Engeland* overstak, en eerlang in 's Konings Diep binnen liep, met oogmerk om iets tegen den vijand te onderneemen. Doch eene algemeene ziekte, welke op 's Lands Vloot ontstondt, verijdelde dit voorneemen. TROMP was, ten deezen opzigte, een der ongelukkigsten; hij verklaarde, dat op zijn schip, binnen den tijd van twee dagen, meer dan vijftig Soldaaten waren ziek geworden. Hierom wierdt besloten de Vaderlandsche Reeën wederom op te zoeken. TROMP zette zijnen koers na *de Maas*, daar hij in November behouden aan kwam.

In het begin des volgenden jaars, verzogt de Luitenant-Admiraal TROMP aan de Heeren Staaten van Holland, dat zijne kommissie, als Luitenant-Admiraal van Holland en West-Friesland, onder het Kollegie ter Admiraliteit op *de Maaze*, mogt veranderd, en hij, in de plaats hier van, tot Luitenant-Admiraal onder 't Kollegie ter Admiraliteit van *Amsterdam* aangesteld worden. De Heeren Staaten, den raad der bovengemelde Kollegien daar over hebbende ingenomen, bewilligden in zijn verzoek. Op den zesden Februarij ontving hij zijnen nieuwen Lastbrief. Met het schip *Hollandia*, voerende tweeëntachtig stukken geschut en vierhonderdvijftig koppen, liep hij, nevens de geheele Nederlandsche Vloot, op den eersten Junij des Jaars 1666, in Zee. Op den elfden dier maand kreegen de Staatsche en Engelsche Vlooten elkander in 't gezigt, omtrent het *Nieuwvoorland*, en begonnen dien merkwaardigen Zeeslag, welke vier dagen duurde, zo beroemd in 's Lands Geschiedenissen. 's Anderen daags gaf hij, door eenen brief, den Staaten kennis van 't veroveren van 't schip des Admiraals van de Witte Vlag, *the Royal Charles*, voe-

voerende negentig metaalen ſtukken; als meede van den moed, welke het Bootsvolk bezielde. Op den zelfden dag, als de twee Vlooten aan elkander raakten, was de Heer VAN SOMMELSDYK in 's Lands Vloot gekoomen, en hadt zich begeeven aan boord van den Luitenant-Admiraal TROMP, onaangezien DE RUITER hem verzogt hadt, dat hij zich op zijn ſchip onthouden wilde; 't geen daar naa, hier te Lande, eenig vermoeden baarde, als of hij TROMP eenen raad was koomen geeven, die met 's Lands dienst niet wel beſtaan kon. Ook hebben zommigen aangemerkt, dat TROMP, gedunrende deezen Zeeſlag, in verſcheiden opzigten, zich geenzins onberispelijk hadt gedraagen. Toen DE RUITER, met den middeltogt der Zeemagt, met den Hertog VAN ALBEMARLE in een hevig gevegt geraakt was, bleef TROMP, die de agterhoede geboodt, twee mijlen beweegen. DE RUITER, met opgegijde zeilen, leggen, even als of hem het werk niet aanging; waar door DE RUITER in merkelijke ongelegenheid kwam. Beter gedroeg hij zich in zijn gevegt met den Engelſchen Vice-Admiraal SMITH, dien hij tegen den avond op de vlugt dreef; hoewel het hem vervolgens tot misdaad wierdt gerekend, dat hij, zonder zich aan den reddeloozen ſtaat van DE RUITER te laaten gelegen zijn, zich enkel bezig hieldt met het Eskader van SMITH, den gantſchen nacht door, te vervolgen; van welk vervolgen hij, zonder den Engelſchen merkelijk nadeel te hebben toegebragt, na *de Wielingen*, en voorts door *'s Lands Diep* in behouden haven liep. Niet lang daar naa liep ook het overige der Vloote binnen.

Zo dra waren de Afgevaardigden der Admiraliteiten, nevens de Gevolmagtigden der Algemeene Staaten, naa het eindigen van den ſlag, niet bij DE RUITER aan boord gekoomen, of deeze, gelijk hij voorheen reeds ſchriftlijk hadt gedaan, begon zich bij dezelve mondeling te beklaagen over de wijze, op welke de Heer TROMP zich omtrent hem hadt gedraagen. Hij gaf niet onduidelijk te kennen, dat hij hem hieldt voor de oorzaak van den ſlegten uitſlag des jongstgebeurden Zeeſlags. TROMP, hier van kennis gekreegen hebbende, en zoekende zich te zuiveren van eene zo ſmaadelijke opſpraak, ſchreef vervolgens eenen brief aan de Algemeene Staaten, en aan

fen de Staaten van Holland. Den eersten brief besluit hij aldus: „ Hoogmogende Heeren, nu naa deeze, en alle mijne „ getrouwe diensten, van den Heer Luitenant-Admiraal DE „ RUITER, door partijschap, zonder mij gehoord of gesproken te hebben, ende jalousie, om dat God Almagtig met „ kleinder magt mij op den vijand avantagie heeft gegeeven, „ ende hem met een grooter magt disavantagie, voor oorzaak „ van de Nederlaage en voor een Schelm gedecrieerd te worden, is mij onlijdelijk; ende zo geene reparatie daar van „ krijge, ben ik incapabel om het Vaderland te kunnen dienen: want zo nu niet wel gedaan heb, meene nooit wel „ te zullen kunnen doen. Ende 't is geen tijd om Schelmen „ te emploijeeren, maar wijze, voorzichtige en couragieuse „ Zeehelden, die voor 't Vaderland, ende haare eigen reputatie, bereid zijn goed en bloed op te zetten, welke ik „ meene tot nog toe zo wel door Gods genadigen zegen te „ hebben geconserveerd, dat ik geen Luitenant-Admiraal DE „ RUITER, noch eenig mensch ter wereld, zo lang ik leeve, „ capabel achte mij die te zullen kunnen ontsteelen, enz."

Deeze en nog verscheiden andere uitdrukkingen in deezen brief gaven genoegzaam te verstaan, hoe verre de vriendschap en het vertrouwen tusschen de beide Admiraalen verbroken waren. De Staaten van Holland, over dit geschil ten hoogsten bekommerd, en erger gevolgen duchtende, bevalen aan eenige Leden van hunne Vergaderinge deeze zaak in nadere overweeging te neemen, en hun vervolgens van goeden raad te dienen. De Raadpensionaris DE WITT, een der afgevaardigde Leden, deedt 's anderen daags, ter Staatsvergaderinge, verslag van 't besluit der Heeren, 't welk hier op uitkwam: „ Dat men den Luitenant-Admiraal TROMP moest opontbieden; dat hij met den Luitenant-Admiraal DE RUITER niet „ overeenkwam; dat 's Lands dienst vereischte dat noodzakelijk een van beiden van zijne bediening moest ontslagen „ worden; dat men TROMP beter dan DE RUITER kon ontbeeren." Dit voorstel wierdt door de Ridderschap en de meeste Steden goedgekeurd, en vervolgens beslooten „ Dat „ de Commissie, aan den Heere TROMP, als Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland, onder 't Kollegie ter

„ Admiraliteit te *Amsterdam*, bij provisie, en tot Hunner „ Ed. Grootmogenden kennelijk wederzeggen, gegeeven, zal „ worden ingetrokken, gelijk dezelve ingetrokken wordt mits „ deezen. — Dat voorts Hunne Hoogmogenden zullen wor„ den verzogt, den voornoemden TROMP ten spoedigsten her„ waarts te beschrijven, om te zijner aankomste alhier hem „ de voornoemde zijne dimissie bekend te maaken, als naar „ behooren." De Heer TROMP, dan, op aanschrijven der Heeren Staaten, op den drieëntwintigsten Augustus in den *Hage* gekoomen zijnde, wierdt hem, 's anderen daags, ter Vergaderinge van Holland verscheenen zijnde, door den Raadpensionaris aangezegd „ Dat Hunne Ed. Grootmogenden had„ den goedgevonden, de Commissie, aan hem voor deezen, „ als hun Luitenant-Admiraal onder 't Kollegie ter Admirali„ teit te *Amsterdam* gegeeven, in te trekken." TROMP antwoordde daar toe bereid te zijn, en beloofde het ontvangen bevel met ontzag te zullen gehoorzaamen; bedankende wijders voor de gunst en eere, die hij voorheen hadt genooten. Doch alzo TROMP bij den gemeenen man en de Matroozen zeer gezien was, vreesde men dat deeze handelwijze ligtelijk eenig onheil of opschudding zou kunnen te wege brengen. Hierom wierdt hem tevens belast, om tot nader order in den *Hage* te blijven, en te gelijk verbooden na de Vloot te gaan of daar heen te schrijven, onder bedreiging van als schuldig aan Muiterij te zullen gestraft worden. In de plaatze van den Heere TROMP, wierdt met de waardigheid van Luitenant-Admiraal bekleed de Heer WILLEM JOSEF VAN GENT, Kolonel van het Regiment Mariniers; die in 't eerst weigerde dit Ampt te aanvaarden, doch naderhand, door het sterk aanhouden van zommigen, en onder deezen den Heere TROMP zelven, daar toe wierdt overgehaald. Aldus wierdt TROMP van allen Zeebewind verlaaten, zeer tegen den zin van de Vergaderinge der Algemeene Staaten. Zommigen meenen, dat 's Mans blijkbaare zucht voor het Huis VAN ORANJE voor de voornaamste reden, waarom hij in ongunst verviel, moet gehouden worden. De Graaf D'ESTRADES, toenmaals Fransche Gezant bij de Algemeene Staaten, zich verbeeldende, dat de Heer TROMP deezen spijt niet zou kunnen verzwelgen, en gelegenheid zoeken

ken om 'er zich, op de eene of andere wijze, van te wreeken, zogt hem over te haalen in den dienst van den Koning zijnen Meester, met belofte van een jaarwedde van vijftigduizend Livres. Doch TROMP, die, naa zijne dimissie van de Staaten van Holland, ook bij de Algemeene Staaten om ontslag van zijne kommissie als Kapitein verzogt hadt, wees deeze streelende aanbieding van de hand, en verkoos als een vergeeten burger stil in zijn Vaderland te leeven.

Waar hij zich, naa deezen, meest onthouden hebbé, is ons niet gebleeken. 't Kan zijn dat hij een groot gedeelte van zijnen tijd doorbragt in 't vermaaklijk Dorp *'s Graavelande*, op de Lustplaats, door hem gestigt, en naar zijnen naam *Trompenburg* geheeten, uit welks aanleg zijne zucht tot het scheepsleeven eenigzins kan worden opgemaakt, als zijnde het gemelde Lusthuis, 't welk nog in weezen is, in de gedaante van een Oorlogschip gebouwd. In den Jaare 1672, ten tijde van den verfoeielijken moord der Broederen DE WITT, bevondt TROMP zich in den *Hage*. Zommigen hebben aangetekend, dat een knegt van de Postwagens, met den fluweelen mantel van Heere JOAN DE WITT wegloopende, en hem ontmoetende, hem toeriep: „ Hier heb ik de fulpen lap van den Ver„ rader langen JAN"; waarop TROMP zou geantwoord hebben: „ Dat is goed, mannen"; stellende zich vervolgens voor de strafplaatze. Ook zou iemand, die bij dit ijsselijk schouwspel tegenwoordig was, ziende TROMP onder de toekijkers staan, hem gevraagd hebben: „ Wat zegt 'er mijn Heer „ TROMP van"? Waar op deeze, naar 't verhaal van zommigen, zou geantwoord hebben: „ Dat moet 'er nu zo mede „ door"; anderen melden, dat hij, den hoed in de oogen trekkende, stil zweeg. Zeker is het, dat bij deeze gelegenheid bleek, hoe zeer de Heer TROMP bij 't graauw gezien, en zijne afzetting hetzelve tegen den zin was. Een Matroos schreeuwde: „ Dit" (JOAN en KORNELIS DE WITT) „ zijn „ de schelmen, die geene Vloot tegen KROMWEL wilden in „ Zee brengen, maar den ouden Admiraal TROMP zo deer„ lijk lieten vermoorden. Die hond", wijzende op het Lijk van Heere JOAN, „ meende het den Zoon, ons Keesje (KOR„ NELIS TROMP) ook te klaaren; doch dit miste hem. Even-

„ wel zette hij hem nog af." Daar naa eenige der verscheurde kleeren over zijn hoofd zwaaiende, riep hij: „ TROMP boven, DE WITTEN onder! die 't zo niet wil, „ dien sla de donder." In 't aftrekken langs den *Vijverberg*, voor bij het Heeren Logement, daar toen de Heeren TROMP en KIEVIT in de Vensters lagen, riepen de Schutters in 't voorbijtrekken: „ Lang leeve de Prins; lang leeve TROMP!" die egter op dit geroep, nevens den Heere KIEVIT, het hoofd omkeerde.

Bijkans zeven jaaren leidde dus de Heer TROMP een ampteloos leeven; ten einde van dezelve wierdt hij in zijne oude waardigheid hersteld. Aanleiding hier toe gaf de dood van den Heere VAN GENT, onlangs op 't bed van eere gesneuveld. Het Gemeenebest hadt thans de vereenigde magt van *Frankrijk* en *Engeland* op den halze, en dus bekwaame Bevelhebbers hoognoodig, om die geduchte vijanden tegenstand te bieden. Prins WILLEM, die nu tot de waardigheid van Stadhouder en Admiraal-Generaal was verheven, die den Heer TROMP voor een wakker Zeeheld hieldt, en van deszelfs zucht voor het Huis VAN ORANJE overtuigd was, verzogt hem daarom, alle de voorgaande dingen te willen vergeeten, en zijn Ampt van Luitenant-Admiraal onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*, wederom te willen aanvaarden. En op dat de oude wrok, tusschen DE RUITER en hem, niet eenige verwarring op 's Lands Vloot mogt veroorzaaken, bragt de Prins wijders te weege dat de twee Admiraalen zich in zijne tegenwoordigheid in der minne verzoenden; beloovende al het voorgaande in eeuwige vergeetelheid te begraaven, en voortaan in broederlijke vriendschap te zullen leeven. De herstelling van den Heere TROMP in zijne oude waardigheid veroorzaakte een algemeen genoegen, niet alleen onder 't Zeevolk, maar ook onder den gemeenen man; en men twijfelde nu niet, of 's Lands Vloot zou, onder zulke dappere Hoofden, de Fransche en Engelsche Zeemagt de vleugelen korten. Zijne Hoogheid wendde ook allen mogelijken vlijt aan, om de eensgezindheid tusschen de twee Zeevoogden te bevorderen en te bevestigen. In zekeren brief aan DE RUITER schreef de Prins, onder andere: „ Voorts hebben wij in ern-

„ stige

„ ſtige termen belast en gerecommandeerd aan den Luitenant-
„ Admiraal TROMP, UEd. en uw commandement allenthalven
„ te bejegenen met behoorlijk reſpect en gehoorzaamheid:
„ gelijk gemelde Luitenant-Admiraal ons het zelve mede
„ toegezegd en beloofd heeft."

De Heer TROMP dan in zijne waardigheid herſteld zijnde, deedt alle moeite om zijn ſchip, *de Gouden Leeuw*, in gereedheid te brengen. Zijn Volk deedt hij over dag en nacht werken, en, op dat de vermoeide Matroozen eenige rust mogten genieten, zijne Kapiteinen, Luitenants en andere Bevelhebbers de nachtwagten waarneemen. Op den zevenëntwintigſten van Bloeimaand des Jaars 1673, liep hij, met eenige ſchepen, uit *Texel* in Zee, en kwam 's anderen daags tegen den middag bij 's Lands Vloot op *Schooneveld*, de algemeene verzamelplaats. Terſtond naa zijne aankomst, begaf hij zich aan boord van den Admiraal DE RUITER, die hem zeer vriendlijk verwelkoomde; zijnde deeze bijeenkomst de eerſte in den tijd van zeven jaaren. Weinige dagen daar naa onthaalde de Heer TROMP den Admiraal DE RUITER, nevens den gantſchen Krijgsraad, op zijn ſchip ter maaltijd. Bij deeze gelegenheid vertoonde zich zulk eene vriendſchap en vertrouwen tusſchen de twee Opperhoofden, en de overige Bevelhebbers, midsgaders zulk een brandende ijver om den Vaderlande dienst te doen, dat men 'er eene gewisſe hoop uit ſchepte op eene aanſtaande luisterrijke overwinning. In 't begin van Junij kreeg de Staatſche de Veréénigde Franſche en Engelſche Zeemagt in 't gezigt. Deeze beſtondt uit omtrent honderdënvijftig zeilen, onder welke men tusſchen de tachtig en negentig groote ſchepen van Oorlog telde. De onze was niet meer dan tweeënvijftig ſchepen van Oorlog ſterk, behalven eenige Fregatten, Advijsjagten en Branders, in alles een getal van omtrent honderd zeilen uitmaakende. In de Nederlandſche Vloot geboodt TROMP den Voortogt, DE RUITER de Middelhoede, en BANKERT de Agterhoede. Eer het gevegt eenen aanvang nam, deedt TROMP eene Krijgsmans aanſpraak tot zijne Officieren. Om hen aan te moedigen, tot kloekmoedig ſtrijden, bragt hij zijn eigen voorbeeld bij, „ die het, zeide hij, niet behoefde te doen om eenig genot,

„ maar uit enkele liefde tot het bedrukte Vaderland was te „ scheep getreeden, om hetzelve te helpen beschermen en „ handhaaven; willende zijn leeven liever voor hetzelve op- „ offeren, dan de oude vrijheid in slaavernij zien verkeeren, „ en de Nederlanders den hals onder het juk van eene vreem- „ de Mogendheid buigen. Wij hebben", dus vervolgde hij, „ een regtvaardigen God, en eene regtvaardige zaak; laaten „ wij daar op vertrouwen. Ik twijfel niet, indien gij allen „ u gedraagt als eerlijke lieden, of 't zal wel gaan." Dit beloofde ieder bij handtasting. Toen vervolgens het Gebed gedaan was, zeide hij tot zijn Scheepsvolk; „ Mannen, de „ vijand is nu nabij; elk draage zich nu als een braaf Kaerel, „ en daar hij voor te scheep is gekoomen: en die zulks „ doen, zal ik het beloonen; dat beloof ik." Tot besluit 'er nevens voegende: „ 't Zal wel gaan." Hier op dreunde het schip van 't gejuich van 't Scheepsvolk, smijtende de mutzen om hoog, en roepende; *Vive* TROMP! met belofte van den laatsten droppel bloeds, tot verdeediginge van 't Vaderland, te zullen vergieten.

's Naamiddags van den zevenden Junij, tusschen een en twee uuren, raakten de Vlooten aan elkander. Wat de overige Vlootvoogden verrigt hebben, staat ons hier niet te verhaalen; wij bepaalen ons alleen tot het aandeel van onzen Luitenant-Admiraal in dit gevegt. TROMP, die, gelijk gezegd is, den Voortogt geboodt, wierdt handgemeen met den Vice-Admiraal SCHRAM, die insgelijks den voortogt hadt onder 't Eskader van de Witte Vlag onder den Graave D'ESTRÉES. Hij bevondt zich op het schip *de Gouden Leeuw*, 't welk door den vijand weldra dermaate wierdt gehavend, dat hij moest overgaan op 't schip *de Prins te Paard*. Tot 's avonds ten zeven uuren vogt hij hier, toen het zelve de groote Mast over boord geschooten, en hij genoodzaakt wierdt zich te begeeven op 't schip *Amsterdam*, waar mede, schrijft hij in eenen brief aan de Algemeene Staaten, „ wij den dans vol- „ eindden." In dit gevegt bleek de oprechtheid der verzoeninge en vriendschap tusschen de Heeren DE RUITER en TROMP. Want als deeze, door de overmagt des vijands, zich in groot gevaar bevondt, en zijn Volk moedeloos begon te worden,

riep

riep hij, ziende DE RUITER, tot zijn ontzet, op hem afkoomen, tot het Bootsvolk: „ Mannen, daar is Bestevaêr, die „ koomt ons helpen; ik zal hem ook niet verlaaten, zo lang „ als ik adem kan scheppen." Ook hieldt de vijand kort daar naa van hem af. 's Lands Vloot behaalde hier de overwinning, en bleef in de zelfde Zee, daar zij gevogten hadt; hoewel de vijanden zich insgelijks de zege toeëigenden. Bij den Heere WAGENAAR vinden wij eenen brief, 's daags naa 't gevegt, door den Luitenant-Admiraal, aan zijne Zuster geschreeven; waar van de kundige Historieschrijver getuigt een woordelijk Afschrift te hebben in handen gehad. In 't vertrouwen dat het den Leezer niet onaangenaam zijn zal, dien brief ook hier te ontmoeten, zullen wij denzelven woordelijk mededeelen.

„ BEMINDE SUSTER,

„ Gisteren hebben wy den dans aengegaen, en ben Godt „ sy gelooft gesondt, en hebben ons hart eens weder opgehaelt als Kenningen. Ik ben op myn vierde schip, *de Comeetstar*, en meene van daeg een braeven dans te dansen. „ Wy krygen de Fransen soo aen 't loopen, dat sy de bramseils en alles bysetten, en soo het van daeg soo voortgaet, „ soo hoop ik dat aller vrienden en ons gebedt verhoort sal „ zyn, en dat wy van de tyranny verlost zullen worden. „ Adieu. Couragie. 't Sal waerachtig wel gaen. 8 Juny „ 1673.

„ C. TROMP."

Naa dit gevegt hadt 's Lands Vloot zich verzameld op *Schooneveld*; binnen vijf dagen was zij wederom in staat gebragt om den vijand het hoofd te bieden. Op den veertienden der bovengemelde maand raakten zij wederom handgemeen. TROMP geboodt thans de Agterhoede; hij en de Vice-Admiraal SPRAGOE, van de Blaauwe Vlag, wierden handgemeen. Vooraf hadt met deezen reeds eenige Kogels gewisseld de Luitenant-Admiraal SWEERTS, wiens schip, sneller

zeilende dan de overige van zijn Smaldeel, midden onder den vijand was geraakt: zo dat het gantsch reddeloos geschooten zijnde, en geene hoop op hulp hebbende, SWEERTS zich genoodzaakt vondt van den vijand af te deinzen, om zich een weinig te herstellen. Twee dagen naa deezen Zeeslag, welke klaarblijkelijk ten voordeele van de onzen uitviel, alzo de Veréénigde Franschen en Engelschen de Zee geruimd, en de Staatschen 't veld behouden hadden, wierdt dit gedrag van den Luitenant-Admiraal SWEERTS, in tegenwoordigheid der Gevolmagtigden van 's Lands Staaten, in den breeden Krijgsraad overwoogen. TROMP beschuldigde hem in 't aangezigt van wanbeleid en lafhartigheid. SWEERTS beriep zich op zijne onmagt en dringende noodzaaklijkheid. Hier over ontstonden tusschen de twee Opperhoofden hevige woorden, welke, zonder de tegenwoordigheid der Heeren Gevolmagtigden, veelligt, op daadlijkheden zouden uitgeloopen hebben. Eindelijk liet zijne Hoogheid zich aan deeze zaak gelegen zijn; de menigvuldige verklaaringen, ten voordeele van den Heere SWEERTS, bewoogen den Prins om den Krijgsraad aan te schrijven, dat men de beschuldigingen, bij voorraad, in Staate zou laaten, om dezelve bij tijd en wijle nader te overweegen. TROMP en SWEERTS beloofden elkander zich overeenkomstig daar mede te zullen gedraagen; en aldus wierdt dit geschil voor dien tijd bijgelegd.

De volgende Zeeslag, in welken de Heer TROMP de Agterhoede geboodt, was dat vermaarde gevegt, 't welk voorviel in 't gezigt der Hollandsche Kust, omtrent *de Helder* en *Kijkduin*. TROMP en SPRAGGE raakten hier wederom handgemeen, op den eenentwintigsten Julij, 's morgens tusschen acht en negen uuren. Gelijk in de gantsche Vloot, dus wierdt tusschen deeze Helden met ongemeene dapperheid gestreeden. Meer dan drie uuren bleeven zij elkander op zijde leggen, zonder zeil te reppen, terwijl het grof en klein geschut onophoudelijk bleef speelen. Merkwaardig is het, maar tevens waaragtig, dat men bij de drie uuren lang hadt gevogten, eer op het schip van onzen Luitenant-Admiraal, onder een getal van bijkans vijfhonderd menschen, iemand gesneuveld of gekwetst was. DE RUITER en verscheiden anderen spraken

van

van een diergelijk geluk; 't welk de Godvrugtigen toefchreeven aan de kragt der gebeden, die, geduurende het gevegt, in alle Kerken van Holland, met ongemeene beweeginge der gemoederen, wierden uitgeftort. Eindelijk, egter, wierdt TROMP genoodzaakt op een ander fchip over te gaan, dewijl het zijne volkoomen reddeloos was gefchooten, en buiten ftaat om tegenweer te bieden. Dit gebeurde ook den Ridder SPRAGGE, doch met een ongelukkiger uitflag. Want als hij zich in eene Sloep hadt begeeven, om van fchip te veranderen, wierdt dezelve door een kogel getroffen, zo dat zij ten gronde ging, en de wakkere Zeeheld jammerlijk verdronk. Zommigen willen, dat hij, affcheid neemende van den Koning van *Engeland*, bij handtasting aan zijne Majefteit hadt beloofd, den Luitenant-Admiraal TROMP leevende of dood te zullen opbrengen, of zelve het leeven 'er bij infchieten. TROMP, bijgeftaan van DE RUITER, vervolgde het gevegt; 't welk, naa de uitfteekendfte proeven van dapperheid aan beide zijden, ten voordeele van de Nederlanders eindigde. Hun verlies was veel geringer dan dat des vijands, welke daarenboven fchandelijk de vlugt moest neemen. De Opperhoofden van 's Lands Vloot naderhand ter Algemeene Vergaderinge, en in die der Staaten van Holland, verfcheenen zijnde, wierden voor hunnen betoonden moed en beleid, in de drie jongfte Zeegevegten, met mannelijke taal bedankt, en ter Vergaderinge van Holland het befluit genomen, om aan ieder hunner eene eerlijke erkentenis toe te leggen. TROMP ontving eenen Rentbrief van vierduizend guldens kapitaal.

Kort hier naa wierdt de Vrede gefllooten tusfchen *Engeland* en de Algemeene Staaten. Hier door kreeg men eenigzins de handen ruim om de wapenen tegen *Frankrijk* alleen te gebruiken. Gelijk de Franfchen, met de Engelfchen vereenigd, onlangs onze kusten hadden gedreigd, wierdt men nu te raade om eenen aanflag op de kusten van *Frankrijk* te waagen. De Luitenant-Admiraal TROMP wierdt hier toe gebruikt. Op den zeventienden Maij des Jaars 1674, liep hij uit *Texel*, met eene Vloot van tweeëndertig fchepen. De Graaf VAN HOORN, Opperhoofd der Landmilitie, bevondt zich aan zijn boord. Den drieëntwintigften Junij kwam hij onder 't Eiland *Belle*

Isle ten anker. Op den zevenëntwintigsten dier maand zette hij zijn Volk aan land, en deedt het op het Kasteel aantrekken; doch alzo de Graaf VAN HOORN hetzelve onwinbaar oordeelde, en het van leeftogt voor zes maanden was voorzien, deedt hij den aftogt blaazen; waar naa de Vloot wederom onder zeil ging, kours zettende na *Narmoutiers*, daar zij den derden Julij het anker liet vallen. Hier slaagde zij gelukkiger, dewijl zij verscheiden Franschen doodde, en een aanzienlijken buit behaalde, nevens eene Brandschatting van 14000 Rijksdaalders. Van daar verzeilde de Heer TROMP met de Vloot na *St. Sebastiaan*, daar hij, nevens den Graave VAN HOORN, minnelijk bejegend, door Geestlijke en Waereldlijke Heeren begroet en treffelijk onthaald wierdt. Van *St. Sebastiaan* vervolgde hij zijnen togt, om van *Kadix* eenige Koopvaardijschepen te geleiden na 't Vaderland, alwaar hij, op den vierden December, met achttien schepen onder de Vlag, in *Texel* behouden aankwam.

Niet lang was TROMP in 't Vaderland geweest, of 'er deedt zich voor hem eene nieuwe gelegenheid op, ter verkrijginge van meerderen luister en aanzien. De Graaven VAN ARLINGTON en D'OSSORY, die zich eenigen tijd in den *Hage* hadden onthouden, betuigden de genegenheid des Konings van *Engeland* om hem te zien, en nodigden hem derwaarts, om een tijd lang ten Hove door te brengen. Te streelende was eene uitnodiging van deezen aart, om dezelve van de hand te wijzen. Op den twaalfden Januarij des Jaars 1675 vertrok hij, met een aanzienlijk gezelschap, op drie jagten, die tot den overtogt gereed lagen. De Prins VAN ORANJE deedt hun uitgeleide tot in *den Brielle*. Op den zestienden dier maand kwam hij te *Londen*, daar hij van den Koning, den Hertoge VAN YORK en de verdere Rijksgrooten minnelijk ontvangen, en met beleefdheden en gasterijen overlaaden wierdt. 't Gemeen, uit nieuwsgierigheid om hem te zien, maakte, door den sterken toeloop, de Straaten bijkans onbruikbaar. Zijne Majesteit, om des Helds Krijgsdeugden te vereeren, verhief hem tot de waardigheid van *Baron*, en tevens zijne naakomelingen in het mannelijk geslagt; of, zo deezen ontbraken, zou des Admiraals tweede Broeder, HARPERT MARTENSZOON

TROMP,

TROMP, Burgemeester van *Delft*, en zijne mannelijke Kinderen, in de plaats treeden; en indien ook deeze geene zodanige Kinderen naliet, mogt de derde Broeder, ADRIAAN TROMP, Ritmeester in dienst der Algemeene Staaten, dien titel voeren. De Brieven, hier toe dienende, wierden terstond door den Groot Zegelbewaarder vervaardigd. TROMP, dus met eere bekleed, en met des Konings Afbeeldzel, rijklijk met Edelgesteenten omzet, begiftigd, keerde in het einde van Februarij na *Holland* te rug.

In den Jaare 1676 wierdt TROMP, met eene Vloot, na *Deenemarke* gezonden, om dit Rijk tegen *Zweeden* bij te staan. Op den zevenden Maij stak hij uit *Texel* in Zee, en liet, op den twaalfden, op de Ree van *Koppenhaage* het anker vallen. Onder den toeloop van eene onteibaare menigte zette hij voet aan land, en wierdt, twee dagen laater, door zijne Majesteit, in het Kasteel, met de Ridderorde van den *Olifant* begiftigd. Weinige dagen daar na gelukte het hem, der Deensche Zeemagt eene merkelijke versterking aan te brengen; waar door zij wierdt in staat gesteld om de Zweedsche Vloot aan te tasten, over welke zij eene luisterrijke overwinning behaalde. Aan TROMP wierdt gedeeltlijk de eer der bevogten zege toegekend. De Koning van *Deenemarke*, dit voordeel zich verder willende ten nutte maaken, zondt bevel aan TROMP, zich met de Vloot na *Uistad* te begeeven, om, ware 't mogelijk, aan dien kant eene landing te doen op 't Eiland *Schoonen*. Terstond wendde TROMP den steven derwaarts, en was niet voor de Stad aangekoomen, of hij zondt eenen Trompetter om de plaats op te eischen. Doch de Gouverneur, de Heer VAN VERRZEN, gaf tot antwoord, dat hem de Stad was toevertrouwd, gelijk de Vloot aan zijne Excellentie, en dat hij, diensvolgens, als een eerlijk Krijgsman, dezelve zou verdeedigen. Op dit bescheid zondt TROMP vier Fregatten en drie Galjooten na de Stad, om dezelve te beschieten. 's Anderen daags versterkte hij dit getal met nog vier Fregatten, die allen een zo geweldig vuur maakten, dat niemand zich op de Wallen vertoonen durfde. Een goed aantal soldaaten wierdt insgelijks aan weerskanten der Stad aan land gezet. 's Avonds omtrent zes uuren gaf TROMP het zein

tot

tot een algemeenen aanval, na alvoorens andermaal dezelve door eenen Trompetter te hebben opgeëischt. Op het gegeeven zein vertoonden zich de Ingezeetenen, en berigtten dat de Zweeden de vlugt genomen hadden. Even gelukkig slaagde hij ook in 't bemagtigen der Stad *Christianopel.* Zo veele dappere daaden wilde de Deensche Koning niet onbeloond laaten; weshalven hij den Heer TROMP, met betuigingen van hoogagtinge en genegenheid, tot den Graaflijken stand bevorderde. Dit verbondt hem te naauwer aan 's Konings belangen: waarom hij ook gereedlijk het oor leende aan deszelfs voorslag, tot het doen eener reize na 't Vaderland, om de Algemeene Staaten te beweegen tot het zenden van een nieuwen onderstand van Oorlogschepen. Op den negentienden Februarij vertrok hij van *Koppenhage*, doch kwam niet eerder dan op den twintigsten Maart in *'s Graavenhage.* De Prins VAN ORANJE bevondt zich toenmaals in het Leger bij *St. Omer.* TROMP volgde hem derwaarts, en van zijne Hoogheid minzaam ontvangen zijnde, wierdt hij hier bekleed met de waardigheid van Luitenant-Admiraal Generaal der Veréénigde Nederlanden, in de plaats van den Heere DE RUITER, die in 't voorgaande jaar gesneuveld was. TROMP kreeg, egter, verlof, om, nog dit loopende jaar, den Koning van *Deenemarke* te mogen ten dienste staan. In Maij des Jaars 1677 nam hij, in deeze hoedanigheid, zitting in de Kollegien ter Admiraliteit, wordende overal treffelijk onthaald.

In 't einde van Junij verliet TROMP wederom het Vaderland, met eene Vloot van tien Oorlogschepen, kours zettende na *Deenemarke*, alzo 's Lands Staaten tot den verzogten vermeerderden onderstand gunstiglijk besloten hadden. Op den elfden Julij kwam hij ten anker in de *Zond*, van waar hij terstond een keer deedt na *Koppenhage*, om zijne opwagting te maaken bij den Koning. Zo ras de Hollandsche Vloot zich met de Deensche hadt vereenigd, besloot men tot het doen van eenen aanval op eene der Zweedsche bezittingen. TROMP voerde het Opperbevel over deeze onderneeming. *Smaland* en *Osland* moesten eerst voor zijn beleid en overmagt bukken. Van deeze verovering te *Koppenhage* te rug gekeerd, ging

ging hij, eerlang, van zijne Majesteit van *Deenemarke* in persoon verzeld, wederom te scheep, kours zettende na het Eiland *Rugen*. Zij bemagtigden hetzelve, zonder merkelijken tegenstand te ontmoeten. De Koning keerde hier op te rug na *Koppenhage*; doch de Heer TROMP, verzeld van den Deenschen Gezant BUCHWALD, en den Brandenburgschen Resident BRANT, vervoegde zich bij den Keurvorst van *Brandenburg*, toenmaals bezig met de belegering van *Stettijn*, welke Stad, weinige weeken daar na, aan hem overging.

Midlerwijl hadt zijne Deensche Majesteit, dit jaar geen nieuwen onderstand uit de Nederlanden te gemoet ziende, en zich vleiende, eene genoegzaame sterkte in zijne eigen magt te zullen vinden, den Admiraal TROMP uit zijnen dienst ontslagen. Hij maakte zich gereed om na *Holland* weder te keeren, wanneer hij, door den Keurvorst van *Brandenburg*, verzogt wierdt zich bij hem te vervoegen. Aan dit verzoek voldoende, nam hij afscheid van den Deenschen Koning, die hem, voor zijne Gemaalin, met een kostbaar geschenk vereerde, vertrok van *Koppenhage*, en begaf zich na *Wolgast*, alwaar hij van den Keurvorst, die zich aldaar hadt laaten huldigen, minnelijk wierdt ontvangen. De reden van dit verzoek was, om dat de Keurvorst zich van de hulpe en het beleid onzes Zeehelds wilde bedienen, ter heroveringe van 't Eiland *Rugen*, 't welk door de Zweeden onlangs was herwonnen. Hij slaagde hier in gelukkig, en behaalde daar mede geenen kleinen dank bij zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheid.

Dit was het laatste Krijgsbedrijf van onzen Luitenant-Admiraal-Generaal. In zijn Vaderland te rug gekeerd, opgehoopt met eere, en door twee Koningen met de waardigheid van *Baron*, *Ridder* en *Graave* bekleed, leefde hij aldaar in stilte. Althans is ons niet gebleeken dat hij vervolgens aan 't hoofd van 's Lands Vloot in Zee gestooken is. Zijne Majesteit, Koning WILLEM DE III, in den Jaare 1691, in den *Hage* zijnde, hadt wel te wege gebragt, dat hem het Opperbevel over de Nederlandsche Vloot, voor den Zeetogt diens jaars, tegen *Frankrijk*, was opgedraagen; doch in het bekleeden van deeze hooge waardigheid wierdt hij verhinderd door zijnen dood, het gevolg van eene uitteerende ziekte, die

die op den negenëntwintigsten Maij des gemelden Jaars voorviel. Hij overleedt te *Amsterdam*, zonder dat ons zijn nette ouderdom is gebleeken. Zijne Gemaalin was MARGARETA VAN RAAPHORST, Weduwe van den Heere HELMONT; doch uit dit huwelijk heeft het hem niet mogen gebeuren, kinderen te zien gebooren worden. Op den zesden Junij, 's avonds tusschen negen en tien uuren, wierdt zijn Lijk uitgedraagen, langs de Nieuwe Heeregragt, daar hij zedert eenigen tijd zijne woonplaats hadt gehad, tot aan den Amstel, aldaar in een Jagt geplaatst, en vervolgens na *Delft* gevoerd, om in de pragtige Grafrombe van zijnen Vader te worden bijgezet. Het Lijk wierdt verzeld van een staatelijk gevolg, overeenkomstig met de hooge waardigheid, welke hij in zijn leeven hadt bekleed.

Zie de *Historieschrijvers van zijnen tijd.*

TROMP, (MARTEN HARPERTSZOON) een der grootste Zeehelden, welke niet slegts de Nederlanden, maar eenig ander land heeft uitgeleverd, vertoont een nieuw bewijs van uitsteekende vorderingen, langs den weg van verstand, deugd en geluk, tot de hoogste waardigheden. Zijne geboorteplaats was *den Briel*, in den Jaare 1597, en hij nog maar negen jaaren oud, toen zijn Vader, Kapitein HERBERT MARTENSZOON, hem mede ter Zee nam. Zijn Vader hadt, in den vermaarden slag van *Gibralter*, onder HEEMSKERK, 't bevel op een Fregat, waar bij de jonge TROMP insgelijks tegenwoordig was; en als men kort daar naa, op de Kust van *Guinee*, slaags raakte met een Roover, in welk gevegt de Vader eerst in de kuit gekwetst, en vervolgens in 't midden van een geschooten wierdt, hoorde men 't Zoontje, nu maar elf jaaren oud, schreiende het volk toeroepen: *zult gij mijns Vaders dood niet wreeken?* Maar 't kind moest, naa het neemen van des Vaders schip, den Roover ruim twee jaaren als Kajuitwagter dienen, eer hij middel vondt om te ontkomen. Zedert klom hij van de laagste diensten allengskens op, wierdt, in den Jaare 1622, Luitenant op een Oorlogschip, en kreeg, naa

twee

twee jaaren, van Prins MAURITS, het bevel over een Fregat, bemand met veertig koppen. Nu begon hij overal proeven te geeven van zijne dapperheid. De Admiraal PIET HEIN, zich, in den Jaare 1629, op zijn schip, als 't best bezeild, begeeven hebbende, wierdt naast zijne zijde dood geschooten. Men wil, dat gemelde Admiraal eens zou betuigd hebben, dat hij veele wakkere Kapiteins gekend, maar altoos eenigen misslag in hun gevonden hadt; doch nooit in TROMP, en dat deeze alle deugden, in een Zeeoverste vereischt, bezat. Niet lang daar naa wierdt hem zijn schip ontnomen; 't welk TROMP derwijze stoorde, dat hij de Zee verliet, en vervolgens zeker Ampt over Zeezaaken te land bekleedde.

Maar in den Jaare 1637 wierdt hem dit ongelijk overvloedig vergoed; want de Luitenant-Admiraal PHILIPS VAN DORP, om zekere misnoegen, tegen hem opgevat, van zijn Ampt verlaaten zijnde, wierdt deeze waardigheid, door Prins FREDERIK HENDRIK, op aanprijzing der Staaten, aan TROMP opgedraagen.

De Koning van *Spanje*, in den Jaare 1639, in zijn Rijk bezig met het uitrusten eener magtige Vloote, die na Nederland stondt gevoerd te worden, wagtte, ten dien einde, eenige behoeften van *Duinkerken*. Dertien Oorlogschepen, drie Fregatten en zeven Koopvaardijschepen, waren, in Februarij, uitgeloopen om deeze behoeften na *Spanje* over te brengen. TROMP, op de kusten kruisende, hadt slegts elf schepen onder zijne Vlagge. Nogthans tastte hij de Vloot aan, veroverde twee schepen, en joeg de andere na binnen. Voor deeze zege wierdt hij, in den *Hage* gekoomen om verslag te doen, met een gouden Ketting beschonken; en ontving, kort daar naa, twee brieven uit *Frankrijk*, den eenen van LODEWYK DEN XIII, den anderen van den Kardinaal RICHELIEU, waar door hij tot Ridder van *St. Michiel* verheeven wierdt.

Midlerwijl ging de Koning van *Spanje* voort met het toerusten der gemelde Vloot, blijvende TROMP gedurig in Zee om een waakend oog te houden. Hem kwam ter ooren, dat het Zilver uit de Spaansche Vloot door Engelsche Oorlogschepen na *Duinkerken* zou overgevoerd worden. 't Gerugt was ge-

gedeeltlijk valsch: want in Julij drie Engelſche ſchepen aandoende, vondt hij in dezelve geen Zilver, maar duizend en zeventig Spaanſche Soldaaten, welke ze, te *Kadix*, hadden ingenomen, om ze te *Duinkerken* aan land te zetten. Negenhonderd van dezelve zette hij te *Barfleur* aan land, en hieldt de overige nevens de Officieren bij zich. TROMP ondertusſchen, verſterking van ſchepen bekoomen hebbende, bleef den gantſchen Zomer kruisſen, in en omtrent de Hoofden, op de Spaanſche Vloot; die eindelijk, eenigen toevoer uit *Vlaanderen* ontvangen hebbende, uit de *Corunha* in Zee ſtak. Hier te lande kreeg men tijding van haare ſterkte, en tevens berigt, dat de Admiraal last hadt, geenen ſlag te waagen, maar in *Duins* binnen te loopen, alwaar de Engelſchen hem ontvangen zouden. Men beſloot hier op terſtond tot het verſterken der Staatſche Zeemagt. TROMP, zijne Vloot verdeeld hebbende, hadt maar twaalf ſchepen bij zich, toen hij, op den zestienden September, de Spaanſche, bij *Bevézier*, in 't gezigt kreeg. De Vloot beſtondt uit drieëndertig zeer groote Spaanſche Galioenen en vierëndertig zwaare Oorlogſchepen, te zamen op hebbende vijfëntwintigduizend man; de Spaanſche Admiraal *Don* ANTONIO D'OQUENDO voerde 'er het bevel over. De onze, hoewel, zo 't ſcheen, niet opgewasſen tegen eene zo groote overmagt, beſloot, egter, ſchutgevaarte te houden met den vijand, tot dat hij een grooter aantal van ſchepen zou gekreegen hebben; dit gelukte hem zo wel, en hij bragt den vijand zo groote ſchade toe, dat D'OQUENDO te raade wierdt bevel te geeven om in *Duins* binnen te loopen, agterlaatende een groot Galioen, en nog een ander ſchip; welke beide na 't Vaderland gezonden wierden. Maar TROMP, zedert, nog zeventien ſchepen onder zijne Vlag gekreegen hebbende, bezette den vijand in *Duins*, met voorneemen om hem op deeze Reede ingeſlooten te houden, of, zo hij uitkwam, ſlag te leveren. Onder dit alles gaf de Engelſche Koning duidelijke blijken van zijne Spaanschgezindheid. Op verzoek van den Spaanſchen Gezant te *Londen*, liet hij vijftien zijner ſchepen leggen tusſchen de Spaanſche en Nederlandſche Vlooten, om dus den Staatſchen aanval te ſtremmen. Daarenboven hadt hij den Spaanſchen vrijheid gegeeven om het

het Zilver uit hunne schepen aan land te brengen, en hun vijftig tonnen Buspoeder toegeschikt. Ook deedt hij TROMP, terwijl hij voor *Duins* lag, door zijnen Admiraal PENNINGTON aanzeggen, dat hij zich, op de kusten van *Groot-Brittannie*, van vijandelijkheden hadt te onthouden. Doch de Staaten, in aanmerking neemende, hoe veel 'er hun aan gelegen was, dat den Spanjaarden het geduurig overvoeren van Krijgsvolk na *Duinkerken* belet wierdt, waar in zij begunstigd wierden door de Engelschen, die hen in hunne Havens ontvingen, ja, zelfs schepen aan hun verhuurden, belastten hunnen Luitenant-Admiraal den vijand aan te tasten, zonder plaats of persoon te ontzien. TROMP, wiens Vloot nu tot zeventig schepen was aangegroeid, en die zich dus in staat bevondt om den vijand met voordeel aan te tasten, besloot hier toe op den eenëntwintigsten October. De Vice-Admiraal DE WITTE KORNELISZOON kreeg last om op de Engelsche Vloot, die de Spaansche scheen te willen beschermen, te passen. Onder een vrij dikken mist wierdt alles tot den aanval gereed gemaakt; doch 't kwam tot geenen algemeenen Zeeslag. D'OQUENDO, bespeurende dat het den vijand ernst was, deedt de ankers kappen, en de meeste schepen digt aan de Kust loopen, daar veelen aan spaanderen stieten. TROMP en de Vice-Admiraal JAN EVERTSZOON gingen gezamendlijk los op het schip van den Portugeeschen Admiraal; het was een vreezelijk gevaarte, te sterk om met kogels doorboord, en te wel bemand om aangeklampt te worden. Hierom zondt men 'er etlijke Branders op af, waar door het in brand geraakte, en, het vuur tot in de Kruidkamer doorgedrongen zijnde, met een vreezelijk geweld van een sprong. Van de vijftienhonderd zielen, welke het voerde, bergden geen honderd het leeven. Een gedeelte der vijandlijke Vloots bergde zich, onder het dekzel van den mist, uit *Duins*, en liep voorts na *Douvres*; doch wierdt, door TROMP, in wanorde gebragt. Door de gunst des nachts keerden zij eerlang te rug, en kwamen, met den Admiraal D'OQUENDO, behouden te *Duinkerken*. Twaalf of dertien Galioenen en andere Konings schepen waren den onzen in handen gevallen, en in onze Havens opgebragt, op welken groote buit gevonden wierdt.

Verscheiden' andere schepen waren in den slag vernield. 't Gelukken deezer onderneeminge wierdt, voornaamlijk, toegeschreeven aan den ongelooflijken spoed, waar mede TROMPS Vloot met omtrent zestig schepen versterkt was; zijnde hier toe weinig meer dan veertien dagen besteed. De dapperheid van TROMP en DE WITTE wierdt, van wegen de Algemeene Staaten, door treffelijke geschenken, erkend.

In den Zomer van 't Jaar 1650 kruiste de Luitenant-Admiraal, naa gewoonte, langs de Vlaamsche Kusten; hij veroverde eenige vijandlijke Koopvaardijschepen nevens drie Koninklijken, en beveiligde de Haringvisscherij. Doch bij gebrek aan schepen was 't hem niet mogelijk de Haven van *Duinkerken* zo volkoomen in te sluiten, of de vijand stak met eenige schepen in Zee, en bemagtigde eenige Staatsche Koopvaardijschepen en inzonderheid Straatsvaarders. In 't volgende jaar wierdt hij met eenige schepen gezonden om op vier rijkgelaaden Westindischvaarders, die uit *Brazil* verwagt wierden, te kruissen, en hadt op deezen togt het geluk, om van vijf Duinkerksche Kapers eenen te veroveren; ook nam hij een Galjoot, en een schip met boter gelaaden, 't welk op het punt was om te *Duinkerken* binnen te loopen. Ook ontjoeg TROMP, kort daar naa, den Spaanschen een buit van vier Millioenen. Van elf schepen, voerende uit *Spanje* veele zilveren plaaten en kostbaare waaren na *Duinkerken*, nam hij tien weg, en zondt ze na *Zeeland*; vier Koninklijke Engelsche schepen, welke hun tot geleide dienden, liet hij na huis zeilen.

In den Jaare 1651 wierdt TROMP met eene Vloot in Zee gezonden, om tegen de Zeeschuimerijen van den Bevelhebber der *Sorlings* te waaken. Doch wel haast kreeg hij gewigtiger werk. Naa 't onthalzen van Koning KAREL DE I raakte KROMWEL aan de Regeering der nieuwe Engelsche Republiek, en met den Staat der Veréénigde Gewesten in eenen fellen Oorlog ter Zee. Zo ras de Engelschen, van hunne zijde, de vijandlijkheden begonnen hadden, besloten de Algemeene Staaten eene Vloot van honderdënvijftig schepen in Zee te brengen, over welke het Opperbevel aan TROMP wierdt opgedraagen. Hij verzaamelde de schepen voor *Scheveningen*, en

zeil-

Karel de Kaale sterft op de Alpen.

CXXII.

Alfred verzamelt aalmoessen. Bladz. 165.

zeilde met een gedeelte tot tusschen *Duinkerken* en *Nieuwpoort*, daar hij eenige dagen liggen bleef. Hij hadt last om zich in 't strijken der Vlagge voor de Engelschen, wier Kusten hij mijden moest, te gedraagen naa bescheidenheid. Voorts moest hij de schepen, aan Ingezeetenen van den Staat behoorende; beschermen tegen elk, die ze in Zee onderzoeken of neemen wilde. Middlerwijl was ook de Engelsche Vloot, onder den Admiraal ROBERT BLAKE in Zee geloopen, kruissende; met vijftig schepen, op de Engelsche Kusten. TROMP, tweeënveertig schepen onder zijne Vlag hebbende, wierdt, door storm en tegenwind, ook derwaarts gedreeven; doch hieldt eerlang af na *Calais*. Hier egter verneemende, dat zeven rijke Straatsvaarders, waardig over de vijftig tonnen gouds, van twaalf Engelsche Oorlogschepen onderzogt wierden, en in gevaar waren van genomen te worden; zeilde hij, om die te ontzetten, na de Engelsche Kust. Hier ontmoette hij, op den negenëntwintigsten Maij, den Admiraal BLAKE, en maakte terstond gereedschap om, met het uitzetten zijner Boot, en het inneemen der zeilen, der Engelsche Vlagge eere te bewijzen. Maar BLAKE, zulks niet afwagtende, liet een en andermaal een schoot doen over TROMPS schip, die niet beantwoord wierdt; doch op den derden antwoordde TROMP met een schoot, die door BLAKES Vlag vloog. Terstond keert BLAKE hem de zijde toe, en geeft hem de volle laag, waar door veel volk op het schip van den Hollandschen Admiraal gekwetst wierdt. Doch deeze bleef den Engelsman niet schuldig; maar beantwoordde hem op de zelfde wijze. Hier op volgde een hevig gevegt, dat vier uuren duurde; en eerst door den nagt geëindigd wierdt. TROMP miste 's anderendaags twee schepen, doch 't eene kwam, zwaar beschadigd, wederom bij 's Lands Vloot. De beide Admiraalen verweeten elkander de Vredebreuk. Doch verscheiden Scheepskapiteins verklaarden; dat de vijandschap eerst van BLAKE was begonnen; ook heeft deeze nimmer durven verzekeren, dat TROMP hem eerst de laag gegeeven hadt.

Kort daar naa, en nog in het zelfde Jaar 1652, hadt TROMP last gekreegen van de Staaten om de Engelsche Vloot aan te tasten, en alle mogelijke afbreuk toe te brengen. Hij ont-

moette, op den dertienden Julij, onder *Schouwen*, twee schepen, voerende de Staatsche Gezanten, die uit *Engeland* wederkeerden, alwaar zij, vrugtloos, over den Vrede gearbeid hadden. Aan deeze opende hij zijnen last, en zij moedigden hem aan om dien uit te voeren. Zommigen meenen, dat ADRIAAN PAAUW, een der Gezanten, den Luitenant-Admiraal zou hebben zoeken op te houden, of het aantasten van den vijand te ontraaden; hier door verviel hij in den haat van 't gemeen: doch de Staaten zuiverden hem van deezen blaam. In Julij nam TROMP eenige Engelsche Visschers; doch BLAKE maakte zich, wat laater, meester van een groot getal Haringbuizen, en zelfs van dertien schepen, die tot derzelver geleide dienden; dat een zwaare slag was voor de Ingezeetenen van deezen Staat. TROMP, de tijding van deezen ramp bekoomen hebbende, maakte zich gereed om BLAKE aan te tasten; maar hij wierdt door een zwaaren storm overvallen, zo dat meer dan de helft der Vloote van hem afdwaalde, en verscheidene schepen zonken. Naa het onweder, egter, zogt hij BLAKE in te wagten; maar te vergeefs: ook konde hij, door tegenwind, niet bij de Engelschen koomen. Waarom hij besloot met zijne zwaar beschadigde Vloot na de Havens deezer Landen te stevenen. Zo ras hij in 't Vaderland was te rug gekeerd, zag hij spoedig, dat de hekken merkelijk verhangen waren. Zedert de ontmoeting met BLAKE, en het ongeluk, hem in den jongsten storm overgekoomen, was hij bij veele Leden der Regeeringe in ongunst gevallen. Zelfs hielden zommigen hem verdagt, dat hij, uit zucht voor het Huis VAN ORANJE, de Landen in eenen Oorlog met het Gemeenebest van *Engeland* hadt zoeken in te wikkelen. Althans men vondt goed, 's Lands Vloot onder het beleid van eenen anderen in Zee te brengen, gelijk ook geschiedde, wordende het bevel over dezelve aan MICHIEL DE RUITER opgedraagen.

Doch zijn ongeluk was van korten duur. Naa dat 's Lands Vloot tot tweemaalen toe met den vijand was slaags geraakt, eerst onder DE RUITER tegen ASKUE, en daar naa onder DE WITTE tegen BLAKE, en de onzen, om 's vijands groote overmagt, te raade waren geworden de Zee te ruimen, bragten de Staaten, op nieuw, eene Vloot in Zee, over welke TROMP,

die

die in den Oorlog ter Zee, meer dan iemand hier te lande, ervaren, en ook zeer bemind was bij het Bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg. Onder hem zouden JAN EVERTSZOON, DE WITTE, DE RUITER en PIETER FLORISZOON gebieden. Doch DE WITTE bleef, door ziekte, aan land, en DE RUITER kreeg het bevel over zijn Esqcader. TROMP ſtak daar op in Zee met de gantſche Vloot, beſtaande uit omtrent zeventig meest gehuurde ſchepen, welke men ten Oorloge hadt uitgerust. Bij deeze Vloot hadden zich gevoegd omtrent driehonderd Koopvaardijſchepen, welke TROMP tot bij Kaap *Lezard* en *Engelandseinde* geleiden moest. Doch op den tienden December, ontdekte hij de Engelſche Vloot onder BLAKE, liggende tusſchen *Douvres* en *Falſton*, digt onder den wal. 's Naamiddags begon het ſchutgevaarte, en ten drie uure raakten de Vlooten vinnig aan elkander bij de *Singels*; doch een groot gedeelte der Staatſche Vloot kon geen deel neemen in den ſtrijd. JAN EVERTSZOON en DE RUITER hadden den meesten last op den hals; doch TROMP ſtondt hun trouwelijk bij. Hij klampte een Engelsch ſchip van vierënveertig ſtukken aan boord, en veroverde het; en men wil, dat zo hem nog tien of twaalf ſchepen geholpen hadden, hij, waarſchijnlijk, de gantſche vijandlijke Vloot zou geſlagen hebben: ook verhaalen eenigen, dat BLAKE nevens andere Engelſche Zeehoofden, 's Admiraals ondergang gezwooren hadden; zij vielen met zo groot geweld op hem aan, dat hij zijn Galjoen en Boegſpriet verloor. Doch 't viel geheel anders uit. TROMP weerde zich zo dapper, dat BLAKE, tegen den avond, genoodzaakt was na den *Theems* te wijken, terwijl hij zelf Zee hieldt. De Engelſche Admiraal was in 't gevegt gekwetst geworden; welk ongeval eenige wanorde veroorzaakte op de Engelſche Vloot. Twee vijandlijke ſchepen waren in deezen ſlag veroverd. Van de zijde der Staaten raakte de Kapitein JUINBOL, door zijn eigen vuur, meent men, in brand, en verdronk met al zijn volk. 's Daags naa 't gevegt wierdt nog een Engelsch Oorlogſchip en een Koopvaardijſchip genomen. Naa 't wijken van BLAKE hadt TROMP de Zee ruim, om de Koopvaardijvloot na het Eiland *Rhee* te geleiden; van waar hij

bij een groot getal Straatsvaarders, Wijn- en Zoutschepen veilig na 't Vaderland te rug voerde.

Met den aanvang des Jaars 1653 wierdt de Oorlog tusschen *Engeland* en *Holland* sterk voortgezet. TROMP lag, reeds in de eerste dagen van 't jaar, met drieënzestig schepen voor *Scheveningen*. In 't laatst van Januarij zeilde hij wederom na 't Eiland *Rhee*, om eene Vloot Koopvaardijschepen, die zich aldaar, ten getale van wel honderdvijftig, vergaderd hadden, af te haalen. Ook kreeg hij last om de rivier te *Londen* gesllooten te houden. Doch eer hij dit ten uitvoer brengen kon, wierdt hij op den laatsten van Februarij, omtrent *Portland*, ontmoet door de Engelsche Vloot onder BLAKE, omtrent zeventig Oorlogschepen sterk. TROMP hadt een gelijk getal schepen bij zich; doch de Engelsche waren grooter en sterker bemand: en de Hollandsche Admiraal wierdt, daarenboven, belemmerd door de Koopvaardijvaarders, die hij onder zijn geleide hadt. Hij liet tien of twaalf schepen bij de Koopvaarders, en ging met de overigen op den vijand los, zelf vooraan. De wederzijdsche Vlooten waren zo dra niet onder 't bereik van elkanders geschut gekoomen, of BLAKE vuurde van verre op TROMP met zesëndertigponders. Maar TROMP toefde, tot dat hij zijnen vijand tot op een Musketschoot genaderd was. Toen wendende, en BLAKE op zijde koomende, gaf hij hem de volle laag; en in der ijl zich omkeerende, gaf hij hem nog eens de laag op de zelfde zijde; en voorts omloopende, loste hij de derde laag op de andere zijde: waarop een jammerlijk geschreeuw onder de Engelschen wierdt gehoord; waar uit men besloot, dat 'er veelen waren gekwetst geworden. 't Gevegt ging hierop hevig zijnen gang. Verscheiden' Kapiteins, als de DE RUITER, KRUIK, SWEERS, POORT en anderen, gaven blijken van ongemeene dapperheid. KRUIK schoot een Engelsch schip in den grond, doch verloor ook het zijne. SWEERS wierdt gevangen genomen. Doch, dewijl hij goed Spaansch sprak, gaf hij zich te *Londen* voor een Spanjaard uit, en bekwam dus zijne vrijheid. Een ander Engelsch schip wierdt derwijze gehavend, dat het, onder een deerlijk gehuil van 't Volk, ten gronde

ging.

ging. Een Staatsch fchip, gevoerd bij Kapitein DE MAURIK, wierdt, door den vijand, veroverd en verbrand; dat van SCHELTE WIGLEMA vloog met al 't volk in de lucht. Het fchip van DE RUITER was zwaar befchadigd. Tegen den avond zag TROMP, dat zesëntwintig van zijne Kapiteinen zich van den wind bedienden, om het gevegt te ontwijken. Voor 't einde van den ftrijd, welke tot Zonnenondergang duurde, zonken van wederzijde nog verfcheidene fchepen. De nacht wierdt befteed aan het herftellen der geleedene fchade. 's Anderendaags, den eerften Maart, 's morgens ten tien uuren, wierdt het gevegt hervat. Nu hadden de Engelfchen het voordeel van den wind. 't Schip van DE RUITER wierdt zo doornageld van 't gefchut, dat men het treilen, of aan een touw fleepen moest. Tegen den avond fcheiden de Vlooten van elkander. Op verfcheiden' Staatfche fchepen was nu zo groot gebrek aan Buskruid, dat zij buiten ftaat waren om den vijand 't hoofd te bieden. Doch TROMP vermaande hen, goed gelaat te toonen, en zich bij de Koopvaarders te houden, als waren ze gefteld om dezelve te befchermen. De Nederlandfche Vloot vorderde ondertusfchen haare reize na 't Vaderland, en was met het aanbreeken van den volgenden dag gekoomen, tot op de hoogte van *Bevezier*, toen 'er de Engelfche Vloot wederom op af kwam. De ftrijd ving nu ook ten tien uuren aan. Terftond gaf TROMP den Engelfchen Vice-Admiraal der blaauwe vlagge de laag, en deedt hem wijken. Eenige Kapiteinen verlieten wederom den ftrijd, sommigen uit lafhartigheid, anderen uit gebrek aan Kruid. Maar DE RUITER, die zich in 't heetst van 't gevegt hieldt, wierdt geheel reddeloos gefchooten, en moest zich laaten fleepen na *Vlisfingen*. Naa zonnenondergang geliet zich BLAKE, als of hij het gevegt hervatten wilde. TROMP wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelfche Admiraal week kort daar op na de Engelfche Kust; waar op TROMP onverhinderd de reize voortzette. De Staatfchen verlooren, in deezen flag van drie dagen, negen Oorlogfchepen, de Engelfchen vijf of zes; doch hun verlies aan manfchap was veel grooter dan aan onze zijde. Hevig wierdt 'er in deezen ftrijd gevogten, hebbende TROMP de zesënzestig ftukken gefchut, welke zijn fchip voerde,

de, meer dan zeventigmaal gelost. De Nederlandsche Kapiteinen, die zich dapper gekweeten hadden, wierden van den Staat met aanzienlijke geschenken begiftigd; andere, die zich kwalijk hadden gedraagen, gestraft.

's Lands Vloot wierdt, naa deezen merkwaardigen Zeeslag, zo veel de gelegenheid toeliet, in staat gesteld om wederom Zee te kiezen, en het Opperbevel over dezelve op nieuw aan TROMP opgedraagen. Doch hij aanvaardde 't zelve met weerzin: oordeelende, dat de schepen te slegt en te weinig in getal waren, om eenig voordeel te behaalen op den vijand; ook verklaarde hij den Algemeene Staaten en den Staaten van Holland, rondborstiglijk, dat hij de wijt niet wilde hebben van de rampen, welke hij te gemoet zag. Dit zeggen bragt ondertusschen te wege, dat 'er tweemaal tot het bouwen van dertig Oorlogschepen telkens beslooten wierdt.

TROMP stak dan met de Vloot, zodanig als zij was, in Zee. Hij hadt, onder anderen, last, eene Vloot Koopvaarders van tweehonderd schepen, agter *Engeland* en *Ierland* om, na *Frankrijk* en *Spanje* te geleiden, en de Vloot, die van daar verwagt wierdt, herwaarts te brengen. De Engelsche Vloot, die nu onder bevel stondt van den Generaal GEORGE MONK en den Admiraal RICHARD DEANE, was, in Maij, insgelijks in Zee geraakt, en *Zeeland* langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. TROMP de Koopvaardijvloot bij 't Noordeinde van *Hitland* gebragt, en de verwagt wordende Vloot aldaar niet vernomen hebbende, kwam in 't einde dier maand, op de Hollandsche Kust bij *Texel*. Hier wierdt de Vloot met nog zeventien Oorlogschepen en een Brander versterkt. Vervolgens zeilde TROMP na *Duins*, op hoope van 'er eenige Engelsche schepen te zullen aantreffen, doch vondt 'er geene van eenig belang. Voor *Douvres* vondt hij vijf, van welke drie veroverd wierden. Kort daar naa kreeg TROMP berigt, dat de Engelsche Vloot omtrent het *Vlie* gezien was. Derwaards begaf hij zich dan om haar op te zoeken. Doch op de hoogte van *Walcheren* verstondt hij, dat de Engelschen te rug gekeerd, en niet boven de tien mijlen West-Noord-West van 's Lands Vloot waren. Hij wendde dan den steven om ze op te zoeken, en ontdekte

ze,

ze, op den twaalfden Junij, op de hoogte van *Nieuwpoort*. De Engelsche Vloot bestondt uit vijfënnegentig of honderd zeilen, en was wel voorzien van volk en geschut; de Hollandsche was sterk achtënnegentig Oorlogschepen van veel ligter soort, en zes Branders. De slag begon 's voormiddags ten elf uuren. De Admiraal DEANE wierdt met een der eerste schooten, die de Hollanders deeden, getroffen. MONK dekte 't lijk met zijnen Mantel, en volhardde moedig in den strijd. Hevig wierdt 'er van weerkanten gevogten. De Engelschen weeken eindelijk; doch daar naa den wind winnende, vernieuwden zij den aanval. Toen wierden 'er verscheiden' schepen zwaar beschadigd, en 't gevegt eindigde ten negen uuren. Slegt zag 't 'er toen uit in de Staatsche Vloot, alzo zij van kruid en andere Oorlogsbehoeften schaars voorzien was; ja TROMP verklaarde, het tegen den vijand kwalijk te zullen kunnen uithouden.

Nogthans wierdt de strijd 's anderen daags voor *Duinkerken* hervat. Vergeefs hadt hij getragt, den Engelschen den wind af te winnen, en was door stilte verre beneden hen vervallen. Ten elf uuren raakten de Vlooten aan elkander; doch in 't heetst van 't gevegt ontstondt 'er onder de Staatsche schepen eenige wanorde, die merkelijke schade veroorzaakte. De nacht scheidde de strijdenden. 's Anderen daags morgens zag TROMP de Engelschen nog; doch hij vondt zijne Vloot zo reddeloos en onvoorzien van Krijgsbehoeften, dat hij te raade wierdt zich binnen de gronden van de *Wielingen* te begeeven. 't Schip *Brederode*, door TROMP gevoerd, was zeer doornageld, en hadt verscheiden gaten beneden water: zo dat het met pompen en baliën naauwlijks boven kon gehouden worden. Dit deedt hem nevens andere Opperhoofden bij de Staaten sterk aanhouden, dat de Vloot beter mogt voorzien worden, dewijl zij anders geen kans zagen om het land tegen 's vijands overmagt te beveiligen.

Midlerwijl hadt zich de Engelsche Vloot, onder MONK, voor *Texel* en langs de Hollandsche Kusten vertoond; en TROMP, nu eenige versterking bekoomen hebbende, stak, naa een verblijf van zes weeken in *Zeeland*, op den zesden Augustus, met 's Lands Vloot wederom in Zee, sterk omtrent

tachtig of negentig zeilen. Op den achtsten ontmoette hij den vijand op de hoogte van *Katwijk*. DE RUITER en de Vice-Admiraal JAN EVERTSZOON raakten 't eerst aan den dans. Tegen den avond kwam TROMP hun te hulpe, en de strijd duurde tot een uur na Zon, zonder dat de Engelschen eenig voordeel hadden op de Hollanders. De sterke wind belette den volgenden dag 't hervatten van den strijd; 't welk den Nederlanderen groot voordeel gaf: alzo de Vice-Admiraal DE WITTE hier door gelegenheid kreeg om met zijne schepen uit *Texel* te loopen, en 's Lands Vloot te versterken. Door den wind waren de Staatsche schepen tot voor de *Maaze* afgevoerd, en de Engelschen volgden hen derwaards. Omtrent den middag ontdekte men de Vloot onder DE WITTE, sterk zevenëntwintig schepen en vier Branders. Deeze voegden zich 's avonds ten vijf uuren, in 't gezigt der Engelschen, bij 't gros van 's Lands Vloote, TROMP, toen sterk honderd en zes zeilen, wendde het straks op de Engelschen aan, die daadlijk weeken, en den gantschen nacht van hem vervolgd wierden. Maar den volgenden dag, den tweeden Augustus des Jaars 1653, raakten de twee Vlooten weder aan elkander, voor de *Maaze*, omtrent vijf mijlen in Zee, op de hoogte van *Ter Heide* of *Scheveningen*. De Hollanders sloegen eerst door 's vijands Vloot heenen, en wendden 't 'er terstond wederom in. Maar in dit oogenblik wierdt TROMP, die zich, naa gewoonte, in 't heetst van den strijd begeeven hadt, willende van de Hut gaan om orde te stellen op 't geschut, met een Musketkogel, door de linker borst, in 't hart geschooten, en viel dood ter neder. Onder 't vallen, zegt men, uitte hij deeze woorden, om zijn volk aan te moedigen: *Ik heb gedaan; houdt goeden moed. ô Heer wees mij en dit arme volk genadig!* Zommigen meenden, dat hij zich onvoorzigtiglijk te veel hadt bloot gegeeven: zo dat MONK hem bescheidenlijk hadt kunnen kennen, en hier op zijne Musketiers belast, gelijkerhand op hem los te branden. 't Gevegt ging ondertusschen zijnen gang, en duurde tot 's avonds ten elf uuren. 's Lands Vloot hadt tot vier maalen toe door den vijand heen geslagen: veele Bevelhebbers, en onder deeze DE RUITER en JAN EVERTSZOON, gaven treffelijke blijken van dap-

dapperheid; doch andere waren den ſtrijd ontweeken, en hadden alles bijgezet om den vijand te ontzeilen. Groot was 't verlies aan weerkanten; maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal TROMP was onwaardeerbaar aan de zijde der Hollanderen, en gaf den vijand de meeste ſtoffe tot blijdſchap.

De dood van onzen Zeeheld viel voor op den tienden Augustus des Jaars 1653, wanneer hij den ouderdom bereikt hadt van ongeveer zesënvijftig jaaren. De Staaten van Holland, en de Algemeene Staaten, deeden zijne Weduwe, door eene plegtige bezending, den rouw beklaagen; haar te gelijk verzekerende, dat men 's Mans dienſten, omtrent zijne naakoomelingſchap, erkennen zoude. Zijn Lijk wierdt, met ongemeene ſtaatie, te *Delft* in de Oude Kerk begraaven; en de Staaten vereerden hem, op 's Lands kosten, met eene heerlijke grafſtede van Marmer. Men ziet daar zijn beeld uitgehouwen, in het volle Harnas, rustende met het hoofd op een ſtuk geſchut, en zijn lichaam op het roer van een ſchip. Agter het beeld ziet men een grooten vierkanten witten Marmerſteen, houdende in zijn bovenſte gedeelte beſlooten een Toetsſteen, kortlijk vervattende 's Mans deugden en heldendaaden. Daarenboven lieten de Staaten een Gedenkpenning ſlaan, hebbende op de eene zijde in een borstbeeld zijne afbeelding, en om den rand MARTEN HARPERTSZOON TROMP, Ridder. Op de andere zijde ziet men een Zeeſlag, met deeze woorden: *Lieutenant Admiraal van Holland, voor 't Vaderland geſneuvelt den* 10 *Augustus Anno MDCLIII.* Hij is gehuwd geweest met DINA DE HAAS, bij welke hij, nevens eene Dogter, verwekt heeft KORNELIS TROMP, naderhand insgelijks Luitenant-Admiraal, en boven door ons vermeld.

Zie de *Hiſtorieſchrijvers van zijnen tijd.*

TROMPENBERGJE, een heuvel of hoogte, in *Gooiland*, tusſchen de twee Dorpen *Hilverſum* en 's *Graaveland*. Het ontleent zijnen naam van den Admiraal TROMP, agter wiens Lustplaats, hier naa te noemen, op eenigen afſtand, hetzelve gelegen

legen is. Verrukkelijk is het uitzigt, welk men daar, zo over 't geheele *Gooiland*, als op de Dorpen langs de Vecht, en op *Utrecht* heeft.

TROMPENBURG, eene heerlijke Lustplaats, in het vermaaklijk Gooische Dorp *'s Graaveland*, naar den naam van haaren stigter, den Admiraal KORNELIS TROMP, aldus genaamd. Men weet, hoe de Admiraal, in den Jaar 1672, door den inval en de verwoestingen der *Franschen*, ook in deezen oord, beroofd wierdt van zijn verblijf, welk hij, naast dat van zijne Gemaalinne, Vrouwe MARGARETA, *Baronnesse van Raaphorst*, in het gemelde Dorp bezat. Naa den aftogt des vijands sloeg de Vlootvoogd de handen aan 't werk, om uit de puinhoopen een gestigt te doen oprijzen, 't welk van vreemdelingen en landzaaten, nog heden met opmerking wordt bezigtigd. Het Huis staat in 't midden van eenen ruimen Vijver, uit welken het, als een Kasteel, eenigzins in de gedaante van het agterste gedeelte van een Oorlogschip, oprijst. Men ziet een zeer fraaien Koepeltoren ten dake uitsteeken, en in deszelfs bevang eene Vorstelijke achtkantige Zaal, van ongemeene ruimte. In de vier Uitstekken der Zaale, een van welke tot eenen Ingang verstrekt, ziet men de afbeeldingen der Oorlogschepen, op welke de Admiraal TROMP het bevel gevoerd, en op verscheiden Natien overwinningen heeft bevogten. Aan den luister deezer Zaale beantwoorden de verdere Vertrekken van het overbezienswaardige Gestigt. Zeer fraai en keurig aangeleid zijn de plantaadjen, welke het Lusthuis omringen. Nog heden ziet men 'er Laanen van hoog opgaande boomen, door den Admiraal zelven geplant. De tegenwoordige bezitter, de Heer MATTHIAS STRAALMAN, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*, spaart geene kosten, om den geheelen aanleg in aanzien te bewaaren.

TROOST, (KORNELIS) een beroemd, en nog heden bij veelen hoog geschat Amsterdamsch Kunstschilder, zag het eerste leevenslicht op den achtsten October des Jaars 1697. De Natuur hadt hem tot de Kunst gevormd. Ten blijke hier van kan, onder andere, dienen, dat hij, in zijne aankoomende

de jongelingschap, niet langer dan den tijd van derdehalfjaar het gezet en bepaald onderwijs van eenen Leermeester heeft genooten. Deeze was de vermaarde ARNOLD BOONEN. Zedert dreef TROOST op eigen vlerken, en nam hij zo eene hooge vlugt, dat hij, spoedig, op de lijst der beroemdste Nederlandsche Portrait- en Historieschilders eene aanzienlijke plaats bekleedde. Behalven andere stukjes, van tijd tot tijd afgegeeven, gaf hij de eerste openbaare proeven zijner ongemeene vorderingen, in den Jaare 1724. Hij schilderde, naamelijk, de viif toenmaalige *Inspectoren* of Opzieners van het *Collegium Medicum*, of Genootschap der Geneesmeesteren te *Amsterdam*; zijnde de drie Heeren Doktoren HENDRIK VAN BRONKHORST, CASPARUS COMMELIN en DANIEL VAN BUUREN, nevens de twee Apothekers JERONIMO DE BOSCH en MARTINUS HAASBAART. Daarenboven ziet men nog de afbeelding van den Gildeknegt JOOST TER PELKWYK in het Schilderstuk, waar mede nog heden de Vergaderplaats van het gemelde Genootschap pronkt. Van de twee groote Regenten-Stukken, hangende in de Regenten-Kamer van het Aalmoesseniers-Weeshuis, verbeeldende ieder acht Regenten, nevens de Hoofd-Provoosten, den Sekretaris en den Boekhouder in der tijd, is het eene door onzen TROOST geschilderd. Diergelijk een Regenten-Stuk, hangende in de Regenten-Kamer van het Oude-Zijds-Huiszitten-Huis, is de vrugt van het penzeel van onzen Kunstenaar; hij schilderde het in den Jaare 1740. Behalven dit alles heeft de Heer TROOST eene groote menigte Tekeningen naagelaaten, van welke men, van tijd tot tijd, eenigen in 't Koper gebragt, en voorts in 't licht heeft gegeeven. TROOST overleedt, op den achtsten Maart des Jaars 1750, in den ouderdom van tweeënvijftig en een half jaar.

Zie VAN GOOL, *Nieuwe Schouwburg*, enz. Deel II. bl. 241.

TROOST, (WILHELMUS) gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1684, was een Leerling van den vermaarden Landschapschilder JOHANNES GLAUBER. In den Jaare 1712, toen hij den onder-

ouderdom van achtentwintig jaaren hadt bereikt, begaf hij zich met der woon na *Dusfeldorp*, alwaar hij, voorts, van het fchilderen van Landfchappen zijn werk maakte. In de gemelde Stad wierdt hij bekend, en tradt, vervolgens, in den Jaare 1714, in den echt met JAKOBA MARIA VAN NIKKELEN, Dogter van JOHANNES VAN NIKKELEN, insgelijks een Landfchapfchilder, en, in die hoedanigheid, in dienst van den kunstlievenden Keurvorst van de *Paltz*; JOHAN WILLEM. Behalven andere hoedanigheden van lichaam en geest, hadt JAKOBA MARIA de genegenheid van onzen TROOST tot zich getrokken, doordien zij insgelijks het Penfeel hanteerde. Zij hadt tot Leermeester gehad haars Vaders kunst- en boezemvriend te *Dusfeldorp*, HEROMAN VAN DER MYN, en onder diens onderwijs, in het fchilderen van Bloem- en Fruitftukken, geene geringe vorderingen gemaakt. Na het overlijden van den Keurvorst, als mede het afflerven van zijnen Schoonvader, 't welk kort daar op volgde, verliet TROOST, nevens zijne Huisvrouw, *Dusfeldorp*, en onthieldt zich nu ginds, dan elders, te *Keulen*, in 't Bergs-Gulikfche, en Westfaalfche, te *Duitsburg* en te *Kleef*, fchilderende, in alle deeze onderfcheidene Gewesten en Steden, de afbeeldingen van veele doorluchtige perfonaadjen, onder andere te *Esfen* die der *Prinsesfe van Sultsbach*. Het zwervend leeven moede geworden zijnde, begaf TROOST zich na *Haarlem*, alwaar hij, tien jaaren lang zijn verblijf hieldt, maakende, geduurende dat tijdverloop, voor de Kunstminnaars, Tekeningen van Landfchappen, meestal met waterverwen, die geene geringe verdienfte hadden, en uit welke duidelijk te zien was, dat hij den vermaarden GLAUBER tot Leermeester hadt gehad. Eindelijk keerde hij te rug in zijne Geboorteftad *Amfterdam*, alwaar hij het fchilderen van Landfchappen, zo in olijals waterverwen, geoeffend heeft, tot zijnen dood toe; van welken, egter, het eigenlijke jaar ons niet gebleeken is. Hij liet eenen Zoon na, den nog heden bekenden en vermaarden JAN HENDRIK TROOST *van Groenendoelen*, welke, na eenigen tijd zich bezig gehouden te hebben met het tekenen van Patroonen voor de Fabrikeurs in Zijden-Stoffen, zich vervolgens zo op het fchilderen van Landfchappen, als op andere dee-

deelen der kunst toegeleid, en in 't een en ander een zeer beroemden naam verworven heeft. Niet veele jaaren geleden, heeft hij te *Amsterdam* zijne dagen geëindigd.

Uit medegedeelde berigten.

TRUCKSES, (GEBHARD) hoewel geen hierlander, nogthans door ons vermeld, om zijn verblijf in de Nederlanden, en de bemoeienis der Staaten met hem, zat, in den Jaare 1583, op den Aardsbisschoplijken Stoel van *Keulen*, tot dat het gezigt en de omgang eener schoone Vrouwe hem den Mijter deedt van 't hoofd vallen. Deeze was AGNES, Dogter van JOAN GEORGE, *Graave van Mansveld*. Brandende van liefde voor het bekoorlijk Voorwerp, besloot hij, in den aanvang des gemelden jaars, haar ter Vrouwe te neemen, in het streelende vooruitzigt van zijnen stand te zullen behouden, door de invoering van den Onroomschen Godsdienst in zijn Aardsbisdom; waar toe hij meende, genoegzaam steunzel te zullen vinden. De zulken, aan welke hij zijn opzet mededeelde, gaven hem den verstandigen raad, om voet voor voet voort te gaan, bij gunstige oogluiking geloofsgenooten aan te kweeken, hen met de treffelijkste ampten te begiftigen, de verdagte persoonen, van de hand te zenden, zijne steden te versterken en in vertrouwde handen te stellen, voorraad van geld, mond- en krijgsbehoeften te verzamelen, en, naa het aanwenden van alle deeze behoedmiddelen, aan de Kerkhervorming te arbeiden. Doch TRUCKSES, wien deeze behoedmiddelen en voorzorgen te traag en langzaam werkten, was doof voor zulke raadgeevingen. Ligt is het te denken, dat de Aardsbisschop, in diergelijk eenen toeleg, tegenstanders moest vinden. Het Kapittel, hebbende den Paus en den Keizer op zijne zijde, kantte zich daar tegen, en wist te bewerken, dat ERNST, Zoon des Hertogs van *Beijeren*, en bloedverwant van Koning PHILIPS van *Spanje*, op den Aardsbisschoplijken Zetel verheven wierdt. Intusschen, om zich in zijne waardigheid te handhaaven, hadt TRUCKSES de wapenen opgevat, naa vooraf van de Algemeene Staaten toezegging

ging te hebben ontvangen van penningen, manfchap en krijgsbehoeften. Doch het roekeloos en doldriftig voortflaan des Aardsbisfchops was oorzaak, dat zijne geheele onderneeming te leur liep, en hij zich genoodzaakt vondt, zijn Sticht te verlaaten. Hij nam de wijk na Holland, alwaar, zedert, meer dan één verdreeven Vorst eene veilige wijkplaats heeft gevonden. Eerst nam hij zijn verblijf te *Delft*, daar men hem de eere deedt, van het Wagtwoord bij hem te koomen haalen. Ook genoot hij 'er eenigen vrijdom van belastingen. Wat den Oud-Keurvorst bewoog, *Delft* te verlaaten, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, 't eenigen tijde, na het Huis *Honsholredijk* vertrok. Gedaurende zijn verblijf zo op dit Lusthuis als te *Delft*, hadt hij de Staaten weeten te beweegen, om hem bij te ftaan in zijne poogingen ter herwinninge van zijnen Zetel en Keurvorftendom. MARTEN SCHENK, welke, op zijnen naam, den Krijg voerde, behaalden, in 't eerst, eenige voordeelen. Doch de verliezen, welke hij vervolgens leedt, deeden hem, eerlang, eenen weerzin tegen den Oorlog opvatten. Dit bewoog hem, in de maand Junij des Jaars 1589, deeze Gewesten te verlaaten, en zich na *Duitschland* te begeeven, alwaar hij zijne dagen heeft geëindigd, zonder immer in zijne voorgaande waardigheden herfteld te zijn geworden. Niet ongaarne zagen hem de Staaten, met naame die van *Holland*, vertrekken, als hebbende vooral de laatften aan hem een kostbaaren Gast gehad, en, ten zijnen behoeve, veel gelds gefpild.

Zie BOR, HOOFT, en *Refolutien van Holland van dien tijd.*

TRYN VAN LIMPEN, dus bij verbastering, doch, volgens de waare fpelding van haars Mans naam VAN LEEMPUT, of, naar haaren eigen geboorte- en doopnaam KATHARINA BERGERS geheeten, wordt gezegd geweest te zijn eene niet onaanzienlijke burgeres en kloeke heldin van *Utrecht*. De bijzonderheden en kloeke bedrijven deezer Vrouwe zullen wij hier voordraagen, zo als wij dezelve bij HALMA geboekt vinden.

Naa

Naa dat *Utrecht* veel hadt geleeden van de Spaansche Bezetting, gelegerd op het Kasteel *Vredenburg*, zogten de ingezeetenen der Stad, naa de Gendsche Bevrediging, op allerhande wijzen ontslagen te worden van de Spanjaarden, die 'er nog op lagen. Zij verkreegen hunnen wensch in de maand Februarij des Jaars 1576, wanneer de Spaansche Gouverneur het Kasteel in handen van den Graave VAN BOSSU stelde. Dit niettegenstaande konden die van *Utrecht*, gedagtig aan den voorigen overlast, niet rusten, zo lang het Kasteel nog in weezen was. De Magistraat, dikmaals daar over raadpleegende, konde het, egter, omtrent gepaste middelen, niet eens worden. JAN JAKOBSZOON VAN LEEMPUT, Schepen der Stad en Hopman der Schutterije, echtgenoot van TRYN, op zekeren tijd laat van het Stadshuis koomende, vraagde hem zijne huisvrouw; wat 'er gaande ware, 't geen den Raad zo lang hadt bezig gehouden? waar op hij tot antwoord gaf, dat men raadpleegde om van het Kasteel ontslagen te worden; doch dat daar toe geen kans scheen te zijn, uit hoofde der zwaarigheden, die zich van alle kanten aanbooden. „ Weet „ gij mans daar geene mouwen aan te zetten", sprak hier op zijne moedige huisvrouw, „ laat 'er mij mede begaan, ik „ zal het wel haast van kant helpen." VAN LEEPMUT, schrikkende van deeze rede, alzo hij de onverzaagdheid zijner Vrouwe wel kende, badt en smeekte haar, met het afbreeken van des Konings Sterkten zich toch niet te willen bemoeien. Vergeefsch, egter, waren alle zijne Vertoogen, om haar van opzet te doen veranderen. Reeds 's anderen daags deelde zij haar voorneemen aan eenige haarer bekenden mede, en dezelve met Houweelen en ander breektuig gewapen hebbende, stelde zij zich aan het hoofd der bende, en nam gang na *Vredenburg*, voerende, bij manier van Vaandel, een blaauw Schortekleed aan eenen Raagstok gebonden. Toen nu het dus toegerust Vrouwenheir het Kasteel was genaderd, begon sommigen de moed te ontzinken, en een goed gedeelte op den aftogt bedagt te zijn. Doch TRYN, brandende van moed, tradt voort, en maakte eenen aanvang van het voorgenomen werk, met de eerste steenen af te breeken. Intusschen was, op het zeldzaam verschijnzel, eene groote menigte burgers

toegefchooten; veele van welke, gewakkerd door het voorbeeld eener Vrouwe, ftraks de handen aan het werk floegen, en niet rustten, voor dat het gehaate Kafteel tot op den grond toe geflegt was. Zo veel gerugts maakte dit bedrijf, zelf ten Koninklijken Hove, dat het afbeeldzel der moedige en vrijheidlievende Vaderlandfche Vrouwe na *Spanje* wierdt gezonden. Een Zoon onzer Heldinne, die zich thans te *Madrid* onthieldt, zag het afbeeldzel in 's Konings Hof; doch was wijs genoeg om niet van zich te laaten gaan, dat het de afbeelding van zijne eigen Moeder was. Nog een ander voorbeeld der heldhaftigheid en lichaamsfterkte deezer Vrouwe vindt men aangetekend. Twee Spanjaards, ten haaren huize ingelegerd, haar eenig geweld willende doen, fchopte zij den eenen van een hoogen Trap, en fmeet den anderen onder den voet; en hem haaren voet op zijnen borst gezet hebbende, trok zij een groot mes uit de fchede, welke op haare zijde hing, 't welk zij den Spanjaard dreigde door den hals te jaagen: die haar ftraks op eene erbarmelijke wijze om genade fmeekte, en nog lang geheugenis hadt, dat hij onder de handen eener Vrouwe geweest was.

Aldus verhaalt HALMA de bovengemelde bijzonderheden; waar op hij evenwel de volgende Aantekening laat volgen, welke wij, om redenen, geraaden vinden, hier woordelijk over te neemen: „ dat, gelijk het vreemt fchijnt, dat wij „ geen gewag van dit heldhaftig Wijf, noch van haare boven„ gedachte onderneeminge, bij onze voornaamfte Hiftorie„ fchrijvers, als HOOFT, DE GROOT, noch zelf bij den Utrecht„ fchen Hiftoriefchrijver P. C. BOR vinden, het ook den nauw„ keurigen niet vreemder moet voorkomen, hoe zoo een „ geval, bij ontftentenisfe der waarheit, door eene volftandige „ overleveringe, te *Utrecht*, als eene zekere gefchiedenisfe, „ is voortgeplant, en de verbasterde naam van TRYN VAN „ LIMPEN, en dit haar heldinneftuk daar noch in den mondt „ der oude luiden als beftorven is. Echter zouden wij haar „ alleen op een oude vertellinge niet hebben willen, noch „ durven gedenken, zoo wij haar bij geene Schrijvers ge„ meldt vonden. Ondertusfchen bekennen wij geene andere „ hier van te hebben aangetroffen, dan wijlen den Heer JOHAN

„ VAN

„ VAN BEVERWYK, Schepen, en vermaart Geneesheer te
„ *Dordrecht*, alom, voornamelijk door zijne geneeskundige
„ schriften, wel bekent, in zijn boek van *d'Uitnemendheit*
„ *des vrouwelijken geslachts*, op de 453, 454, 455 blad-
„ zijden, daar wij al het bovenstaande als van woordt tot
„ woordt uit getrokken hebben. Op wat gezag nu die be-
„ roemde Heer in dit verhaal heeft gesteunt, konnen wij
„ niet uitvisschen; echter is 't vermoedelijk, dat hij 'er on-
„ wraakbaare aantekeningen van dien tijdt toe zal gevonden
„ en gebeezigt hebben, zonder zich alleen op een mondelin-
„ ge overleveringe te verlaaten: doch alles blijve het vrij en
„ onzijdig oordeel des lezers in dit stuk, gelijk in meer an-
„ dere twijfelzinnige gevallen, ter overweeginge aanbevolen."

Zie HALMA, *Tooneel der Vereënigde Nederlanden.*

TSERAARTS, (JERONIMUS) was een der Ondertekenaaren van het vermaarde Verbond en Smeekschrift der Edelen, 't welk, in den Jaare 1566, aan de Landvoogdesse wierdt overhandigd. Hij vergenoegde zich niet met deeze ondertekening, maar zijn zwaard gewet, en zijnen boog gespannen hebbende, was hij een der eerste kampioenen, die voor herstel van vrijheid in de bresse sprongen. Zeer gezien was TSERAARTS bij Prinse WILLEM DEN I, als bij welken hij den post van Stalmeester bekleedde. Om de belangen der goede zaake te bevorderen, deedt hij eenen keer na *Frankrijk*; doch wierdt, in den Jaare 1572, van daar te rug ontbooden. Bij zijne wederkomst zondt hem de Prins, met eenige Soldaaten, na *Vlissingen*, met oogmerk, om, uit naam van zijne Doorluchtigheid, als Stadhouder over *Walcheren* het gebied te voeren. Om zich van dien last te kwijten, was eene zijner vroegste verrigtingen, het omzetten van de Stad *Veere*, welke het nog met den Spanjaard hieldt. Geholpen door anderen, en onder deeze den beroemden JACOB SIMONSZOON DE RYK, slaagde hij gelukkig in deezen toeleg. Geene kleine zege, voorwaar, alzo *Veere*, in zekeren zin, het

Magazijn der Zeeuwsche Eilanden was. Niet lang daar na voerde TSERAARTS het bewind over eenen toeleg, om heel tot in *Henegouwen* door te booren, ter hulpe van Graave LODEWYK VAN NASSAU. Doch het bleek wel haast, dat dit stuk zijne kragten te boven ging. Weshalven hij 't wat zagter opnam, en zich vergenoegde met het waagen van den kans, om die van *Gend* en *Brugge* tot afval te beweegen. Hoewel hem ook dit mislukte, was zijn toeleg niet geheel vrugteloos. Want zijn volk onderschepte, op dien togt, drieëntwintig metaalen Stukken Geschut, door den Landvoogd na *Sluis* geschikt. Dit deedt hij na *Vlissingen*, en het Krijgsvolk na *Zuidbeveland* overscheepen, met oogmerk om op de Stad *Goes* eenen aanslag te onderneemen. Hoewel de Stad zich in eenen genoegzaam weereloozen staat bevondt, ten aanzien van haare Vestingwerken, wierdt, nogthans, TSERAARTS zeer raauwelijk ontvangen van eene bende uitgevallen Krijgsvolk. Dit niettegenstaande zondt hij eenen Trompetter, om de Stad op te eischen; die, in stede van het begeerde, kruid en lood tot antwoord kreeg. Thans maakte TSERAARTS aanstal om de Stad te belegeren; maar zag af van zijn opzet, toen hij vernam, dat 'er volk tot ontzet in aantogt was. Hij keert daar op na *Vlissingen* te rug, daar men hem de poort voor 't hoofd sloot, om dat hij, op een enkel gerugt van 's vijands aantogt, het beleg hadt opgebroken. Het misnoegen, hier uit gereezen, kwam TSERAARTS, dit maal, te boven, door een gelukkig gevegt, welk hij tegen BEAUVOIR, Bevelhebber van *Middelburg*, hieldt; waar na hij, om de nog aankleevende schandsmetten geheel af te waschen, zijnen toeleg op *Goes* hervatte. Omtrent het midden van de maand Augustus des zelfden Jaars 1572, landde hij op het Eiland, en vertoonde zich voor de Stad, met drieduizend man, op twee onderscheidene plaatzen. Na de Stad, uit het geschut, gebeukt te hebben, stelde zich TSERAARTS, nevens den Overste HUNFROOI, aan 't hoofd van tweeduizend man, allen draagende witte hembden over hun gewoon gewaat, en rukte daar mede aan, in 't holste van den nacht. Het oogmerk was, om de Stad, door beladdering en beklimming, te bemagtigen. Die van binnen, hier van verwittigd, hielden zich stil, tot dat de be-

beklimmers het hoofd boven de Wallen staken. Toen jaagden ze hun eene vlugt Musketkogels in 't aangezigt, met zulk een gelukkig gevolg, dat de aanvallers hunne Stormladders ten beste gaven, en voorts in allerijl de vlugt namen agter eenen Dijk, die hen tegen des vijands geschut bedekte. Verscheiden schooten hadt TSERAARTS door zijn bovenhemd bekoomen; die evenwel, zonder hem te kwetzen, op zijne Wapenrusting waren afgestuit. *Goes* vervolgens door MONDRAGON ontzet zijnde, stak TSERAARTS, met een deel volks, over na *Arnemuiden*, met oogmerk om hetzelve in den nacht te overvallen, eer nog zijn ramp op *Zuidbeveland* aldaar rugtbaar was geworden. Doch ook hier miste hem zijn toeleg, en wierdt hij met schande afgeweezen.

Zo veele rampen, die elkander kort op de hielen volgden, deeden het misnoegen, voorheen reeds tegen hem opgevat, herleeven, en begon men zijne goede trouwe in verdenking te brengen. Men verhaalde, onder andere, hoe hij eenen broeder, en nog meer bloedverwanten, bij den vijand hadt, en besloot daar uit tot de waarschijnlijkheid eener ongeoorlofde verstandhoudinge. Dit alles maakte TSERAARTS zo onverduldigd, en hem het bewind zo moede, dat hij het op JAKOB SMIT, *Heere van Baarland*, overdroeg. Terstond hier op *Walcheren* verlaaten hebbende, vervoegde hij zich bij Prins WILLEM, daar hij zijn beklag deedt over de kladde, die hem was aangewreeven, met aanbieding om, tegen zijne lasteraars, zijnen goeden naam *in regte, of met den kling te verdeedigen.* Daarenboven deedt hij, bij gedrukte brieven, zo in *Holland* als in *Zeeland* aangeplakt, zijne beschuldigers voor zijne Doorluchtigheid dagvaarden, om in 't aangezigt te zeggen, 't geen ze agter den rug van hem verspreidden. Doch niemand kwam ten voorschijn. Van hier, waarschijnlijk, dat Prins WILLEM niet geraaden vondt, hem buiten bewind te houden. De reden van 's Mans ongelukken meent men geweest te zijn, dat hij eenen last, voor zijne schouderen te zwaar, moest torschen; als hebbende hij, met ongeoeffend, van ginds en elders bij een geraapt volk, tegen oude Soldaaten en kundige Hoplieden te worstelen.

 Dat

Dat het TSERRAARTS aan geenen moed ontbrak, mogen wij eenigzins afleiden, deels uit zijn bedrijf, gedaurende het beleg der Stad *Haarlem*, waar binnen 't hem gelukt was, met geen gering gevaar, eenig Krijgsvolk te brengen; deels uit den post, waar toe hij zich, door de benaauwde stedelingen, liet gebruiken. Toen naamelijk de hongersnood, binnen *Haarlem*, zeer scherp begon te prangen, en dit, onder burgers en soldaaten, merkelijk overloopen tot den vijand ten gevolge hadt, besloot de Wethouderschap, door eenige vertrouwde lieden, zijne Doorluchtigheid van den toestand der Stad, bij monde, te doen verwittigen. TSERRAARTS nevens eenen COUTIN lieten zich daar toe gebruiken. Met een snelzeilend Jagt, van kloeke Roeiers en met geschut voorzien, staken zij gelukkiglijk over 't Meir, en maakten voorts hunne opwagting bij den Prinse; uit wiens naam zij voorts, door middel van eene briefdraagende Duive, door hen uit de Stad medegenomen, aan hunne zenders lieten weeten: „ de belegerden hadden niet te bezwijken, alzo zijne Doorluchtigheid nu te *Leiden* was gekoomen, om tot het ontzet nader bij de hand te zijn." Niet lang daar naa, als *Geertruidenberg* door 's Prinsen volk was ingenomen, wierdt TSERRAARTS tot Bevelhebber der Vestinge aangesteld. Doch hij bekleedde niet lang die waardigheid. Want het breeken der beelden en het schenden der kerksieraaden willende beletten, wierdt hij, in eenen oploop, door het Krijgsvolk omgebragt.

Zie BOR en HOOFT.

TUIL, een Dorp in *Gelderland*, in de *Tielerwaart*, recht tegen over *Bommel* gelegen. Het Dorp is zeer oud, naardien men het reeds in de Tiende Eeuw vermeld vindt. Men heeft 'er eene Gemeente van Hervormden, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Niet verre buiten *Tuil* legt een onderwetsch Kasteel, *Klingelenberg*, of ook wel het *Huis te Tuil* genaamd.

TUIN. (*Hollandsche*) Men geeft deezen naam aan de afbeelding eener omtuininge of omheininge, van willigen tak gevlogten, zo als dezelve vertoond wordt op het Zegel der Staaten van Holland en Westfriesland, binnen welken Tuin eene Maagd zit. Reeds de Hollandsche Graaven uit den Huize van *Beieren* hebben dit Zegel gevoerd. Van den oorsprong diens Zinnebeelds ontmoeten wij het volgende berigt bij den Vaderlandschen Historiescarijver JAN WAGENAAR. „ JAN „ VAN ARKEL, (dus schrijft hij) hadt zich, in de Lente des „ Jaars 1405, van de Stad *Woudrichem* meester gemaakt, „ die, volgens de woeste wijze van Oorloogen deezes tijds, „ geplonderd en verbrand, en toen wederom verlaaten werdt. „ Hertog WILLEM [van *Beieren*, de zesde van dien naam „ onder de Hollandsche Graaven] kreeg hier zo dra geene „ tijding van, of hij beschreef Heirvaart, en rukte, van „ Stigtsche hulpbenden verzeld, ten Lande van *Arkel* in. — „ Behalve het Slot *Arkel*, even buiten *Gorinchem*, aan de „ Oostzijde, staande, waren 'er nog twee of drie Vestingen „ hier omtrent, *Gasperne* met *Hagestein*, en *Everstein*, den „ Huize van *Arkel*, bij koop, aangekomen. *Everstein* stondt „ digt aan de Lek: *Gasperne* en *Hagestein* bij elkander, een „ vierendeel uur gaans meer landwaards in. Hertog WILLEM „ sloeg zig voor de twee laatstgemelde Plaatsen neder: de „ Stigtschen belegerden *Everstein*. Vooraf egter hadt WILLEM, „ voor elke Plaats, een Blokhuis opgeworpen, waaruit de„ zelve beschooton werden. Ook hadt hij, om den toevoer „ naar *Everstein* te beletten, de Lek met paalwerk afgedamd. „ In Hooimaand, werden de Plaatsen eerst beschooten. Doch „ 't leedt niet lang, of men vondt geraaden, dezelven naauw „ te besluiten, en, door uithongering, tot overgaave te „ dwingen. Eenige maanden te vooren, hadden Hertog WIL„ LEM, Bisschop FREDRIK (van *Utrecht*) en eenigen der „ vertrouwdste Edelen eene soort van Ridderlijk teken aan „ den hals gedraagen, bestaande in eene ronde goude Hegge „ of Tuin, met een Hek afgeslooten. Niemant wist, wat hier „ mede beduid wierdt. Doch toen men naderhand *Gasperne* „ met *Hagestein*, en *Everstein*, met eene Hegge van vast „ paalwerk, verbonden door willigen takken, en met aarde

 „ en

„ en rijs aangevuld, zag omringen, verstondt men, dat dit „ Ridderteken te kennen gaf, dat het besluit, om deeze Vestingen, door beleg, tot de overgave te dwingen, reeds „ voorlang genomen geweest was. Men wil, dat men, sedert, dit teken op de Graaflijke zegels en munten gebragt „ heeft; op welken het Wapen en de Maagd van Holland, „ beslooten in eene Hegge, gemeenlijk de *Hollandsche Tuin* „ genaamd, afgebeeld is." Elders ontmoeten wij de volgende woorden van zekeren Franschen Schrijver, die niet lang daar naa geleefd heeft. Spreekende van het beleg der gemelde Kasteelen, „ van dien tijd af," schrijft hij, „ deedt men het „ Wapen en de Maagd van Holland, zittende in eenen Tuin, „ die met een Hek geslooten was, en de *Hollandsche Tuin* „ genoemd werdt, schilderen, snijden en op 't geld slaan; zo „ als Hertog WILLEM het reeds hadt begonnen te draagen."

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, Deel III. bl. 372, 373, *Scriptor Gallicus*, apud MATTHÆUM *de Jure Gladii*, Cap. 12. p. 181.

TUL en 'T WAAL, eene Heerlijkheid in het Overkwartier van 't Sticht van *Utrecht*, aan de *Lek*, tusschen *Vianen* en *Kuilenburg*. Voormaals was zij nu met deeze, dan met eene andere Heerlijkheid vereenigd. Thans bestaat zij op zich zelve, en wordt haare uitgestrektheid op tweehonderd en zeventig Morgens en vierhonderd Roeden gronds begroot. Bij de jongste opneeming telde men 'er vijftig Huizen. *Tul* of *Tulle* is eene Buurt, zonder Kerk. Van het Dorp *'t Waal*, zal naderhand in een afzonderlijk Artikel, gesproken worden.

TULP, (NIKOLAAS) beroemd Amsterdamsch Regent en Geneesheer, kwam ter waereld, op den elfden October des Jaars 1593. Volgens de meer eenvoudiger gewoonten van dien tijd, voerde hij den naam van Dr. CLAAS PIETERSZOON TULP, en vinden wij, op de Regeeringslijst der Stad, 's mans naam aldus gespeld. Op den ouderdom van negenëntwintig jaa-

XXIX. Dl. pl. I.

jaaren, te weeten, in den Jaare 1622, wierdt hij tot Raad en Schepen zijner Geboortestad verkooren. Vijfmaalen, te weeten, in de Jaaren 1624, 1627, 1634, 1641 en 1642, bekleedde hij, zedert, de laatstgemelde waardigheid. In den Jaare 1654 beklom hij het Burgemeesterlijk gestoelte, en zat, behalven de eerste reize, nog driemaalen in hetzelve, naamelijk, in de Jaaren 1656, 1666 en 1671. Verscheiden voorbeelden leveren de Regeeringslijsten van *Amsterdam* uit, dat Mannen, die de werkdaadige Geneeskunde beoeffenden, en dagelijks, bij geringen en aanzienlijken, aan het krankbedd verscheenen, zo als het geval was van onzen TULP, met de Burgemeesterlijke waardigheid tevens bekleed waren. De Heer TULP, naamelijk, naa zich in de Geneeskunde geoeffend, en in die weetenschap den Doktoraalen trap te hebben beklommen, zette zich in zijne Geboorteplaats neder. Behalven 't geen hij, als Regent, ten beste van Stad en Vaderland verrigtte, heeft hij zich bij de burgerij verdienstelijk gemaakt, door zijne bevordering van eenige inrigtingen, de Geneeskunde betreffende. Onder andere gebrekkelijkheden, die op het algemeene welzijn een zeer nadeeligen invloed hadden, viel men dikmaals klagtig over de slegte gesteldheid der Apotheeken, en hoe dezelve dikmaals van de meest dienstige geneesmiddelen niet genoeg of geheel onvoorzien waren. Dr. TULP, het groot nadeel daar van gevoelende, was op verbetering bedagt, en slaagde daar in zeer gelukkig. Op den achttienden April des Jaars 1635, eenige voornaame Doctoren in de Geneeskunde ten zijnen Huize vergastende, deedt hij hun den voorslag, of zij niet met hem van oordeel waren, dat het zeer heilzaam zijn zoude, een nieuw dus genaamd *Winkelboek* op te stellen, naar 't welk alle Apothekers der Stad zich zouden te gedraagen hebben. De voorslag vondt terstond bij de meesten bijval, en wierdt, naa eenig overleg, algemeen goedgekeurd. Men benoemde straks zeven Doktoren, aan welke de volvoering van een Ontwerp wierdt opgedraagen. Dr. TULP was aan het hoofd derzelven. Het gezelschap, de opgenomene taak met ijver voortzettende, bevondt zich spoedig gereed met een Ontwerp; 't welk eerst aan drie der voornaamste Apothekers, en vervolgens aan alle Doktoren der

Stad voorgeleid, en wel dra algemeen wierdt goedgekeurd. Men gaf 'er vervolgens kennis van aan de Wethouderschap, die het Opstel met haare goedkeuring bekragtigde, en, in den aanvang des Jaars 1636, algemeen hier ter stede invoerde. De heilzaame inval van Dr. TULP was de grondslag van het Genootschap van Geneesmeesteren, of *Collegium Medicum*, 't welk zedert wierdt opgericht. Daarenboven gaf de Heer TULP, van tijd tot tijd, lessen in de Geneeskunde, in een Vertrek boven de geweezene kleine Vleeschhal in de Nes. Hij volhardde in dit heilzaam werk, tot dat hij met de Burgemeesterlijke waardigheid vereêrd wierdt. Behalven dit alles heeft hij geschreeven *Geneeskundige Aanmerkingen*, die in 't Latijn en Nederduitsch zijn in 't licht gegeeven.

Bij den Heer J. WAGENAAR vinden wij eene bijzonderheid vermeld, den Heer TULP betreffende, welke wij niet kunnen nalaaten, hier te vermelden. Op den achtëntwintigsten Jannarij des Jaars 1672 was het vijftig jaaren geleeden, zints de Dr. TULP tot Raad in de Vroedschap der Stad verkoozen was. Het zeldzaam geluk besloot hij met een plegtigen maaltijd te vieren, en alle de Burgemeesters en Raaden daar toe te nodigen. De Burgemeester woonde aan de Westzijde der Keizersgraft, tusschen de Westermarkt en de Reestraat. Om het aanzienlijk en talrijk gezelschap behoorlijk te kunnen plaatzen, hadt de Heer TULP, in den Tuin agter zijn Huis, eene ruime Loots doen opslaan, en met eene zekere blaauwe stof behangen. De maaltijd wierdt 's middags gehouden, was zeer kostbaar en pragtig, en bestondt uit drie onderscheidene opdisschingen. Bij ieder aanrigting wierdt 'er een Latijnsch vers voorgeleezen en omgedeeld. Het eerste was gemaakt door den Heer JAN SIX, toen Schepen, en naderhand Burgemeester; het tweede door den Hoogleeraar PETRUS FRANCIUS; het derde door den Heer FRANÇOIS DE VICQ. Bij de tweede omdeeling, ontving, daarenboven, ieder Gast eenen Zilveren Gedenkpenning, op de gelegenheid slaande. Het gezelschap scheidde 's avonds ten elf uure. Twee bijzonderheden vindt men wijders van deezen Maaltijd aangetekend: de eene, ten dien tijde, vrij algemeen; de andere eene zeldzaamheid. De eerste was, dat ieder Gast een zwaaren schó-

tel

zel met Suikergebak en ingelegd Ooft van 't aageregt na huis nam; de andere, dat den Gasten Pijpen wierden aangebooden, nevens Tabak op Porceleinen fchotels.

De Heer TULP overleedt, op den twaalfden September des Jaars 1674, en alzo in den ouderdom van ééne maand minder dan eenëntachtig jaaren. Hij hadt eene dogter verwekt, die de echtgenoote wierdt van den ftraks genoemden Heere JAN SIX, *Heere van Wimmenum en Vromade*, Schepen en Burgemeefter der Stad.

Zie COMMELIN en WAGENAAR, *Befchrijving van Amfterdam*; BRANDT, *Dagwijzer*.

TURCQ, (P. LE) een Inwooner en burger van *Vlisfingen*, die, in den jongften Oorlog tusfchen de Staaten der Veréénigde Gewesten en het Rijk van *Engeland*, als Kaaper-Kapitein een zeer beroemden naam verworven, en op den vijand menig vetten buit bemagtigd heeft. In den Jaare 1781 op eenen kruistogt zijnde uitgezeild, keerde hij nog voor het einde van dat, of in den aanvang van het volgende jaar, te rug, naa het doorftaan van zeer groote gevaaren, doch met een aanzienlijk voordeel; hebbende hij voor meer dan achttienduizend guldens Rantzoenen gemaakt. Bij zijne wederkomst te *Vlisfingen*, hadt hij aan boord twee Engelfche Luitenanten en zes Matroozen, onlangs gediend hebbende op het Engelsch Fregat *the Prudent*, doch laatst gevonden op het Fransch Fregat *l'Amitié Royale*. Het laatstgemelde Vaartuig, geboord voor vierëntwintig, doch flegts gewapend met acht Stukken Gefchut, was uit eene der Franfche Zeehavens na *Madras* in Zee geftoken, en met Krijgsbehoeften en Kostbaarheden zo zwaar belaaden, dat het een en ander op de waarde van ruim twee Tonnen Gouds gefchat wierdt. Het hadt zich onder het Convoy van *Brest* begeeven, doch het ongeluk gehad, door de Engelfchen van het Geleide afgefneeden, en vervolgens genomen te worden. Zes dagen hadden de Engelfchen het Franfche fchip reeds in hunne magt gehad, toen de dappere

LE

LE TURCQ hun ontmoette, en na de bestemming hunner reize vraagde. Geen antwoord naar zijnen zin bekoomende, deedt de Vlissinger zijn geschut losbranden, met zulk een gevolg, dat de Engelsche Prijsmeesters zich genoodzaakt vonden, hunnen vetten prooi te laaten slippen. Bij deeze onverwagte verlossing, zo ras de *Franschen* de *Engelsche* Vlag zagen strijken, en de *Hollandsche* ophijzen, riepen ze, in de verrukking van opgetogene blijdschap, uit: *Ziet daar de Hollandsche Vlag! wij zijn geene gevangenen meer!* Volgens den wil van LE TURCQ, aanvaardde de Heer GRAND MAISON MARTIN, van nieuws, het bevel over zijn schip, en wierdt hetzelve tot aan de *Sorlings* geleid.. Nog geen half uur naa het Fransche, bemagtigde onze Kaper-Kapitein een schip, met Aardappelen gelaaden; doch een zwaare storm deedt hem daar van verwijderen.

Op den zesden Februarij des Jaars 1782, stak LE TURCQ, met het Kaperschip *de Vlissinger*, van nieuws, in Zee. In den nacht voorbij *Douvres* gezeild zijnde, ontdekte hij, met het aanbreeken van den dag, eene Vloot, waar op hij terstond aanhieldt, om dezelve te verkundschappen. Wel haast vernam hij, dat de Vloot bestondt uit eene menigte Engelsche Koopvaardij- en Voorraadschepen, begeleid door zes sterk gewapende Fregatten. In weerwil hier van, zijnen kans waarneemende, snijdt LE TURCQ eene Sloep en eene Brik van het Convoy af, en naa eenige schooten op de Sloep gedaan te hebben, noodzaakt hij dezelve zich over te geeven, doet wijders eenen Prijsmeester, nevens twee man, op dezelve overgaan, met bevel om Zuid-Zuid-Westwaarts koers te zetten. Thans wendde hij na de Brik; doch, hoewel het hem gelukte, haar de Vlag te doen strijken, konde hij 'er, egter, geen bezit van neemen, uit hoofde van de nabijheid der Fregatten, die op hem afkwamen. Intusschen zag onze Kaper-Kapitein, dat de Sloep, in stede van den aangeweezenen koers te volgen, den steven na de Engelsche Vloot wendde, en dezelve zogt te bereiken. Een stout besluit nam hier op onze onverzaagde Kaper. Hij werpt zich in het midden der vijandelijke Vloot, klamt zijnen ontvlugten Prijs aan boord, neemt hem op het Sleeptouw, en zeilt met zij-

nen

nen prooi na de ruimte, ondanks een geweldig vuur, 't welk van alle zijden op hem los brandde. Thans vernam LE TURCQ, dat de Sloep, bij den eersten aanval, twee grondschooten van hem hadt bekoomen; dat zij in gevaar van zinken was, en de manschap hierom geraaden hadt gevonden, tot lijfs en leevensberginge, zich wederom onder de Vloot te begeeven. Vergeefs vervolgden de Engelsche Fregatten onzen Kapitein, tot 'snaamiddags ten drie uure; hij rantsoeneerde, geduurende dien tijd, de Sloep voor tweeduizend Guinies, welke hij voorts aan zijne Reeders overmaakte.

LE TURCQ hervatte wel haast zijnen kruistogt, en bemagtigde, eerlang, eenen nieuwen Prijs. Vervolgens onder den Engelschen Wal vervallen zijnde, raakte hij aldaar handgemeen met vier gewapende Engelsche Sloepen, die hem omsingelden, doch, naa twee uuren vegtens, van hem afhielden, om voorts vervangen te worden van een grooten Engelschen Kaaper; die, naa even lang vegtens, insgelijks moest afdeinzen. Op den achttienden Maart kwam LE TURCQ voor *Vlissingen* ten anker, in een zeer ontretterden staat, hebbende aan boord twee dooden en eenige gekwetsten. Een zijner gesneuvelden was een *Italiaan*; man van veel moeds: want als hem zijn eene arm was afgeschooten, loste hij nog met den anderen een stuk geschut; doch viel kort daar op dood ter neder. Gelijk voor LE TURQC's behoudene terugkomst, in de Kerk te *Vlissingen*, openlijke dankzeggingen gedaan wierden, zo betoonde ook de Reederij haar genoegen over 's Mans verrigtingen, door treffelijke eeregeschenken. Zij begiftigde hem met een Zilveren Sabel, hangende aan eenen kostbaaren Draagband; op welke Plaat, insgelijks van Zilver, met toestemming der Regeeringe, het Wapen der Stad *Vlissingen* gegraveerd was. Daarenboven ontving hij nog ten geschenke, een paar fraai gewerkte Pistoolen, met Zilver ingelegd.

Niet zo gelukkig slaagde LE TURCQ op den laatsten togt, dien wij van hem vermeld vinden. De Noord-Zee krielde nu van Engelsche Kaapers, en viel het de onzen bijkans ondoenlijk, niet in hunne handen te vervallen, althans met hun in gevegt te geraaken. In den Zomer des gemelden Jaars 1782, wederom zijnde uitgezeild, wierdt hij handgemeen met

een

een Engelsch Fregat. Het gevegt duurde vijf glazen. Na een verlies van eenëntwintig dooden en zeventien gekwetsten, was onze Kaaper genoodzaakt, de Vlag te strijken en zich over te geeven. Hij zelve bevondt zich onder de zeventien gekwetsten; hebbende aan zijn Kaakebeen, Borst en Schouders, zwaare kwetzuuren ontvangen. In *Engeland* aan land gebragt, en voorts in hegtenisse gesteld zijnde, hadt hij het geluk, van zijne wonden spoedig te geneezen, en vervolgens de Gevangenisse te ontvlugten. In het begin van September kwam hij te *Vlissingen*, doch genoegzaam zonder Kaakebeen aan de eene zijde. De Reederij beloofde hem, terstond daar op, een nieuw schip; doch om de Vredehandelingen, aan welke, eerlang, gearbeid wierdt, nam het kaapen een einde.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, voor 't Jaar 1782.

TUNNINGIUS, (GERARDUS) wierdt gebooren te *Leiden*, in den Jaare 1566, van zeer eerlijke en niet onaanzienlijke Ouderen. In zijne vroege jeugd ontving hij eenig onderwijs in de *Latijnsche* en de *Fransche* taale, in zijne geboortestad, doch, naar het schijnt, niet met oogmerk om hem tot de beoeffening van eenige geleerde Weetenschap op te leiden. In zijne aankoomende Jongelingschap schijnt hij, eenigen tijd, zich te *Enkhuizen* onthouden te hebben. HALMA verhaalt, dat zijn Vader hem derwaarts zondt, om bij eene Regtsgeleerde in die Stad op diens Komtoir te schrijven, en alzo het werkdaadig gedeelte der behandelinge van Regtszaaken te leeren. De buitengewoone ijver en naarstigheid, met welke hij hier zijne zaaken waarnam, als mede de voegzaame geschiktheid, welke men tot een kundige Regtsgeleerde in hem zag uitblinken, bewoogen zijnen Vader, aan zijne Opvoeding, ten dien einde, eenen meer geregelden loop te geeven. Meer bepaaldelijk dan voorheen leide hierom de Jongeling zich toe op de kennisse der Latijnsche taale; maakte voorts geene geringe vorderingen in de Wiskunde en Wijsbegeerte, en leide vervolgens zich met zo veel ijvers toe op de Regtsgeleerdheid,

heid, dat hij, reeds op den ouderdom van tweeëntwintig jaaren, tot de Doktoraale waardigheid bevorderd wierdt. Thans nam hij zijn verblijf in '*s Graavenhage*, alwaar hij den post van Advokaat, voor het Hof van Holland, met zo veel roems waarnam, en zo veele blijken van zijne kunde en bedrevenheid vertoonde, dat de Bezorgers van het Hoogeschool te *Leiden* te raade wierden, het Hoogleeraarampt in de Regtsgeleerdheid aan hem op te draagen. De beroemde JOSEPHUS JUSTUS SCALIGER, in den Jaare 1593, beroepen zijnde tot *Professor Honorarius* aan 't straks gemelde Hoogeschool, wierdt onze TUNNINGIUS, door de Staaten van Holland, na *Frankrijk* afgevaardigd, om den geleerden man herwaarts te geleiden. Naa het sluiten van het Bestand met *Spanje*, in den Jaare 1609, beving onzen Hoogleeraar de lust, om in de Zomer-Vakantie van den Jaare 1610, eene reize na *Brabant* te doen. Van deezen togt keerde hij niet te rug. Want zittende in eenen Koetswagen, niet verre van *Brussel*, wierdt hij van eene Beroerte aangetast, die, binnen weinige oogenblikken, hem den jongsten adem deedt haalen, in het vijfenveertigste jaar zijns ouderdoms. In het Koor van de Kerk van de *H. Catharina*, in de gemelde Stad, wierdt hij eerlijk ter aarde besteld. Men heeft van hem eenen reeks van gedenkwaardige Spreuken en Vertellingen, uit *Grieksche*, *Latijnsche*, *Fransche*, *Italiaansche* en *Spaansche* Schrijvers bij een verzameld. Onze Hoogleeraar hadt eenen broeder, JOHANNES TUNNINGIUS genaamd, die bij Prins FREDERIK HENRIK VAN ORANJE den post van Geheimschrijver heeft bekleed.

Zie ORLERS, *Beschrijving der Stad Leiden*.

TURF, eene zeer bekende brandstoffe in de Veréénigde Provincien, doch in andere Gewesten zo ongemeen, dat men eertijds dezelve, in de Kunstverzamelingen der liefhebbers, onder de natuurlijke zeldzaamheden plagt te bewaaren. Alle de Veréénigde Provincien, uitgenomen *Zeeland*, leveren deeze nutte en aangenaame brandstoffe uit. Volgens zommigen heeft

heeft men zes soorten van *Turf*; andere, en de meesten, telden niet meer dan drie soorten: de eigenlijke *Turf*, de *Baggelaar*, en de *Spenturf*. De eerste soort is die vooze en ligte stoffe, welke van den bovenkorst der hooge landen wordt afgestoken, en geene andere bewerking ondergaat, dan dat men dezelve behoorlijk laat droogen, om vervolgens, ten gebruike, verzonden te worden. Meer of minder zwaar is deeze Turf, de eerste bruin of zwartagtig, de andere geel van kleur. Van de laatste bedient men zich veelal in de Kalkbranderijen, van de eerste in de Verwerijen, Steenbakkerijen, Brouwerijen en verscheiden andere Trafijken en Fabrijken. — De *Baggelaar* ontleent zijnen naam van de wijze, op welke dezelve uit de diepte onder het water wordt opgehaald. Men bedient zich daar toe van zekere Netten, aan een langen stok vastgemaakt, *Baggernetten* genaamd. De Werklieden, die dezelve behandelen, draagen den naam van *Baggerluiden*. Deeze, de Turf- of Veenstoffe uit de diepte opvisschende, storten de Baggernetten uit in een Schuit of Praam, tot dat dezelve behoorlijk gelaaden is. Deezen natten last ontlaaden zij, door middel van Kruiwagens, op een droog veld, over 't welk zij de stoffe uitspreiden, tot zulk eene dikte, dat zij gedroogd en getreeden zijnde, naa de bezakking, de dikte behoudt van eenen Turf, die op zijn eind staat. Dus eenige dagen om te droogen en te bezakken gelegen, en genoegzaame vastigheid ter verdere bewerkinge gekreegen hebbende, wordt de stoffe *getreeden*; waar toe men zich van Vrouwspersoonen bedient. Met vierkante plankjes, *Treeborden* genoemd, onder de voeten vastgemaakt, gaan zij, al trappelende, zijlings uit; 't welk zij eenige reizen herhaalen, tot dat de Veenstoffe de noodige vastheid heeft bekoomen. Vervolgens deezen dus getreeden grond eenige dagen hebbende laaten droogen, vervoegen zich, van nieuws, de Vrouwlieden, wederom met plankjes onder de voeten, op de stoffe, om, door middel van scherpe en breede ijzers, *Graaven* genaamd, de geheele oppervlakte des Turfvelds, van het eene einde tot het andere, in smalle riemen, ter breedte der dikte van eenen Turf, tot op den grond van 't veld, door te steeken. Deeze bewerking noemt men *Riemen*, om dat de oppervlakte zich als in lange *Rie-*

men

men gesneeden voordoet. Thans laat men de stoffe wederom eenigen tijd droogen: waar naa de Vrouwspersoonen dezelve *stikken*; dat wil zeggen, insgelijks door middel van zoortgelijke Graaven, de gemelde Riemen overdwars doorsteeken; zo dat het veld in vierkante Ruiten verdeeld is, en de Turf nu, overeinde staande, haare gedaante heeft bekoomen. Thans laat men haar zo lang droogen, tot dat zij, door de Turfmaakfters, kan worden *opgebroken*. Zij neemen naamelijk twee rijen staande Turven op, en leggen ze plat op de twee naast staande rijen neder. Dit geschiedt over 't geheele veld, zo dat 'er telkens een smal pad, tot eenen doorgang, overblijft. De bovenleggende Turf, eenigzins gedroogd zijnde, wordt in de gemelde paadtjes onder geleid; en men plaatst 'er de onderste, die nog op haar einde stondt, boven op. Vervolgens nu en dan eens gekeerd en luchtig aan rijen wat hooger opgestapeld zijnde, wordt de Turf aan groote ronde, of ook wel aan langwerpige Vierkanten op het veld geleid, en met riet gedekt, om naderhand in groote Turfschuuren opgeslagen, en van daar door het gantsche land verzonden te worden. — Bijkans de zelfde behandeling ondergaat de derde soort, of de *Sponturf*, uitgezonderd dat dezelve in vierkante Bakken gekneed en bearbeid wordt, voor dat men de Veenstoffe over de velden uitspreidt. Ter voorkoominge van schaarsheid deezer aangenaame en nutte brandstoffe, is, van wegen 's Lands Staaten, het verzenden der Turf na andere landen, zonder uitdrukkelijk verlof der Admiraliteiten, verbooden.

Zie *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*, Deel IV.

TUSSCHEN MAAS EN WAAL, kortheidshalve *Maas en Waal* genoemd, is een distrikt, bij den naam van *Ampt* bekend, in *Gelderland*, in de *Neder-Betuwe*. Het wordt aldus geheeten, om dat het tusschen de twee genoemde Rivieren besloten legt. Het neemt zijnen aanvang bij het Rijk van *Nieuwmegen*, en strekt zich uit tot aan de Tieler- en de Bommelerwaart. Men ontmoet in dit Ampt verscheiden Kers-

pels en Heerlijkheden; eenigen derzelven behooren tot het *Boven-Ampt*, andere tot het *Beneden-Ampt* van *Tusschen Maas en Waal*. De Dorpen hebben hunne afzonderlijke Schouten, alle welke gezamentlijk onderhoorig zijn aan den *Amptman*; eene aanzienlijke bediening, welke, gemeenlijk door een Lid uit de Gelderfche Ridderfchap bekleed wordt.

TWEEBERGEN, een der elf Banken van *S. Servaas*, gelegen in en omtrent *Maastricht*.

TWELLO, een klein Geldersch Dorpje, in het Landschapsampt van *Veluwe*. 't Was reeds in de Dertiende Eeuw, doch onder den naam van *'t Veenlo*, bekend. De Hervormde Gemeente, die uit weinige Ledemaaten beftaat, heeft, nogthans haaren eigen Leeraar.

Zie *Gefchichten van Deventer*, Deel I.

TWENTE, een Landfchap en Drostampt, in het Oostlijk gedeelte der Provincie van *Overijsfel*, leggende als befloten tusfchen het Drostampt *Salland*, het Graaffchap *Bentheim*, het Bisdom van *Munfter* en het Graaffchap *Zutfen*. Eertijds voerde het den naam van *Tuenta*, en behoorde aan de Bisfchoppen van *Utrecht*, die het bewind daar over, onder verfchillende benaamingen, aan bijzondere Heeren opdroegen. Het geheele Landfchap wordt verdeeld in negen Geregten: *Oldenzaal*, *Ootmaerfem*, *Almelo*, *Enfchede*, *Delden*, *Kedingen*, *Borne*, *Haaxbergen* en *Diepenheim*. Volgens sommigen zou men, in dit Landfchap, moeten zoeken het volk, *Tubanten* geheeten, bij TACITUS vermeld, en het Gewest van dezelve zijnen naam ontleend hebben. Doch, veelligt, is voor deeze meening geen andere grond, dan de gelijkheid van den klank der benaaminge. De grondgefteltenis is niet eenerlei. Hier ontmoet men Veengronden, elders Zand. Door de toeneemende nijverheid der Landzaaten, heeft men het een en ander, meer en meer, ten nutte weeten aan te wenden. Daarenboven zijn de Twentfche Linnenreederijen alomme vermaard.

Het

Aardsbisschop Odo straft de Byzit van Edwy.

CXXIV.

Paus Leo de IV gaat de Saraceenen tegen. *Bladz. 178.*

Het Drostampt van *Twente* is zeer aanzienlijk, en wordt, gemeenlijk, door eenen der Ridders van *Overijssel* bekleed. Minder, egter, zijn thans de voordeelen, daar aan verknogt, dan ten tijde der zo genaamde *Drostendiensten*, bestaande in eenige verrigtingen, welke de Landlieden, ten behoeve van den Heere, om niet moesten waarneemen. De meesten onzer Leezeren zullen zich nog herinneren, de moeiten en beweegingen, nu tien jaaren geleeden ontstaan, over de afschaffing deezer Drostendiensten; als mede, hoe deeze beweegingen begonnen, en voorts ten einde gebragt wierden, voornaamelijk, door de bewerking van wijlen den Overijsselsche Ridder JOHAN DERK, *Baron van der Capellen*, *Heer van den Pol*. Zo wel over het Ontwerp, als over den uitslag, waren allen niet even eens gezind. Eenigen laakten den Ridder, de meesten preezen hem deswegen. Onder de laatsten staken, boven alle anderen uit, de Landlieden van *Twente*. Om den wakkeren Ridder hun genoegen, blijdschap en dankbaarheid te betuigen, over hunne ontheffing van diensten; welke, naar hunne meening, met 's menschen aangeboorene Regten, en vooral met de Vrijheid, op welke de Nederlanders roem draagen, onbestaanbaar waren, deeden zij, door den Heer HOLTZHEY, eenen zinnebeeldigen gouden Gedenk- en Eerepenning vervaardigen, om voorts aan den Ridder te worden ter hand gesteld. Aan een gouden Keten hing deeze Penning, en voorts een Rol van Pergament, waar op men, met eene fraaie hand geschreeven, het volgende las: „ *Ter eeuwige en onsterflijke* „ *Gedagtenisse van den Edelmoedigsten Ridder* JOHAN DERK, „ BARON VAN DER CAPELLEN, *Heer van den Pol*, *Apeltern*, „ *Altforst*, *Hagen*, *enz.* *Beschreeven in de Ridderschap* „ *van Overijssel*, *enz. enz. enz.* — Die, in navolging der „ aloude waare Ridderen, den onderdrukten bijstand biedende, door wijs beleid, onvermoeiden vlijt, standvastige verduuring, veragting en overwinning veeler wederwaardigheden, zonder dat zijn groote Geest bezweek, de Vrijheid „ van den Landman in *Overijssel*, tegen het slaafsche juk der „ Drostendiensten, met GODS hulp, heeft verdeedigd.

„ Die ook, door regtvaardige uitspraak der Edel Mog. „ Heeren Staaten deezer Provincie, Beschermers van Regt en

„ Vrijheid, het wit zijner loflijke pogingen, in de geheele
„ Uitrooijing van de harde en veragtelijke Dienstbaarheid heeft
„ bereikt.

„ Voor deezen Regtgeaarten Ridder, den Roem onzer
„ Edelen, hebben wij Huislieden van Twente, met algemeene
„ toejuiching, deezen Brief, als een Gedenkteken onzer
„ Dankbaarheid voor zulke voortreffelijke daaden opgerigt.

„ Zijne Edelmoedigheid, die onze voorgenomene dubbeld
„ verschuldigde kostbaarer vereering heeft afgeslagen, kan
„ ons niet weigeren, dat wij Hem hier bij tevens een regt
„ van altoosduurend verblijf in onze dankbaare harten op-
„ offeren; eene dienstbaarheid, die wij aan braave Regenten,
„ welke alle slaafsche Diensten van een Vrijgevogten Volk
„ verfoeien, toekennen.

„ Wij wenschen, dat dit Gedenkteken bij zijn laate Nage-
„ slacht, eeuw uit, eeuw in, gezien en onze erkentenis daar
„ door vereeuwigd worde.

„ Wij hebben deezen door de Boer-Richters uit elke
„ Boerschap doen ondertekenen; en om dat wij geen Zegel
„ gebruiken, eenen Gouden Gekenkpenning, met dit Op-
„ schrift:

De nijvre Landman juicht, zijn Vrijheid is hersteld!
CAPELLEN zegepraalt op Baatzucht en Geweld!

„ aan een Keten van hetzelfde Metaal hier aan doen hangen.

„ Aldus gedaan in Twente, in het Jaar onzes Heeren
„ MDCCLXXXIII. op den 25 September."

Op de Voorzijde van den gemelden Gedenkpenning ziet men het Borstbeeld des Ridders, eenvoudig, zonder eenig optooizel, in zijne waren gedaante, met dit Omschrift: JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN TOT DEN POLL, BESCHR. IN DE RIDD. VAN OVERYSSEL.

Op de tegenzijde leest men, naa het bovenstaande tweeregelig versje:

d. 1. Nov. Ao. 1782.

Boven

Boven aan ziet men de *Zon der Vrijheid*, bestraalende des Ridders Wapen, van eenen Eiken Krans omgeeven; en aan den Voet, eenig Bouwmans Gereedschap, benevens den Hoorn des Overvloeds.

Gevoelig aangedaan over dit blijk van dankbaare hoogagtinge, zondt de Ridder, naa het ontvangen van het Eeregeschenk, een Antwoord, 't welk van een getroffen hart, en 't welk over zijne verrigtingen voldaan is, de treffendste kenmerken draagt. Gaarne plaatsten wij hier dien brief, indien ons bestek zulks gedoogde.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, 1784.

Twikkelo, een aloud, zeer deftig Slot of Kasteel, in *Twente*, niet verre van *Delden*. Van binnen ontmoet men eene menigte zeer fraaie Vertrekken, en in den omtrek lustige Plantaadjen. *Twikkelo* behoort thans aan het Geslagt van Wassenaar.

Twisk, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier-Noorder-Koggen* geheeten, niet verre en in 't Zuidwesten van *Medenblik*. De uitgestrektheid des Bans vinden wij op vijfhonderdzestien Morgens en vierhonderd drieënzestig en eene halve Roede begroot. Volgens die zelfde opgave zou het getal der Huizen, zints het Jaar 1632 tot in den Jaare 1749, van tweehonderdzevenëntwintig op honderdëndertig zijn verminderd. Het Dorp, gelijk de meeste in dien oord, is in de lengte gebouwd, langs eene streek van meer dan vijfhonderd Roeden in de lengte, die, in 't midden, van een klein Watertje wordt doorsneeden. De Kerk der Hervormden is oud, en heeft eenen hoogen Toren, beneden vierkantig, doch van boven in een Spits eindigende, en geheel van steen gebouwd. De Gemeente der *Doopsgezinden*, welke met die van het nabuurig Dorp *Abbekerk* eenen Leeraar gemeen heeft, is vrij talrijk. — Eene bijzonderheid, de

ſtraks gemelde Gezinte betreffende, welke hier eertijds plaats hadt, kunnen wij niet nalaaten, hier aan te tekenen. Te weeten, 't was in het laatst der voorgaande, of in 't begin der tegenwoordige Eeuwe, dat van de Gemeente der Doopsgezinden, eenige leden zich affcheidden, en afzonderlijke bijeenkomſten oprigtten, *tot ſtigting en opbouwing des Gemoeds*; zij hielden hunne Vergaderingen, *eerst bij de huizen om, doch naderhand op gezette plaatzen*, des Zondags naamiddag, op de wijze der Quakers, met welke zij, voor 't overige, de meeste overeenkomst hadden. „ Zij zaten," zo als zij zich uitdrukten, „ in ſtilligheid neder, en wagtten op den „ Heere, tot dat 'er, zomtijds, twee of drie perſoonen (zo „ wel Vrouwen als Mannen) iets tot ſtigtinge en opleidinge „ in het inwendige leeven, naar hunne opening, ſpraken." Bij den naam van *Vrienden van de Vergadering* waren deeze welmeenende luiden bekend.

Tybout, (willem) een Nederlander, doch onzeker op welke plaats, in den Jaare 1626 gebooren. Hij oeffende de thans meestal uitgeſtorvene kunst van glasſchilderen, en verworf daar door een zeer beroemden naam. De glazen in de groote Zaal van de Doele te *Leiden* wierden door hem beſchilderd met de afbeeldingen, ten voeten uit, van de Hollandſche Graaven, naar de geſchilderde paneelen, die nog heden in het Stadshuis te *Haarlem* bewaard worden. Tybout overleedt op den vierëntwintigſten Julij des Jaars 1699, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren.

Zie houbraken.

Tzum; zie tjum.

Tzummarum; zie tjummarum.

Vaals,

V.

VAALS, een Dorp, in het gedeelte van Staats Land van Overmaaze, het *Land van 's Hertogenrade* genaamd, een klein uur gaans van *Aken*. *Vaals* is een klein Dorpje, van tien of twaalf Huizen; doch, niettemin, zeer welvaarende. De reden hier van is, om dat de Protestantsche Opgezeetenen der nabuurschap hier hunne Godsdienstige Vergaderplaatzen of Kerken, en vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge hebben. Men heeft 'er, naamelijk, nevens het gemelde gering getal van Huizen, eene Kerk van Hoogduitsche, eene andere van Fransche Gereformeerden, en eene derde ten dienste der Lutherschen. De Predikanten, welke deeze Gemeenten bedienen, hebben te *Aken*, *Borchet* of elders hunne woonplaatzen, van waar zij, van tijd tot tijd, ter verrigtinge van den gewijden dienst, zich na *Vaals* begeeven. Behalven de gemelde, heeft men 'er ook eene Vergaderplaats voor de Doopsgezinden. Te gader met die van *Maastricht*, plagt, nog voor eenige weinige jaaren, de Gemeente in deezen oord eenen Leeraar gemeen te hebben, en hij te *Borchet* te woonen. Doch dit heeft thans geene plaats meer. De Doopsgezinden in den omtrek van *Vaals* zijn, meestal, uitgestorven. Intusschen is de gestadige toevloed der Protestenten te *Vaals* de oorzaak van den bloei en welvaart van dit Dorpje.

Hoewel de stand der Hervormde en der Roomsche Kerke, naast elkander, op eene kleine hoogte, een blijk van wederzijdsche verdraagzaamheid schijne uit te leveren, bestaat zulks, egter, slegts in blooten schijn. Meermaalen zag men, van de zijde der Roomschgezinden, bedrijven, hunnen valschen ijver

aankondigende, en die, t'eenigen tijde, zo hoog liepen, dat ze, van hooger hand, moesten beteugeld worden. Zie hier een kort berigt wegens de jongste beweegingen. 't Was in den Jaare 1762, dat eene Roomsche Vrouw, opgestookt door eenen Priester, het ondernam, de doopplegtigheid te stooren, bediend wordende aan een kind van haaren broeder, gehuwd aan eene Protestantsche Vrouwe. De Vrouw hier in te leur gesteld, doch evenwel gevangen genomen, was de Grootvader van het gedoopte kind, in 't wederkeeren na *Borchet*, alwaar hij woonde, schroomlijk mishandeld door 's Priesters Kapellaan en Koster, en door de hulp van Protestanten van den dood verlost. Gewisselijk zou de Vrouw de verdiende straffe niet ontgaan hebben, ware zij niet door het graauw, geholpen van Fransche Soldaaten, uit het huis, waar in zij bewaard wierdt, verlost en op vrije voeten gesteld. Zo dra was de Luitenant Drossaart van *'s Hertogenrade* van deezen moedwil en het schenden van het Staatsche Grondgebied niet verwittigd, of hij gaf 'er kennis van aan de Algemeene Staaten; die voorts eenig Krijgsvolk na *Vaals* zonden, om de moedwilligen te beteugelen; met last aan den Gezagvoerder der gewapende bende, om de oeffening van den Roomschen Godsdienst te doen stilstaan, tot dat de gemelde Vrouw in de handen des Geregts zou hersteld zijn. Naa eene korte tusschenpoos van rust, hervatteden de domme ijveraars onder de Roomschgezinden hunne woede tegen de Protestanten, terwijl deeze, ter verrigtinge van hunnen Godsdienst, na en van *Vaals* aan en af gingen. Onder andere gebeurde het, in den aanvang des Jaars 1764, dat de Protestanten, na *Borchet* wederkeerende, in zeker Dorp, door jongens en meer bejaard gepeupel, gescholden, met steenen gesmeeten, met drek bevuild en anderzins mishandeld wierden; zo dat een van hun aan zijne wonden overleedt. Thans, van hooger hand daar toe gelastigd, deedt de Luitenant-Drossaard van *'s Hertogenrade* de Roomsche Kerk te *Vaals* en op nog vier andere Dorpen sluiten. Op last van hun Hoog Mogenden bleeven ze een jaar lang geslooten, en wierden niet geopend dan op het Verzoekschrift der Roomschgezinden, vertoonende, hoe de Openbaare Godsdienstoeffening der Protestanten, gedurende eenige maanden,

MISHANDELING DER GEREFORMEERDEN OMTRENT VAALS, TEN JARE 1764.

den, geene stoornis of belemmering hadt geleeden. Bij de verlofgeeving verzuimden de Algemeene Staaten niet, zwaare bedreigingen te voegen aan de Geestlijkheid, in gevalle der herhaalinge van diergelijke moedwilligheden.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*, 1763, 1764 en 1765.

VAART; (*De*) zie VREESWYK.

VAASSEN, een Dorp, in het Landdrostampt van de *Veluwe*; in de Provincie *Gelderland*, ruim een uur gaans in 't Zuidoosten van het Dorp *Eepe*. *Vaassen* bestaat uit eene lange, breede Straat, ter wederzijden met Huizen betimmerd, van welke zommigen geen onaanzienlijk voorkoome hebben, en, 't geen in deezen oord niet zeer algemeen is, met Pannen zijn gedekt. De Kerk, een oud gebouw, is, voor 't meerendeelte, van Duifsteen opgehaald. Rondom dezelve ziet men een deftig Kerkhof. Voorts geniet het Dorp eenigen bloei, door de nabijheid van een goed getal Papiermolens, die aan den gang gebragt worden door Waterbeekjes, welke in de hooge *Veluwe* hunnen oorsprong neemen.

VAILLANT, (WALLERAAT) een vermaard Kunstschilder, gebooren te *Rijssel*, in den Jaare 1623, was een leerling van den vermaarden ERASMUS QUELLINUS, van *Antwerpen*. In 't eerst hieldt hij zich bezig met het schilderen van Pourtretten en het tekenen met Crajon; naderhand leide hij zich ook toe op het schilderen op doek met het Penseel. De eerstgenoemde kunst leerde hij aan zijnen broeder BERNARD, terwijl hij egter met de laatste, als waar mede hij veel gelds verdiende, zich voornaamelijk bezig hieldt. Nogthans schijnt hij, eerlang, tot het Pourtretschilderen te zijn te rug gekeerd. Dus schilderde hij, te *Frankfort*, ten tijde als LEOPOLD aldaar gekroond wierdt, niet alleen des Keizers beeltenis, maar ook die van verscheiden vreemde Gezanten en van Prinsen van het Duitsche Rijk, die bij de Krooning tegenwoordig waren,

Van *Frankfort* vertrok VAILLANT, onder 't gevolg van den Maarſchalk GRAMMONT, na *Frankrijk*, en ſchilderde 'er 's Konings afbeelding. De goede uitſlag hier van was de oorzaak, dat de Koningin-Moeder, de Hertog VAN ORLEANS en veele Hofgrooten voor hem gingen zitten. Naa een verblijf van vier jaaren te *Parijs*, begaf zich onze Kunſtenaar na *Amſterdam*, alwaar hij insgelijks geen geringen opgang maakte. Met grooten ijver leide hij zich hier toe op de Schraapkunst, of Zwartekunst; onder voorwaarde en belofte van geheimhoudinge, zoude VAILLANT, volgens het verhaal van sommigen, deeze kunst van Prinſe ROBERT, Groot-Admiraal van *Engeland*, als den eerſten uitvinder daar van, geleerd hebben. Wijders verhaalt men, dat de trouwloosheid van eenen zijner Leerlingen de handgreepen dier kunst openbaar maakte, en alzo het voordeelige daar van merkelijk deedt verminderen. VAILLANT overleedt te *Amſterdam*, in den Jaare 1677, het vierënvijftigſte zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

VALBURG, een Dorp in Gelderland, in de *Over-Betuwe*, aan het Stroompje *de Linge*, tusſchen de Steden *Arnhem* en *Wageningen*. Het plaatsje is klein, doch heeft eene Kerk ten dienſte der Hervormden; die door den Predikant van het Dorp *Homoet* bediend worden. De Heeren VAN VALBURG plagten, van ouds, hier een Slot te hebben; 't welk men, naderhand, uit de puinhoopen, heeft begonnen op te bouwen; doch het werk is niet tot volkomenheid gebragt. Digt bij *Valburg* leggen het *Huis ter-Lugt* en het Slot *Musſenburg*, weleer toebehoord hebbende aan eenen Tak van den Huize VAN LYNDEN.

VALCKENIER, (*Het Geſlagt van*) eertijds bij den naam van GEELROK bekend in andere Gewesten, maar thans, onder den gemelden naam, nog zeer vermaard, vooral te *Amſterdam*, alwaar verſcheiden leden uit deezen Huize de aanzienlijkſte waardigheden bekleed hebben. Voorheen ſchijnt dit Ge-

Geslagt in *Brabant* gebloeid, en van daar zijnen oorsprong ontleend te hebben. De reden der verhuizinge na de Nederlanden, als mede die der veranderinge van naam, vinden wij aldus verhaald. N. N. GEELROK, dien wij voor den Stamvader moeten houden, naardien de vroegere Voorzaaten niet vermeld worden, omtrent het Jaar 1450, wat vroeger of laater, te *Antwerpen*, met eenen Heer van veel aanziens, op het Schaakbord speelende, raakte met denzelven in woorden, die zo hoog liepen, dat 'er een tweegevegt uit ontstondt, in 't welk GEELROK zijnen vijand nederleide, en, daarenboven, het ongeluk hadt, dat hij in handen van 't Geregt verviel. GEELROK hadt drie broeders. Voor hunnen bloedverwant, met reden, het ergste vreezende, beraamden zij eenen aanslag, om hem uit den Kerker te verlossen. Zij slaagden naar hunnen wensch, doch vonden zich met een genoodzaakt, hun Vaderland te verlaaten. Wat 'er van de drie trouwhartige broederen geworden zij, is ons niet gebleeken. Onze GEELROK vlugtte na *Gelderland*. Hier wierdt hij bekend met den toenmaals regeerenden Hertog, die hem voorts tot zijnen Groot-Valkenier en Opper-Jaagermeester aanstelde. Volgens de echtste bescheiden, zou deeze de aanleiding tot de herwaarts komst, en de reden der naamsveranderinge geweest zijn.

GEELROK, zedert VALCKENIER genaamd, was getrouwd, doch onzeker met eene uit- of hierlandsche Vrouwe. Bij deeze liet hij eenen Zoon naa, genaamd

GILLIS VALCKENIER. Hij tradt in 't huwelijk met eene adelijke Jonkvrouwe, woonagtig te Campen, en verwekte bij haar de zeven volgende kinderen, die het Geslagt verder hebben voortgeplant:

I. EVERT GILLIS VALCKENIER, gebijnaamd *de Jonge*, die eenen Zoon naaliet

Jan Evertszoon Valckenier, van welken wij niets verder gemeld vinden.

II. *Laurens Gillisszoon Valckenier.*

III. WILLEM GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

IV. *Jakob Gillisszoon Valckenier*, die in 't huwelijk trade met *Foyke Foys*, bij welke hij zijn Geslagt verder voortzette. Zij baarde hem,

Gil-

Gillis Jakobszoon Valckenier, die, bij N. N. Vader was van

Elias Gillisszoon Valckenier, die naliet,
Gillis Valckenier, en deeze wederom,
Elias Valckenier, en
JAN VALCKENIER, die hier naa zal volgen.

V. *Jan Gillisszoon Valckenier*, kinderloos gestorven.

VI. *Ursel Gillisse Valkenier*, jong gestorven.

VII. JAN GILLISZOON VALCKENIER, wiens naakoomelingen vervolgens zullen vermeld worden.

WILLEM GILLISZOON VALCKENIER, boven vermeld, verwekte, bij zijne Echtgenoote N. N.

1. *Hans Willemszoon Valckenier*, die volgt.

2. *Klara Willemse Valckenier*, getrouwd met *Jan Largenberg*.

HANS WILLEMSZOON VALCKENIER, nam ter Vrouwe *Anna Muhl*, en wierdt bij haar Vader van

1. *Pieter Janszoon Valckenier*, die volgt, en

2. *Anna Hansse Valckenier*, die de echtgenoote wierdt van *Willem Gerritszoon van Wouw*.

PIETER HANSZOON VALCKENIER, trouwde met *Anna Hambach*, en liet naa:

1. *Pieter Pieterszoon Valckenier*, die volgt, en

2. *Catharina Pieterse Valkenier*, getrouwd met *Abraham van Friessem*.

3. *Jan Pieterszoon Valckenier*, getrouwd met *Hester Hochepied*, bij welke hij verwekte:

a. *Isaak Janszoon Valckenier*.

b. *Pieter Janszoon Valckenier*, Commies-Generaal te Amsterdam, gehuwd aan *Jakoba van Friessem*, die hem baarde

Abraham Pieterszoon Valckenier.

c. *Lucretia Jansse Valckenier*.

3. *Samuel Pieterszoon Valckenier*, jong gestorven.

5. *Frederik Pieterszoon Valckenier*, getrouwd met *Petronella Moesselaard*.

6. *Daniel Pieterszoon Valckenier*, gehuwd aan *Amelia Gramprich*, en bij haar Vader van

a. *Jo:*

a. *Johan Hendrik Danielszoon Valckenier.*

b. *Anna Catharina Danielse Valckenier*, getrouwd met *N. N. Geelvinck.*

PIETER HANSZOON VALCKENIER, gehuwd aan *Ida Remschet*, verwekte,

1. *Ida Pietersse Valckenier*, die tweemaalen is getrouwd geweest: eerst met *Samuel Wesselius*, welken zij eenen Zoon baarde, en vervolgens met *Johannes Colonius*, bij welken zij geene Moeder wierdt.

2. *Abraham Pieterszoon Valckenier.*

3. *Pieter Pieterszoon Valckenier*, Buitengewoon Gezant van wegen Hun Hoogmogende bij de Zwitzersche Kantons, in het laatst der voorgaande Eeuwe, en getrouwd met *Charlotta Becx*, bij welke hij de volgende kinderen heeft nagelaaten:

a. *Ida Charlotta Pietersse Valckenier*, getrouwd met *Charles de Mont Moulin.*

b. *Anna Marie Pietersse Valckenier.*

c. *Abraham Pieterszoon Valckenier.*

d. *Pieter Pieterszoon Valckenier.*

4. *Anna Catharina Pietersse Valckenier*, jong gestorven.

5. Eene dogter van den zelfden naam.

6. *Maria Pietersse Valckenier*, getrouwd met *Isaak Caetman.*

7. *Hester Pietersse Valckenier*, getrouwd met *Jan David Ports*, welken zij vijf kinderen baarde.

8. *Anna Pietersse Valckenier*, voor de eerste maal getrouwd met *Andries Corman*, vervolgens met *Christiaan Wassing*, en eindelijk met *John Hegk.*

JAN GILLISZOON VALCKENIER, die de gemelde adelijke Overijsselsche Juffer tot Moeder hadt, boven met No. VII. vermeld, bekleedde de waardigheid van Gezant der Algemeene Staaten aan de Hoven van Deenemarke en Holstein, en was gehuwd aan *Maria Tengnagel*, bij welke hij de volgende tien kinderen verwekte:

1. GILLIS JANSZOON VALCKENIER, die volgt.

2. *Maria Jansse Valckenier*, getrouwd met *Frans Hendrikszoon Ruysch*, en bij hem Moeder van kinderen.

3. *Mar-*

3. *Margareta Jansse Valckenier*, gehuwd met *Roelof Egbertszoon de Vrij*, en bij hem Moeder van kinderen.

4. *Willem Janszoon Valckenier*, en

5. Een Zoon van den zelfden naam; beiden jong gestorven.

6. *Jan Janszoon Valckenier*, getrouwd, eerst met *Stijntje Stegman*, en daar naa met *Aaltje Hoefyzer*, en, bij de eerste, Vader van

a. *Jan Valckenier*, jong gestorven.

b. *Baartje Valckenier*, getrouwd met Dr. *David van Noord*, en bij hem Moeder van kinderen.

7. *Catharina Jansse Valckenier*, getrouwd met *Jan Commelin*, van welken het vermaard Amsterdamsch Geslagt van dien naam zijnen oorsprong heeft.

8. *Cornelis Janszoon Valckenier*, getrouwd met *Eva Boom*, bij welke hij verwekte:

a. *Pieter Valckenier*, en

b. *Jan Valckenier*, beide jong gestorven.

c. *Maria Valckenier*, getrouwd met *Antony Harinxheek*, welken zij kinderen baarde.

d. *Margareta Valckenier*, gehuwd aan *Dirk Arendszoon Kock*, die bij haar verscheiden kinderen verwekte.

e. *Sara Valckenier*, de echtgenoote geworden van *Hercules Rogh*, bij welken zij Moeder van verscheiden kinderen wierdt.

9. *Margareta Jansse Valckenier*, gehuwd en Moeder van kinderen.

Gillis janszoon valckenier, Zoon van jan gillisszoon valckenier, en van *Maria Tengnagel*, gebooren den vierëntwintigsten December des Jaars 1550, van wegen de Stad Amsterdam, zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit aldaar, op den twintigsten Februarij 1576 getrouwd met *Klara Pauw*, en overleeden op den zesëntwintigsten December des Jaars 1613, hadt de volgende zestien kinderen verwekt:

1. *Gillis Gillliszoon Valckenier*, gebooren den twintigsten Januarij des Jaars 1577, en, in den Jaare 1597, ongehuwd overleeden.

2. Ma-

2. *Maria Gillisse Valckenier*, gebooren den vijfentwintigsten Maart des Jaars 1578, getrouwd met *Jan Bellecier*, en overleeden den vijfentwintigsten Julij des Jaars 1613; nalaatende eenen Zoon en eene Dogter.

3. *Anna Gillisse Valckenier*, gebooren den 22 Maij des Jaars 1579, en gestorven den derden October 1652.

4. *Anna Gillisse Valckenier*, gebooren den 31 Maij 1580, getrouwd met *Casper Bouwer*, en gestorven den 3 October 1652, kinderen nalaatende.

5. *Grietje Gillisse Valckenier*, gebooren den 23 Maij des Jaars 1582, gehuwd aan *Gerrit de Beer*, en kinderloos overleeden op den 18 October 1649.

6. *Adriaan Gilliszoon Valckenier*, gebooren den 30 October des Jaars 1583, en in November van dat jaar overleeden.

7. *Hendrik Gilliszoon Valckenier*, gebooren op den 26 October des Jaars 1584, en in de maand Augustus des Jaars 1594 gestorven.

8. *Adriaan Gilliszoon Valckenier*, gebooren op den 19 Augustus des Jaars 1586, gehuwd met *Wijntje Veen*, en overleeden op den 19 December 1654, hebbende verwekt twee dogters:

a. *Kornelia Adriaanse Valckenier*, en

b. *Machtelt Adriaanse Valckenier*, beiden ongehuwd gestorven.

9. *Jan Gilliszoon Valckenier*, gebooren op den 28 November des Jaars 1587, en in de maand Junij des Jaars 1594 overleeden.

10. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

11. *Elizabeth Gillisse Valckenier*, gebooren den 28 Junij des Jaars 1591, en in de maand Julij des Jaars 1610 ongetrouwd gestorven.

12. *Klara Gillisse Valckenier*, gebooren op den 20 Januarij des Jaars 1593, getrouwd met *Hans Reyniersse*, welken zij kinderen baarde, en in de maand Junij des Jaars 1661 overleeden.

13. *Geertruid Gillisse Valckenier*, gebooren den 6 November des Jaars 1594, en in den Jaare 1674 ongehuwd gestorven.

14. JAN

14. JAN GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

15. *Gillis Gillis zoon Valckenier*, gebooren den 26 December des Jaars 1599, en in de maand December 1609 gestorven.

16. JAKOB GILLISZOON VALCKENIER, zal, naa zijne twee genoemde broeders, insgelijks vermeld worden.

Mr. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, boven genoemd, gebooren op den zevenden Febuarij des jaars 1589, was Schepen van Amsterdam, in de Jaaren 1634, 1637, 1639, 1640 en 1642, wierdt Raad in den Jaare 1637, en beklom het Burgemeesterlijk gestoelte in den Jaare 1644, in 't welk hij vervolgens zat in de Jaaren 1647, 1648 en 1650, doch de laatste reize slegts eenen korten tijd, alzo hij op den 23 Julij overleedt. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Eerst met *Catharina van Drongen*, bij welke hij verwekte

GILLIS WOUTERSZOON VALCKENIER, die volgt.

Andermaal in den echt zijnde getreeden, met *Eva Appelman*, wierdt hij Vader van

1. *Klara Woutersse Valckenier*, die de echtgenoote wierdt van *Gasper Pellicorne*, in den Jaare 1678, Schepen van Amsterdam, en bij haar Vader van twee dogteren.

2. *Sybrand Wouterszoon Valckenier*, Commissaris der Stad Amsterdam, die nevens drie anderen Zoonen of Neeven van regeerende Burgemeesteren, te weeten *Gerbrandt Pancras*, *Jacob de Graaf* en *Pieter Schaap*, op den 28 October des Jaars 1648, van het Amsterdamsche Stadshuis den eersten steen geleid heeft. Hij was getrouwd met *Agatha Munter*, bij welke hij eene dogter verwekte,

Sybrandina Agatha Valckenier, in haare kindsheids overleeden.

Dr. GILLIS VALCKENIER, Zoon van Mr. WOUTER VALCKENIER, was een man van groot aanzien en gezag, zo in het bijzonder bewind van Amsterdam, als in de algemeene regeering van het geheele Gewest van Holland. De Ridder en Ambassadeur WILLIAM TEMPLE getuigde van hem, dat hij, nevens den Burgemeester HENRIK HOOFT, „het gantsche bewind over de Stad Amsterdam, welke veel invloeds op „den Staat heeft, in handen hadt." Hij was Bewindhebber des

der Oostindische Maatschappije, Raad der Stad Amsterdam, bekleedde den post van Schepen, in de Jaaren 1649, 1652, 1653, 1655, 1656, 1658, 1659, 1661 en 1662, en zat in Burgemeesters gestoelte, in de Jaaren 1665, 1666, 1668, 1670, 1673, 1674, 1676, 1678 en 1679. Negenmaalen hadt hij dus het Schepens-, en even zo veele reizen het Burgemeesterschap bekleed. Van 's Mans leevensbijzonderheden zullen wij nu eenig verslag doen. Naa dat de Staaten van Holland, in den Jaare 1666, Prins WILLEM DEN III tot een kind van Staat hadden aangenomen, viel, onder andere, de keuze op den Heer VALCKENIER, om voor zijne Opvoeding te zorgen. De overigen waren, WIGBOLD VAN DER DOES, *Heer van Noordwijk*, uit de Ridderschap: ADRIAAN VAN BLYENBURG, *Heer van Barendrecht*, Oud-Burgemeester van Dordrecht; NANNING VAN FOREEST, Rentmeester der Domeinen en Raad in de Vroedschap van Alkmaar, en de Raadpensionaris JOHAN DE WITT. Ondanks deezen post, schijnt hem de zucht voor zijnen kweekeling niet zo sterk bezield te hebben, dat hij, naar zijn inzigt van zaaken, het welzijn van het Vaderland daar aan opofferde. Althans leest men, in zekere Aantekeningen van den Amsterdamschen Schepen HANS BONTEMANTEL, door den Heer J. WAGENAAR aangehaald, dat, nevens den Griffier FAGEL, de Heer GILLIS VALCKENIER de eerste uitvinder zou geweest zijn van het befaamde Eeuwig Edikt, waar bij de Stadhouderlijke waardigheid en het Kapitein-Generaalschap voor altoos wierden van een gescheiden. Ware de Heer VALCKENIER in den Jaare 1672 met de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed geweest, veelligt zoude hem deeze denkwijze op de verlaating van zijnen post te staan gekoomen hebben. Maar, tot zijn geluk, was hij thans elders onledig; hij hadt zitting in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, ten tijde als de Gebroeders DE WITT, op de bekende wijze, aan hun einde kwamen. Van geen gering nut, om de verslagene gemoederen op te beuren, was de Aanspraak van den Heere VALCKENIER in de Amsterdamsche Vroedschap, ter gelegenheid als de meeste Hollandsche Steden overhelden, in den Jaare 1672, om op de best mogelijke wijze met den vijand te verstaan, en het geheele Land aan

den Koning van Frankrijk over te leveren. Zie hier eenige trekken uit de Aanspraak, welke meer dan een half uur duurde. „ De nood was nog zo groot niet, om de dierbaare „ Vrijheid, door de Voorvaderen, naa een geweldigen tachtigjaarige Oorlog verkreegen, en met hun bloed bezegeld, „ in een oogenblik vaarwel te zeggen. De Stad Amsterdam „ overtrof alle andere Steden van Holland, in voordeelige „ gelegenheid, goede Vestingwerken, overvloed van Mond- „ en Krijgsbehoeften, en was daarom te meer gebonden, „ haare uiterste poogingen aan te wenden om de Veréénigde „ Gewesten te redden uit hunne ongelukken, en van de „ dwingelandij der geenen, die hunne glorie op de puinhoo- „ pen der Vrijheid van alle Natien zogten te vestigen." Om kragt en bewijs te geeven aan zijne redenen, beriep zich de Heer VALCKENIER op het voorbeeld van andere groote Steden. „ De eenige Stad *Dantzig*, zeide hij, hadt het groote Rijk „ van *Polen*, en de Stad *Koppenhagen*, de Koninkrijken „ *Deenemarken* en *Noorwegen* verlost van het geweld hunner „ vijanden, die reeds bijkans van alles meester waren. Zo „ ook hadt de eenige Stad *Hamburg*, in 't midden van haare „ benijders en vijanden, haare vrijheid en welvaart, van voor „ lang, staande gehouden, en zou nooit besluiten, de Wet „ van anderen aan te neemen. Het aloude *Rome*, 't welk „ zijn begin verschuldigd was aan eenige vlugtelingen uit „ Griekenland, in stede van te bukken onder het juk van „ anderen, hadt, door het veroveren van *Italie*, zich mees- „ teres gemaakt van de geheele waereld, en de algemeene „ heerschappij opgerigt." Hij besloot zijne rede met de Verklaaring, „ Dat als zij nu het uiterste zouden bezogt heb- „ ben, en het ongelukkig noodlot van *Holland* hetzelve „ evenwel ten langen laatste deedt nederstorten in eenen af- „ grond van elenden, de groote en magtige Stad *Amsterdam* „ nooit aan het verwijt zoude onderworpen zijn van te moe- „ ten hooren, dat zij zich, vóór andere Steden, aan den „ vijand hadt overgegeeven; maar dat zij zich altoos daar „ mede zoude kunnen troosten, de zelfde gunst te hebben „ genooten, welke POLYPHEMUS aan ULYSSES bewees, te wee- „ ten, dat hij de laatste zoude gegeeten worden, naa dat

„ alle-

„ alle de overige gasten door de Cijclopen zouden verslonden „ zijn." Eene gewenschte uitwerking deedt deeze redevoering; het gemoed van meenig neerslagtigen Regent wierdt daar door opgebeurd. De Heer VALCKENIER overleedt op den zesden November des Jaars 1680; zijnde gehuwd geweest aan Vrouwe JACOBA RANST, bij welke hij de volgende negen kinderen hadt verwekt:

1. *Wouter Gillisz oon Valckenier*, jong gestorven.

2. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

3. *Rebekka Gillisse Valckenier*, gehuwd aan *Pieter Pellicorne*, Heere van Lauwenregt, kinderloos overleeden.

4. *Eva Catharina Gillisse Valckenier*, voor de eerste maal getrouwd met *Martinus Fontaine*, Kommissaris van Amsterdam, welke zij éénen Zoon en twee Dogters baarde; vervolgens met *Aarnout de Cock*, die bij haar geene kinderen verwekte.

5. *Anna Gillisse Valckenier*, die tot haaren eersten Man hadt *Jacob Valckenier*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, haaren bloedverwant, doch onzeker in welk eenen graad, doch bij welken zij geene kinderen hadt. Naa diens overlijden hertrouwde zij met *Philips van der Ghiezen*, insgelijks Schepen en Raad, en welken zij éénen Zoon en twee Dogters ter waereld bragt.

6. *Jakoba Gillisse Valckenier*, getrouwd met Mr. *Joan Graafland*, zints het Jaar 1686 verscheiden maalen Schepen, en vervolgens, in de Jaaren 1703 en 1705, Burgemeester van Amsterdam. Zij verwekten te zame dertien kinderen, drie van welke in hunne kindsheid overleeden zijn.

7. PIETER RANST GILLISZOON VALCKENIER, die insgelijks volgt.

8. *Klara Gillisse Valckenier*, getrouwd met *Jozef Coymans*, Dijkgraaf van de Beemster en Bewindhebber der Westindische Maatschappije; zij wierdt bij hem Moeder van negen kinderen, drie van welke jong gestorven zijn.

9. *Gillis Gillisz oon Valckenier*, jong gestorven.

WOUTER VALCKENIER, boven vermeld, wierdt, in den Jaare 1687, Raad der Stad Amsterdam, en hadt, van wegen dezelve, zitting in het Kollegie ter Admiraliteit in het Noorder-

kwartier. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Bij zijne laatste Echtgenoote, *N. N. Baerle*, hadt hij geene, maar bij de eerste, *Anna Maria Trip*, de vier volgende kinderen verwekt:

1. *Emerentia Woutersse Valckenier*, Vrijvrouwe van Wimmenum, voor de eerste maal getrouwd met *Nicolaas Six*, Schepen en Raad, als mede Kolonel van de Burgerij van Amsterdam; en vervolgens met *Jakob Kornelliszoon Bakker*, doch in geen van beide huwelijken Moeder geworden.

2. *Anna Jacoba Woutersse Valckenier*, getrouwd met Mr. *Joan van der Voort*, welken zij acht kinderen baarde.

3. *Julia Woutersse Valckenier*, voor de eerste maal gehuwd met *Jan Clifton*, Sekretaris der Stad Amsterdam, die bij haar geene kinderen hadt; naderhand met *Rogier van Weert*, die bij haar eenen Zoon hadt.

4. GILLIS WOUTERSZOON VALCKENIER, in den Jaare 1727 Schepen der Stad Amsterdam, getrouwd met *Anna Maria Heus*, bij welke hij drie kinderen verwekte:

a. *Anna Maria Gillisse Valckenier.*

b. *J. Wouter Gilliszoon Valckenier.*

c. *Gillis Gilliszoon Valckenier.*

PIETER RANST VALCKENIER, boven vermeld, als de Zoon van den Burgemeester GILLIS VALCKENIER, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, Schepen van Amsterdam in de Jaaren 1695, 1698 en 1704, op den achtëntwintigsten November van welk jaar hij overleedt, was getrouwd met *Eva Susanna Pellicorne*, en bij haar Vader van tien kinderen:

1. *Gillis Valckenier*, ongehuwd gestorven.

2. *Klara Pietersse Valckenier*, gehuwd met Mr. *Johan van Holst.*

3. *Gasper Valckenier*, ongehuwd overleeden.

4. PIETER PIETERSZOON VALCKENIER, in de Jaaren 1732 en 1734 Schepen van Amsterdam, getrouwd met *Bregje van Giesen.*

5. *Eva Susanna Valckenier.*

6. ADRIAAN VALCKENIER, Raad van Neêrlands Indiën; hij is tweemaal gehuwd geweest: eerst met *Johanna Alida*

Tol-

Tolling, en naderhand met *Susanna Christina Masjis*. In het eerste huwelijk heeft hij eene dogter verwekt,

Susanna Catharina Adriaans Valckenier.

7. *Rebekka Jacoba*.

8. *Anna Catharina*.

9. *Wouter*, in de Jaaren 1736, 1740 en 1741 Schepen van Amsterdam, gehuwd met *N. N. Hooft. Daniels*, die nog heden, zints verscheiden jaaren, haaren Echtgenoot overleeft.

10. *Margareta*.

JAN GILLISZOON VALCKENIER, boven vermeld, als het veertiende kind van GILLIS VALCKENIER en *Klara Pauw*, gebooren den elfden Julij des Jaars 1596, en overleeden den eenëntwintigsten November des Jaars 1654, was gehuwd met *Maria ter Walle*, en verwekte bij dezelve:

1. GILLIS VALCKENIER, die volgt.

2. *Klara Jansse Valckenier*, gehuwd, voor de eerste maal met *Willem de Vogel*, welken zij twee dogters baarde; vervolgens, met Jan Colijn, bij welken zij geene Moeder wierdt.

3. *Maria Jansse Valckenier*, getrouwd met *Abraham Fabricius*, welken zij ééne dogter ter waereld bragt.

4. *Catharina Jansse Valckenier*, in haar eerste huwelijk de echtgenoote van Mattheus Fijt; en naa diens dood hertrouwd met *Jan Heykoop*, bij welken zij Moeder wierdt van vijf kinderen.

GILLIS VALCKENIER, straks vermeld, nam ter huisvrouwe *Antonia Tullink*, en hadt bij dezelve vier kinderen:

1. *Jan Gilliszoon Valckenier*, Schepen der Stad Alkmaar, gehuwd aan Emelia Heykoop.

2. *Antony Gilliszoon Valckenier*, getrouwd met Catharina Six.

3. *Willem Gilliszoon Valckenier*, eerst getrouwd met *N. van der Burg* en naderhand met *Johanna Catharina Heykoop*.

4. *Maria Gillisse Valckenier*, getrouwd met *Jan Wouterszoon Valckenier*, hier naa te noemen.

JAKOB VALCKENIER, broeder des straks gemelden, jongste Zoon en kind van GILLIS VALCKENIER en *Klara Pauw*, wierdt gebooren op den twintigsten April des Jaars 1602, en tradt in 't huwelijk met *Hillegonda Hasselaar*, bij welke hij vijf kinderen verwekte:

1. KORNELIS VALCKENIER, die volgt.

2. *Klara*, ongehuwd overleeden.

3. *Catharina*, getrouwd met *Abraham van der Voort*, welken zij vier kinderen ter waereld bragt.

4. *Jakob*, gehuwd met *Anna Valckenier*, dogter van den boven vermelden beroemden Burgemeester *Gillis Woutersz.oon Valckenier*, doch welken zij geene kinderen ter waereld heeft gebragt.

5. *Wouter*, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer Amsterdam, tradt, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Kornelia Coulier*, en verwekte bij haar:

a. *Jakob Valckenier*, ongetrouwd gestorven.

b. *Jan Valckenier*, getrouwd met *Maria Gillisse Valckenier*, boven vermeld, bij welke hij Vader wierdt van twee Zoonen:

(1) *Wouter*, en

(2) *Gillis Valckenier*.

c. *Gillis Valckenier*, ongehuwd overleeden.

Naa het overlijden zijner eerste Vrouwe, hertrouwde hij met *Ida Hochepied*, en wierdt bij haar Vader van

Ida Woutersse Valckenier, gehuwd, voor de eerste reize, met *Jakob Jakobszoon Valckenier*, wien zij geene kinderen baarde; en andermaal met *Johannes Visscher*, Leeraar onder de Hervormden te Amsterdam, die kinderen bij haar verwekt heeft.

KORNELIS VALCKENIER, straks vermeld, wierdt Raad der Stad Amsterdam, in den Jaare 1678, Schepen in 1680, en vervolgens in de Jaaren 1684, 1685, 1691 en 1692; beklimmende voorts de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1696, welke hij vervolgens nog eens bekleedde in den Jaare 1699. Hij was getrouwd met *Katharina van Heyningen*, en zal, waarschijnlijk, geweest zijn de aanlegger der Hofstede, nog heden ten dage bekend bij den naam van *Valk en*

Hey-

Heyning, aan het Oude Gein, bij Loenderfloot. Hij verwekte drie kinderen:

1. *Susanna Jakoba Valckenier*, getrouwd met *Guilliam Pels*, eerst, in den Jaare 1704, Schepe van Amsterdam, en vervolgens Ontvanger van de Gemeene Lands Middelen. Hij verwekte bij haar verscheiden kinderen.

2. JAKOB KORNELISZOON VALCKENIER, Raad der Stad Amsterdam, Schepen in de Jaaren 1700, 1708, 1709, 1713, 1714, en wegens de gemelde Stad Afgevaardigde in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden, in de Jaaren 1718, 1719 en 1720. Hij was getrouwd met *Catharina Backer*, en bij haar Vader van

a. *Kornelis Valckenier*, ongehuwd gestorven.

b. *Jakob Valckenier*, getrouwd met *Ida Valckenier*, doch heeft geene kinderen gehad.

c. *David*, insgelijks ongehuwd.

d. *Wouter Valckenier.*

e. *Catharina Justina Valckénier.*

3. *Hillegonda Valckenier.*

Zie HOOGSTRATEN, en WAGENAAR, *Vaderl. Historie* en *Beschrijving van Amsterdam.*

VALERIUS, (CORNELIUS) gebooren te *Oudewater*, was een der geleerdste Nederlanders van zijnen tijd, vooral beroemd door zijne bedrevenheid in de geleerde taalen. Zich buitenslands inzonderheid geoeffend hebbende, wierdt zijn naam alomme vermaard, en hem het Hoogleeraarampt in de Grieksche en Latijnsche taalen, aan het vermaarde Hoogeschool te *Leuven*, opgedraagen; 't welk hij tot zijnen dood toe heeft bekleed.

Zie VAL. ANDREAS.

VALK. (PIETER) Als een nieuw bewijs mogen wij deezen persoon aanvoeren, hoe het, nog heden, even min als van ouds, onder onze Koopvaardijschippers, niet zoude ontbreeken aan Helden, bekwaam om den Vaderlande, in eenen Oorlog ter Zee, de kloekste diensten, tot 's vijands afbreuk, te bewijzen, indien zij vlijtig opgezogt, en behoorlijk te werk gesteld wierden. PIETER VALK, naamelijk, voerde, in den Jaare 1723, een Koopvaardijschip, de *Koning van Spanje* genaamd, voor Amsterdamsche rekening. Koomende uit, of bestemd na de Middelandsche Zee, ontmoette hij, op den vierden Junij des gemelden jaars, op de hoogte van *Gibraltar*, twee *Algiersche Kaapers.* Op hunne overmagt vertrouwende, gaven ze hem de laag, in het vast vertrouwen op eene spoedige verovering. Doch hier in bedroogen zich de Roovers. De moedige Hollander, verlies van schip en goederen, en daarenboven de slaavernij voor oogen hebbende, besloot straks tot een moedigen tegenstand. Onder begunstiging van eene frissche koelte, hieldt hij het gevegt een uur gaande, en den vijand van hem af. Thans wierdt het dood stil, een gunstig voorval voor de Kaapers, als welke, door middel van hunne Riemen, nu gelegenheid hadden om den Hollander te naderen, ondanks het geweldig schieten, waarin deeze steeds volhardde. En inderdaad, een der Kaapers klampte onzen Schipper aan boord, en hadt nu reeds vijfenveertig man op diens schip doen overgaan, wanneer hij, alzo de andere besflooten hadt, zich zelven en de zijnen ten duurste te verkoopen, genoodzaakt wierdt, door het geweldig schieten van het Hollandsche schip, af te houden, en te krengen. Zijn makker, dit verneemende, naderde hierop den Hollander; doch, hoewel hij tot tweemaalen toe zijn schip enterde, wierdt hij telkens genoodzaakt, af te houden; deinzende wijders zo verre af, dat hij het Koopvaardijschip met geenen achtponds Kogel beschieten konde. De moedige VALK zich thans veilig agtende, en zich met de zijnen verheugende in de ontkooming aan het dreigende gevaar, wierdt, in deeze blijdschap, gestoord door eene schroomlijke ontdekking. Door 's vijands schieten, of door eigen vuur, was 'er brand ontstaan in de Kruidkamer. Onmiddelijk deedt hij de Sloep uitzet-

zetten, en van boord steeken, met al zijn volk, 't welk, van een vrij aanmerkelijk getal, tot op dertien was verminderd. Ter goeder uur was dit besluit genomen. Weinig verder, dan twee scheepslengten, was de Sloep van boord, of het schip vloog in de lucht, met eene schroomlijke uitbersting. Intusschen was VALK met de zijnen het gevaar der slaavernije nog niet geheel ontkoomen. De Kaapers zonden drie Barkassen op de Sloep af, om dezelve te agterhaalen. Doch de Hollanders, alle hunne kragten te werk stellende, ontkwamen, gelukkiglijk, de handen der Roovers, en in de Haven van *Marbella* behouden binnen. Van daar keerden zij te rug na *Amsterdam*, alwaar de moedige Schipper VALK, ondanks de geleedene schade, door zijne Reeders met blijdschap ontvangen, en, om zijne betoonde dapperheid en beleid, met lof en agting bejegend wierdt.

Zie *Europische Mercurius*, 1723.

VALKE, (JAKOB) Raadsheer van Staate der Provincie *Zeeland*, was een lid van het aanzienlijk Gezantschap, 't welk, in den Jaare 1585, van wegen de Veréénigde Gewesten, na *Frankrijk* wierdt gezonden, om de algemeene heerschappij aan Koning HENDRIK DEN IV op te draagen. De zelfde eere genoot de Heer VALKE, in het zelfde jaar, wanneer, op de weigering des Franschen Konings, hier te Lande wierdt besflooten, het zelfde aanbod te doen aan de Koninginne van *Engeland*. Zedert wierdt hij, naa de overkomst van den Graave VAN LEICESTER, tot Raad van Staate benoemd, en liet zich, in den Jaare 1587, overhaalen, om andermaal een Gezantschap na *Engeland* te volvoeren, tot het doen van nadere poogingen bij Koningin ELIZABETH, met opzigt tot de hooge Overheid deezer Lande, welke haare Majesteit, bij eene voorgaande bezending aan dezelve, hadt van de hand geweezen. Naa zijne wederkomst uit *Engeland*, liet zich de Heer VALKE gebruiken tot het doen van eenen voorslag, waar uit niet onduidelijk was af te leiden, hoe veel hij in het vertrouwen van den Engelschen Landvoogd, Graave VAN LEI-

vier Hoofdbanken. De Edelen moeten als zodanigen bekend, en ten minsten zesduizend guldens begoed zijn. De Afgevaardigden der Banken moeten van den Hervormden Godsdienst belijdenis doen, gelijk ook, volgens uitdrukkelijk bevel van Hun Hoog Mogenden, de Schouten, Schepenen, Sekretarissen en Gemeensmannen. De Burgemeesters alleen worden zo wel uit de Roomschgezinden, als uit de Hervormden gekoozen. Eenmaal 's jaars wordt 'er Landdag gehouden, op beschrijving van Voogd en Drossaard. Alles, het algemeene belang des Lands betreffende, wordt hier geregeld. Schielijken nood alleen uitgezonderd, mag deeze Vergadering, buiten toestemming der Algemeene Staaten, geene buitengewoone belastingen uitschrijven. In den tusschentijd der Landdagen, worden de algemeene zaaken waargenomen door drie Kommissarissen, zijnde twee Edelen en éénen Schepen uit een der Banken.

Zie AITZEMA, en *Groot Plakaatboek*.

VALKENBURG, (*de Stad*) de Hoofdplaats der nu vermelde Landstreeke, legt aan 't Riviertje *de Geul*, twee uuren gaans van *Maastricht* en vier van *Aken*. Geduurende den Spaanschen Oorlog wierden 'er de Staaten meester van in den Jaare 1644, en behielden het tot in den Jaare 1672, wanneer het door de Franschen wierdt bemagtigd; die, egter, nog vóór 't einde des jaars, de Plaats moesten verlaaten. Het Kasteel wierdt toen geslegt, en de Stad geheel ontmanteld. Het Stadtje is klein, als bestaande uit slegts ruim zeventig Huizen, bewoond van ongeveer honderdvijftig menschen. De Kerk wordt van de Hervormden en Roomschen te gader gebruikt; men noemt dit het *Simultaneum*. De Hervormden oeffenen hunnen Godsdienst des morgens, aan de eene zijde van de Kerk, terwijl het Kerkgereedschap der Roomschgezinden, aan den anderen kant geplaatst, door een Gordijn bedekt blijft. Ten elf uure koomen de Roomschgezinden ter Kerke, wanneer het Gordijn wordt open geschooven. Het zelfde heeft plaats in den naadenmiddag. Eenmaal 's jaars mogen de Roomschgezinden eenen staatelijken Openbaaren Om-

Omgang houden. De Regeering van *Valkenburg* bestaat, uit den Voogd, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. Ook heeft men 'er een Leenhof, voor 't welk de zaaken, de Leenen betreffende, gebragt worden.

VALKENBURG, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, *Rhijnland* genaamd, grenzende ten Noorden aan de beide *Katwijken*, ten Oosten aan den Rhijn, die dezelve van *Rhijnsburg* en *Oegstgeest* scheidt, ten Zuiden aan *Voorschooten* en *Wassenaar* en ten Westen aan *Zuidwijk*. Het Dorp legt veertienhonderdzesëntachtig Roeden van *Leiden*, vijfhonderdënveertig van *Katwijk aan den Rhijn*, drie-honderdachtëntachtig van *Rijnsburg*, duizendëneIf van *Oegstgeest*, negentienhonderdvierënzeventig van *Voorschoten*, en tweeduizendënzeven Roeden van *Wassenaar*, langs den kortsten weg door 't Duin, of eenentwintighonderdëndrie Roeden, indien men den weg over 't Huis *ten Deil* neemt. Van oude tijden af is het wel zeer vermaard, maar, zo 't schijnt, niet groot geweest. De Oude Lijst der Verpondingen van den Jaare 1632, meldt van zevenënzestig Huizen, en op de Nieuwe van den Jaare 1732, worden negenënvijftig Huizen en zes, zo Steenplaatzen als Kalkovens, gevonden. Onder *Valkenburg* worden vijfhonderdënelf Morgens en tweehonderddrieëndertig Roeden Lands aangeteekend. Het komt niet onwaarschijnlijk voor, dat dit Dorp zijnen naam kan gekreegen hebben van den Burgt, die hier ongetwijfeld gestaan heeft, als mede van de Valkenjagt en Vogelvlugt, die hier kan geweest zijn. Want wij vertrouwen, dat wij ons niet behoeven op te houden met het wederleggen der beuzeltaale, als of de benaaming van *Valkenburg* haaren oorsprong zou hebben van den Zoon van den verdigten Koning EZELOOR, kwanswijs FALC geheeten, die hier een Kasteel zou gebouwd hebben. Egter moet men toestaan, dat *Valkenburg* onbetwistbaare tekenen van hooge Aloudheid heeft, en bezwaarlijk kan men ontkennen, dat de gemelde Burgt door de Romeinen, zommigen willen door DRUZUS, gestigt zij; en niet alleen in vroeger tijden, maar zelfs in het begin der tegenwoordige Eeuwe, zijn hier nog verscheiden' Roomsche Gedenkpenningen

gen opgegraaven. Deeze Burgt der Romeinen ſtondt, volgens zommiger gevoelen, ter plaatze daar naderhand de Kerk gebouwd is, en ſtrekte zich uit van het Marktveld af, onder de Huizen heenen en tot onder de Kerk en Tooren. Anderen plaatzen dit Geſtigt met veel waarſchijnlijkheid nader aan het Huis *Toorenvliet*, omtrent een boogſcheut weegs ten Westen den Rijndijk. Men wil zeggen, dat *Valkenburg* voorheen een Graafſchap geweest is; maar mooglijk heeft men door de gelijkheid van naam deeze Heerlijkheid verward met het Stedeke *Valkenburg*, bij *Maastricht*, aan 't welk deeze Titel toekomt. De Kerk te *Valkenburg* ſtaat reeds bekend in den alouden Blaffert der Goederen van *St. Maartens* Kerke te *Utrecht*, die wij meermaalen gezegd hebben van den Jaare 866 te zijn. Zij is ten deele van Duifſteen en het overige van gebakken Steenen gebouwd. Het maakzel geeft te kennen; dat zij, in de Roomſche tijden, een Parochie-, of Moeder-Kerk was. Het Gebouw heeft aan de Zuidzijde drie Gevels, en aan de Noordzijde een Pand, dat buiten het Hoofdgebouw uitſteekt. De Tooren is laag, maar hadt voormaals eene zeer hooge Spits, die, in den Jaare 1665, door den Blikſem verteerd is, zedert heeft men 'er een laagen Kap op gezet. Hoe deeze Kerk door Graave WILLEM DEN II, naderhand Roomsch Koning, aan de Ridders der Duitſche Orde geſchonken zij, en vervolgens een Kapel van de Kerk van *Katwijk* geworden, laaten wij verder onaangeroerd, als tot de Kerkelijke Oudheden der Roomschgezinden behoorende. Het zal genoeg zijn hier aan te tekenen, dat zij, na de Hervorming, eene vereenigde Standplaats geweest is met de Kerken van beide de *Katwijken*, waar van zij, na den Jaare 1619, wierdt afgeſcheiden en zedert bediend, door een bijzonderen Predikant, die onder de Klasſis van *Leiden* en *Neder-Rijnland* behoort. Hij bewoond het Huis, dat voormaals den Kommandeurs der Duitſche Orde toekwam. Het grootſte aanzien, dat *Valkenburg* na deszelfs vroegere oudheid gehad heeft, en nog in deezen tijd heeft, beſtaat in de beroemde Paardenmarkt, welke, zo wel als die van *Voorſchoten*, tot een tijd van betaalinge van Erfrenten wierdt genomen. Mogelijk was deeze Markt nog grooter dan die van

Voor-

Voorschoten: naardien men in een Tollijst aangeteekend vindt, dat 'er, in den Jaare 1554, op eene enkele Markt, drieduizend één honderd en zes Paarden vertold zijn. De voornaamste dag deezer Paardenmarkt is tegenwoordig des daags voor 't Roomschgezinde Feest van Kruisverheffing, dat is, den veertienden September, of, indien dit Feest op een Maandag voorvalt, dan komt de Paardenmarkt twee dagen te vooren, en tevens wordt 'er dan een Jaarmarkt gehouden. Voorheenen begon de Markt acht dagen voor *St. Lambert* en eindigde acht dagen naa dien dag, welke jaarlijks op den zeventienden September valt. De Heerlijkheid van *Valkenburg* was eertijds vereenigd met de Heerlijkheid van beide de *Katwijken*, doch wierdt van dezelve gescheiden, volgens Oktroi der Staaten van *Holland* en *Westfriesland* van den tweeëntwintigsten December 1615; naa dat JOHAN DE HARTOGE van *Osmale*, die gekogt hadt van de Prinsesse van *Ligne*. Te *Valkenburg* is een Schouw, om Paarden en Rijtuigen over den Rhijn te zetten. De Ingezeetenen hebben hun bestaan veel al uit de Kalkbranderijen en Steenplaatzen in of omtrent deeze Heerlijkheid, en wijders uit de Landbouwerij. Behalven *'t Huis te Toorenvliet*, het welk voor veele jaaren geheel afgebroken, en welks grond in bouwland veranderd is, was 'er, in de Heerlijkheid van *Valkenburg*, nog een Heeren Huis, *Zonneveld* genaamd, dat, al zedert den Jaare 1396, als een Leen van de Graaflijkheid bekend is geweest. Van dit Huis wordt gemeld, dat het door de Oorlogen is verwoest, zonder dat de tijd van dit ongeval staat aangeteekend. Zekerlijk is het naderhand wederom opgebouwd, en het was voor eenige jaaren nog in taamlijk aanzien, doch begint nu reeds bouwvallig te worden. Van den ouden luister, dien het gehad heeft, kan men nog de tekenen bespeuren uit eenige Overblijfzelen van de Watergraften en Vijvers, zwaare Muuren en grove Steenen, waar mede het gemetseld was.

Zie OUDAAN, *Roomsche Mogenheid*; J. LE LONG, *Kabinet*; A. PARS, *Katw. Oudheden*; *Handvesten van Rijnland*.

VAL-

VALKENIER, (ADRIAAN) gesprooten uit een aanzienlijk geslagt te *Amsterdam*, voer, in den Jaare 1725, als Onderkoopman na *Batavia*, met het Schip *Landschooten*. Door zijne verdiensten klom hij, in weinige jaaren, langs verscheiden trappen, op tot de hoogste waardigheid. Terstond het jaar naa zijne komst in *Indiën* wierdt hij Opperkoopman, in den Jaare 1727 Opperboekhouder, drie jaaren daar naa Buitengewoon, en nog drie jaaren laater Gewoon Raad van *Indiën*; in den Jaare 1736 bekwam hij het Ampt van Directeur-Generaal van den Koophandel, het tweede in rang, naast dat van Gouverneur, en wierdt op den derden Maij des volgenden jaars tot de aanzienlijke waardigheid van Gouverneur-Generaal van *Indiën* verheeven. Toen, in het voorgaande jaar, een even groot getal Leden van den Raad zich voor hem en den Heer ABRAHAM PATRAS verklaarde, was het Lot ten zijnen nadeele uitgevallen.

De Maatschappij, welke zedert het voorgaande Jaar 1736, vierënveertig schepen uit de *Indiën* hadt t'huis ontvangen, leedt in de voorgemelde maand Maij, in welke VALKENIER tot Gouverneur was verkoozen, eene zwaare schade, door het verlies van nog acht thuis koomende schepen; deezen wierden, op den twintigsten, 's daags vóór hun vertrek van de Kaap de *Goede Hoop*, van een zo verschrikkelijk onweder overvallen, hoedanig men aldaar nimmer hadt beleefd. Het wierdt toegeschreeven aan eene Aardbeeving onder 't Water, dewijl de Wind, ten minsten op de Reede, niet sterk genoeg waaide, om het tot eene zo verbaazende hoogte te verheffen, en eene zo geweldige beweeging te veroorzaaken, dat de afgronden der Zee met de baaren scheenen zamen te spannen om alles te vernielen. Nogthans weerstonden de schepen het geweld der Zee tot 's anderen daags morgens tusschen negen en tien uuren, wanneeer sommige zonken, andere tegen de klippen verbrijzeld of op strand gesmeeten wierden. Bij geluk was 's daags te vooren een Sloep van ieder schip met volk na land gezonden, om afscheid te neemen. Van zevenhonderdënveertig koppen, met welke deeze acht schepen bemand waren, bleeven 'er niet meer dan tweehonderdënzeven; ook wierdt een goed gedeelte der laadingen geborgen. Een dier-

diergelijk onweêr, gevolgd van eene geweldige overstroominge, stortte *Bengale*, in November des zelfden jaars, in een allervreeslijksten toestand. Het water rees zo hoog, dat schepen van zestig tonnen, over de toppen van hooge boomen, twee Mijlen landwaarts in gedreeven wierden.

De voornaamste gebeurtenis, onder het Opperbewind van den Heer VALKENIER voorgevallen, is de vermaarde Opstand en Moord der Chineezen te *Batavia*, in den Jaare 1740. Wij agten onzen Leezeren geenen ondienst te zullen doen, met hun hier een berigt te geeven van dit altoos merkwaardig voorval. De verscheiden verhaalen, hier van voorhanden, spreeken eenpaarig van eene zamenzweering, reeds zedert lang, door dit volk, ontworpen, om zich meester te maaken van het Eiland *Java*, naa alvoorens alle de Europeaanen vermoord te hebben. Niemand moest gespaard worden, dan alleen de Gouverneur en de Directeur-Generaal, welke geschikt waren, tot het draagen van den Zonnescherm, de een van den Landvoogd, de ander van de Landvoogdesse hunner Natie. De Raadsheeren moesten geëmpaleerd, de oude Mannen en Vrouwen verbrand worden. De Heeren IMHOFF en THEDERS, welke zij als hunne doodvijanden beschouwden, zouden zij in stukken gehakt hebben, om ze vervolgens op te eeten. De jonge Dogters zouden hun tot Bijzitten verstrekken; zommigen moesten dienen ter vergrootinge van den Hofstoet der Landvoogdesse; de overigen, als mede de Jongelingen, zou men tot Slaaven en Slaavinnen gemaakt hebben.

Zodanig was, volgens de erkentenis der Chineezen zelve, het algemeene plan deezer verschrikkelijke zamenzweeringe, 't welk reeds in den Jaare 1734 ontworpen was, door een van hunne Krijgshoofden, NILOCO genaamd; doch een onverwagte dood belette hem iets meer te verrigten, dan zijnen Zoon NIKOEKONG, een' Chineesch' Kapitein, tot de uitvoering van hetzelve, onder Eede, te verpligten. Deeze hadt in zijnen aanhang vier van zijne Broeders, NICOANGKONG, NILIERKONG, NITJETKONG en NIEHOEKONG. Aan het hoofd deezer Eedgenooten bevondt zich een Landlooper, naar men wil, de Zoon eenes Keizers van *China*; deeze hadt na de

Kroon van dit Rijk gedongen; doch zich in zijn oogmerk te leur gesteld vindende, was hij genoodzaakt de vlugt te neemen. De misnoegdheid der Chineezen op *Java* scheen hem eene geschikte omstandigheid ter begunstiginge zijner aanslagen. Zijne dienstaanbiedingen wierden met blijdschap aangenomen, en hij in het volbrengen derzelven gemoedigd, door het denkbeeld der hooge waardigheid, welke hij ter belooninge zou ontvangen.

Deeze balling, wiens naam was TAYOEWAN SOEY OEY, was aan het hoofd eener bende Muitelingen in het Bovenland, van waar hij heimelijk verstand hieldt met die zich in de Stad en het omliggende land onthielden, uitmaakende een getal van dertigduizend man. Een zijner brieven, aan den Kapitein TOALANG geschreeven, en vervolgens onderschept, kan een denkbeeld geeven van zijne Staatkunde en gevaarlijke aanslagen. Zie hier eene vertaaling van dien brief.

„ Hoe groot de Stad *Batavia* ook zijn moge, kan zij, „ egter, gewonnen worden, zo uwe harten vereenigd zijn; „ doch zo zij niet overeenstemmen, hoewel God almagtig „ zij, moet de onderneeming mislukken, en in rook verdwij- „ nen. Want schoon de Keizer van *China* een Tartaar is; „ nogthans is zijn Rijk bestendig, vermids hij goede gevoe- „ lens heeft, de geringsten zijner onderdaanen met zagtheid „ behandelt, en daarom van hun bemind wordt. Ik heb onder „ mij, in het Bovenland, zestigduizend man. *China* is „ een groot en uitgebreid Rijk; indien, egter, de harten niet „ oprecht zijn, kan het niet bestaan. *Batavia*, daarentegen, „ is zo klein! hoe ligt zou 't dan vallen het te verwoesten, „ in gevalle 'er geene eerlijkheid en oprechtheid van harten „ gevonden worden. De Chineezen worden hier, op eene „ ondraagelijke wijze, mishandeld en onderdrukt: hierom „ heb ik mij, uit medelijden, aan hun hoofd gesteld, en „ hen bijeen verzameld om *Batavia* te bestrijden. Ik dank „ God, dat ik, den vijftienden, voor de eerste maal, opge- „ trokken zijnde, de overwinning behaald hebbe; dit geeft „ mij reden om te denken, dat God mijne hulp zijn „ zal," enz.

De

De onderdrukkig, van welke in deezen Brief melding wordt gemaakt, was een valsch voorwendzel, daar op gegrond, dat de Regeering, niet langer kunnende verdraagen de dieverijen en moorden, welke de Chineezen dagelijks pleegden, dienstig hadt geoordeeld, eene bende van vijftig persoonen, van diefstal overtuigd of verdagt gehouden, na *Ceilon* te zenden. Deeze weg van zagtheid, welke ten oogmerke hadt om deeze Roovers zo veel te gemaklijker op eene eerlijke wijze aan brood te helpen, wel verre van de overigen tot hunnen pligt te doen wederkeeren, diende alleen om hen zo veel te stouter te doen worden op hun vloekverbond, waar van de uitvoering was bepaald op den negenden October, het jaarlijksch feest van hunnen voornaamsten Afgod. Al op den zesentwintigsten der voorgaande Maand hadden vier Chineezen, LIMTSOUKE, OEY-THEKO, OYET-SOMKO en KHOUW-TSINKO of KHOU-THSINGSEEN genaamd, der Regeeringe kennis gegeeven, dat zommigen hunner Natie een heilloos oogmerk voedden. Doch, hoe waarschijnlijk dit berigt ook zijn mogt, men kon 'er bezwaarlijk geloof aan slaan; zo zeer was men vooringenomen ten opzigte van de natuurlijke beschroomdheid der Chineezen, en de gerustheid, welke men met reden mogt voeden omtrent eene Natie, welke men als een bondgenoot beschouwde, en die, zedert zo veele jaaren, onder de bescherming der Maatschappije, alle mogelijke vrijheid hadt genooten. De voorzigtigheid wilde, egter, dat men tegen allerleie voorvallen op zijne hoede was. Op den gemelden dag kwam de Raad, 's avonds ten acht uure bijeen, en scheidde ten elf uure. NIKOEKONG, Kapitein der Chineezen, wierdt voor denzelven ontbooden en ondervraagd naar de Zamenzweering; hij verklaarde 'er niets van te weeten, en betuigde zijne verwondering, dat men hem van verraad kon verdenken. Men liet hem gaan, en gaf voorts bevel aan alle de Officieren om naauwe agt te geeven op de veiligheid der Stad, de Hoofdwagten te versterken, en ze van een genoegzaamen voorraad van Krijgsbehoeften te voorzien. Tevens wierdt hun belast, geenen Chinees den doortogt te gunnen, en vuur te geeven op een ieder hunner, welke hun tegenstand mogt bieden.

Den zevenëntwintigsten verspreidde zich eene algemeene verslagenheid door de Stad, te meer daar men zeven of achtduizend Chineezen in de Stad; en meer, dan zestigduizend in haare nabuurschap telde, die zich bijeen verzameld en in verschillende meer of min talrijke benden wijd en zijd verspreid hadden. De vreeze, om van binnen en van buiten op 't onverwagtst van dezelve te zullen overvallen worden, was oorzaak, dat men, tot op den tweeden October, alle nachten geregelde wagt deedt houden. In dit tijdverloop wierdt het eerste berigt, welk men van de Zamenzweering hadt ontvangen, bevestigd door dat van den Heere THORNTON, Opziener van het Stads-Weeshuis, inhoudende, dat eene ontelbaare menigte gewapende Chineezen zich op zijn Landgoed hadt neêrgeslagen.

Den zesden wierden de buitenposten van volk en krijgsbehoeften voorzien, en omtrent den middag deedt men door Geregtsdienaars en openbaare Omroepers afkondigen, dat men geenen Chinees overlast hade aan te doen, maar ze allen hun werk te laaten verrigten, onder bedreiging van doodstraffe in gevalle van ongehoorzaamheid; doch ten negen uure in den avond wierdt hun verbooden, hunne deuren te openen of buitens huis te koomen, althans zo zij zich niet in 't gevaar wilden stellen van doorschooten te worden. Vervolgens wierden twee Compagnien Kooplieden, Factoors en Komtoorbedienden, ieder van tweehonderdachttien gewapende koppen, in verschillende oorden der Stad verdeeld, indiervoege dat zij, des noods, elkander konden te hulpe koomen. Den nacht zonder oproer verloopen zijnde, liet men ze 's morgens na huis gaan, met last om op den eersten trommelslag onder de wapens te verschijnen.

Terwijl men dus arbeidde om zich binnen de Stad in zekerheid te stellen, en toebereidzels maakte om in het Bovenland het hoofd te kunnen bieden, verzogten deeze trouwloozen, onder dekzel van vriendschap, van de Regeering verlof om, volgens hunne gewoonte, vierëntwintig *Waijeangs* of Tooneelen te mogen oprichten, door middel van welke zij voorneemens waren, hunnen wreeden moed te koelen. Doch hun verzoek wierdt afgeslagen, en de Toonelen, welke zij, zonder verlof, reeds hadden opgericht, afgebroken.

Op-

Op het berigt dat tien of twaalfduizend Chineezen, op den vierden der maand, tot aan *Tanna-Abang*, een Dorpje anderhalve mijl ten Westen der Stad, waren genaderd, dat zij zich te *Paningaran*, aan geene zijde van het District van *Grogol*, drie mijlen van den weg van *Batavia*, gelegerd, en aldaar eene Verschansfing, van Schutgevaarte voorzien, hadden opgeworpen, zondt men na dien kant den Kapitein JAN VAN OOSTEN, onder het geleide van de Heeren IMHOFF en VAN AARDEN, de een Gewoon, de ander Buitengewoon Raad van *Indiën*, met tweehonderd Europeaanen, eenige Compagnien vrije Baliers, Macasfars en Landtroepen, behalven eenige van de aanzienlijkste Chineezen uit de Stad, welke als Afgevaardigden moesten dienen om uit hunne Landgenooten te verneemen de beweegreden van zulk eene wanhoopige onderneeminge, en wat zij verder in den zin hadden. Het antwoord was, dat zo hunne Landgenooten, welke men op *Ceilon* gevangen hieldt, niet op vrije voeten gesteld wierden, zij beslooten hadden, zo lang te vegten als zij een druppel bloeds in de aderen hadden.

Midlerwijl hielden de Chineezen niet op met op het platte Land te stroopen en het Vee weg te neemen; doch vermids de Troepen, van tijd tot tijd, tot achttienhonderd man, zo Voet als Paerdevolk, aangroeiden, besllooten de Opperhoofden, op den achtsten van genoemde Maand, den vijand aan te tasten, wordende het overschot van dien genoodzaakt in de bosschen zijn heil te zoeken. De Chineezen, zich wederom vereenigd hebbende, begonnen na *Batavia* op te trekken, overrompelden en verbrandden de Post *de Qual*, welke door vijftien man bezet wierdt, van welke zij den Sergeant nevens twee Soldaaten doodden. Eene andere bende van zevenëntwintig man, gezonden om de Bezetting van *Tangerang* te versterken, en aangevoerd door den Vaandrig RENGERS, verviel bij *Cadouwang* in 's vijands handen, welke den Bevelhebber, op eene onmenschlijke wijze, in stukken hakten, en den Sergeant nevens elf man op raderen plaatsten; de overige hadden het geluk gehad van te ontvlugten.

De tijding van de nederlaag der Chineezen hadt men reeds in de Stad, vóór de te rug komst der twee Raadsheeren, welke eene zegepraalende intreede deeden met alle hunne Troepen, behalven de Granaatiers en een groot getal Baliers, welke zij te *Tanna-Abang* hadden gelaaten, onder bevel van den Kapitein VAN OOSTEN. Dit was een donderslag voor NIKOLKANG. Hij bevondt zich toenmaals bij den Heer HAZE, Voorzittend Schepen en Kolonel der Burgerije; doch hij was zo aangedaan, dat men hem naar de reden vraagde. Men riep hem ter zijde: men zeide hem, dat hij door zijne Eedgenooten verraaden was; men voegde 'er bij, dat, zo hij zijnen Aanhang wilde ontdekken, hij nog op vergiffenis mogt hoopen, doch anders den wreedsten dood te vreezen hadt. Hij verklaarde alleen gehoord te hebben, dat 'er eenige wapens verborgen waren bij een Chineeschen Kistemaaker, en op veele andere plaatzen, welke hij noemde; doch van de Zamenzweering betuigde hij, op nieuw, geene verdere kennis te hebben. Men vondt, dat zijne aanwijzing ten aanzien der Wapenen naar waarheid was, behalven dat 'er nog eenige andere Wapens in een Goot op het dak van zijn huis verborgen waren. Men bragt ze op het Stadshuis.

Wijders kreeg men berigt, dat andere benden Chineezen de Forten *Tanjavang* en *Nieuwendam* hadden aangetast; maar dat zij, dapper afgeslagen zijnde, zich gewend hadden na den kant van *Maronde* en *Tanjong-Paryok*, doch inzonderheid na *Tanna-Abang* en *Bacasfy*, alwaar zij bij nacht overvallen en vermoord hadden den Luitenant ARENDS, den Vaandrig HOMPEL, etlijke Onder-Officieren en vijftig Soldaaten; dat zij, onder andere gruwelen op alle deeze plaatzen gepleegd, twee inwooners, ARNOLD DE GROOT en SALOMON HERMSON genaamd, vermoord hadden; dat de Vrouw des eerstgenoemden zich in een schuitje gebergd hadt en na 't Eiland *Edam* gevlugt was; dat zij de Echtgenoote van den anderen met haar kind boschwaarts gevoerd hadden, die aldaar twee of drie dagen hadt doorgebragt, tot dat zij uit hunne handen verlost wierdt door den Kapitein VAN OOSTEN, welke de eene Chineesche bende gedood en de andere op de vlugt gejaagd hadt.

Op

Op den zelfden dag omtrent den middag deedt men, bij openbaare uitroeping, den Chineezen bekend maaken, dat niemand hunner zich hadt te verstouten om naa Zonnenondergang zijne vensters te openen, geen vuur noch kaars te ontsteeken, veel minder aan zijne deur te staan of op straat te koomen, onder bedreiging van den dood. Ten vier uure naa den middag wierdt eene der gemelde Compagnien geplaatst voor de Nieuwe Kerk, tegen over de Nieuwe Poort; de andere wierdt verdeeld op de vier Bastions van het Kasteel, tegen over 't welk de Burgerij, zo te voet als te paerd, geposteerd wierdt. Ten zes uure in den avond wierdt den Gouverneur - Generaal berigt, dat de Chineezen eene der Stads Poorten, de Diestpoort genaamd, met snelle schreeden naderden; dat zij, in weerwil van het vuur, welk op hen gemaakt wierdt, de Valbrug tragtte in brand te steeken, en dat zij zich gereed maakten om de Burger - Wagt tegenover het Bastion *Zeelandia* aan te tasten. Vermits zij alles wat hun voor kwam verbrandden, en men reeds den brand ontdekte aan den kant van de Poort Utrecht, trok eene der Hollandsche Compagnien, onder bevel van den Kapitein VAN DER LINDEN, uit het Kasteel, en vatte post voor de Hollandsche Kerk, om het oog te houden op de zulken der Zamengezwoorenen, die in de Stad woonden. De andere Compagnie week eerst van haare plaats ter middernacht, en verspreidde zich langs de Bolwerken van het Kasteel, terwijl vijftig man na de Nieuwe Poort trokken. Uit vreeze voor een aanwas van brand, wierp men niet alleen tienduizend pond Buspoeder, welke in de Molens van de Waterplaats voorhanden waren, in 't water, maar daarenboven nog acht tonnen van het zelfde kruid, benevens eenige kassen met wapenen, Granaaten en ander Oorlogstuig. Ten zelfden tijde zondt men na het Bastion *Zelandia* het Burger- Voet- en Paerdevolk, onder den Kapitein MOLL. Hij raakte handgemeen met de Chineezen, die wakkeren tegenstand booden; doch vermits hij, door een Snaphaanschoot in het hoofd, gekwetst wierdt, week hij te rug, met verlies van eenigen der zijnen. Midlerwijl vertoonde zich de Luitenant HERMINGSON, gevolgd van eene Compagnie Granaatiers. Deeze kweet zich dermaate, dat

dat bij den Chineezen eenige ſtukken Geſchut ontweldigde; twee derzelven voerde hij na de Stad, twee andere wierp hij in de Gragten. Hunne overmagt in getal deedt hen tot drie uure in den morgen ſtand houden, wanneer zij, door middel van zes kleine Veldſtukjes, welke de Oud-Schepen THORNTON, op last van den Gouverneur-Generaal over de Landtroepen geſteld, hadt doen aanvoeren, en van het vuur, 't welk uit het grof Geſchut van het Bastion *Zelandia* en de Diestpoort gemaakt wierdt, genoodzaakt waren de vlugt te neemen, agterlaatende twee Veldſtukken en drie Standaarden. In hunnen aftogt ſtaken zij den brand in de omleggende Huizen, deeden een aanval op de Waterplaats, welke zij ſtormenderhand zogten in te neemen, en deeden hun best om tot de Kruidmolens door te dringen. Naa etlijke wakkere doch vrugtlooze aanvallen, wierdt uit twee ſtukken Geſchut zo geweldig op hen gevuurd, dat zij op de vlugt gedreeven wierden; die in 't vlugten den hoop minst konden volgen, wierden in de pan gehakt.

Terwijl, op den negenden, de Compagnies Komptoorbedienden in de Stad te rug kwamen, en bezig waren met op de Bastions van het Kaſteel post te vatten, ſtaken de Chineezen den brand in de vier hoeken hunner Huizen. Eene Compagnie Burgers, van het Stadshuis derwaarts gezonden, wierdt van hun met geweld te keer gegaan. Hun oogmerk was, dat, de vlam tot de Timmerwerf overſlaande, de brand een algemeenen oproer door de Stad zou verſpreiden, en dat zij zich hier van zouden bedienen om de inwooners te vermoorden. Deeze nieuwe en verſchriklijke aanſlag was als het zein voor de Christenen, om op het behoud van hun eigen leeven en op den ondergang van alle de muitelingen in *Batavia* bedagt te zijn. Dus nam de Moord eenen aanvang, welken de Raad wettigde, door een niet minder geſtreng dan noodzaaklijk Bevel, om niemand der Chineezen te ſpaaren, dan alleen hunne Vrouwen, Bijwijven, Slaaven en Kinderen. Men liep hunne deuren open, ſleepte hen buiten hunne huizen; en de ſlagting was zo groot, dat het bloed, ter hoogte van de Enklauwen op de ſtraaten ſtaande, in de Gragten en de Rivier ſtroomde. Aanmerkelijk is het, dat deeze luiden, in weerwil

van

van hun getal en de menigte hunner wapenen, zich, zonder weerstand te bieden, lieten afmaaken, even als Schaapen, die ter slagtbank geleid worden. Niemand ontkwam, op deezen dag der algemeene woede, dan de zulken, die op de daken hunner huizen vlugtten, ter ontwijkinge van de tegenwoordigheid eener menigte Europeaanen, meest Matroozen, minder tuk op moorden dan op plonderen.

Betreffende NIKOEKONG, hij hadt zich, nevens zijne Oomen, 's morgens ten zes uure, na het Kasteel doen brengen. Deeze schelm, wiens geveinsd gedrag, geduurende alle deeze verwarringen, oorzaak was dat men geen vat op hem konde krijgen, hoewel hij van trouwloosheid zwaar verdagt gehouden wierdt, klom vaardig in zijn Rijtuig, zonder ander gevaar, dan dat door de Wagt op de Brug, tusschen de Plaats tegenover het Kasteel en de Stad, twaalf Snaphaanschooten op hem gelost waren; doch deeze misten hun doel. In zijn huis te rug gekoomen zijnde, verzamelde hij aldaar drie of vier honderd gewapende Slaaven; dit was oorzaak, dat men in den ogtend zijn huis niet durfde aantasten. Dewijl, door een misslag der plonderaaren, veele Chineezen het leeven behouden hadden, staken deeze den brand in hunne woningen in verscheiden oorden der Stad; dit deedt de vlammen dermaate toeneemen, dat men voor de Stad bedugt was. Men kwam de naastgeleegene huizen der Christenen te hulpe, waar door ze allen gelukkiglijk behouden bleeven.

's Naamiddags kreeg eene Compagnie Komptoorbedienden, aangevoerd door haaren Luitenant VAN SUCHTELEN, bevel om uit het Kasteel te trekken, zich met de Ruiterij te vereenigen, en het huis van NIKOEKONG te omsingelen. De Kapitein VAN OOSTEN hadt aldaar insgelijks post gevat, met de Compagnie Granaatiers en twee stukken Geschut, met oogmerk om dit huis plat te schieten of te verbranden, en hem dus nevens zijne Slaaven te noodzaaken deeze schuilplaats te ruimen. Zij deeden verscheiden uitvallen, doch wierden telkens dapper te keer gegaan door de Burgers, Soldaaten en Matroozen, die hen van alle kanten ingeslooten hielden. Zo ras men bemerkte, dat zij, door hun verlies, genoeg verzwakt waren, baanden de Timmerlieden, met de bijl in de hand,

en gedekt door de Granaatiers, zich een weg tot in de kamers, en rigtten aldaar eene nieuwe flagting aan. Kort daar naa floeg het huis in brand. Zommigen wilden ontvlugten, doch wierden gedood; anderen, geene uitkomst vindende, sneuvelden in de vlammen, of benamen zich zelven het leeven: veelen wierpen zich in de rivier, en wierden door de Matroozen afgemaakt.

Het fchieten duurde den gantfchen naamiddag tot 's anderendaags, zonder dat men durfde doordringen tot in het binnenfte van het huis des Chineefchen Kapiteins, alwaar eene menigte voorraad van oorlog, even als in eene verfterkte plaats, voorhanden was. Men vernam, dat het huis van zijnen Broeder, in de nabuurfchap, in brand ftondt. Het brandde, benevens veele andere, tot op den grond af; waar door groote verlegenheid ontftondt, alzo men geloofde, dat ze allen ondermijnd waren. Men hoorde 'er, indedaad, omtrent middernacht, een geweldig gekraak, gevolgd van een ander nog geweldiger, 't welk eene menigte fteenen in de lucht deedt fpringen, waar door eenige perfoonen gekwetst en veele venfters en daken, op een aanmerkelijken afftand, verbrijzeld wierden. Onder andere Chineefche huizen, waarin men brandbaare ftoffen en Opremeat, waarfchijnlijk gefchikt om de Brönnen te vergiftigen, vondt, was 'er één, wiens dak met drie kleine ftukken gefchut gewapend was. Dit huis wierdt geplonderd, en 'er al wat leefde afgemaakt.

Naar maate het moorden afnam, nam de brand binnen en buiten de Stad toe; met dit onderfcheid, dat men zich in *Batavia* met voordeel bediende van de Brandfpuiten, doch, daar men dit hulpmiddel miste, alles tot op den grond toe afbrandde. Dit was het lot der Voorfteden aan de Zuid- en Westkant van de Diestpoort tot voorbij de Utrechtfche Poort.

Op maandag, den tienden der maand, zag men de ftraaten der Stad en der Voorfteden met Lijken als gevloerd. NILIRAKONG, een der Broederen van den Chineefchen Kapitein, gereed ftaande om in eene Bark buiten de Nieuwe Poort te vlugten, en de Luitenant TAN-SJANGO, in zijn tuin verborgen, wierden gevat en gebonden na *Batavia* gevoerd. In

hun

hun ſtelde de Regeering en het Volk minder belang dan in het gevangen neemen van NIKOE-KONG, welken men 's avonds en in den nacht vergeefs gezogt hadt. Hij hadt zich in een afgeleegen-hoek van zijn huis verſchoolen; doch het aldaar niet langer kunnende uithouden, meende hij 's morgens te kunnen ontvlugten, verkleed in het gewaad eener Vrouwe, en vermengd onder zijne ſlaaven, wien men verbooden hadt het leeven te beneemen. Doch hij wierdt ontdekt door den Heer VAN DYK, Vice-Preſident Schepen; terwijl deeze zich van zijn perſoon wilde verzekeren, ſprong hij in 't water, waar uit een Bediende hem met geweld ophaalde, en den Vice-Preſident in handen ſtelde. Men voerde hem terſtond na 't Kaſteel, waar hij aan handen en voeten geboeid, en zorgvuldig bewaakt wierdt.

De gantſche dag wierdt beſteed aan het opzoeken en dooden van de zulken der Chineezen, die den moord van den voorgaanden avond ontkoomen waren. Ten zelfden oogmerke reedt eenig Paerdevolk en eene Kompagnie Granaatiers buiten de Stad, rondom welke nog eenige hoopen der Vloekverwanten zworven; doch deeze bezaten zo weinig moeds, dat zo ras 'er eenige van hun ſneuvelden, de overigen de vlugt namen. De brand, midlerwijl, verre van te verminderen, verſpreidde zich in twee Straaten, de *Chitſe-* en de *Lepelſtraat*. Ook ſprong 'er eene Mijn; het Suiker- en Touw Magazijn bleef, door middel der brandſpuiten, behouden.

Het vuur op den elfden gebluscht zijnde, ſloeg het gemeene Volk met zo groote woede aan 't plonderen, dat zij elkander doodden. De Officier WEERMAN zondt twaalf man om de ongeregeldheid te keer te gaan; doch zij wierden, door de plonderaars, genoodzaakt te rug te keeren; ook werkten de Granaatiers, en eenige burgers te voet en te paerd weinig uit. De Kapitein VAN OOSTEN, ten laatſte, met eenige manſchap, onder het geſchal van fluit en trommel, aangerukt zijnde, kondigde het Graauw en den Matroozen aan, dat zij zich hadden ſtil te houden, of dat hij 't hun anders zou doen berouwen. Eenige Musketſchooten in de lucht gedaan bragten hen in wanorde, en deeden hen beſluiten, hunnen buit te laaten vaaren, onder belofte dat 't geen

zij

zij aan gemunt goud en zilver, of aan kleinoodien geplonderd hadden, onder hen zou verdeeld worden. Deeze goederen, of liever schatten, wierden na het Stadshuis in bewaaring gebragt.

In weerwil van de herstelde rust binnen en buiten de Stad, bleef elk onder de wapens, en men hieldt naauwkeurige wagt. De Kornet CHITS, op den elfden, uitgetrokken zijnde op kondschap in de nabuurige streeken, tastte met de zijnen, op den weg van *Sondhar*, eene bende Chineezen aan, versloeg tweehonderd van dezelve, en veroverde vijf Standaarden, een Snaphaan, nevens eenige andere zegetekens, welke hij den Gouverneur in handen stelde.

Zedert den elfden hadt men een begin gemaakt met het wegneemen der Lijken uit de huizen der Chineezen, van de straaten en uit de grasten. Volgens eene gedaane optelling, beliep het getal der ongelukkigen, welke in en zedert den algemeenen moord, binnen en buiten de Stad, gesneuveld waren, tienduizend menschen. Onder meer dan veertig Standaarden, welke de Christenen, geduurende dit Treurtoneel, veroverd hadden, wierden 'er vijf gevonden, waarin men deeze Zinspreuken las: No. 1. *Volharding in de oude trouwe.* No. 2. *De keuze van gunstige dagen en geleegene tijden.* No. 3. *De groote dag van Joosie in de maand October.* No. 4. *Tot hulp van onze Ongelukkigen en Onderdrukten.* No. 5. *Onze eenige hoop in God.*

Op den achttienden kreeg men berigt, dat het gros der Chineezen zich verschuilde in de Suikermolens op den weg van *Tangezang*, en dat de gaande en koomende aldaar zonder onderscheid gedood wierden. De Regeering, hierop vergaderd, nam het eenstemmig besluit, dat de Kapitein CRUMMEL zou gelast worden, de wegen te zuiveren, en, het koste wat het wilde, dit geslagt van Ongeloovigen aan te tasten en uit te roeien. Men gaf hem eene bende Europeaanen, Baliers, Macassaaren en Burger Paerdevolk, gezamentlijk uitmaakende omtrent tweeduizend man; doch die merkelijk versterkt wierden in hunnen optogt na de Post *Anke*, waar de Luitenant GERNITS zich met een Korporaal, vierëntwintig Soldaten en zes Timmerlieden bij hen voegde. Van daar nam het

het Leger zijnen weg na *Pifing* en langs de *Mookervaart*; De Bevelhebber, uit twee Verfpieders vernomen hebbende dat de vijand de Molen *Camal* verfterkt hadt, zondt derwaarts eene bende onder den Kapitein MOLL. Naa drie uitvallen, welke alle nadeelig voor de Chineezen afliepen, wierdt de Molen aangetast en in de asch gelegd. De Molen *Capok* ftondt drie aanvallen door, en onderging het zelfde lot. Vervolgens zondt men Afgevaardigden aan den Gouverneur Generaal met vier Standaarden en het hoofd van eenen Vaandrig, die, om zijne uitrusting, gehouden wierdt voor een van de hoofden der Zamengezwoorenen.

In het overig gedeelte van het Gewest vertoonden zich niet dan kleine hoopen, die op het gezigt der Troepen in de bosfchen vlugtten, daar men hen niet konde volgen. Van den Luitenant KORENAAR vernam men, dat zes Suikermolens langs de Rivier van Chineezen krielden. Men befloot hen uit deeze Molens te doen verhuizen. Naa eenige hevige fchermutzelingen met den vijand, gelukte het den onzen, de Chineezen boschwaarts te jaagen.

Het Leger te *Cadouwang* te rug gekoomen zijnde, kreeg aldaar van *Tangezang* eene verfterking van achtënveertig Europeaanen, benevens eenige Krijgs- en Mondbehoeften. Kort daarna verfcheen aldaar de Tolk JAN SIMONS, met twee affchriften van eene Acte van Amnestie, welke de Regeering hadt goedgevonden op den tweeëntwintigften dier maand af te kondigen. Zij was gefchreeven in de Hollandfche en Maleifche taale, en behelsde een verbod aan de Troepen om de zulken vijandlijk aan te tasten, welke de wapens zouden nederleggen. Vervolgens wierden deeze Affchriften openlijk aangeplakt, op dat niemand onkunde zou mogen voorwenden. Door deeze Acte vergunde de Regeering aan alle Chineezen, die, 't zij door vreeze of door geweld genoopt, zich onder de Muitelingen mogten bevinden, den tijd van eene maand om tot de gehoorzaamheid der Maatfchappij weder te keeren. Men beloofde vergiffenis aan eenen iegelijk, die den Bevelhebber der Muitelingen, leevende of dood, zoude overleveren, benevens eene belooning van duizend Kroonen in het eerfte, en van de helft dier fomma in het

tweede

tweede geval; en insgelijks vijfhonderd Kroonen, behalven vergiffenis voor het voorleedene, aan een ieder, die een der Hoofden, leevendig of dood, der Maatschappije zou in handen leveren.

Ondertusschen was het Leger, tot aan het einde der maand October, gestadig bezig met het opzoeken en verdrijven der Muitelingen; zommigen van welke zich bedienden van de afgekondigde vergiffenisse, en tot hunnen pligt wederkeerden, doch de meesten van welken in hunne misdaad volharddden. Uit het land van *Bacassy*, alwaar deeze lausten bijeen verzameld waren, verspreidden zij zich door de landen van *Marunde*, *Tsiling* en *Toegoe*; dit noodzaakte de Christenen, binnen en buiten de Stad, tegen een tweeden aanval op hunne hoede te zijn.

Tusschen den zesden en zevenden November, gaf de Luitenant SOHIERS, Commandant van het Fort *Tanjong Paryok*, hier van berigt, met deeze omstandigheden, dat de Chineezen zich hadden neergeslagen in zes Suikermolens, tusschen *Ansjol* en *Sondhar*, twee van welken zij versterkt hadden, door het graven van eene Gragt ter breedte van omtrent twee Roeden rondom dezelve; dat de wegen belemmerd waren door struiken van boomen, en dat zij, overvloedig van wapens voorzien zijnde, het land te vuur en te zwaard verwoesten. Door eene andere tijding kreeg men berigt, dat de Baliers, bij de Tuinen van den Directeur Generaal en den Heer NOLTHENIUS gelegerd, hen verdreeven en op de vlugt geslagen hadden; dat tweeduizend deezer Muitelingen begeerig waren zich te onderwerpen; dat zij de ondertekening van hunnen Kapitein en een vrij geleide van den Generaal verzogten; dat zij in dat geval terstond zouden gehoorzaamen en de wapens nederleggen. Men zondt hun, van wegens den Gouverneur Generaal en den Raad, een Vrijgeleibrief, in de landtaale geschreeven, hun aanwijzende, op hoedanig eene wijze zij konden wederkeeren en zich onderwerpen.

Misschien dat veele anderen, van het zelfde gevoelen als hunne Landgenooten LIMTSOUKE, OEY THEKO, OYET-SOMKO en KHOUW TSINKO het Plakaat mistrouwden, en niet dan onder beter verzekering dien stap wilden waagen. Dit blijkt ge-

genoegzaam uit den volgenden Brief, door hen, te deezer gelegenheid, aan den Kapitein MOOR gezonden, en door EVERTSON, eerste gezwooren Klerk van de Kamer van Justitie te *Batavia*, uit het Maleisch in 't Hollandsch vertaald.

„ Wij bedanken den Kapitein MOOR nederig voor een Papier, welk hij gemeen gemaakt heeft, en waar door aan „ ons, geringe schepzelen, vrijheid wordt gegeeven na *Batavia* weder te keeren; doch wij schroomen daarin ons „ vertrouwen te stellen, aangezien dit Papier niets anders is „ dan een bloot geschrift, niet ondertekend door de hand „ van Kapitein MOOR, nog bekragtigd met het zegel der „ Maatschappije. Om deeze redenen hebben wij dit Oorspronklijk Papier of Plakaat, naa 'er een Afschrift van gemaakt en bewaard te hebben, te rug gezonden met den „ zelfden persoon, welke het ons heeft ter hand gesteld. De „ naam van het Distrikt of der plaatze, waar wij thans zijn, „ is *Kalteban*. Hoe begeerig wij ook zijn om na *Batavia* „ weder te keeren, wij zijn, egter, zo zeer bevreesd, dat „ wij ons niet durven verlaaten op dit Geschrift of Plakaat.

„ Op den dag van den Moord der Chineezen te *Batavia* „ zijn wij herwaarts gevlugt. Tegenwoordig zien wij, dat „ de Kapitein MOOR en ORANGS BOESSAER medelijden hebben „ met ons arme luiden, welke hier in elende en de grootste „ ongerustheid leeven. Hierom verzoeken wij, dat de ORANGS „ BOESSAER ons verwaardige met Brieven van Vergiffenisse, „ en dat zij ons gebragt worden door den Chineeschen Kapitein; of anders met Brieven van den zelfden aart, ondertekend door Kapitein MOOR, en bekragtigd met het zegel „ der Maatschappije. In dat geval zullen wij ons terstond „ onder zijne gehoorzaamheid begeeven, vermids wij niet „ stout genoeg zouden durven zijn om hem tegenstand te „ bieden.

„ Wij groeten u, Kapitein MOOR, als mede den ORANGS „ BOESSAER, en bidden u het ons te vergeeven." enz.

Op den vijftienden nam de Raad een besluit tot het vieren van eenen plegtigen dag van Dankzeggingen en Gebeden in alle Kerken der Stad, tegen den drieëntwintigsten der zelfde

maand

maand, om God te danken, dat zij, door zijne vermogende hulp, bewaard was voor den ondergang en verlost uit de hand haarer vijanden; om zijnen zegen te smeeken over de Wapens, de Landen, den Koophandel en de Scheepvaart der Maatschappije, en om hem te smeeken om de afwending der geesfels, met welke zij, geduurende eenige jaaren, onophoudelijk getugtigd was.

Den zeventienden wierdt 'er een valsch gerugt verspreid, verzonnen door eenige kwalijkgezinden, en 't welk stand hieldt tot aan den tweeëntwintigsten: te weeten, dat alle de slaaven der Inwooneren zouden vermoord worden. Dit was oorzaak dat veelen, van schrik bevangen, de huizen hunner Heeren heimelijk verlieten: een zeer kwaad voorbeeld, 't welk heilllooze gevolgen zoude gehad hebben, indien de Raad niet een Geschrift hadt doen afkondigen, bij 't welk eene belooning van driehonderd Kroonen beloofd wierdt aan een ieder, die den Auteur van dit gerugt wist aan te wijzen.

Op den tweeëntwintigsten, 's daags voor den plegtigen Dankdag, wierdt eenen iegelijk aangekondigd zich in de Kerk te vervoegen; en op den drieëntwintigsten, geduurende den Eerdienst, wierdt de Ronde gedaan binnen en buiten de Stad, om dus de uitvoering van eenig kwaad voorneemen te voorkoomen. Naa het eindigen der Godsdienstoeffeninge, wierden de Stadaarden op de Bolwerken geplaatst, de Vlaggen van de Schepen op de Reede opgehijst, onder het luiden der Klokken en het bulderen van het Geschut, zo van het Kasteel en de Vestingwerken rondom de Stad, als van de Buitenposten en het Eiland *Onrust*.

Aldus smeulde het gedrogt van de weêrspannigheid der Chineezen; doch 'er kwam een ander uit den boezem der Regeeringe zelve voort. Den Raad, in den voormiddag van den zesden December, naar gewoonte, vergaderd zijnde, haalde de Gouverneur Generaal een Manifest uit zijn zak, door welk hij den Leden kennis gaf „ dat hij, zedert eeni-„ gen tijd, was verhinderd geweest de raadpleegingen bij te „ woonen, ter oorzaake van veele zweeren en puisten, van „ welke hij dermaate was gekweld geworden, dat het hem „ onmogelijk geweest was zich aan te kleeden; dat hij te-

„ gen-

„ genwoordig 'er bijkans geheel van geneezen was, en in
„ staat om in zijne hoedanigheid het bestuur der zaaken we-
„ derom te aanvaarden; dat alle de Instructien, Ordonnantien
„ en Gewoonten der Maatschappije, als een onwrikbaaren
„ grond, vaststelden, dat de Gouverneur Generaal moest zijn
„ en blijven het Opperst Hoofd, niet alleen van alle de Be-
„ dienden der Maatschappije in 't algemeen, maar ook in 't
„ bijzonder van de Troepen en derzelver Bevelhebberen,
„ welke hem volstrekt onderworpen waren, en van hem al-
„ leen onmiddelijk hunne bevelen ontvingen, 't zij met over-
„ leg der Raadsheeren, 't zij door het bijzonder gezag van
„ den Gouverneur en Kapitein Generaal, naa dat de omstan-
„ digheden 't vereischten; dat hij overzulks verklaarde,
„ door het besluit van den achtsten October laatstleeden, zich
„ van geen gedeelte van zijne magt of ontzag ontslagen te
„ hebben, dan om redenen daar in vermeld, en ter oorzaak
„ van het vereisch en den nood der tijden, de Raadsheeren
„ der Regeeringe aanstellende tot bijzondere Opzieners over
„ de Poorten en het Stadshuis van *Batavia*: doch dat hij het
„ oordeelde meer dan tijd te zijn, deezen last, uit kragt zij-
„ ner Bedieninge, te herroepen; dat hij alzo, als Gouverneur
„ Generaal, zich van dit oogenblik van deezen band ontsloeg,
„ met oogmerk om in eigen persoon dit geleend gezag te
„ oeffenen; vernietigende, ten dien einde, den genoemden
„ last, met welken hij Gouverneur Generaal de Heeren
„ Raadsheeren, buitengewoon en onafhankelijk van hun
„ Ampt, bekleed hadt; dat hij bovendien van hun eischte
„ het wedergeeven van de Sleutels der Stads-Poorten, wier
„ bewaaring hun ter deezer gelegenheid was toevertrouwd,
„ en welke hij verstondt dat zij den Baljuw der Stede zou-
„ den in handen stellen: alles om reden dat de omstandighe-
„ den, welke hunnen last noodzaaklijk gemaakt hadden, niet
„ meer bestonden, en de zaaken geheel van gedaante veran-
„ derd waren; aangezien, daarenboven, dat het voorhanden
„ zijnde gevaar van de zijde der Chineezen, welke de Stad
„ met haaren geheelen ondergang dreigden, niet meer te
„ vreezen was, en het overschot der Muitelingen, welke zich
„ nog in het Bovenland ophielden, volgens de dagelijksche

 „ be-

„ berigten, tot een ſtaat van onvermogen gebragt ſcheenen
„ om de Stad of het Kaſteel aan te tasten; dat deeze beiden,
„ als mede de Buitenposten, in een zeer goeden ſtaat van
„ verdeedeginge, en van alle het noodige overvloedig genoeg
„ voorzien waren; dat dit alles zo zijnde, hij Gouverneur
„ Generaal, met behulp der mindere Bedienden en van de
„ Onder-Officieren der Troepen, zonder de geringſte moeite,
„ in alles voorzien konde, wat de nood in 't vervolg zou
„ vereiſchen; dat behalven de beginzels en beweegredenen
„ boven vermeld, hij Gouverneur Generaal zich verpligt
„ vondt, zonder eenig uitſtel, den bovengemelden last te
„ herroepen, aangezien het overheerſchend, oproerig en
„ willekeurig gedrag van zommigen der Raadsheeren, die,
„ hoewel zij wisten, dat het gezag, welk hun was afge-
„ ſtaan, zich niet verder kon nog moest uitſtrekken dan tot
„ het verzorgen der posten, aan hunne zorge toevertrouwd,
„ van alles 't geen ter hunner verdeediginge vereischt wierdt
„ tegen de aanvallen van den vijand, nogthans, niettegen-
„ ſtaande zij geduurig onderworpen bleeven aan het hoogſte
„ bevel van den Kapitein en Gouverneur Generaal, hunnen
„ last tot zo verre hadden durven uitbreiden, dat zij beve-
„ len hadden gegeeven, regelrecht ſtrijdig met die van
„ den Gouverneur, en zich niet alleen de magt aanmaatigen
„ om zich, buiten zijne kennis, met zaaken te bemoeien,
„ maar zelfs in zijn gezag en dat zijner voornaame Officie-
„ ren treeden; dat, zonder thans te ſpreeken van andere
„ ſtappen, welke hij Gouverneur Generaal voor zich be-
„ hieldt bij de eerſte gelegenheid te ontvouwen, hij volkoo-
„ men onderrigt was, dat eenige Bevelhebbers over de
„ Nieuwe, de Diest- en Utrechtſche Poort ondernomen had-
„ den, zelfs vóór dat de Regeering hieromtrent eenig zeker
„ beſluit hadt genomen, de uitvoering van een bevel tegen
„ te gaan en te beletten, welk de Sergeant Majoor van zij-
„ nentwegen hadt gegeeven aan de Officiers van de Poorten:
„ te weeten, dat zij de Christen Officiers der Burgerije,
„ voor dien tijd, alle de gewoone Krijgseerbewijzen hadden
„ te doen genieten; dat, daarenboven, de Raadsheeren GUS-
„ TAAF WILLEM IMHOFF en ELIAS DE HAAZE de vrijheid ge-
„ bruikt

„ bruikt hadden, op hun eigen gezag; en zonder vooraf
„ daar van kennis te geeven aan den Gouverneur Generaal
„ (uitgezonderd dat de eerstgemelde, in een kort bezoek,
„ welk hij hem hadt gegeeven, 'er te loops van gesproken
„ hadt) op Saturdag den zesentwintigsten November, de
„ Chineezen te gaan verspieden en opzoeken, en zich niet
„ alleen te doen verzellen van een Detachement van twaalf
„ Ruiters uit de Burgerij, en van tweehonderd, of liever,
„ gelijk men verhaalde, van zevenhonderd Nationaalen, zo
„ te voet als te paard, en van wapens voorzien, maar ook
„ van eene menigte Bedienden der Maatschappije, onder wel-
„ ken zich, tot groote verwondering van een ieder, behal-
„ ven veele anderen, bevonden FRANÇOIS RYKLOF DE GEUS,
„ Kapitein van een Compagnie Burgers uit het Oostlijk kwar-
„ tier der Stad, CHRISTOFFEL MOL, Kapitein van de Burger-
„ Ruiterij, de Cornet PIETER DONKER, FERDINAND DE ROOY,
„ Commissaris der Nationaalen, de Luitenant CUNES, Opzie-
„ ner van de Artillerij der Stad, SUNTA WANGSA, Kapitein
„ der Oosterſche Javaanen, DAIN MABELLA, Kapitein der Ma-
„ cassaaren BABANDA, Kapitein der Baliers, en een Nationaal
„ Luitenant, met naam AKEN; dat het ondertusschen niet
„ konde ontkend worden, dat deeze twee Raadsheeren, zo
„ min als bovengenoemde Officieren, Burgers, Nationaalen
„ en Bedienden, diergelijke togten niet mogten onderneemen,
„ zonder uitdrukkelijken last en bevel van den Gouverneur
„ Generaal, vooral niet in deezen neteligen tijd, in welken
„ de muitelingen naauwlijks uit de Voorstad waren verdree-
„ ven, en men nog geene zekere kennis van hunne oogmer-
„ ken hebbende, het in geenen deele betaamde, den Opper-
„ bevelhebber te berooven van den bijstand der Bedienden,
„ Krijgslieden en Officieren, en hem dus te beletten, in tijd
„ van nood zich van hun te bedienen; dat wijders hij Gou-
„ verneur Generaal zich volstrekt gedwongen zag, den last
„ te herroepen, wiens paalen men zo zeer hadt overschree-
„ den, om dus te voorkoomen de ongelegenheden, welke
„ konden voortvloeien uit het gebruik maaken eener wette-
„ looze vrijheid om te beschikken over de Bedienden der
„ Maatschappije, der Krijgslieden en Officieren, ten nadeele

„ van het Hoofd, in welk het opperste gezag berustte; dat
„ hij Gouverneur Generaal, onder geenerlei voorwendzel,
„ diergelijke handelingen langer kon duiden, nog gedoogen
„ dat de last, welken hij hadt gegeeven, verdere gevolgen
„ te wege bragt: te meer, dewijl hij, door versche blijken,
„ tot zijne groote verontwaardiging, ontdekt hadt, dat eenige
„ Leden der Regeeringe, welke smaak vonden in deeze soort
„ van gezagoeffeninge, oogschijnelijk tragtten tot grooter ge-
„ zag te geraaken; dat met dit oogmerk, en op hun aanvoe-
„ ren, verscheiden maalen afzonderlijk in den Raad van *In-*
„ *diën*, gantsch onregelmaatige en gebrekkige besluiten waren
„ genomen omtrent Krijgszaaken, zonder te bedenken, dat
„ het noodig ware, den Gouverneur, Commandant en Kapi-
„ tein Generaal daar van kennis te geeven of te raadpleegen;
„ dat hem, 't geen meer is, ter ooren was gekoomen, dat
„ men, op het aanzoek en voorstel van den Heer IMHOFF,
„ stout genoeg geweest was om, in de Vergadering van Vrij-
„ dag jongstleeden, een ongehoord besluit te neemen, raa-
„ kende zeker Onderzoek der bovengemelde uitspoorigheden
„ en ongeregelde stappen der ondergeschikte Commissarissen:
„ een Onderzoek, overeenstemmig met de eigene beveien
„ van den Gouverneur gedaan door den Sergeant-Majoor:
„ hebbende men tevens beslooten, de Minuute hem af te
„ vraagen, zonder daar van kennis te geeven aan den Op-
„ pergezagvoerder; en dat ingevalle de Majoor, uit ontzag
„ voor zijn Opperhoofd, dezelve overleverde, hij met eene
„ boete zou gedreigd worden, welke mede reeds heimelijk
„ bepaald was, en dat hem volstrekt zou verbooden worden,
„ van deeze berigten kennis te geeven in de volgende Ver-
„ gadering; dat, egter, ieder Lid der Regeeringe, welk ver-
„ pligt was zijne ondergeschiktheid te erkennen, moest over-
„ tuigd zijn, dat dusdanige oproerige en voor den Opperbe-
„ velhebber hoonende besluiten konden nog moesten voort-
„ koomen uit den Raad van *Indiën* tegen den persoon van
„ den Sergeant-Majoor, en aangaande diergelijke bijzondere
„ navorschingen, welke de Gouverneur Generaal doen mogt
„ zo dikmaals 't hem goed dagt, zonder medeweeten zijner
„ toegevoegde Raadsheeren, welken het niet geoorlofd was,

„ de-

„ dezelve te bepaalen of tegen te gaan, vermids zij geene „ regteriijke magt hadden over den persoon van den Gouverneur Generaal, en dat zij nog minder, in gevolge van „ 't geen dien zelfden dag besloten was, schikkingen konden maaken om den Gouverneur te noodzaaken tot het „ open leggen in den Raad van alle de narigten, welke hij „ hadt goedgevonden in te neemen, ten laste van de Leden „ der Regeeringe; niet van allen, gelijk deeze Resolutie „ sprak, maar eeniglijk van de zulken, welke hunnen last „ waren te buiten gegaan, tegen hunnen Eed en pligt, en „ die zich, op eene ongehoorde zo wel als strafwaardige „ wijze, eene magt hadden aangematigd, door welke zij inbreuk hadden gemaakt op het gezag des Opperbevelhebbers; dat hij Gouverneur Generaal verklaarde, dat, aangezien zo groote uitspoorigheden door hen gepleegd, en „ nog andere van den zelfden aart, welke hij, bij de eerste „ gelegenheid, zou aan den dag leggen, onvermijdelijk genoodzaakt was, ondanks zijn bekend geduld, ten laatste het „ oneerbiedig gedrag deezer Heeren te beteugelen, door zich „ te bedienen van middelen, die, hoewel ongewoon, nogthans strekten ter zijner behoudenisse: middelen, welke hij „ dienstig oordeelde om hem te handhaaven in de voorregten „ van zijnen hoogen Rang, en in de onschendbaare oeffening „ van het gezag, waar mede hij door de Heeren Bewindhebberen bekleed was, niet kunnende dulden, dat men, door „ meerderheid van stemmen, dusdanige navorschingen hem „ wilde afperzen, als zijnde hij overtuigd, dat de Gouverneur Generaal regt hadt, niet alleen diergelijke navorschingen te doen, maar dat hij zelf, uit kragt zijner Instructien, „ daar toe verpligt was: het oog op allen te houden, eens „ ieders bedrijven te bespieden, ten dien einde zulke persoonen te gebruiken als hij zou goedvinden, en zich hier in „ zulker voegen te gedraagen, dat hij zich konde verantwoorden voor zijne Heeren en Meesters, zonder dat nog „ hij Gouverneur in 't bijzonder, nog de zulken in 't algemeen, welke hij daar toe gebruikte, onderworpen waren „ aan eenig Bevel, Verbod of Regtsgebied van den kant zijner toegevoegde Raaden, Leden der Regeering; dat, ein-

hadt vernoomen, dat hij op eene heimelijke wijze verklaaringen hadt opgesteld tegen haar en ten laste van haare Leden; eischende daar van kennis te hebben, en dat deeze boodschap hem gedaan zijnde door den Directeur Generaal, na het scheiden der Vergaderinge, hij geantwoord hadt, dat hij deeze Verklaaringen aan de Regeering zou te rug zenden, zo ras hij die der Leden, tegen zijn persoon, zou ontvangen hebben. Naauwlijks hadt de Geheimschrijver dit Artikel geleezen, of de Gouverneur Generaal logenstrafte het, en beweerde, dat hij, wel verre van gezind te zijn om zijne Verklaaringen te voorschijn te brengen, zulks geweigerd hadt: met bijvoeging, dat zo hij in het Voorstel bewilligde, ten minsten begeerde, dat vooraf de Verklaaringen, tegen hem door de Leden opgesteld, hem ter hand gesteld zouden worden. De Geheimschrijver, dus voor een leugenaar en falsaris uitgemaakt, verkoos liever te zwijgen dan zich te verdeedigen, aangezien het onmogelijk was, om reden te doen verstaan. Om deeze zelfde reden verkoozen de eerste Raaden, en met naame de Heer IMHOFF, stil te zwijgen; in verwagting dat iemand anders den mond zoude open doen om zich over zo eene wreede handelwijze te beklaagen. Men vondt 'er, die tegen de geweldenaarij protesteerden, en met eene edele fierheid, in tegenwoordigheid der Krijgsknegten, zeiden, dat men hen behandelde niet als Raaden van *Indiën*, maar als kruiers. De Heeren GUILLOT, NOLTHENIUS en VAN AARDEN wierden niet meer gespaard, zo zeer voer de Gouverneur Generaal, van toorn vervoerd, tegen een ieder uit, die het woord durfde opvatten. De Heer VAN ZUCHTELEN, de Granatiers rondom de tafel ziende staan, liet zich ontvallen, dat hij aan deeze Mutzen wel gewoon was, en ze meer dan ééns in zijn leeven gezien hadt. Straks gebiedt hem de Gouverneur te zwijgen, of dat hij hem als eenen der schuldigen zou aanmerken. De Raadsheer VAN SCHENNE zeide, dat, wat hem aanging, hij geen raad hadt te geeven in dusdanig eene Vergadering; en de Heer IMHOFF vergenoegde zich met den Heer GUILLOT eên teken te geeven om stil te zwijgen, vermids alle verdere redenen niets zouden uitwerken, dan de Eer der Regeeringe nog meer ten toon te stellen.

Ver-

Vervolgens vraagde de Gouverneur, waar de sleutels van de Stads Poorten waren. Zommigen, en onder anderen de Heer IMHOFF, verwaardigden zich niet te antwoorden op eene vraag, zo veel te belachelijker, om dat de Gouverneur, dagelijks berigt ontvangende van de Troepen van alle de posten, konde of althans moest weeten, wie de sleutels in bewaaring hadden. Anderen antwoorden, dat zij aan de Poorten waren, in bewaaring van de bevelhebbende Officieren. De Secretaris CLUYSENAAR wierdt gelast, een Hellebaardier aan hun af te vaardigen, met bevel, dat zij zich elk in persoon, met de sleutels, in de Vergadering hadden te vervoegen; doch de Kapitein der Troepen, die de Zaal bezetten, den Gouverneur herinnerd hebbende, dat de Officier van de Wagt op het *Vierkant*, volgens een oud gebruik, altoos de sleutels daar van bij zich hadt, wierdt naa deezen Post tegenbevel gezonden. De Hellebaardier keerde wel dra te rug, berigtende, dat hij, de poorten van het Kasteel gesloten gevonden hebbende, zijnen last niet hadt kunnen volbrengen. Men gaf hem eenige regelen schrifts, gebiedende om hem te laaten passeeren. Eene merkwaardige omstandigheid was het, welke men bij deeze gelegenheid ontwaar wierdt: men vernam, dat de Ophaalbruggen opgehaald, en de Slagboomen gesloten waren; dat de gantsche Bezetting onder de wapens stondt onder bevel van den Majoor DUURVELDT; dat men verscheiden verwarde orders naa de Poorten hadt gezonden, nu eens om de Bruggen op te haalen, dan om geenen Mahomethaan te laaten binnen koomen, dan wederom om hun den doorgang te vergunnen, maar in kleinen getale tevens.

Naauwlijks was de Hellebaardier andermaal gezonden, of de Gouverneur Generaal verviel in zijne voorgaande woede, in tegenwoordigheid der Soldaaten, tegen de Leden der Regeeringe; en oogen van toorne brandende op de Heeren IMHOFF, DE HAAZE en VAN SCHENNE, staande, scholdt hij ze voor oproerigen en zamenzweerders, kondigde hun hunne hegtenis aan, en riep den Officier; die van de deur der Zaale, daar hij stondt, zich agter den stoel van den Heer IMHOFF vervoegde. De drie Raaden bleeven zitten; doch

toen de Gouverneur hun tot twee reizen gezegd hadt, dat zij konden opstaan, antwoorden de Heeren IMHOFF en DE HAAZE, dat zij hunne plaatzen van hunne Heeren en Meesters hadden; dat zij zich gaarne zouden onderwerpen aan het oordeel der Vergaderinge, maar niet aan zijne eigendunkelijke bevelen, en dat zij geen oogmerk hadden hunne plaatzen te verlaaten. Dit antwoord wierdt gevolgd van eene genoegzaam eenpaarige tegenbetuiging tegen de onregtvaardigheid, geweldenarij, en inbreuk op de Vrijheid der Vergaderinge. De Gouverneur riep, dat hij alles op zich nam; dat hij het konde, en met 'er daad zoude verantwoorden in de hoedanigheid van Kapitein Generaal.

Tot nog toe hadt de Officier het oogenblik verwagt om zijnen pligt te doen; doch de Gouverneur, misschien zelf verdrietig geworden, deedt hem vertrekken. Hij hieldt aan, met, bij tusschenpoozen, te morren en te raazen, en den Raadsheer IMHOFF te verwijten, dat hij de oorzaak was van den rampspoed van zommigen zijner Amptgenooten. Dus verliep de tijd tot aan elf uure, wanneer de sleutels, naa welke men wagtte, gebragt wierden door een Officier, die ze naast den Gouverneur nederleide. Toen verklaarde hij op nieuw, dat hij den last betrekkelijk tot de Poorten herriep, schoon dezelve aan de Leden gegeeven was, niet op zijn eigen bijzonder gezag, maar met eenpaarig goedvinden der geheele Vergaderinge. Hij voegde 'er bij, dat hij de zorge op zich nam, en verklaarde, dat hij den Leden zijne dankbaarheid betuigde: zo veel te meer, naar maate zij in deeze dagen het algemeene welzijn behartigd hadden. Zommigen lachten; anderen hielden zich als of zij hem niet verstonden. Onder deeze pligtpleegingen bragten de Officier en een Hellebaardier de sleutels naa de wooning van den Gouverneur, welke opstaande, den Kapitein beval, zijn volk in eene dubbele rije te plaatzen, bij een groot Tralievenster aan den ingang der Zaale. Tevens belastte hij hem, alle de Leden der Vergaderinge te laaten uitgaan, behalven de drie Raaden, wien hij het Arrest hadt aangezegd, en bijaldien men hem tegenstand boodt, dat hij met zijne soldaaten tot in de Zaal moest doordringen. Zulke dreigende bevelen, in 't aanzien eener geheele Verga-

de-

deringe gegeeven, gevoegd bij het vertrekken van den Gouverneur, veroorzaakten nieuwe protestatien, zo niet van het geheele Lichaam, althans van het meerendeel van deszelfs Leden; doch de Gouverneur bekommerde zich des zo weinig, als over de vriendlijke vertoogen der Heeren VAN AARDEN, LAKEMAN en anderen, welke dit verstoord en onbuigzaam Hoofd zogten te doen bedaaren. Hij drong door de menigte, en sloot zich op in de Gaanderij van zijne wooninge, de ingang van welke, tot meerdere zekerheid, bewaard wierdt door vier Hellebaardiers met geladene Pistoolen voorzien, behalven dat de Granatiers op eene rije stonden, van de deur der Vergader-Zaale af tot aan den stoep, zo om de uitvoering der onderneeminge te verzekeren, als om den persoon van den Gouverneur te beveiligen.

De Leden der Regeeringe zagen elkander aan, niet weetende wat te beginnen. Zij hadden zich gevleid, dat men, vóór het scheiden deezer verwarde Vergaderinge, middel zou gevonden hebben om den Gouverneur te beweegen, zo niet om de soldaaten te doen vertrekken, ten minsten hen aan de deur der Zaale te doen wagten, vermids 'er over dit vreemd stuk nog niets beraadslaagd was. Hoe geweldig en dwingelandisch de behandeling der in verzekering genomene Raaden ook zijn mogt, de billijkheid vorderde, egter, dat men hun den tijd gunde om hunne zaak te bepleiten. Doch de Heeren IMHOFF en DE HAAZE hadden tot nog toe niets ter hunner verdeediginge kunnen aanvoeren; en de Heer VAN SCHENNE, in 't midden eener bende gewapende soldaaten beschuldigd, dat hij met anderen hadt aangespannen, om den Gouverneur af te zetten en na *Holland* te zenden, hadt zich van deezen blaam niet verder gezuiverd, dan door te zeggen, dat hij eenen iegelijk, welke hem dit voorneemen durfde toeschrijven, voor geen eerlijk man hieldt: eene uitdrukking, welke de Heeren GUILLOT en NOLTHENIUS insgelijks gebruikt hadden ten aanzien van het gewaand heimelijk besluit, 't welk de Gouverneur beweerde dat tegen zijn persoon genomen was. Eene zo sterke ontkenning, als die van den Heer VAN SCHENNE, zou den weg tot de bron deezer valsche beschuldiginge heb-

hebben kunnen aanwijzen, zo men hem den tijd hadt gegeeven om zich te verdeedigen.

Dan, dit zogt men niet; van hier dat de Gouverneur, om alle verdeediging te voorkomen, de Vergadering tot geen ander einde met zo groote verhaasting verliet, dan om zich in veiligheid te ſtellen, en door de kragt der wapenen, zonder zelf eenig gevaar te loopen, het geweldaadig ontwerp uit te voeren, 't welk hij geſmeed hadt tegen de drie voornaamſte Leden eener eerwaardige Vergaderinge, doch die onteerd wierdt door zijn gedrag tegen deeze Raaden, welke hem al voor lang hadden in den weg geſtaan.

De verzekerden, naa het vertrek van den Gouverneur, zich tot hunne Amptgenooten keerende, vraagden hun, wat 'er in deeze omſtandigheden te doen ſtondt? Zij protesteerden voor God en voor de menſchen tegen alles, wat uit den hoon, der wettige Opperheerſchappije van den Staat aangedaan, konde voortvloeien, en verklaarden, als Leden niet te zullen duiden, dat het gezag, welk zij met anderen deelden, en van God en hunne Meesters wettig ontvangen hadden, met voeten wierdt getreeden; dat zij integendeel bereid waren om het tot het uiterſte te verdeedigen. Zij verklaarden wijders, dat in gevalle het der Vergaderinge behaagde het beſluit te neemen, dat de Gouverneur Generaal tot dit uiterſte van geweldenaarije niet was overgeſlagen, dan om het ontwerp van den Raad uit te voeren, zij zich met gelatenheid onderwerpen, en van den tijd de gelegenheid zouden verwagten om hunne onſchuld aan den dag te leggen.

Ondertusſchen was het ligt te beſpeuren aan de beſluiteloosheid van eenige Leden, dat het hun aan moed ontbrak; hoewel verſcheiden anderen, vooral de Buitengewoone Raaden en de Heer LAKEMAN, Voorzitter van den Vierſchaar der Juſtitie, ten hoogſten geërgerd door dit haatlijk voorval, moeds genoeg lieten blijken ter kragtdaadige verdeediginge van het gehoond gezag van een Genootſchap, dat door den Souverein opgerigt, en in de perſoonen hunner Voorzaaten geeerbiedigd was. Naa eenige raadpleegingen over een zo neetelig onderwerp, wierdt beſlooten, eenen der Geheimſchrijveren

ren te doen ontbieden door eenen Hellebaardier, die, tot groote ergernisse van eenen ieder, in de volle Vergadering kwam met twee gelaadene Pistoolen. De Geheimschrijver, welke dermaate van vreeze bevangen was, dat hij naauwlijks durfde ten voorschijn koomen, was geroepen ter oorzaak eener bezendinge, bestaande uit de Heeren, den Directeur THEDENS, VAN SUCHTELEN en VAN AARDEN, welke aan den Gouverneur Generaal wierden afgevaardigd om hem vriendelijk onder 't oog te brengen de gevolgen van dusdanig eene handelwijze, en hem, uit naam der Vergaderinge, te smeeken, dat hij in de Zaal wilde te rug keeren; met aanbieding, dat, zo hij de soldaaten daar uit slegts deedt vertrekken, op dat men, zonder onteering van de waardigheid van 't Genootschap, de vrijheid konde hebben om te spreeken, de Leden hem, in de volle Vergadering, voldoening zouden geeven omtrent de bezwaarnissen, welke hij ten laste der beschuldigden inbragt, en dat men, eenstemmig met hem, ten hunnen opzigte de besluiten zoude neemen, welke hij in redelijkheid zoude goed vinden.

Maar de Gouverneur wilde geene reden verstaan; het middel was vrugteloos. Hij liet den Directeur binnen koomen, en, met eene zigtbaare veragting, de andere afgevaardigden voor de deur staan, bloot gesteld aan de bespottingen van gewapende Hellebaardiers, welke hen deeden vertrekken. De Directeur, in weerwil van zijne welspreekendheid, den Gouverneur niet hebbende kunnen overreeden, keerde weder in de Vergadering, met een voorstel, niet min schandelijk als onaanneemelijk voor eerlijke lieden. Het bestondt hier in, dat hij, niet kunnende bewilligen in de aangebodene voldoening, geene andere begeerde, dan dat de drie verzekerde Raaden een Geschrift tekenden, door 't welk zij zich schuldig erkenden aan 't geen waar van zij beschuldigd wierden; om thans niet te spreeken van eenige voorwaarden, zo hard en vernederende, dat de Directeur zich schaamde, 'er van te spreeken. De Heer DE HAAZE antwoordde, dat hij liever verkoos, op dit oogenblik onschuldig te sterven, dan zijn leeven te behouden ten koste van eene bekentenisse strijdig met zijn Geweeten.

De

De drie Raaden, midlerwijl, welke bleeken voorwerpen te zijn van den haat des Gouverneurs, booden aan, op hun woord van eere, zich in hunne huizen op te fluiten, tot dat de Vergadering, omtrent hunne perfoonen, beraamd hadt 't geen zij noodig oordeelde; en bijaldien hunne Ampigenooten van dat gevoelen waren, zij zich, om best wille, zouden onderwerpen aan de dwingelandifche en onwettige magt, welke hun Gouverneur, onder den tijtel van Kapitein Generaal, op deezen dag, zo geweldaadig hadt geoeffend tegen de Leden en het Lichaam der Regeeringe. Zij deeden nog meer: zij bewilligden, mids de Vergadering genoegen nam in 't geen 'er gebeurd was, en 'er niets meer gebeurde, om in zijne goedkeuring te berusten. De Directeur Generaal deedt andermaal de boodfchap, en kreeg tot antwoord, dat de Gouverneur nog niet te vreden was; dat hij evenwel den drie Raaden wel wilde vergunnen, zich in hunne huizen op te fluiten, in ftede van hen in de Gevangenisfen van het Kasteel te plaatzen, zo als hij voorneemens geweest was; doch met beding, dat zij voor en agter hunne Koetzen van foldaaten begeleid, en in hunne huizen van fchildwagten zouden bewaard worden, zonder dat iemand toegang tot hen hadt. Dit aanftootelijk voorftel veroorzaakte nieuwe klagten en raadpleegingen onder de Leden. De drie Raaden booden aan, zich te onderwerpen, ingevalle de Vergadering het beval, en door hunne bewilliging het haatlijke van deezen ftap te bedekken, welke de waardigheid en het wettig gezag van dit doorlugtig Genootfchap onteerde.

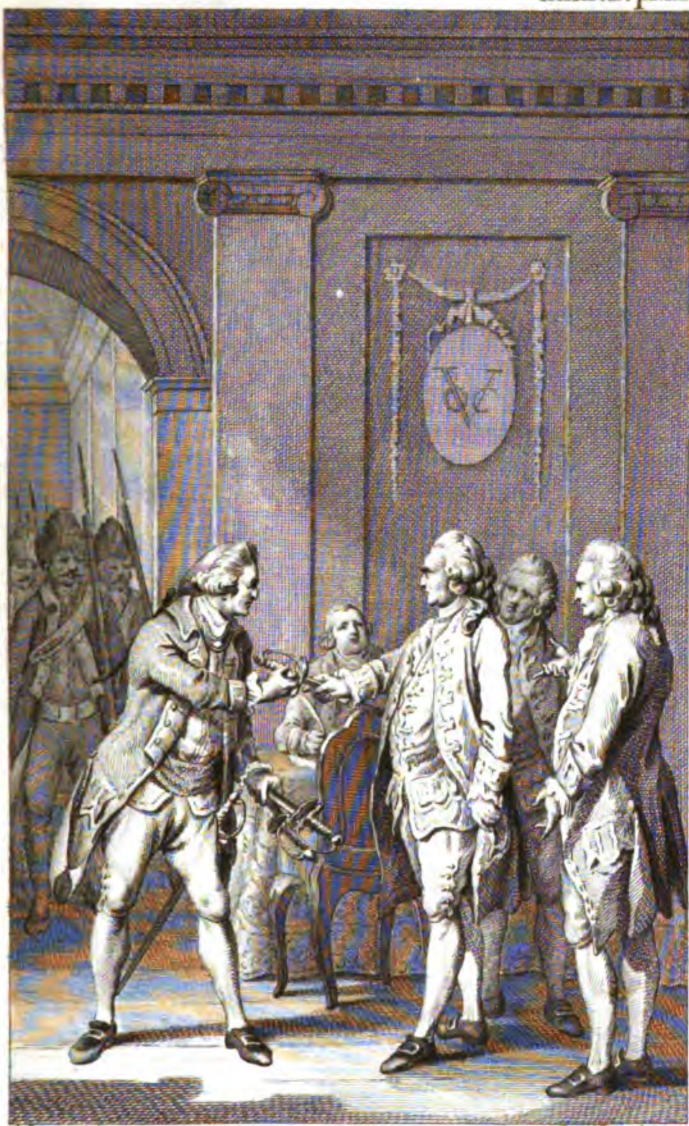
Niemand wilde daar toe zijne ftem geeven; en de twee voornaame hoofden der Vergaderinge bezaten geene kloekmoedigheids genoeg, om de verdeediging van de gefchondene eere der plaatsbekleederen van den Souverein op zich te neemen: invoegen dat de tijd verliep met verwarde en niets beflisfende raadpleegingen; gedunrende welke men zich herinnerde, onder andere bijzonderheden, dat de Gouverneur, terwijl men naa de fleutels van de Stads Poorten wagtte, den Heere IMHOFF hadt verweeten, dat hij den tweeden ('t moest zijn den achtften November) zich verftout hadt te zeggen, in de Zaal, dat *in gevalle het jaar niet zo verre was verloo-*

loopen, men nog wel middel zou vinden.... eene rede, welke de Gouverneur opvatte in den zin, dat zo de schepen niet op het punt stonden om na Europa te vertrekken, men nog den Gouverneur Generaal wel konde ligten, en aan boord brengen om hem voorts na *Holland* te zenden. 't Is waar, dat deeze afgebrokene rede gehouden wierdt; doch bij wijze van een onderling gesprek, en geenzins in den zin, welken de Gouverneur den Raadsheer opdrong, en welken geen redelijk mensch hem zou hebben opgedrongen. De Heer IMHOFF hervatte daarop, dat 'er geen wederzijdsch vertrouwen tusschen hen plaats hadt, vermids men aan een gemeenzaam gesprek een zeer kwaadaartigen zin hegtte, en dat het hem ongetwijfeld verhaald was door iemand, welke de Vergadering bijwoonde. De Directeur SCHAGEN verklaarde, dat hij 't hem in vertrouwen hadt medegedeeld: waarom hij in gepaste bewoordingen bedankt wierdt. Hij antwoordde, dat hij geene reden hadt, om ingenomen te zijn met deeze Heeren, welke hem altoos hard behandelden, alles op zijne rekening stelden en op alles iets te zeggen wisten.

Midlerwijl hadden de Heeren CRUL en THEDENS zich tot twee maalen toe vervoegd bij den Gouverneur, welken zij verwoed en onverbiddelijk vonden. Zij berigtten, dat hij van geen vergelijk wilde hooren spreeken, nog vertoogen aanneemen; dat hij volstrekt elschte dat zijne bevelen ten uitvoer gebragt wierden; dat hij zich aansprakelijk stelde voor alles 't geen 'er van kwam; dat de vrijheid, welke hij den drie Raaden gaf, om hunne huizen tot hunne begtenisfen te neemen, alles was wat hij konde doen, en dat het hem berouwde daar toe vrijheid te hebben gegeeven. De Heeren CRUL en THEDENS eindigden met te zeggen, dat zij zich verontschuldigden om verder overbrengers te zijn van diergelijke boodschappen; dat de Gouverneur voorgaf belet te hebben, of dat hij aan tafel zat, of te bedde lag, en de Leden der Regeeringe ten prooi liet aan de losbandigheid van Krijgsknegten, die van tijd tot tijd nog baldaadiger wierden, en dat de Gouverneur dit alles voor beuzelingen hieldt. De Geheimschrijver was de laatste, welken men, ten vier uure in den agtermiddag, aan hem zondt. Deeze afgevaardigde verze-

zekerde hem, dat de geheele Regeering bereid was om met hem in onderhandeling te treeden, en dat de drie Raadsheeren, op welke hij zo misnoegd was, hem voldoening zouden geeven voor het ongelijk, welk zij hem mogten hebben aangedaan; of, zo hij weigerde hen te spreeken, de andere Leden hem zouden verzoeken, hun gehoor te verleenen. Hij antwoordde, dat het niet noodig was deeze moeite te neemen. De Geheimschrijver andermaal gezonden zijnde om te zien of hij hem konde overtuigen, liet hij hem gaan met dit antwoord, dat hij niemand sprak, en niets meer te zeggen hadt. Hier op wierdt met eenpaarige stemmen beslooten, dat de drie Raaden bij voorraad zouden gehoorzaamen. Ingevolge hier van verlieten alle de Leden de Zaal, behalven den Secretaris OTTO. Vervolgens tradt de Majoor DUURVELT binnen, zeggende, dat op bevel van den Gouverneur Generaal deeze Heeren zijne Gevangenen waren. Men antwoordde hem, dat de bevelen van den Gouverneur Generaal zouden gehoorzaamd worden. Vervolgens eischte hij de Deegens van deeze drie Raaden, welke hem wierden overgegeeven, niet zonder hem te doen gevoelen, dat men verschoonde dat hij dus handelde, hem die zo weinig van de Krijgsgewoonten wist, of misschien nimmer in Holland hadt gediend; doch dat anders deeze Heeren, van wegens hunnen rang, wel in verzekering konden genomen worden, zonder hunne Deegens af te leggen; dat zo zij evenwel, om reden van hunne hegtenisse, dezelve moesten afleggen, zulks tijds genoeg zijn zoude, wanneer zij in hunne huizen kwamen, en dat deeze hoon nergens anders toe diende, dan om de eer der Regeeringe nog meer te schenden. De Majoor beloofde, den Gouverneur Generaal te zullen gaan spreeken, en wilde de Deegens wedergeeven; doch de drie Raaden weigerden ze aan te neemen. Zij zeiden hem, dat hij ze midlerwijl konde in handen stellen van den Kapitein VAN OOSTEN, die met den Luitenant HEMMINGSON en de Granaatiers de Zaal tot nog toe bewaarde. De Majoor te rug keerende, berigtte, dat de Gouverneur Generaal niet wilde gedoogen dat de Gevangenen hunne Deegens behielden; dat hij 't ter hunner keuze stelde, om bij dag begeleid te worden van vierëntwintig Granaatiers, welke

onder

HET GEVANGEN NEEMEN VAN DRIE RADEN VAN OOST-INDIËN, OP BEVEL VAN DEN GOUVERNEUR GENERAAL A. VALKENIER.

onder eenen Officier bij hunne huizen de wagt zouden houden, of den avond af te wagten. Het antwoord was, dat de Gouverneur hier over konde beschikken zo als hij 't zoude goed vinden. De Majoor wederkeerende, berigtte, dat de Generaal zijn Compliment liet maaken aan de drie Raadsheeren, en zich naar hunne keuze zou gedraagen. Hier op beslooten zij, liever in 't aanzien der geheele waereld, dan in de donkerheid van den nacht, in verzekering geleid te worden. Met verlof van den Majoor gingen zij uit de Zaal, en traden door eene dubbele rije Granatiers tot aan hunne huizen, daar zij ten vijf uure in den avond aankwamen. Een uur daar naa kwam hun de Kapitein CRUMMEL aanzeggen, dat hun alle toegang, behalven dien van hunne Vrouwen, kinderen en huisbedienden, wierdt verbooden.

Zulke gewelddaadige en ongehoorde maatregels, welke gevolgd wierden van het overzenden der drie gevangene Raaden na *Holland*, konden geenzins de goedkeuring der Heeren Bewindhebberen verdienen; ook lieten zij hun misnoegen op eene gevoelige wijze blijken aan den Gouverneur Generaal VALKENIER, die, vooraf zijn ontslag verzogt en verkreegen hebbende, in November van 't Jaar 1741, na 't Vaderland was vertrokken. Doch aan de Kaap *de Goede Hoop* gekoomen zijnde, vondt hij aldaar bevelen van zijne Meesteren, uit kragt van welke hij in verzekering genomen en na *Batavia* te rug gezonden wierdt, om aldaar verantwoording te doen van zijn gedrag; zo ten aanzien van den moord der Chineezen, als ten opzigte der gevangenneeminge der drie gewoone Raaden. Dit berugt pleitgeding, 't welk nimmer voor 't oog van het Algemeen behoorlijk is blootgelegd, heeft de vrienden en vijanden van den Heer VALKENIER een ruim veld gegeeven, om hem te veroordeelen of vrij te spreeken, naar gelang van hunne ingenomene narigten, vooroordeelen of verschillende belangen. Zonder thans tusschen hen partij te kiezen, en zonder ons in te laaten in de haatlijke verwijtingen, welke zij elkander over en weder gedaan hebben, zullen wij alleen aanmerken, dat de eersten tegenwoordig de overhand schijnen te hebben, en dat zij beweeren een oneindig getal Getuigschriften te bezitten, welke met de grootste klaar-

blijkelijkheid betoogen dat het, zonder de behoedmiddelen van deezen Gouverneur Generaal, gedaan zou geweest zijn met de voornaamste Bezitting der Oostindische Maatschappije. Jammer is het, dat deeze heillooze geschillen, tusschen het Hoofd en de Leden der Reering van *Batavia*, niet onverschillig waren in de zaak der Chineezen. Laaten wij het, met niet min wel onderregte als onpartijdige mannen, openhartig erkennen; de opstand deezer Volken was doemwaardig; zij verdienden de straffe, welke zij ondergaan hebben; maar zouden de oorzaaken, welke dit gedugt uitwerkzel hebben voortgebragt, met dezelve zo strijdig zijn als men ons verzekert, en zou de menschlijkheid de paalen der wraake hebben voorgeschreeven, welke men daar van genomen heeft?

VALKENIER, (JOHANNES) hoewel geboortig van *Keulen*, alwaar hij in den Jaare 1617 ter waereld kwam, heeft, nogthans, zijnen meesten leeftijd in de Veréénigde Gewesten gesleeten, en in drie derzelven het Hoogleeraarampt bekleed. Eerst onderwees hij in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool te *Harderwijk*, vervolgens aan dat van *Franeker*, en eindelijk te *Leiden*. Niet meer dan twee jaaren leefde hij ter laatstgenoemde plaatze; hij overleedt in den Jaare 1670, het drieënvijftigste zijns Ouderdoms. 'Er zijn van hem eenige Werkjes voorhanden, vooral van een geschilvoerenden inhoud; hebbende hij geschreeven tegen de Roomsch- en de Doopsgezinden, onder de titels van *Roma Paganizans* en *Wederlegging der Wederdoopers*. Ook heeft hij geschreeven over *het Geloof der Kinderen*.

Zie WITTE, *Diarium*.

VALKENIER, (PIETER) gebooren te *Emmerik*, was een voortreffelijk Regtsgeleerde en niet ongeagt Historieschrijver. Naa dat hij zijne letteroeffeningen volbragt, en den trap van Meester hadt beklommen, nam hij zijn vast verblijf te *Amsterdam*, alwaar hij den post van Advokaat met geen geringen lof bekleedde. In het voortzetten van dien leevensstand wierdt hij gestoord, door de keuze der Algemeene Staaten, op

op hem gevallen, tot het waarneemen van zaaken, het algemeene welzijn betreffende, eerst in *Frankrijk*, en vervolgens in *Zwitzerland*. Hij is in goeden ouderdom overleeden. Zijn Werk, getiteld *Verward Europa*, is in eene ieders handen; het behelst een verhaal van zaaken, geduurende 's Mans leeven in Europa, doch vooral in de Veréénigde Gewesten, voorgevallen.

Zie WITTE; *Diarium*.

VALKENISSE, eertijds een Dorp en Heerlijkheid, op het Zeeuwsche Eiland *Zuidbeveland*, door den hoogen Watervloed van het Jaar 1682, onder de golven genoegzaam geheel begraaven. Zeer vermaard was, van ouds, het Geslagt der Heeren VAN VALKENISSE, en genoot zeer aanzienlijke Voorregten.

VALKESTEIN, een oud adelijk Huis of Kasteel, in Zuidholland, meer bepaaldelijk in het *Land van Putten*, tusschen de Dorpen *Rhoon* en *Portugaal*. Van wegen het ongemeen dikke en zwaare muurwerk, is het gestigt, zedert onheugelijke tijden, tot heden toe, meest in zijne oorspronklijke gedaante, in stand gebleeven. Volgens zommigen zou een der Heeren van *Putten* daar van de aanlegger geweest zijn. Het gebouw, rondom in zijne Graften beslooten, pronkt met drie Torentjes, en legt in een zeer aangenaamen en vrugtbaaren oord. Naar dit Huis heeft zich een Geslagt laaten noemen, welks Voorzaat omtrent het midden der Veertiende Eeuwe uit *Frankrijk* herwaarts kwam, doch wiens naakoomelingen eerst lang daar naa den naam van VALKESTEIN hebben aangenomen. VREDERYK was de titel, bij welken de Voorouders, langen tijd, bekend geweest zijn. Dus vinden wij genaamd,

WILLEM SIMON VREDERYK; hij was, in de Jaaren 1411 en 1412, Baljuw en Rentmeester van het Eiland Texel, en in den Jaare 1416 Hofmeester van Hertoge WILLEM DEN VI. Bij zijne Echtgenoote, Jonkvrouwe N. N. VAN OEGSTGEEST, verwekte hij twee Zoonen; de oudste van deeze was,

SIMON VREDERYK *Willemszoon*, zijnde geweest, in het Jaar 1442, Schout van Leiden, in het Jaar 1459 Gewoon Raad van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE, Drost van 't Land van Arkel, en van de Stad Gorichem, en in den Jaare 1460 Drost en Baljuw van den Lande van Voorn en van den Briel. Hij overleedt in den Jaare 1477; hebbende verwekt, in zijn eerste huwelijk bij *Maria van Oosteinde*, de volgende kinderen:

1. WILLEM VREDERYK *Simonszoon*, die volgt.

2. *Gillis*, zonder kinderen overleeden.

3. *Catharina*, Kloosterzuster te Rodenburg.

Andermaal getrouwd zijnde, met *Maria van der Does*, Dirks dogter, wierdt hij bij deeze nog Vader van

4. Jonkvrouwe *Oude Machtelt*, en

5. Jonkvrouwe *Jonge Machtelt*, gehuwd aan *Dirk van Swieten* Willemszoon, Raad in den Hove van Holland.

WILLEM VREDERYK *Simonszoon*, boven genoemd, was de persoon, die den naam van VALKESTEIN in zijn Geslagt heeft ingevoerd. Hij was gehuwd aan Jonkvrouwe *N. N. van Arkel*, en verwekte bij dezelve éénen Zoon,

GILLIS VAN VALKESTEIN, Baljuw van Voorn, Kastelein van Geervliet, vervolgens Ruwaard, Baljuw en Dijkgraaf des Lands van Putten, Schout van Haarlem, Opperkapitein van Goeree. In den Jaare 1485 tradt hij in 't huwelijk met *Machtelt Dedel*, Vrouwe van Rijsoord en Strevelshoek, dogter van *Jan Dedel*, Edelman, Raad en Sekretaris van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, Graave van Holland, en een der aanzienlijkste Geslagten van Holland, 't welk naderhand, gelijk veele andere Geslagten, in verval geraakte, doch wederom nieuw aanzien en luister ontleende in den persoon van *Adriaan Noriszoon*, zedert bij den naam van Paus ADRIAAN DEN VI bekend. De historische waarheid van dit alles wordt, door den Dichter JOOST VAN VONDEL, bedoeld en ondersteld, in het volgende bijschrift op den beroemden Roomschen Bisschop:

„ Dees'

„ Dees' 's Vaders ſtam uit Stichts oud adelijk geſlacht,
„ Was heel verarmt, en tot den ondergang gebragt,
„ Dan Hij, door 't noodtlot kreeg het heerlijkst ampt op aarde;
„ Des Paus driedubbele Kroon, van heil, van magt, van waarde."

Uit hoogagting voor den zagtmoedigen en beſcheidenen Mijtervorst, houde de Leezer deeze uitweiding ten beste. Gemelde Heer GILLIS verwekte bij zijne Echtgenoote vier kinderen:

1. GERRIT VAN VALKESTEIN, die volgt.

2. *Willem van Valkeſtein*, Kannunnik in de St. Pankraskerk te Leiden, op den veertienden Maart des Jaars 1511 overleeden.

3. *Cornelia van Valkeſtein*, jong geſtorven.

4. *Beatrix van Valkeſtein*, Zuster te Rodenburg.

GERRIT VAN VALKESTEIN, gebooren op het Huis te Geervliet, op St. Jakobsdag des Jaars 1498, nam ter huisvrouwe *Machtelt Koebels*, Klaas dogter, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende tien kinderen:

1. *Machtelt van Valkeſtein*, ongetrouwd geſtorven, en in de Groote Kerk van den Briel begraaven.

2. *Nikolaas van Valkeſtein*, Baljuw en Rentmeester Generaal van den Lande van Voorn, en Eerſte Raad in den Hove van Holland, overleeden in den Jaare 1601.

3. *Geertruid van Valkeſtein*, getrouwd met *N. N. Berchen*, Ridder, zonder kinderen geſtorven.

4. *François van Valkeſtein*, Ontvanger Generaal van Holland, en Theſaurier van Oorlog, getrouwd met *Maria van Egmond van den Nijenburg*, die te zamen verwekt hebben zes kinderen; alle welken, egter, zonder naakoomelingen overleeden zijn.

5. *Gillis van Valkeſtein*, kinderloos geſtorven.

6. *Arend van Valkeſtein*, getrouwd met *Clara de Sabornes*, in den Jaare 1574, te Middelburg zonder kinderen overleeden.

7. DAVID VAN VALKESTEIN, die volgt.

8. *Anna van Valkeſtein*.

9. *Johanna van Valkeſtein*, en

10. *Roelof van Valkestein*, alle drie zonder kinderen, en de laatstgemelde, in den Jaare 1574, te St. Truijen gestorven.

DAVID VAN VALKESTEIN is tweemaal getrouwd geweest, Bij zijne eerste Echtgenoote *Johanna van Boisot*, Weduw van Philips Coebels, verwekte hij geene kinderen; doch bij zijne tweede Huisvrouw, *Johanna de Wit*, van Zierikzee, wierdt hij Vader van de volgende:

1. *Johanna van Valkestein*, getrouwd met *Willem Wessel Vronens*.

2. *Gillis van Valkestein*.

3. *Geertruid van Valkestein*, getrouwd met Mr. *Barend Tolling*.

4. *Magdalena van Valkestein*, de echtgenoote geworden van *Philip Charles de Greun*.

5. *Machtelt van Valkestein*, getrouwd met *Pieter van der Meulen*.

GILLIS VAN VALKESTEIN, verwekte bij zijne eerste Vrouw, *Hermanna van der Veen*, geene kinderen; maar de drie volgende bij zijne tweede echtgenoote *Machtelt van Heerde*:

1. *Adam Gillis van Valkestein*, op den tienden April des Jaars 1668, te Maastricht, zonder kinderen gestorven.

2. *Johanna van Valkestein*, ongehuwd overleeden.

3. *Machtelt van Valkestein*, getrouwd met *Finne van Westerbeek*.

Met het overlijden van *Adam Gillis van Valkestein*, straks genoemd, is dit aanzienlijk Geslagt, in het mannelijk oir, geheel uitgestorven, naa dat het meer dan driehonderd jaaren hier te Lande gebloeid, en verscheiden aanzienlijke telgen hadt uitgeleverd. Naar 't geen men ons berigt, zouden van 's Mans Zuster, *Geertruid*, bij Mr. *Barent Tolling*, nog naakoomelingen te Amsterdam in weezen zijn.

VALKENSWEERD, een Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, aan den *Dommel*, ruim twee uuren gaans ten Zuiden van het Steedtje *Eindhoven*. Het Dorp ontleent zijnen naam van de Valkeniers, die hier woonen. Men noemt het ook wel *Verkensweerd*, 't zij om den menigvuldigen doortogt van

Var-

Varkens, of om de bloeiende markt, welke hier van dit gedierte gehouden wordt. De Plaats is fraai en in een aangenaamen oord gelegen. Men telt 'er ongeveer tweehonderd Huizen; zommige van welke ſchoon en groot, en in geregeld aangeleide Straaten gebouwd zijn. Men heeft 'er een ruim Marktplein, met hoog opgaande Lindeboomen beplant. Jaarlijks worden aldaar drie voornaame Markten gehouden. De Kerk is een ruim en luchtig gebouw, ſtaande midden op eenen Akker, van de overige Huizen afgeſcheiden. Van binnen ziet men verſcheiden fraaie geſtoelten, voor de Regeering en andere lieden van aanzien. Van den hoogen Kerktoren oeffenen de Valkeniers hunne Valken tot het vangen van Reigers en ander gevogelte. Het Admiraliteits Kollegie op de Maaze houdt hier eenen Kommies ter Recherge. Met *Waalre* maakt *Valkensweerd* éénen Dingbank uit; ook plagt het in het Kerkelijke daar mede vereenigd te zijn. Thans heeft *Waalre* zijnen eigen Leeraar, en neemt die van *Valkensweerd* ook den dienst te *Dommelen* waar. In de Beden draagt dit Dorp vierhonderd twee guldens, vijf ſtuivers en vier penningen; in de Verpondingen, veertienhonderd drie guldens, vier ſtuivers; in de Gemeene Middelen, dertienhonderd zevenënvijftig guldens, elf ſtuivers en twee penningen.

VALKERT, (WARNARD VAN DEN) een vermaard Kunstſchilder der voorgaande Eeuwe, in 't begin van welke hij moet gebooren zijn, naardien hij reeds in den Jaare 1623 te *Amſterdam*, zijne geboorteplaats, geen geringen opgang maakte. Hij ſchijnt zich voornaamelijk op het ſchilderen van Landſchappen te hebben toegelegd. Een zijner voornaamſte ſtukken verbeeldde JOANNES DEN DOOPER, predikende in de Woestijn. De tijd van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

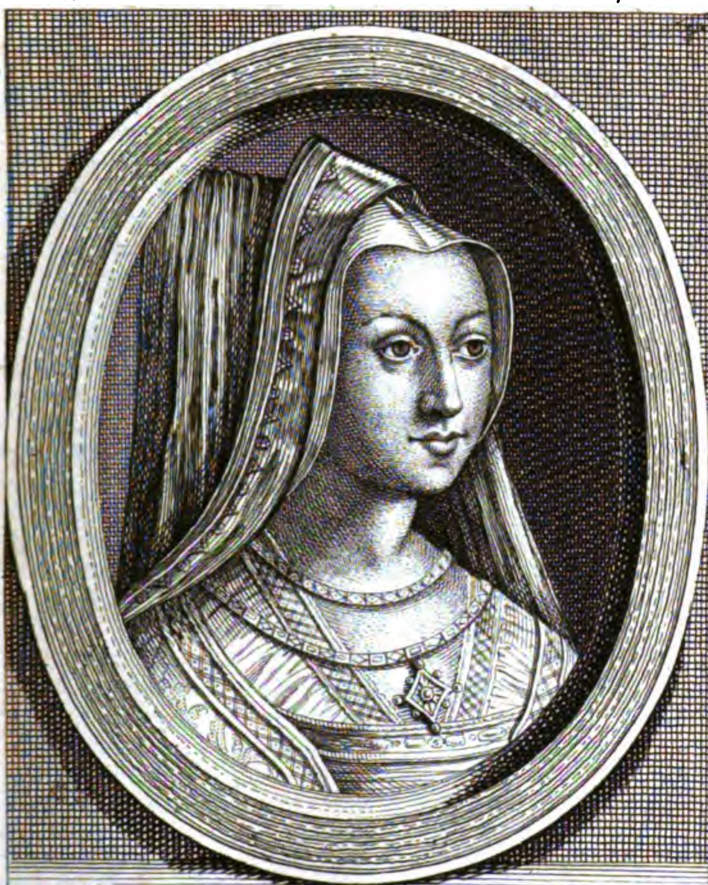
Zie HOUBRAKEN.

Valkhof, een Kasteel of Burgt, in de Stad *Nieuwmegen*, dus genaamd; zie Art. nieuwmegen, Deel XXIII. bl. 199.

Valkkoog, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, bij den naam van *Geestmer Ambagt* bekend. De Ban grenst aan *Schagen* en *Haringkarspel*, en legt alzo in het Noord-Oosten van de Stad *Alkmaar*. Reeds zedert het Jaar 1478, maakte *Valkkoog*, te gader met *S. Maarten* en *Eenigenburg*, één regtsgebied uit. De gezamentlijke Regeering bestaat uit een Crimineelen en Civielen Schout, vijftig Vroedschappen en zeven Schepens. *Valkkoog*, gelijk ook *Eenigenburg*, kiest van de eerste vijftien, van de andere twee; *S. Marten* vierkiest de overige. De Schout is te gelijk Sekretaris. Volgens de Verpondingslijsten bevat *Valkkoog* vijfhonderdtweeënveertig Morgens en zeshonderdnegentig Roeden Lands. Naar uitwijzing der jongste opneeming, in den Jaare 1732, is het getal der Huizen, in het tijdverloop eener Eeuwe, van zesënnegentig tot op zevenënveertig verminderd. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk; doch die zeer oud is.

Van dalen. (antonius) Van wegen den roem der geleerdheid, welken deeze Nederlander, ten zijnen tijde, heeft verworven, zullen wij het volgende wegens hem vermelden, meest met de woorden van den vermaarden j. le clerc, die hem gekend, en gemeenzaam met hem verkeerd heeft. Van dalen wierdt gebooren te *Haarlem*, op den achtsten November des Jaars 1638, van Doopsgezinde Ouderen. Deeze, ondanks de zucht van hunnen Zoon voor Taal- en Oudheidkunde, en andere takken van geleerdheid, deeden hem zich op den Koophandel toeleggen; waar mede hij zich ook een geruimen tijd bezig hieldt. Met zijn dertigste jaar veranderde hij van leevensstand, door het inwilligen zijner heerschende neiginge tot de letteroeffeningen. Hij leide zich toe op de beoefening der Geneeskunde, en naa den Doktoraalen trap te hebben beklommen, zette hij zich neder in zijne Geboortestad, alwaar hij de Geneeskunde, zo in 't algemeen onder de burgerij, als ook, van Stads wegen, in het Gasthuis oeffende; met geen geringen lof, alzo hem de zorge der be-

hoef-

MARIA VAN VALOIS,
Hertoginne van Bourgogne Braband Gelderland, enz. Gravinne van Henegouwen Holland, Zeeland, enz.
GESTORVEN IN DEN OUDERDOM VAN 25 JAREN M CCCC LXXXII.

J. Punt fecit.

hoefiigen ernftig ter harte ging. Intusfchen bekleedde hij ook het Leeraarampt in eene der Doopsgezinde Gemeenten te *Haarlem*; doch deedt eerlang afftand van dien post, vermids hij, door zijne wijze van prediken, daar in niet zeer gelukkig flaagde. Men wil dat hij, naar de meening zijner toehoorderen, te veel Griekfche en Romeinfche geleerdheid op den predikftoel bragt. Te weeten, zedert VAN DALEN zich op de Geneeskunde hadt begonnen toe te leggen, vierde hij insgelijks zijnen lust tot het doorbladeren van de aloude Schriften van Grieken en Romeinen. Van zijne ongemeene bedrevenheid in die Schriften kunnen getuigenis draagen zijne uitgegeevene Werken, beflaande vier tamelijk zwaare boekdeelen in Quarto. Zij voeren tot titels: *de Oraculis*; *de Idololatria*; *de Aristea*; *de antiquis Marmoribus*. Het eerstgemelde Werk, handelende over de Godfpraaken der oude Heidenen, heeft vooral veel gerugts gemaakt. De Schrijver tragt daarin te bewijzen, dat de gewaande Godfpraaken louter menfchelijke bedriegerijen waren. Men weet dat de beroemde FONTENELLE, tot het zamenftellen van zijn vernuftig Werkje, uit het boek van onzen Geleerden Haarlemmer merkelijke fchrijfftoffe heeft ontleend. De Heer LE CLERC getuigt van hem, dat hij niet flegts een man van uitgebreide beleezenheid en groote geleerdheid, maar ook zeer aangenaam in de dagelijkfche verkeering was, doormengende zijne gefprekken met allerlei aartige vertellingen, welk zijn fterk geheugen hem in overvloed uitleverde. Een geflagen vijand zijnde van bijgeloovigheid en huichelarij, was hij zeer vrijmoedig in het zeggen van zijne gedagten, zomtijds tot zijn eigen nadeel bij lieden, welke hem zulk eene openhartigheid kwalijk namen. VAN DALEN overleedt te *Haarlem*, aan verlies van kragten, op den achtëntwintigften November des Jaars 1708, en dus in den ouderdom van iets meer dan zeventig jaaren. In deezen Haarlemfchen Geneesheer en Oudheidkenner ontmoet men alzo eene wederlegging der zulken, die de Gezinte der Doopsgezinden befchuldigen, dat men onder haare Leden geene voorftanders van aloude Geleerdheid vindt.

Zie J. LE CLERC, *Bibliotheque Choisie*, Tome 17.

VAN DALEN, (DIDERIK) gebooren te *Venlo*, in Staats Gelderland, leefde in het einde der Zestiende, en het begin der Zeventiende Eeuwe. Hij was een Geestelijke van de Orde der Kruisdraageren, van welke hij een zo ijverig Voorstander was, dat hij, tot lof van dezelve, eene Verhandeling schreef, in welke hij de Voorregten en de Voortreffelijkheid dier Orde ten breedsten uitmat, en haar voordroeg als het geschiktste middel om der hemelsche gelukzaligheid te kunnen deelagtig worden. Van hier dat hij aan zijne Verhandeling den titel gaf van *Clavis Caeli*, of Sleutel des Hemels. Het boekje is gedrukt te *Keulen*, in den Jaare 1628.

VAN LOON, (*Geslagt van*) een vermaard Nederlandsch Geslagt, uit Brabant afkomstig, doch om de binnenlandsche beroerten en vervolgingen om den Godsdienst, van daar gevlugt na Holland, alwaar het, inzonderheid te *Amsterdam*, in eere en aanzien is gekoomen, zo door gewigtige posten van Regeeringe, als door huwelijksverbintenissen met de doorluchtigste familien. De Geslagtrekening neemt haaren aanvang van

JAN VAN LOON, gebooren te 's Hertogenbosch, en, in den Jaare 1532, aldaar getrouwd met *Anna Hamer*, bij welke hij drie kinderen verwekte:

1. *Marten van Loon*, gehuwd met N. N. en bij haar Vader van

Anna van Loon, die in 't huwelijk tradt met *Nikolaas Heijngaast*, van welken verscheiden afstammelingen zijn voortgesprooten.

2. WILLEM VAN LOON, die volgt.

3. *Metgen van Loon*, kinderloos overleeden.

WILLEM VAN LOON, gebooren te 's Hertogenbosch, in den Jaare 1537, en in den echt getreeden, in den Jaaren 1561, met *Petronella van Roy*, vondt zich, in den Jaare 1577, genoodzaakt, om het vuur der vervolgingen te ontwijken, zijne geboorte- en woonplaats te verlaaten. Met zijne Echtgenoote en twee kinderen, heimelijk ter Stad uitgeweeken zijnde, begaf hij zich na Rotterdam, alwaar hij zijn vast verblijf nam. Nevens meer andere goederen, hadt hij vooraf zijn Geslagtregister gezonden na Embden, aan eenen Klaas

Jans-

Janszoon van der Horst. Ongelukkig wierdt dit, zedert, aldaar vermist; en deeze ramp alzo de oorzaak, waarom geene vroegere Voorzaaten van dit Geslagt bekend zijn. De Heer WILLEM VAN LOON was een der eerste Bewindhebbers der Oostïndische Maatschappije ter Kamer Rotterdam, ten tijde van derzelver oprigting, in den aanvang der jongstvoorgaande Eeuwe. Hij overleedt, op den zestienden Julij des Jaars 1618, het tweeëntachtigste zijns Onderdoms, naalaatende vier kinderen:

1. *Johanna van Loon*, voor de eerste maal getrouwd met *Joost Hesfels*, die bij haar verwekte eene dogter,

Cornelia Hesfels, die de Echtgenoote wierdt van *Goddert Kerkring*, van welke veele afstammelingen zijn voortgesprooten, nog heden bekend.

Haar tweede huwelijk, met *Dirk van Offenberg*, is insgelijks vrugtbaar geweest in eene menigte naakoomelingen.

2. HANS VAN LOON, die volgt.

3. *Lieve van Loon*, getrouwd met *Maria van Eyck*, van welken geene naazaaten in weezen zijn.

4. *Anna van Loon*, getrouwd met *Adriaan Spiering*, Schepen en Raad der Stad Delft, als mede Bewindhebber der Oostïndische Maatschappije in die Stad, die te zamen eene talrijke naakoomelingschap gehad hebben.

HANS VAN LOON, gebooren in den Jaare 1577, in 's Hertogenbosch, voor dat zijne Ouders die Stad ontvlugt waren, verkoos, in den Jaare 1604, zijne woonplaats te Amsterdam, en wierdt aldaar Bewindhebber van de Oostïndische Maatschappije. Reeds in den Jaare 1597, was hij, te Haarlem, in 't huwelijk getreeden met *Anna Ruychaver*, dogter van Marten Ruijchaver, Burgemeester der laatstgenoemde Stad, en Hoogheemraad van Rhijnland; welke Ruijchaver op den achtëntwintigsten October des Jaars 1570, in 't huwelijk was getreeden met Alida van der Laan, met welke hij meer dan vijftig jaaren in den echt geleefd heeft: zo als blijken kan uit de volgende regels, gegraveerd op gouden en zilveren gedenkpenningen, die op het Eeuwfeest, bijkans een jaar naa den vijftigjaarigen trouwdag, te weeten, den zesëntwintigsten September des Jaars 1621, gevierd, onder de bruiloftsgasten wierden uitgedeeld:

„ Vijftig

„ Vijftig jaar t'zaam ons trouw en echt volbragt
„ Zien wij (Godt lof!) de vrucht van ons geſlagt."

Het zelfde geluk, als zijn behuwdvader, genoot ook HANS VAN LOON, zijnde hij met zijne Huisvrouw tweeënvijftig jaaren getrouwd geweest. In den Jaaren 1647 hunnen gulden bruiloft vierende, hadden zij, op het voetſpoor hunner Ouderen, insgelijks gouden en zilveren Gedenkpenningen doen vervaardigen. Op de eene zijde zag men de Wapens der Echtgenooten; op de andere zijde ſtondt dit bijſchrift te leezen:

„ De Liefde blijft in eeuwigheit, Geloof en Hoop vergaan;
„ Als Liefd' noch jaar, noch tijt verbeijt, is 't Jubeljaar voldaan."

De Heer HANS VAN LOON overleefde zijne Huisvrouw nog etlijke jaaren; hij overleedt op den zevenden April des Jaars 1658, in den ouderdom van tachtig jaaren; hebbende zeven kinderen verwekt:

1. *Geertruid van Loon*, getrouwd met Mr. *Dirk Graswinkel*, Ridder van de Kroon van Zweden en van S. Markus, Advokaat Fiskaal van Holland, kinderloos geſtorven.

2. NICOLAAS VAN LOON, die volgt.

3. WILLEM VAN LOON, volgt insgelijks.

4. PIETER VAN LOON, zal mede volgen.

5. *Anna van Loon*, gebooren den achttienden Augustus des Jaars 1637, wierdt de Echtgenoote van *Willem Niepoort*, Raad en Rentmeester der Domeinen van Noordholland, Ambasſadeur van wegen Hun Hoog Mogende de Staaten der Veréénigde Gewesten aan het Hof van Groot-Britannie. Zij overleedt op den zevenëntwintigſten November des Jaars 1687, naalaatende een dogter,

Anna Niepoort, gebooren den vierden December des Jaars 1648, en op den eerſten November des Jaars 1676 getrouwd met *Arend Vinck*, Advokaat in 's Graavenhage, die te zamen afſtammelingen gehad hebben.

6 *Mar-*

6. *Marten van Loon*, getrouwd, op den negentienden April des Jaars 1644, met *Anna Hasselaar*, dogter van Nikolaas Hasselaar, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, en in het volgende jaar, op den tienden Junij, overleeden, naalaatende eenen Zoon,

Nikolaas van Loon, op den eenëndertigsten Julij des Jaars 1716, ongehuwd overleeden.

7. *Lieve van Loon*, Raad der Stad Amsterdam, als mede Schepen in de Jaaren 1676 en 1685, op den negentienden September des Jaars 1645, in 't huwelijk getreeden met *Catharina Geelvinck*, dogter van Jan Geelvinck, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amsterdam. Hij overleedt op den vierëntwintigsten Januarij des Jaars 1692, naalaatende eene dogter,

Anna van Loon, die gebooren was op den negenden November des Jaars 1649, en op den negenden Januarij des Jaars 1674, in den echt tradt met Mr. *Joan Geelvinck*, Heere van Castricum, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, Kolonel van de Burgerij, en Bewindhebber der Oostïndische Maatschappije ter Kamer Amsterdam. Zij overleedt op den twintigsten Augustus des Jaars 1683, moeder zijnde van twee kinderen:

a. *Lieve Geelvinck*, en

b. *Catharina Clara Geelvinck*.

NIKOLAAS VAN LOON, oudste Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruijchaver*, gebooren op den veertienden Junij des Jaars 1602, Raad der Stad Amsterdam, als mede Schepen in de Jaaren 1653, 1657, 1659, 1660, 1662 en 1664, tradt in het huwelijk, op den zesëntwintigsten Maij des Jaars 1624, met *Emmerentia van Veen*, van Alkmaar, en beleefde met haar den vijftigjaarigen trouwdag, welke op den zesëntwintigsten Maij des Jaars 1674 staatelijk gevierd wierdt. Even als zijn Vader en Grootvader van Moeders zijde, wien dit zonderling lot insgelijks bejegend was, liet hij, op dit voorval, eenen Gedenkpenning vervaardigen, op welken men de volgende regels las:

„ Mijn

pen in de Jaaren 1724, 1726, 1728 en 1731. Hij is tweemaalen getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was de Zuster van zijns broeders huisvrouwe, *Machtelt van Loon*, met welke hij op den vijftienden Augustus des Jaars 1706 in 't huwelijk tradt, en bij welke hij verwekte,

Willem van Loon, Janszoon, Commissaris der Stad Amsterdam.

Naa 't overlijden deezer vrouwe, hertrouwde hij, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1724 met *Maria Cornelia Munter*, dogter van den Burgemeester Kornelis Munter, en wierdt bij haar Vader van

Jan van Loon.

ADRIAAN VAN LOON *Junior*, jongste broeder der voorgaanden, was Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer Amsterdam, en Schepen dier Stad in de Jaaren 1714 en 1716. Op den zevenëntwintigsten November des Jaars 1712 tradt hij in 't huwelijk met *Apollonia Loten*, Jakobsdogter, Raad der gemelde Stad, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Adriaan van Loon*.
2. *Jakoba Bregitta van Loon*.
3. *Jakob van Loon*, Commissaris der Stad Amsterdam.

WILLEM VAN LOON, reeds voorheen vermeld, als de tweede Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruychaver*, Commissaris der Stad Amsterdam in den Jaare 1641, voorts Raad, en Schepen dier Stad in den Jaare 1644, is tweemaalen getrouwd geweest: eerst, in den Jaare 1632, met *Maria Ceelvink*, Jansdogter; vervolgens met *Margareta Bas*, Nicolaas dogter. Uit het eerste huwelijk wierdt gebooren slegts één Zoon,

JAN VAN LOON, die ter vrouwe nam *Wendelina Bas*, Jakobs dogter, en bij haar verwekte drie dogters:

1. *Maria van Loon*, gehuwd aan *Marten van Loon*, hier naa te vermelden, onder de kinderen van PIETER VAN LOON, Zoone van HANS VAN LOON.

2. *Wendela van Loon*, gehuwd aan *Wigbolt Slicher*, Wigbolts Zoone, Schout, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van eenen Zoone,

Willem Slicher.

3. *Aga-*

3. *Agatha van Loon*, getrouwd met Nicolaas Calkoen, Korneliszoon, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, die bij haar verwekt heeft vier kinderen:

a. *Anna Calkoen*.

b. *Jan Calkoen*.

c. *Kornelis Calkoen*.

d. *Nicolaas Calkoen*.

Bij zijne tweede Echtgenoote verwekte de Heer WILLEM VAN LOON de vier volgende kinderen:

1. *Anna van Loon*, gebooren den twaalfden Julij des Jaars 1638, en op den zesden Maij des Jaars 1659, in den echtgetreeden met Mr. *Willem Blaauw*, Schepen der Stad Amsterdam, die bij haar verwekt heeft twee kinderen:

a. *Willem Blaauw*.

b. *Geertruid Blaauw*.

2. NICOLAAS VAN LOON, *Willemszoon*, Baljuw van Vosmol, gebooren den vijfden December des Jaars 1639, begaf zich in 't huwelijk met *Maria Berewout*, Jans dogter, en wierdt bij haar Vader van

a. *Willem van Loon*, die geene naazaaten heeft gehad.

b. *Elizabeth van Loon*, gehuwd aan *Jan de Mareez*.

3. *Maria van Loon*, gebooren den achttienden April des Jaars 1669, voor de eerste maal, in den echt verbonden met *Johannes Nieupoort*, Willemszoon, Raad en Rentmeester Generaal der Graaflijkheids Domeinen van Noordholland. Zij hertrouwde met *Mattheus Valckenburg*, Pensionaris der Stad Haarlem, en overleedt op den vijfden Maart des Jaars 1709. Beide huwelijken waren onvrugtbaar geweest.

4. Mr. FREDERIK WILLEM VAN LOON, gebooren den negenëntwintigsten Junij des Jaars 1644, Commissaris der Stad Amsterdam in den Jaare 1687, vervolgens Raad, en Schepen in de Jaaren 1700 en 1703, begaf zich in 't huwelijk, op den zevenden April des Jaars 1682, met *Alida van Loon*, dogter van *Pieter van Loon*, hier naa te melden, en overleedt, zonder kinderen, op den zestienden Januarij des Jaars 1708.

PIETER VAN LOON, boven vermeld, als de derde Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruychaver*, Commissaris der Stad Amsterdam, in den Jaare 1652, en Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappije ter Kamer aldaar, wierdt in den echt verbonden, op den eenëndertigsten Augustus des Jaars 1631, met *Anna van Foreest*, Nannings dogter, en overleedt op den veertienden November des Jaars 1679, nalaatende vier kinderen:

1. *Anna van Loon*, gebooren den zevenden Augustus des Jaars 1634, en, op den vijfëntwintigsten Januarij des Jaars 1678, gehuwd aan *Jan Vinkel*; doch heeft geene kinderen gehad.

2. PIETER VAN LOON, gebooren den eersten April des Jaars 1641, nam ter Vrouwe *Agneta Graswinkel*, Abrahams dogter, met welke hij meer den vijftig jaaren in den echt geleefd heeft. Ter gedagtenisse van dit voorval, waar van zijn eigen Geslagt vier, en dat zijner Huisvrouwe twee voorbeelden uitleverde, liet hij, even als de anderen, eenen Gedenkpenning vervaardigen, en op het staatelijk Bruilofsfeest onder de Gasten uitdeelen, hebbende het volgende bijschrift daarop gegraveerd:

„ Zes maal weleer is 't goude feest
„ In ons geslagt geviert geweest.
„ Wij, die dat heden nog beleven,
„ Besluiten het getal van zeven,
„ En danken voor dat zeldzaam lot
„ Met hart en ziel den goeden Godt."

Bij zijn overlijden, waar van wij den tijd niet vermeld vinden, heeft hij nagelaaten twee kinderen:

a. *Josina van Loon*, en

b. *Machtelt van Loon*, beiden boven reeds vermeld, als gehuwd aan *Pieter* en *Jan van Loon*, Zoonen van den Burgemeester WILLEM VAN LOON.

3. *Alida van Loon*, gebooren den dertienden Maart des Jaars 1645, gehuwd aan *Frederik Willem van Loon*, hier boven vermeld, overleedt, zonder kinderen, op den achtsten Januarij des Jaars 1706.

4. Mar-

4. *Marten van Loon*, gebooren den vijfentwintigsten Maij des Jaars 1647, wierdt Commisfaris der Stad Amsterdam, in den Jaare 1704, Raad in den Jaare 1707, en was Schepen in den Jaare 1705. Zijne Echtgenoote was *Maria van Loon*, Jans dogter, boven genoemd; doch hij hadt bij dezelve geene kinderen. Zijn overlijden viel voor op den eersten Augustus 1723.

VARGAS, (JOAN DE) een monster van wreedheid; even als zijn meester en begunstiger den Hertog VAN ALVA, en wiens naam nog heden, bij elk, die een Vaderlandsch hart, van liefde tot de vrijheid in Kerk en Burgerstaat blaakende, in den boezem omdraagt, in schrikwekkende naagedagtenis bewaard wordt. Om 's Mans karakter te doen kennen, moeten wij eenig verslag doen van den *Raad der Beroerten*, ook wel de *Bloedraad* geheeten, in welken VARGAS het hoofdbewind in handen hadt.

Te weeten, naa dat de Hertog VAN ALVA reeds een merkelijk aantal Nederlanders door beuls handen hadt doen omkoomen, anderen het Land verlaaten, wierdt hij in de maand September des Jaars 1567, te raade, een Gerigtshof op te rigten, door middel van 't welk hij alles, dat den schijn van tegenstand durfde vertoonen, onder bedwang zogt te brengen. Hij gaf daar aan den naam van *Raad van Beroerten*, om dat dezelve wierdt ingesteld, om over de inlandsche beweegingen, opschuddingen en beroerten, en derzelver beleiders, te vonnisfen. Van hier dat alwie in de jongste beweegingen eenigzins gedeeld hadt, voor deezen Regtbank gedagvaard wierdt. Die niet verscheen (en zelden verscheen 'er iemand) wierdt straks met verbeurdverklaaring van goederen en met ballingschap gestraft. Konde men iemand betrappen, zijn lot was een harde dood; branden, vierendeelen, hangen, onthalzen, bannen ter galeije: dit was het rampzalige deel der voorstanders van meer gezuiverde godsdienstige leerbegrippen. Aan 't Spaansche Hof hadt men alleenlijk begeerd, dat de beeldstormers, de Leeraars, Kerkelijke amptlieden, en die de Wapenen tegen den Koning gedraagen hadden, ten strengste zouden ge-

handeld worden. Doch veel verder ging deeze Raad. Hij rekende onder de halsftraffe waardige misdaaden, het inleveren en toeftaan van allerlei Adresfen en Smeekfchriften, tegen de Inquifitie, de Plakaaten en nieuwe Bisfchoppen; het toelaaten der Onroomfche Preeken; het niet wederftaan der Kerkplonderaaren; het drijven dat de Koning niet geregtigd was om de landen van hunne vrijheden te berooven; het zeggen of beweeren, dat de Raad der Beroerten zich naar Handvesten of Vrijheden te fchikken hadt; voorts, het huisvesten van Onroomfche Leeraaren; het maaken en zingen van, zo genaamde, Geuzen-Liedekens; het bijwoonen van Kalvinifche begraafenisfen; het zeggen dat de nieuwe (Hervormde) Godsdienst, binnen kort, ook in *Spanje* opgang maaken zoude, en dat men Gode meer dan den menfchen moest gehoorzaamen.

Zich dusdanig een Berigtfchrift ter regelmaate hebbende voorgefteld, valt het ligt te gisfen, wat al onheils deeze Raad onder de landzaaten brouwde. „ 't Ging" ('t is de Ridder HOOFT, dien wij thans laaten fpreeken) „ 't ging dan, aan „ elken kant, op een vanghen en fpannen van allerleij' ftandt, „ allerleij' fexe, allerleij' ouderdom. De galghen hingen ge„ rist, de raaden, de ftaaken, de boomen aan de weeghen „ ftonden verlaaden met lijken, gewurght, onthalst, gebarnt; „ zoo dat de menfchen, nu, in de lucht, tot adem fchep„ ping gefchaapen, als in een gemeen graf, en wooning der „ overleedenen, verkeerden. Elke dagh had zijn deerlijkheit, „ en 't basfen der bloedtklokke, dat, met de doodt van naa„ maagh den eene, van zwaagher, oft vriend den andere, in „ 't hart klonk. Aan 't bannen, aan 't verbeurtmaaken der „ goederen, was geen eindt. Tilbaar, ontilbaar, 't werd af „ aangeflaaghen." Hoewel ons het hart ziddert, de hand beeft, onder 't affchrijven van dusdanige ijslijkheden, wij getroosten ons die fmart, om den Leezer te doen opmerken, wat het al gekost hebbe, de ontheffing van het Graaflijk dwangjuk, en hoe veel 'er gelegen zij aan de handhaaving der duur gekogte Vrijheid.

Niet flegts bij de eerfte oprigting, gelijk het zomtijds gaat, pleegde deeze Raad zijne ftrengheden, maar hij ging geftadig

daar

daar in voort: want het getal der geregtelijk ingedaagden, en die, bij niet verschijning, gebannen waren, beliep, in de maand September des Jaars 1569, en dus in den tijd van twee jaaren, meer dan achtduizend. Ook vindt men aangetekend, ten blijke der uitgebreide bemoeijingen van deezen Regtbank, dat in den Jaare 1573, voor denzelven wel vijftienduizend zaaken hingen, die niet waren afgedaan. Met regt dan mogt de Genueesche Edelman CONNESTAGGIO deezen afschuwelijke Regtband met den naam van *Bloedraad* bestempelen.

Onder het opperbewind des Hertogs VAN ALVA, bevondt zich, onder de twaalf Raaden, die hier den Vierschaar spanden, JOAN DE VARGAS, Licentiaat, volgens de eigen berigten van Spaansche Schrijvers, een man van een allerondeugendst karakter; volgens zommigen, om zijne wreedheid, van zeker Rigterampt in *Spanje* afgezet en gebannen; volgens anderen aldus gestraft, om dat hij eene Juffer van zijn eigen maagschap, onderloos en onmondig, tot zijnen geilen lust misbruikt hadt. In 't eerst waren alle de Leden van den Raad werkzaam; doch vermids de wreedheid des Voorzitters de meesten hunner eerlang een afgrijzen deedt opvatten tegen zijne gestreekene vonnissen, begonnen zich eenigen allengskens te onttrekken: zo dat het geheele bewind genoegzaam op VARGAS alleen berustte; en hij dus mogt gehouden worden voor den bewerker der onmenschelijke wreedheden. En, waarlijk, zijne bevoegdheid tot den post, welken hij bekleedde, kan duidelijk worden afgeleid uit eenige trekken, welke wij van zijn karakter en denkwijze vinden aangetekend. Bekend is de vervoering van den Graave VAN BUUREN, oudsten Zoone van Prinse WILLEM DEN I, van 't Hoogeschool van *Leuven*, en zijne verzending van daar na *Spanje*. Als de Bestuurders van het Hoogeschool deswegen hunne klagten bij VARGAS inbragten, met vertooning der strijdigheid dier daad met hunne Vrijheden en Voorregten, gaf hij hun, in kwaad Latijn, het volgende ten antwoord: *Non curamus vestros privilegios*; „ wij kreunen ons niet aan uwe Privilegien „ of Voorregten." Wanneer eenige Spaanschgezinden, en met naame onze beroemde Landgenoot VIGLIUS, den Koning de overmaatige strengheid der vervolgingen in de Nederlanden onder

onder 't oog bragten, met oogmerk om eenige maatiging derzelven te bewerken, stookte VARGAS, daarentegen, nog meer het reeds zo hoog brandend vuur, door de voorstelling van de groote voordeelen, welke uit de verbeurdverklaaring dier goederen, voor zijne Majesteit zouden voortvloeien. Voorts getuigt VIGLIUS, dat wanneer, op bevel des Hertogs VAN ALVA, eene schikking omtrent de regtspleegingen, of *Criminele Ordonnantie*, wierdt beraamd, VARGAS in dit werk de hand hadt, door het opgeeven van eenige punten, doch die tegen de Privilegien der Landen regelrecht aanliepen. Tot in den Jaare 1573 wierden de Nederlanders van dit Monster gekweld en geprangd. Met het vertrek van ALVA nam zijne wreedheid een einde; hij verliet den Raad en deeze Landen, 's daags naa zijnen verfoeielijken meester.

Zie VIGLIUS, BOR, VAN METEREN, HOOFT, enz.

VARIK, een Dorp en Heerlijkheid in Gelderland, in de *Tielerwaart*, tegenover het Fort *S. Andries*. Het Dorp is van weinig aanziens; doch heeft, egter, eene Gereformeerde Kerk. 'Er bloeide, weleer, een Geslagt in Gelderland, welk van dit Dorp zijnen naam ontleende.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Kronijk*.

VARSEVELD, een Geldersch Dorp, in het Zutfensche Kwartier, onder de Hoogheid en Bannerij van *Wisch*. Het getal der Huizen is niet zeer aanmerkelijk. De Gereformeerden hebben 'er eene Kerk.

Zie VAN DER HOUVE.

Vecht, eene rivier, haaren oorsprong neemende in Munsterland, in het Ampt *Horstmar*; welke, na een gedeelte van het Graafschap *Benthem* doorstroomd te hebben, in de Provincie *Overijssel* valt; in welke zij, met eene groote menigte van bogten en kronkelingen, langs *Hardenberg*, *Ommen* en *Dalffen* voortvlietende, zich tusschen *Zwolle* en *Hasselt*, in het zo genaamde Zwarte-Water verliest. Intusschen heeft de Stad *Zwolle* met de *Vecht* eene zeer voordeelige gemeenschap, door middel van een Kanaal, in den Jaare 1600 gegraaven, en zints dien tijd tot heden toe, bij den naam van *Nieuwe-Vecht* bekend. Door dit middel kunnen allerlei goederen, tusschen de gemelde Stad en Munsterland, zeer gemaklijk ginds en herwaarts vervoerd worden.

Zie alting, *Notit. German. Inferioris.*

Vecht, eene andere rivier van dien naam, welke haaren oorsprong heeft, althans onder de gedaante van een loopenden Stroom, een weinig ten Oosten van de Stad *Utrecht*, bij het Huis *Oudwijk*, alwaar zij den naam van de *Oude-Vecht* draagt. Voort stroomende na *Utrecht*, vervolgt zij van daar haaren loop, onder den algemeene naam van *de Vecht*, Noordwestwaarts, en vervolgens de Dorpen *Zuilen*, *Maarsfen*, *Breukelen*, *Loenen*, *Vreeland* en *Nigtevegt*, als mede de Steden *Weesp* en *Muiden* bezogt hebbende, ontlast zij zich eindelijk, bij de laatstgemelde Stad, door zwaare Schutsluizen, in de Zuiderzee. Volgens zommigen is *de Vecht* een tak van den Middelkil des *Rhijns*; anderen zoeken den oorsprong in de kleine beekjes of weteringen, die uit den omtrek van *Zeist* en van de Amersfoortsche bergen afdaalende, zich bij het Huis *Oudwijk* vereenigen. Misschien is 'er grond voor beiderlei gevoelen. Van klein belangs, intusschen, ware *de Vecht*, en niet berekend om het thans plaats hebbende nut te doen, indien hij ook niet van elders toevloed van water ontving. Door middel van eene Sluis, van *de Vaart*, tegenover *Vianen* geleid, en een Kanaal, bij den

naam van *Vaartschen-Rijn* bekend, van het gemelde Dorp tot aan de Stad *Utrecht* gegraaven, wordt het Lekwater afgeleid, en in de *Vecht* gebragt. 't Is door dit middel dat de Scheepvaart, langs *de Vecht*, op de benedenste en bovenste Gewesten van Duitschland, gaande wordt gehouden. Bekend is, daarenboven, het voordeel van het *Vechtwater* voor de Stad *Amsterdam*, alwaar hetzelve in de Brouwerijen en tot veele andere oogmerken wordt gebruikt. Vermaard en alomme bekend zijn, eindelijk, de nette en pragtige Lusthoven, langs deeze rivier gelegen. Uitlanders en veruitlanderde Nederlanders mogen smaalen op derzelver popagtigheid. Zij dienen ten onlochenbaaren bewijze van het vermogen der landzaaten, 't welk hen heeft in staat gesteld, om in een kleiner bestek, dan elders op den geheelen aarbodem, hier aan te leggen eene menigte van Landverblijven, op welke zij, of den geheelen Zomer met genoegen kunnen doorbrengen, of eenige weinige dagen ter weeke, van het koop- of ander bedrijf zich verpoozen. Te dierbaar, hier en elders, is de grond, dan dat de Landzaaten denzelven enkel tot hun vermaak zouden aanwenden; terwijl het in andere minder vrugtbaare oorden, niet ontbreekt aan Lusthoven, welke die van veele buitenlanderen, in uitgebreidheid zo niet overtreffen, althans evenaaren.

VECHTEN, een Buurt, in het Overkwartier van het Sticht *Utrecht*, niet verre in 't Oosten van de Stad, en een groot kwartier uur gaans ten Westen van *Bunnik*. Wij maaken gewag van dit plaatsje, om dat, volgens zommigen, eertijds hier zou gelegen hebben de van ouds vermaarde Stad of Burgt *Fethna*, die, met al haar toebehooren, reeds zo vroeg als in den Jaare 722, door KAREL MARTEL aan den Utrechtschen Bisschop WILLEBRORD zou geschonken zijn. Zeer zeker is deeze plek gronds, als mede haar omtrek, reeds vroeg bebouwd geweest: om reden dat men 'er weleer veele Romeinsche Overblijfzels gevonden, en penningen van Roomsche Keizers heeft opgedolven. Ook zou hier, volgens zommigen, het Slot *Wiltenburg* gelegen hebben; 't welk eenigen schijn

heeft,

heeft, om dat men 'er eenen hoogen akker, onder dien naam bekend, aantreft.

Zie ALTING, *Notit. German. Inferioris*, en verscheidene andere Schrijvers.

VEDELIUS, (NIKOLAAS) een vermaard Godgeleerde, wierdt gebooren in de *Paltz*, omtrent het Jaar 1580. Twaalf jaaren bekleedde hij het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, aan 't Hoogeschool te *Geneve*, en tien jaaren het gewoone Leeraarampt in de Hervormde Gemeente dier Stad. In den Jaare 1630 wierdt hij beroepen tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwsche taale aan 't Doorluchtig School te *Deventer*. Vóór zijn vertrek derwaarts, liet hij zich, op den veertienden Junij van dat zelfde jaar, te *Basel*, tot Doktor in de Godgeleerdheid verklaaren. VEDELIUS was een heftig tegenstreever der Remonstranten, in eene Verhandeling, welke hij, in den Jaare 1631, in 't licht gaf, onder den titel *De arcanis Arminianismi*, „ over de verborgenheden der „ Arminianerij," waarin hij de leden diens aanhangs niets minder ten laste leidde, dan dat zij zich opzettelijk benaarstigden om eene *verfynde* Godverzaakerij ter Kerke in te voeren; en hoewel zij geen opzettelijk oogmerk hadden, de grove Godverzaakerij daar in te brengen, zij, evenwel, voor die grove Godverzaakerij eene wijde deur openzetteden. Zie hier eenige van 's Mans eigen uitdrukkingen: *Proposuimus hactenus doctrinam Remonstrantium, qua omnis generis hæreses et sectas in Ecclesiam Dei, adeoque Libertinismum, hoc est Atheismum subtilem* EX PROFESSO *introducere conentur*; „ Tot hier „ toe hebben wij de leere der Remonstranten voorgedraagen, „ waar door zij allerlei soort van Ketterijen en Sekten, ge„ volglijk ook de Vrijgeesterij, dat is, eene verfynde God„ verzaaking, OPZETTELYK, in de Kerk Gods tragten in te „ voeren." En elders: *Scopus meus non est gravare Remonstrantes accusatione ea, ac si Atheismum crassum introducere data opera seu ex professo molirentur. — Tantum ostensurus sum, præter alia effecta pestilentissima, quæ nova eorum*

Theologia et Religio producit, etiam fenestram et portam aperiri ea Atheismo crasso patentissimam et amplissimam; „ Ik heb niet ten oogmerke, de Remonstranten met de be„ schuldiging te bezwaaren, als of zij eene grove Godver„ zaakerij met voordagt en opzettelijk zogten in te voe„ ren. — Alleenlijk zal ik toonen, dat behalven andere zeer „ pestagtige uitwerkzels, welke hunne nieuwe Godgeleerdheid „ en Godsdienst voortbrengt, ook een zeer wijde en ruime „ deur en fenster voor de grove Godverzaakerij daar door „ wordt open gezet." De Remonstranten bleeven hem niet schuldig; in een niet minder vinnig geschrift vervaardigden zij een antwoord, onder den titel *Vedelius Rhapsodus*.

Van *Deventer*, alwaar VEDELIUS, in den Jaare 1634, bij voorraad, ook in de Wijsbegeerte lessen hadt gegeeven, vertrok hij, in den Jaare 1638, na *Franeker*, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Hij overleedt aldaar in den Jaare 1642, tot den laatsten adem zich beklaagende, dat hij niet lang genoeg geleefd hadt, om zijnen tegenstreeveren, in het geschil over de magt der Overheid in Kerkelijke zaaken, te antwoorden. Te weeten, naa den afloop der Dordrechtsche Kerkvergaderinge, was dit geschil een zeer vermaarde twistappel geworden. Volgens sommigen moest alle Kerkelijk gezag den Overheden onttrokken, volgens anderen, daarentegen, het hoogste gezag in dezelve aan de hooge magten worden opgedraagen. Ten minsten vertoonden in zulk een licht de strijdende partijen de begrippen haarer tegenstreeveren. VEDELIUS mengde zich in dien twist, door de uitgave eener Verhandelinge, in den Jaare 1638, onder den titel: *Disputatio Theologica de Magistratu adversus Bellarmini librum de Laicis.* Wel haast kwam hier op een antwoord ten voorschijn, en van VEDELIUS een Wederantwoord, in eene nieuwe en vermeerderde uitgave des gemelde geschrifts, onder den titel: *De Episcopatu Constantini Magni, seu de potestate Magistratuum Reformatorum circa res Ecclesiasticas, dissertatio repetita cum responsione ad interrogata quædam.* 't Gevolg hier van was, veel over en wederschrijvens van de vijanden en vrienden van VEDELIUS, met eene in 't oogloopende krenking der regelen van Christelijke zagtmoedigheid

en

en burgerlijke bescheidenheid. Een Middelburgsch Leeraar, GUILIELMUS APOLLONIUS genaamd, voerde, onder andere, tegen VEDELIUS de pen. Over de wijze der behandelinge deezes geschils, in eene zeer ernstige zaak, oordeele de Leezer uit den titel van het geschrift des Zeeuwschen Kerkleeraars, en uit dien van een ander, 't welk in Friesland daar tegen in 't licht verscheen: De eerste was: *Grallæ seu vere puerilis Cothurnus sapientiæ, quo se jactat apud imperitos Guilielmus Apollonius*; die van het ander: *Grallator furens de novo in scenam productus, cum pantomimo suo bombomachide Vlissingano.*

Terwijl VEDELIUS nog Hoogleeraar te *Deventer* was, hadt hij reeds een blijk zijner hevigheid in 't beschuldigen gegeeven, in zijnen aanval op den Amsterdamschen Hoogleeraar CASPAR BARLÆUS. De geleerde Jood MANASSE BEN ISRAËL hadt een Werk geschreeven over de Schepping, en BARLÆUS daar op een klinkdicht vervaardigd, 't welk aan het hoofd van dat Werk gedrukt wierdt. VEDELIUS, in het dichtstuk, ik weet niet welke snoodheden meenende te ontdekken, vatte straks de pen op, in een geschrift, 't welk hij met den naam van *Deus Synagogæ* betitelde. Hij zogt daar in te beweeren, dat de dichtregels van Godslasterlijke gedagten krielden, en de Dichter een Sociniaan was. Zelf meende hij dat de zaak in de Vergadering der Staaten van Holland zoude gebragt worden, om aldaar BARLÆUS en alle de Remonstranten van Sociniaansgezindheid te overtuigen. Eenen medehelper in deeze aanklagt hadt VEDELIUS, in den persoon van den Utrechtschen Hoogleeraar MARTINUS SCHOOCKIUS, opsteller van een geschrift, welk hij betitelde *Vorstius redivivus.* Beide deeze aanvallers wierden door BARLÆUS beantwoord, op eene wijze, door welke hij, zelf naar 't oordeel zijner vrienden, de zaak te verre trok.

Behalven de reeds gemelde, hadt VEDELIUS verscheiden andere schriften in de waereld gezonden. Hij liet eenen Zoon na, die het Predikampt bediende in de Walsche Gemeente te *Heusden.*

Zie BAYLE, *Dictionnaire Historique et Critique.*

VEEN,

VEEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Heusden* genaamd, aan den Maasdijk. Het getal der Huizen in de Heerlijkheid bedraagt ongeveer honderd. Het Dorp, omtrent een half uur gaans ten Noorden van de Stad *Heusden* gelegen, is vrij aanzienlijk, leggende in een boomrijken oord, die veel Ooft voortbrengt, omringd van vrugtbaare Koornakkers, en hebbende eene vrij groote Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

VEEN; (OCTAVIO VAN) hoewel tot een ander beroep voorbeschikt, wierdt, door de aandrift der Natuure, een der vermaardste Kunstschilders van zijnen tijd. Hij hadt de Stad *Leiden* tot zijne geboorteplaats, en aldaar vrij aanzienlijke Ouderen, welken hij in den Jaare 1558 gebooren wierdt. Al vroeg ontvielen hem zijne Ouderen. Zij, die derzelver plaats bekleedden, zonden hem na 't Latijnsche School, doch schonken hem tevens verlof, ter voldoeninge aan zijne natuurlijke begeerte, om zich in de Tekenkunst te oeffenen, onder het geleide van ISAAK NICOLAÏ, die, in den Jaare 1566, te *Leiden* de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Den ouderdom van vijftien jaaren bereikt hebbende, wierdt de Jongeling, door zijne Voogden, na *Luik* gezonden, om zich aldaar op de beoeffening der Taalkennisse verder toe te leggen. Door overgroote vlugheid en naarstigheid voldeedt hij aan het oogmerk zijner toezieneren, met zijne meer dan gewoone vorderingen. Met dit alles, was de zucht voor de Tekenkunst zijne bovendrijvende neiging. Dies zogt hij gelegenheid, om, onder voorwendzel van zijne reeds verkreegene kundigheden van de Grieksche en Latijnsche taalen verder uit te breiden, zijner hoofdneiginge bot te vieren. Ten dien einde verzogt en verkreeg VAN VEEN verlof tot het doen eener reize na *Italie*. Zeer gunstig was den Jongeling, ten dien einde, zijne gemeenzaame kennis met den Kardinaal GROOTBEEK. Van deezen voorzien met brieven van voorschrijvinge aan de Kardinaal MANDURIO, vertrok hij na *Rome*, en wierdt 'er zeer minzaam ontvangen en bejegend. Met den borst viel hij hier op zijne geliefde bezigheid; doch verzuimde daarom

verscheiden andere fraaie weetenschappen niet. Behalven de voortzetting der Taalkennisse, oeffende hij zich in de Wis- Natuur- en Dichtkunde. Naa het vervaardigen van eenige Schilderstukken, door welke hij eenen beroemden naam verworf, verliet VAN VEEN *Italie*, en begaf zich na Duitschland. Hier oeffende hij zijne kunst, ten dienst des Keizers, gelijk ook der Keurvorsten van *Beijeren* en *Keulen*; alle welken afzonderlijk bij hem aanzoek deeden, om zich aan hunnen dienst te verbinden. Maar nog de luister der Hoven, nog de streelende aanbiedingen, hem gedaan, waren in staat om zijne zucht na het Vaderland te overwinnen.

VAN VEEN begaf zich dan na *Brussel*, alwaar hij den Prinse VAN PARMA, Landvoogd der Nederlanden, zijnen dienst ging aanbieden. Hij schilderde dien Prins, leevensgrootte, ten voeten uit, geheel geharnast. Naa PARMA's dood vertrok onze Kunstenaar na *Antwerpen*, en schilderde aldaar verscheiden Kunststukken, die nog heden verscheiden Kerken dier Stad versieren. Bij de komst van den Aardshertog ALBERT *van Oostenrijk* aan het bewind over de Nederlanden, keerde hij te rug na *Brussel*, en wierdt, door den nieuwen Landvoogd, tot Opziener der Geldmunten aangesteld. Hoewel dit Ampt onzen Kunstschilder veel bezigheids verschafte, verzuimde hij, nogthans, niet, zijne ledige uuren aan de edele Schilderkunst te wijden. Onder andere schilderde hij de afbeelding des Aardshertogs, nevens die zijner Gemaalinne IZABELLA KLARA EUGENIA, dogter van PHILIPS DEN II, Koning van *Spanje*; welke Stukken vervolgens, als een geschenk, aan JACOBUS DEN I, Koning van *Engeland*, gezonden wierden.

Onder dit alles vertoonde onze Kunstenaar de blijken van zijnen poëetischen geest, in het vervaardigen van eenen reeks van Zinnebeelden, als die van HORATIUS, van S. THOMAS AQUINAS, van de Ydele Liefde, en andere; welke hij vervolgens aan de gemelde Infante opdroeg, en op welker verzoek, door milde geschenken geschraagd en aangedrongen, hij vervolgens Zinnebeelden der Godlijke Liefde maakte. Vergeefs deedt, middelerwijl, LODEWYK DE XIII, Koning van *Frankrijk*, aan onzen Kunstenaar zeer streelende aanbiedingen, om hem

hem aan zijn Hof te lokken. Te *Brussel* met eere en voordeelen overlaaden wordende, hadt hij zijn besluit genomen, om aldaar zijne dagen te eindigen; gelijk ook gebeurde op den zesden Februarij des Jaars 1629. Hij liet eenen Zoon naa, van welken wij in het volgende Artikel zullen spreeken.

Zie HOUBRAKEN.

VEEN, (ROCHUS VAN) de Zoon van OCTAVIO, straks vermeld, of, volgens zommigen, zijn broeders Zoon, was insgelijks geen onbedreeven Schilder; maar oeffende voornaamelijk de kunst met waterverf, op papier of op pergament. Deeze liet twee Zoonen naa; van welke, egter, alleen de oudste het penseel behandelde. Wat hen bewoogen hebbe, *Brabant* te verlaaten, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat zij *Holland* tot hun verblijf, en wel bepaaldelijk de *Beverwijk* tot hunne woonplaats verkoozen hadden. Hier leidden zij een stil leeven, verlustigende zich de eene met allerlei gedierten en vogelen, naar 't leeven, met kleuren te schilderen. HOUBRAKEN verhaalt, dat, naa het uitsterven van het Kunstminnend Geslagt, de naagelaatene tekeningen, schilderijen en prentkunst, in den Jaare 1706, te *Haarlem*, bij openbaare veiling verkogt zijn.

Zie HOUBRAKEN.

VEENENDAAL, een Dorp, deels op Stichtschen, deels op Gelderschen bodem, doch inzonderheid op den eerstgemelden gelegen, is zijnen oorsprong verschuldigd aan het turfgraaven in de *Rheenensche Veenen*, 't welk, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, sterk vermenigvuldigd zijnde, veele bewooners derwaarts lokte, en alzo aanleiding gaf tot het bouwen van dit Dorp. In den Jaare 1549 wierdt daar mede een aanvang gemaakt. Het legt midden in het Veenland, anderhalf uur gaans ten Noorden van het Dorp *Renswoude*. Het Land, rondom het Dorp is, ruim een uur gaans ver, bijna geheel uitgeveend. Men wil, dat het Land hieromstreeks,

voor

voor deezen, wel acht voeten hooger geweest is. Thans staat het bijna gelijk met het water: waarom men hier, even als in Holland, het Veen, al zedert veele jaaren, niet dan gebaggerd heeft. Ook verzekert men, dat het Veen hier zo sterk aangroeit, dat men 't, naa verloop van eenige jaaren, op nieuw uitbaggeren kan. De Kerk te *Veenendaal*, die op Stichtschen grond staat, is een net gebouw, met twee kleine Spitsen, doch zonder Tooren. Zij is geplaatst op eene hoogte, met boomen bezet. De Predikant, die dezelve bedient, behoort onder de Klassis van *Rhenen* en *Wijk*. De Doopsgezinden, de Roomschgezinden en de Jooden zelven hebben bijzondere Vergaderplaatzen te *Veenendaal*; hoewel, in die der Doopsgezinden, tegenwoordig niet meer gepredikt wordt. Twee Koorenmolens zijn 'er te *Veenendaal*, één op Gelderschen, en een op Stichtschen bodem. Midden door het Dorp, loopt, van 't een tot het ander einde, eene gegraaven vaart, *Bisschop Davids Grift*, om dat deeze Bisschop die heeft begonnen te graaven, of blootelijk de *Grift* genoemd. Langs deeze Vaart, wordt de opgemaakte en gedroogde turf, met schuiten gebragt, tot aan de Sluis van de Grebbe, door welke men, bij laag water, wanneer dezelve open staat, in den Rijn vaart; doch als de Sluis om het hooge water in den Rijn digt gehouden wordt, moet de turf ontlaaden, en aan de andere zijde van de Sluis in andere vaartuigen overgedraagen worden, met welken zij, vervolgens, den Rijn op- of afgevoerd wordt, meestendeel na Gelderland. Te *Veenendaal*, wordt eene weekelijksche markt gehouden, des Dingsdags, waarop allerlei waaren, uit de omleggende streeken, te koop worden gebragt. Ieder der twee gedeelten van 't Dorp behoort tot een bijzonderen Regtbank: het Geldersche, naamlijk, onder het Schoutampt van *Ede* op de Veluwe, en het Stichtsche onder het Kollegie van de Wet der Stad *Rhenen*. Doch het opzigt over de Werken, Dijken, Dammen, Heulen, Watergangen, Griften en al wat tot de Turfneering betrekkelijk is, is toevertrouwd aan een Kollegie van zeven Veenraaden, die verpligt zijn, jaarlijks, met de Hoofd-Officieren, eene schouw te doen. Dit Kollegie van Veenraaden is, reeds in 't Jaar 1563, door Koning PHILIPS DEN II ingesteld,

steld, en zedert van tijd tot tijd bevestigd, gelijk ook laatstellijk in den Jaare 1751, door den jongst overleedenen Stadhouder. Alle de stem hebbende Veengenooten, zo Gelderschen als Stichtschen, hebben het regt, om te verschijnen op den openbaaren dag der rekeninge, welke, om de twee jaaren, in de Kerk te *Veenendaal* gehouden wordt. Ten dien tijde verkiezen zij, bij meerderheid van stemmen, in de tegenwoordigheid van den Hoofd-Officier van *Rhenen*, nieuwe Veenraaden, of laaten de ouden in dienst. Aan de Veengenooten staat ook de verkiezing van eenen Sekretaris, vier Rekenmeesters en eenen Kerkmeester. Maar de andere bedieningen, als die van Kameraar, Directeur, Bode, Koster en Sluiswagter aan de Grebbe, worden door de Veenraaden, den Kerkenraad en de Burgemeesteren aangesteld. Doch alle deeze Amptenaaren worden door den Hoofd-Officier van *Rhenen* in den eed genomen.

Veenhoop, eene streeks Lands, in het gedeelte van Westfriesland, *Dregterland* genaamd, vermoedelijk naar den Veenagtigen grond dus geheeten. Zij bevat de Ambagten en Dorpen *Berkhout*, *Grosthuizen*, *Avenhorn*, *Scharwoude*, *Beets*, *Oudendijk* en *Oostmijzen*. Tot in den aanvang der Vijftiende Eeuwe behoorde deeze Landstreek onder het Baljuwschap van *Medenblik*. In den Jaare 1508 wierdt zij onder het Poortregt van *Hoorn* gebragt, met belofte van de zelfde Vrijheden aan de Opgezeetenen, als de burgers dier Stad genooten. Als eene bijzonderheid, de Dorpen van de *Veenhoop* betreffende, zullen wij het volgende aantekenen. Behalven den gewoonen Regtbank, heeft ieder deezer Dorpen eenige Regenten, *Vredemaakers* genaamd. De jaarlijksche verkiezing geschiedt op Sint Jansdag, zijnde den vierëntwintigsten Junij. De drie *Rijksten* of *Rijkdommen*, hier *Pondrijken* geheeten, vergaderen op dien dag in de Kerk, en verkiezen, bij meerderheid van stemmen, de Vredemaakers van dat jaar: vier voor *Berkhout*, als het grootste Ambagt, en twee voor ieder der overige Dorpen. Tevens verkiezen zij Kerkmeesters en Armenvoogden. Jaarlijks geschiedt in een der Dorpen, bij beurten, en dus om de zeven jaaren in het zelfde Dorp, de *Verrig-*

geling

geling of *Verfloeling*, zijnde de Omflag der Dorpslasten. Vooraf wordt ieder Burger gewaarfchuwd; op een bepaalden dag in de Herberg te verfchijnen, om aldaar zijnen ftaat op te geeven; volgens deezen wordt hij vervolgens in 't Pondregt gefteld. De drie hoogst geftelden zijn Pondrijken, voor de volgende zeven jaaren, en worden als zodanig, door den Schout van *Hoorn*, in den eed genomen.

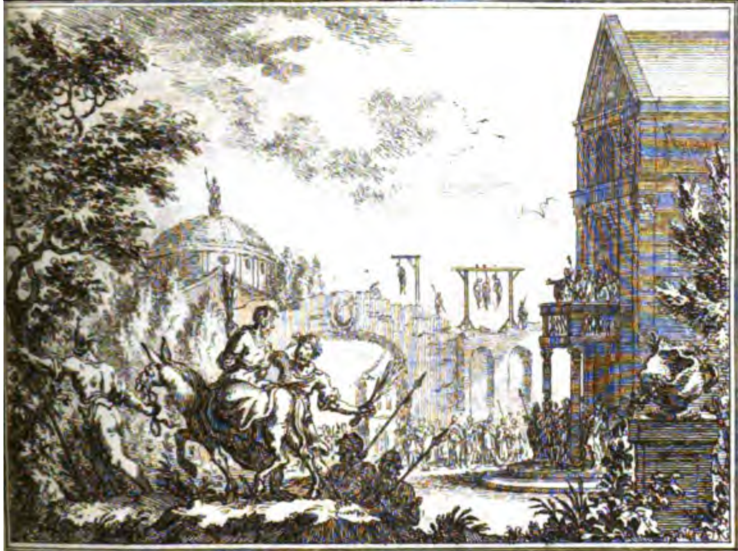
Zie VELIUS, *Chronijk van Hoorn*.

VEENHUIZEN, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Westfriesland, *Geestmer-Ambagt* genaamd, ten Noorden van de *Heere-Huigenwaart*, een gedeelte van welke, bij den naam van *Veenhuizer-Gronden* bekend, tot dien Ban behoort. Dezelve ftaat voor driehonderddrieënzestig Morgens op de Verpondingslijsten aangefchreeven. Drie meer dan in den Jaare 1632, te weeten, achtëndertig Huizen en eenen Koornmolen, telde men aldaar in den Jaare 1749. Het Dorp, ruim twee uuren gaans ten Oost-Noord-Oosten van *Alkmaar* gelegen, is van weinig aanziens, gelijk ook de Kerk. Alleenlijk ontvangt deeze eenigen luister van de Graftombe van Heere REINOUD VAN BREDERODE, *Heere van Veenhuizen*, wiens beeltenis, leevens groot, van wit Marmer, op een Bed van zwart Marmer, in het Koor gezien wordt. In het Kerkelijke is de Hervormde Gemeente met die van *Oude-Niedorp* en *Zijdewind* vereenigd.

VEENHUIZEN, (REINIER VAN BREDERODE, *Heer van*) Zoon van FRANS, of FRANÇOIS LANCELOT VAN BREDERODE, Bastaartzoone van Heere REINOUD VAN BREDERODE, den derden van dien naam. Hij bekleedde den aanzienlijken post van Voorzitter van den Hoogen Raad, en wierdt, als zodanig, gemagtigd, nevens anderen, tot de Regeeringsverandering te *Alkmaar*, ter gelegenheid van een geweldigen opftand, aldaar voorgevallen, ter zaake van den Predikant ADOLF VENATOR, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, nader zullen fpreeken. Een dogter van 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OLDEN-

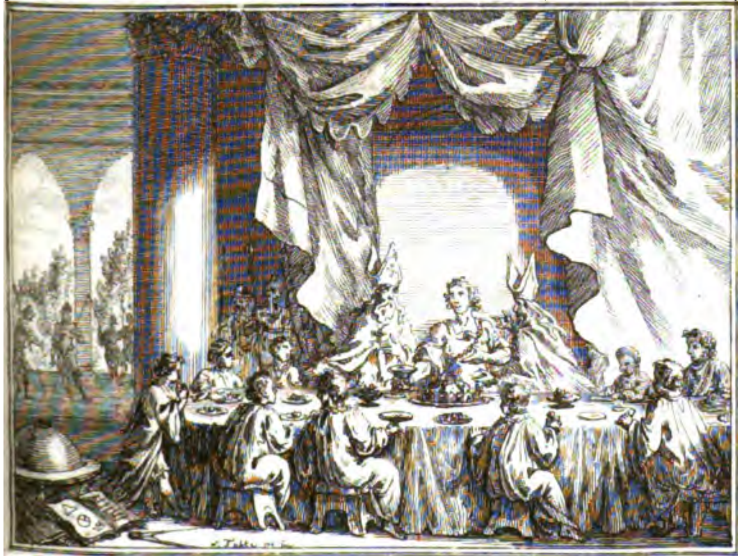
DENBARNEVELD, ter huisvrouwe hebbende, stelde hij, neven zijne Zwagers, zijne poogingen te werk, om op Prins MAURITS te verwerven; dat den Grijzaart, naa dat dezelve, in den Jaare 1608, in verzekering was genomen, zijn huis tot eene gevangenis mogt gegeeven worden. Hoewel dit aanzoek ongelukkig uitviel, konde, egter, de Heer VAN VEENHUIZEN niet nalaaten, ten behoeve van zijnen Schoonvader eenige verschooningen in te brengen; zoekende, onder andere, den Advokaat te verontschuldigen wegens zijn gedrag tegen de Kloosterkerk, in welke, gelijk men weet, de Prins de afzonderlijke Vergaderingen hadt begonnen. Zeer euvel, evenwel, bekwam VEENHUIZEN deeze ijver, en dreigde hem deswegen geen klein gevaar. Want zijne Doorluchtigheid hadt het woord *Klooster-kerk* naauwlijks hooren noemen, of hij borst uit in deeze woorden: „ Die zich tegen de Kloosterkerk wil stellen, zijne „ voeten zullen hem niet van hier draagen." Eene tweede pooging, ten zelfden oogmerke, doch die even ongelukkig uitviel, deedt de Heer VAN VEENHUIZEN nog dien zelfden dag, bij de Algemeene Staaten. Geen wonder dan dat VEENHUIZEN, van wegen de Ridderschap, zitting hebbende in de Staaten van Holland, opstondt en de Vergadering verliet, ten dage als over het aanstellen van Regters, over zijnen Schoonvader, aldaar zoude geraadpleegd worden. Naa de onthalzing van den Advokaat, deelde de Heer VAN VEENHUIZEN in de rampen, welke de overige leden des Geslagts van den ouden Staatsdienaar troffen. Bij meerderheid van stemmen besloot de Ridderschap van Holland, hem niet meer onder het Lid der Edelen te beschrijven. Wat 'er voorts van hem geworden zij, is ons niet gebleeken. Viermaalen was hij getrouwd geweest: eerst met ADRIANA VAN OLDENBARNEVELD, dogter van den Advokaat; vervolgens met MARIA VAN DUIVENVOORDE; daar naa met ANNA VAN LYNDEN; en eindelijk, met MARIA VAN HINJOSSA. Alleenlijk in het tweede huwelijk heeft hij kinderen verwekt: te weeten: ADRIANA VAN BREDERODE, Baronesse van *Weezenburg*, waar van haar Vader Heer was, en DELIANA VAN BREDERODE, getrouwd met PHILEBERT VAN CATS, Heere van *Bruelis*.

VEEN-

De Roomsche Regenten door Keizer Otto gestraft.

CXXVI.

Keizer Prophyrogenetes onthaalt de Leerlingen aan zyn tafel. Bladz. 234.

VEENWOUDE; zie FEENWOLDE, Deel XV. bladz. 117.

VEERE, in rang de zesde Stad onder de ſtemmende Steden van *Zeeland*, is onder verſcheiden benaamingen bekend. Men noemt haar *ter Veer*, *der Veer*, of *Kampveer*; benaamingen, allen hier in overeenſtemmende, dat zij den oorſprong der Plaatze ſchijnen toe te ſchrijven aan eenen Overtogt of *Veer*, van dit op andere Eilanden, of op den vasten wal; terwijl de laatſte benaaming inzonderheid ſchijnt afkomſtig van de Stad of het Dorp *Kampen*, eertijds hier vermaard, doch nu al lang onder de golven begraaven; op welke Stad of Dorp, van den grond, op welken thans onze Stad legt, een overvaart of Veer kan geweest zijn. Wij verkiezen, als maast koomende aan den waarſchijnlijken oorſprong der Stad, de natuurlijkſte ſpelding *Veere*. Eerst zullen wij de *Historie* der Stad verhaalen; en vervolgens van dezelve, zo ten aanzien van het uit- als inwendige, eene beſchrijving mededeelen.

De eerſte oorſprong der Stad blijkt met geene volkomene zekerheid; dit wel, dat zij reeds in den Jaare 1280 aanweezig was, naardien zij ten dien tijde onder de benaaming van *Dorpjen* voorkoomt; 't welk, egter, niet zo gering moet geweest zijn, of Graaf FLORIS DE V konde 'er, tien jaaren laater, zijn verblijf houden; vermids de Graaf, in den Jaare 1290, eenige Keuren uitgaf, in dat jaar getekend. Meer zekerheids heeft men, dat *Veere* omtrent het midden der Veertiende Eeuwe eene handeldrijvende Stad was, en dat, in den Jaare 1348, de Parochiekerk aldaar geſtigt wierdt. Aanleiding daar toe gaf de toeneemende neering der Plaatze, in gevolge van het verdiepen van het Veergat of de Ree voor de Stad; waar door het aankoomen van ſchepen gemaklijker wierdt gemaakt. Ook wierdt de Plaats, twintig jaaren daar naa, geheel met eenen Muur omgeeven: zo dat zij nu niet ſlegts de gedaante van eene Stad hadt, maar ook voor eene der beste Frontierplaatzen van Zeeland wierdt gehouden. Al vroeg, zints zijne eerſte opkomst, was *Veere* een eigendom van Heere WOLFAART VAN BORSELEN, als zijnde, in den Jaare 1280, bij koop, uit handen van Graave FLORIS DEN V, daar van bezitter ge-

 wor-

worden; welke tevens verscheiden Polders, ten Noorden der Stad, bedijkte; doch, zedert, door het geweld der golven zijn weggespoeld. In 't volgende jaar stigtte hij, ter zijner woonplaatze en verzekeringe, het Kasteel *Zandenburg*. Hij hadt verscheiden Opvolgers, alle welken, als Heeren van *Veere*, op dit Kasteel hun verblijf hielden. Een derzelven, insgelijks WOLFAART geheeten, de vijfde van dien naam, Stadhouder van *Zeeland*, *Holland* en *Westfriesland*, was, in den Jaare 1444, in 't huwelijk getreeden met MARIA STUART, dogter van JAKOBUS DEN I, Koning van *Schotland*. Van veel belangs voor onze Stad was dit huwelijk, vermids daar door de grond geleid wierdt van den handel, welken de Schotten, van dien tijd af, op *Veere* gedreeven hebben. Bij mangel aan mannelijk oir, kwam de Heerlijkheid van *Veere* in andere Geslagten, en eindelijk, nevens de Stad *Vlissingen*, onder den titel van *Marquisant* of Markgraafschap, aan WILLEM DEN I, *Prinse van Oranje*. Om 't geen wij elders reeds verhaald hebben, is een bijzonder berigt hier van onnoodig. Zie het Artikel MARKGRAAFSCHAP *van Veere en Vlissingen*, Deel XXII. bladz. 272 enz.

Van de meest merkwaardige gebeurtenissen, te *Veere* voorgevallen, zullen wij nu verslag doen. Zints den toeneemenden Scheepvaart en Koophandel, en uit overtuiging van deszelfs aangelegenheid, om den bloei der Stad te bevorderen, deedt Heer HENDRIK VAN BORSSELEN, de Tweede van dien naam, in den Jaare 1430, alhier veele groote schepen timmeren, om dezelve, na Oost en West, ter Koopvaart uit te zenden. Vijf jaaren daar naa, kwamen 'er de eerste schepen uit *Deenemarken* en *Noorwegen*. EDUARD DE IV, Koning van *Engeland*, bevoordegtte merkelijk den Koophandel der Stad, door de vergunning aan derzelver burgers, om allerlei waaren in zijn Koninkrijk vrijelijk te mogen inbrengen, en andere daar uit voeren, uitgenomen Wolle en Schaapenvellen; mids betaalende, van alle inkoomende en uitgaande goederen, drie Grooten van ieder Pond Sterlings waarde. In den aanvang der Zestiende Eeuwe dreeven de *Veerenaars* zo sterke vaart op de Oostzee, dat het geen vreemd verschijnzel was, dertig groote schepen, genoegzaam gelijktijdig, te zien afvaaren

en

en aankoomen. Ook deeden, omtrent dien zelfden tijd, de eerste Nederlandsche schepen, die eenen togt na de *Kanarische Eilanden* gedaan hadden, de Haven van *Veere* aan, om vervolgens na *Antwerpen* hunne lading te brengen; deeze bestondt voornaamelijk in Suiker, welke thans aldaar nog geen anderhalven stuiver het pond konde opbrengen. Veel leedt *Veere*, in de maand Junij des Jaars 1510, door een zwaaren brand, aan de Noordzijde der Stad; meer dan twintig Huizen, behalven de Zoutkeeten, wierden een prooi der vlammen. Acht jaaren laater wierdt deeze ramp gevolgd van eenen anderen, die een groot getal der inwooners trof. Eene pestziekte, die door geheel *Zeeland* woedde, nam in onze Stad, in weinige weeken, meer menschen weg, dan 'er in het naastvoorgaande tijdverloop van twintig jaaren gestorven waren. In de maand Februarij des Jaars 1551, zag men, te *Veere*, eene zeer staatelijke en ongewoone plegtigheid. MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Ridder van 't Gulden Vlies, Admiraal Generaal ter Zee, als Heer van *Veere* en *Vlissingen*, de Wethouderschap van onze Stad in eigen persoon in den eed neemende, vereerde dezelve vervolgens, bij Uitersten Wille, zijnen Grooten Zilveren Kop of Beker, welken hij van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, *Graave van Buren*, hadt geërfd. Deeze Kop, een overfraai Kunststuk van verguld Zilver, is eene soort van Beker, met zijn Voetstuk tweeëntwintig duimen hoog, aan den mond of rand acht duimen dik; het Dekstuk is vier en een halven duim hoog; boven op hetzelve staat het beeld van PALLAS, met Speer en Schild. Boven op het Dekzel, gelijk ook rondom den rand, ziet men, in gedreeven werk, den overtogt van den Rijn, het gevangen neemen van den Hertog VAN SAXEN, en 't Keizerlijk Leger, waar mede de Graaf VAN BUUREN, volgens het Omschrift, welk men in den rand leest, in den Jaare 1546 zijne Benden vereenigde. Binnen in het Dekzel ziet men het Wapen van MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, met geëmailleerde kleuren gemaald. Nog jaarlijks, op den dag der aanstellinge en beëdiginge der nieuwe Wethouderschap, wordt uit deezen Kop gedronken. Hoedanig de overgang der Stad *Veere*, van de Spaansche tot de Staatsche zijde, zich hebbe toegedraagen,

zullen wij hier niet breedvoerig verhaalen, alzo hetzelve elders reeds door ons vermeld is. Zie het Artikel RYK (JAKOB SIMONSZOON DE) Deel XXVI. bladz. 13 enz. Veel leedt de Stad *Veere*, van den bekenden, zo genaamden, Allerheiligen Watervloed van den Jaare 1572. Bij de Haven, en aan de Muuren der Stad, wierden gaten gemaakt, door het geweld der Golven, ter diepte van dertig voeten, en, om die te stoppen, verscheiden schepen aldaar in den grond geboord. Om de gedagtenis diens ramps te bewaaren, vervaardigde men, vervolgens, Gedenkpenningen. Aan de eene zijde zag men het Wapen van *Zeeland*, en in den rand de woorden: *Benedicite maria et flumina Domino*; „ Zeeën en rivieren „ looft den Heere!" Aan de andere zijde vertoonde zich eene Stad, van de Zee rondom besprongen, met het randschrift: *A cunctis hostibus nos redde securos*; „ behoed ons „ tegen alle vijanden!" Diergelijk eenen ramp leedt de Stad, van nieuws, in 't vo̊orste gedeelte der Zeventiende Eeuwe; men wil dat wel tachtig Roeden van den Muur, door ondergraaving der Golven van hun steunzel beroofd, nederstortten. Naa dat Prins WILLEM DE I, door koop, Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen* was geworden, verklaarde hij onze Stad, zo wel als de andere, voor eene vrije Graaflijke Stad, om even als de groote *Zeeuwsche* Steden op de Staatsvergadering beschreeven te worden. Dit geschiedde in vergelding van de trouwe diensten, door haar in den Oorlog beweezen, en om haar te verligten van de zwaare lasten, die zij in den binnenlandschen Oorlog hadt geleeden. Zints dien tijd is *Veere* altoos ter Vergaderinge der Heeren Staaten van Zeeland beschreeven, en heeft zitting en stem gehad in alle hooge en laage Vergaderingen, Bijeenkomsten, Rekeningen, en alle andere zaaken, de Provincie in 't algemeen, en 't Eiland *Walcheren* in 't bijzonder betreffende. Even als te *Vlissingen*, was 'er ook te *Veere*, naa het overlijden van Prinse WILLEM DEN II, merkelijk ongenoegen gereezen, over het bestellen van de Wet. De Prinsses Weduw VAN ORANJE verkoos de Wethouders uit eene overgeleverde benoeming der dienende Regenten. Ter voorkoominge van Kuiperijen, hadt haare Hoogheid een Reglement vastgesteld, naar 't welk men

zich

zich te gedraagen hadt. Hoewel dit Reglement door de Staaten van 't Gewest was goedgekeurd, vondt het, egter, merkelijken tegenstand te *Veere*, vermits men aldaar verstondt, dat de goedkeuring door het loos beleid van den Raadpensionaris ADRIAAN VETH verkreegen was. Bijzonderlijk ijverde tegen dit Reglement JOAN GASPER DE MAUREGNAULT, Baljuw van *Veere*; doch gaf 'er haare Hoogheid zo veel ongenoegen mede, dat hij, bij voorraad, in de waarneeming van zijn Ampt, geschorst wierdt. Nogthans hielden hem de Staaten de hand boven 't hoofd, en het geschil wierdt eerlang bijgeleid; niet zo geheel, nogthans, of 'er ontstonden, in den Jaare 1668, nieuwe beweegingen, veroorzaakt door eene dubbele benoeming van Wethouderen. Zo zeer verdeeld was thans de Regeering, dat zij dubbele Afgevaardigden, deezen voor den eenen, géenen voor den anderen Aanhang onder dezelve, ter Staatsvergâderinge van het Gewest zondt. De Burgerij nam deel in deezen twist, en was de Stad inwendig zo vol oproers en beweegingen, dat de Staaten reeds aanstal maakten om Krijgsvolk derwaarts te zenden, toen de gemoederen, 't zij door deeze bedreiging afgeschrikt, of door andere oorzaaken, zich tot bedaaren begonnen te schikken. Toen de Franschen, in den Jaare 1672, de grenzen van ons Gemeenebest naderden, en men allerwege voorzorge gebruikte, om den dreigenden vijand te keer te gaan, arbeidde men ook onder andere te *Veere* aan het versterken der Vesten. Niet alleen de burgers, maar ook de leden van den Kerkeraad, ja zelf de Regenten, waren verpligt, om den vierden dag, daar toe de hand te leenen. De eerste in *Zeeland*, was, in het gemelde jaar, de Stad *Veere*, welke Prins WILLEM DEN III tot Stadhouder verklaarde. Gelijk elders, dus geschiedde ook hier deeze bevordering op den aandrang van 't gemeen, daar toe, gelijk zommigen verhaalen, opgezet door zommige Regenten, die 's Prinssen verheffing ernstig begeerden. In 't huis van Burgemeester THYSSEN, om zijne mindere Prinsgezindheid dan anderen, een voorwerp van den haat en de woede der menigte, wierden, in eenen oploop, de glazen ingeslagen. Op den dertigsten Junij zag men hier, 't eerst, de Oranjevlag van den Toren waaien. Ondanks deeze voort-

waarendheid, zag men, eerlang, ook in onze Stad, eenige verandering voorvallen. De Raad en Pensionaris Honorair SEROOSKERKE hadt de Regeering verdagt gemaakt bij de Gemeente, even als hadde dezelve, in de raadpleegingen over de handelingen met *Frankrijk*, zich schuldig gemaakt aan kwaade trouwe. Hoewel de Pensionaris, over deeze aantijging, ter Staatsvergaderinge scherpelijk bestraft, en de Regeering in het gelijk gesteld wierdt, wisten, egter, eenigen uit de Burgerij, die het oor van den Prinse hadden, te bewerken, dat eenige Regenten, naar des Stadhouders welbehaagen, van het kussen gestooten, en andere daar op geplaatst wierden. Van de raadpleegingen, over de vernietiging van het Markgraafschap der Stad, en het gedrag haarer Regeeringe, bij die gelegenheid gehouden, hebben wij op het boven aangehaalde Artikel verslag gedaan. Gelijk, in den Jaare 1672, de Stad *Veere* het eerste voorbeeld, onder de Zeeuwsche Steden, hadt gegeeven van haare genegenheid tot Prinse WILLEM DEN III, in deszelfs bevordering tot de Stadhouderlijke waardigheid, even eens gedroeg zij zich, in den Jaare 1747, ten aanzien van zijne Hoogheid WILLEM DEN IV. Naa dat men, op den vierëntwintigsten April, te *Middelburg* eenige beweegingen, en de tijding daar van te *Veere* hadt vernomen, begaf zich, in den volgenden nacht, de Schutterij der laatstgenoemde Stad na het huis van den Burgemeester JOAN LOUIS VERELST, een bekend voorstander van het Huis van *Oranje*; zij begeerde op hem, dat zijne Hoogheid, van wegen de Stad, tot Stadhouder van *Zeeland* zou worden voorgeslagen. Reeds ten vijf uure, in den morgenstond, vergaderden de Burgemeesters, en wierdt, op den voordragt van Burgemeester JOAN HIERONYMUS HUYSSEN, terstond, met eenparigheid, beslooten, „ dat het gevaar, waar in de gantsche Stad, „ en *Zeeland* in 't bijzonder, gebragt was, niet langer toe- „ liet, zich door andersgezinde Leden of Gewesten, van „ zulk eene heilzaame en hoognoodige verkiezing te laaten „ afhouden; dat zij hier om, van wegen deeze Stad, den „ doorluchtigsten en hoogstgebooren Vorst en Heer WILLEM „ KAREL HENRIK FRISO, *Prins van Oranje en Nassau*, tot „ Stadhouder, Admiraal-Generaal en Kapitein van *Zeeland*

„ ver-

„ verkoozen, met zodanige magt, gezag, voorregten en „ voordeelen, als onder de Leden der hooge Regeeringe, „ ten genoegen van gemelden Prinse, en tot welzijn van den „ Staat, en bijzonderlijk van *Zeeland*, best en oirbaarst zou „ worden geoordeeld." Van dit besluit gaf de Vergadering, terstond, kennis aan de zamengevloeide menigte, deedt voorts het Oranjevaandel ten Toren uit steeken, en zondt nog dien zelfden dag Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, om de andere Leden tot dit besluit te beweegen. 't Was in gevolge deezer bevorderinge, en van 't geen aangaande het Markgraafschap van *Veere* was voorgevallen, dat gemelde zijne Hoogheid, in de maand Junij des Jaars 1751, aldaar plegtiglijk wierdt ingehuldigd. Bij 's Prinsen komst voor *Veere*, van den kant van *Middelburg*, wierden de Sleutels der Stad, in een rooden fluweelen zak, zijner Hoogheid aangebooden; die dezelve aannam, en voorts na binnen reedt, alwaar dezelve, op het Stadshuis, aan de vergaderde Wethouderschap verklaarde, onder welke voorwaarden hij het Markgraafschap wilde aanneemen. Daar na vertoonde zich de Prins op de Puije van 't Stadshuis, onder een pragtig Verhemelte, en leide aldaar den Eed als Markgraaf af, gelijk vervolgens geschiedde door de Burgerofficieren, in naam der Burgerije; die voorts, door een algemeen gejuig, aan dien Eed haar Zegel hing. Onder 't bovengemelde Verhemelte las men dit tijdvaers:

„ PrIns frIso IngehaaLt tot Markgraaf Van ter Veer,
„ zWeert VeersChe raaDt en 't VoLk getroVWheIt aan
„ zIJn heer.

Niet minder staatelijk, dan die van wijlen zijnen Vader, geschiedde, te *Veere*, de inhuldiging van den tegenwoordigen Markgraave, Prinse WILLEM DEN V, in de maand Maij des Jaars 1766. Zes jaaren laater, te weeten, op den derden Maij des Jaars 1772, vierde men aldaar, godsdienstig en met voegzaame vreugdebetooningen, de gedagtenis der verlossinge van het Spaansche Dwangjuk, van welks prangende smarten,

toen tweehonderd jaaren geleeden, de Burgerij zich moedig hadt ontheven.

Wij gaan over tot de befchrijving van *Veere*, zo ten aanzien van haare ligginge, als van den inwendigen toeftand. *Veere*, omtrent een uur gaans van *Middelburg* gelegen, wordt aan de Noord-, en voornaamelijk aan de Oostzijde, van het Zeewater befpoeld. De Landzijde is zeer vermaaklijk, door de vrugtbaarheid van den omleggenden oord, in welken men veele lustige beplantingen en welige akkers aantreft. Aan het Oosteinde heeft men den mond der Haven, die voorts de geheele Stad genoegzaam lijnrecht, doorftroomt; vereenigende zich in het Westen met het zo genaamde Molenwater, welk eertijds, diende om eenen Koornmolen aan den gang te houden, en voorts de Haven te fchuuren. Men telt 'er vijf Poorten; twee aan den Zeekant, de Zuidhoofds- en de Noordhoofdspoort. Buiten deeze laatfte, ziet men een lang en fmal Paalwerk, in de diepte der Zee geheijd; het ftrekt, met eenen bogt, genoegzaam Oostwaarts, en dient om den flag van het Zeewater te breeken. Bij dit Paalwerk of Hoofd ftondt, van ouds, een zwaare Toren van witten Arduinfteen, in welken men het Buskruid der Provincie plagt te bewaaren. In de maand Februarij des Jaars 1630, bij goed weder, ftortte dezelve in Zee, gantsch onverhoeds, waarfchijnlijk in gevolge eener niet opgemerkte grondbraake, waar door de grondvesten van het Gestigt allengskens ondergraaven waren. De drie overige, zijnde Landpoorten, zijn de *Warwijkfche*, de *Zandijkfche* en de *Arnemuidfche Poort*. De laatfte is flegts een uitgang; de twee eerfte kunnen bereeden worden. Aan den Zeekant is de Stad, grootendeels, omgeeven met een zwaaren muur, uit den grond van fteen opgehaald; in den Jaare 1744 heeft men daar boven een aarden bolwerk gemaakt. Aan de Landzijde is de Stad met Bolwerken verfterkt. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer zevenhonderd begroot.

Wij gaan over tot de merkwaardigfte *Gebouwen*. Onder deeze munt uit het *Stadshuis*; het ftaat aan het einde van een langwerpig vierkant Marktveld. De Gevel, van witten Arduinfteen opgehaald, praalt met de ftandbeelden van verfchei-

scheiden Heeren en Vrouwen van *Veere*, uit het aanzienlijk Geslagt van VAN BORSELEN. De Toren is een sierlijk gestigt. Een Schip dient denzelven tot een Windwijzer. Langs acht Trappen koomt men binnen het Stadshuis, alwaar men de noodige Vertrekken, zo voor de Regeering, als tot andere oogmerken, aantreft. In den Jaare 1470 wierdt het gestigt, en in den Jaare 1699 van binnen geheel vertimmerd. Het Lands en Admiraliteits *Arsenaal* of Magazijn, aan de Noordzijde der Haven, wierdt gebouwd in den Jaare 1540. Het is achtënzestig voeten breed, honderdzesëndertig voeten lang en vierënveertig voeten hoog. Men heeft daar binnen twee overwelfde Kelders, in welke, zedert het instorten van den boven gemelden Toren, het Kruid bewaard wordt. Naast het Arsenaal legt een ruim Plein, van een hoogen muur omgeeven. De Oorlogschepen, onttakeld zijnde, kunnen voor het Magazijn worden opgelegd. Niet verre van daar legt de *Scheepstimmerwerf*, tot welke men toegang heeft door een steenen Poort, nevens welke men eene Smeederij heeft. De *Kampveersche Toren*, ook wel de *Stads Herberg* genaamd, staande aan het Zuiderhoofd, is een oud en zwaar gebouw, aan den Zeekant rond, en aan de Stads zijde plat. Behalven andere Vertrekken, ontmoet men daar binnen twee ruime Zaalen, boven elkander. Fraaier gezigt, dan uit de Raamen deezer Vertrekken, kan men zich naauwlijks verbeelden. De meeste Zeeuwsche Eilanden vertoonen zich aldaar in 't verschiet. Geen schip kan uit *Holland*, of van elders te *Veere* aankoomen, of het kan van hier gezien worden. Daarenboven heeft men 'er nog den *Nelis-* en den *Montfoortschen Toren*, De eerste dient thans tot het Voetstuk van een Koornmolen, de andere tot een Gevangenisse. Het *Gildehuis*, in den Jaare 1596, op bevel van Prinse MAURITS gestigt, dient tot eene Vergaderplaatze der Gildebroeders, die 'er, in het bovenste gedeelte, goede Vertrekken hebben. Het benedenste gedeelte dient tot een *Vleeschhal*, en een ander gedeelte tot eene Verzamelplaatze der Rederijkers, onder den naam van *Missende Scholieren* eertijds hier vermaard. Zij voeren tot hun Blazoen *de Witte Lelie* en *de blaauwe Akkolijen*, en tot Zinspreuk, *In reijnder Jongste groetjende*. Een der merk-

merkwaardigste gestigten binnen *Veere*, is de *Waterbak*, de *Fontein* genaamd. Hij legt in de Oudstraat, tegenover de Groote Kerk, en is van boven vierëndertig voeten wijd, en vierëntwintig voeten diep; zijnde gedekt met een Looden Plat, en rustende op acht vierkante Pilaaren. In 't midden heeft deeze Bak eene buitengemeen diepe Put, geheel van onderen op met witten Arduinsteen opgemetzeld. Het regenwater, op de Groote Kerk vallende, wordt, door middel van Looden Pijpen, die onder den grond door gaan, na deeze Verzamelplaats afgeleid, ten dienste der Burgerije, welke daar van het vrije gebruik heeft. Deeze Waterbak, die in den Jaare 1551 gemaakt is, en veele honderden Tonnen water kan bevatten, wordt voor een bezienswaardig werkstuk gehouden. Onder de Openbaare Waereldlijke Gebouwen tellen wij nog eindelijk het *Schotsche Huis*; het staat in de Wijngaardstraat, en wierdt, in den Jaare 1613, door de Regeering geschikt tot eene Conchergie voor die van de Schotsche Natie. Het Gebouw is ruim, en van groote Kamers, Vertrekken, Zolders en Kelders, ten dienste der Schotsche Kooplieden voorzien. In dit Huis wordt *der Heeren Conservateurs-Court* of Regtbank gehouden, die, zonder iemants verhindering, regt mag oeffenen, over alle zaaken, zo Civiele als Crimineele, over de persoonen en goederen van allen, die aan den Schotschen Stapel onderhoorig zijn. Van hier dat de *Schotten*, binnen *Veere*, leeven naar de Wetten van hun eigen Land; genietende, daarenboven, vrijheid van alle belastingen. Aangaande den oorsprong en de hoedanigheid van den Schotschen Stapel te *Veere*, vinden wij het volgende aangetekend. Dezelve is, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, bij gelegenheid van het Huwelijk der Prinsesse MARIA STUART, derde Dogter van JAKOBUS DEN I, Koning van *Schotland*, met Heer WOLFAART VAN BORSELEN, den vijfden van dien naam, in 't Jaar 1444 te *Veere* overgebragt uit de Stad *Brugge*, daar deeze Stapel eerst geweest is, gelijk blijkt uit een Akte van Graaf JAN VAN BOURGONDIE, geteekend tot *Iperen* den dertigsten April 1407. Of deeze verplaatzing bij gelegenheid van dit Huwelijk bedongen zij geweest, kan men met geene zekerheid zeggen, dewijl 't gemelde Huwelijkscontract,

of

of andere bewijzen hier van, nergens meer gevonden worden. Het is nogthans zeker, dat naa 't voltrekken van dit Huwelijk, door een Akte van 't Parlement, onder de Regeering van Koning JAKOBUS DEN III, van *Schotland*, bij het leven van MARIA STUART, alle Schotsche Kooplieden zijn gelast geworden, op straffe van Konfiscatie en bannissement, de Stad *Brugge* niet meer als een Stapelplaats te bezoeken, en zich met der woon van daar te begeeven. Door die Prinses is ook aan haare Landsgenooten, alhier handeldrijvende, een Weide of Veld gegeeven, behoorende aan het Kasteel van *Zandenburg*, tot drooging van hunne Wol- en Schaape-Vagten. Invoege deezen Schotsche Stapel thans ruim driehonderd jaaren, zonder merkelijke tusschenpoozing, binnen deeze Stad gevestigd is geweest. Nu en dan zijn wel kraggige poogingen in 't werk gesteld, om deezen Stapel geheel van *Veere* af te trekken. Zelfs hebben eenige groote Steden, als *Middelburg*, *Antwerpen*, *Rotterdam* en anderen, verscheiden' gelegenheden gezogt, om den Schotschen Stapel, onder aanbieding van denzelven ook Voorregten te willen verleenen, tot zich te lokken. Doch die Stapel is telkens wederom te *Veere* te rug gekeerd, als zijnde eene bekwaame, welgelegene en veilige Haven voor de Schotsche Natie. In December des Jaars 1541 heeft Heer MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*, met die van de Schotsche Natie een van de hier voor aangehaalde Contracten geslooten, het welk PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, niet alleen naa den dood van Heer MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1559, bevestigde en uitbreidde; maar hij verleende nog daarenboven, aan die van de Schotsche Natie binnen *Veere*, Brieven van Protectie, bij gelegenheid van den toen beginnenden Inlandschen Oorlog in de Nederlanden.

In den Jaare 1572 heeft de Conservator GEORGE HACQUET, benevens de andere Factoors van de Stapel-Court, zich na de Stad *Brugge* begeeven, uit vreeze voor den Hertog VAN ALVA, bijaldien de overgang der Stad *Veere* aan de zijde van den Prins VAN ORANJE, den derden Maij van dat jaar geschied, een kwaad gevolg mogt hebben. Hier uit zogten de

de Bruggenaars wederom hun voordeel te trekken; gelijk te zien is uit de Akte tot *Brugge* ter begunstiging van den Schotschen Stapel op den achtëntwintigsten Maij van dat zelfde jaar gemaakt: doch 't was maar voor een korten poos; want zo dra de Vrijheid der Stad *Veere*, met die van de geheele Republiek, gelukkiglijk bevestigd was en bleef, wierdt de Stapel-Court in de Stad *Veere*, door eene openlijke Bekendmaaking van Koning JAKOBUS DEN VI, op den zestienden September 1578, wederom volkomen hersteld. Op den achttienden Oktober van dat jaar wierdt ook een nieuw Contract geslooten, 't welk door zijne Doorluchtigheid, Prins WILLEM DEN I, als Stadhouder is goedgekeurd. Wanneer de Ambassadeurs van hunne Hoogmogenden, in 't Jaar 1594, over den Doop van den Eerstgebooren Zoon van Koning JAKOBUS stonden, vereerden zij, onder andere Geschenken, tot een Doopgifte, eene jaarlijksche Lijfrente van vijfduizend Guldens, geduurende den Leeftijd van dien Prins, te betaalen aan den Conservator der Privilegien van de Schotsche Natie binnen de Stad *Veere*. Bij deeze gelegenheid wierden de oude Contracten, tusschen de Kroon van *Schotland* en de Nederlanden, vernieuwd; die onder anderen behelsden, dat de Schotsche Kooplieden mogten koomen verblijven in eenige Steden van deeze Provincien, en onder zich een Conservator verkiezen, die kennis zou mogen neemen van alle oneenigheden en geschillen, welken tusschen de Schotsche Kooplieden mogten voorvallen. Wanneer de Schotsche Kooplieden, in 't Jaar 1612, eenigen tijd in bedenken hadden gestaan, om hunnen Stapel na elders te verplaatzen, hebben de Staaten van *Schotland*, met genoegen van zijne Groot-Brittannische Majesteit, door hunne Afgezondenen met de Gevolmagtigden van den Heer Markgraaf, en van de Magistraat, een nieuw Contract gesllooten. Deeze Contracten zijn van tijd tot tijd verlengd, ook zomtijds verbeterd en met eenige weinige Artikelen vermeerderd, gelijk in de Jaaren 1675, 1697, 1718, 1736 en 1748; in welk laatste jaar, de oude Contracten van 1697 en 1736, met de Koninklijke Steden van *Schotland* en deeze Stad, zijn vernieuwd door de *Accessie*, *Approbatie*, *Prolongatie en Ratificatie* van zijne Doorluchtige Hoogheid,

den

den Heere Prinse *van Oranje en Nassau*, als Markgraaf der Stad *Veere*.

Wij gaan over tot de Kerken en andere *Godsdienstige Gebouwen*. Te *Veere* heeft men twee Kerken ten dienste der Nederduitsche Hervormden, de Groote en de Kleine Kerk. De *Groote Kerk*, gebouwd in den Jaare 1348, eertijds, naar de wijze der Roomschgezinden, rijklijk versierd, wierdt, in den Jaare 1686, door een zwaaren brand, van haar overkunstig Portaal in 't Westen, beroofd. Naa de herbouwing is het nog een ruim gestigt, zijnde tweehonderdēnvier voeten lang, honderdēntwintig voeten breed, en tot aan 't gewelf honderdzeventien voeten hoog. Het is geheel van witten Arduinsteen opgehaald, gelijk ook de vierkante Toren, die op vier zwaare Pilaaren rust, en hoewel slegts tot het derde gedeelte der ontworpene hoogte opgetrokken, met zijn houten Kapwerk, tweehonderd tweeēntwintig voeten hoog. Voor een proefstuk van Bouwkunde houden de Kenners den overkunstigen Boog, aan den voet van den Toren, dienende tevens tot eenen Ingang der Kerke. Van vooren is dezelve dertig, van agteren vijftien voeten breed, en elf voeten diep. Volgens het oorspronklijk bestek, moest de Kerk een Kruisgebouw geweest zijn. — De *Kleine Kerk*, staande digt bij de Groote, en op de grondslagen van het Kruisgebouw gestigt, is insgelijks een oud Gebouw. De ramp, straks vermeld, leide insgelijks een groot gedeelte deezes Gestigts in de asche. Door vier Predikanten wordt in deeze Kerken het dienstwerk verrigt. Voorts heeft men 'er eene *Walsche* Gemeente, die geene afzonderlijke Vergaderplaats hebbende, door éénen Predikant, in de Kleine Kerk, des Zondags voormiddags, wordt bediend. Wijders verrigt ook de Schotsche Gemeente de openbaare Godsdienstoeffening in de zelfde Kleine Kerk, ten welken einde dezelve, al voor veele jaaren, in tweeën verdeeld wierdt. Het kleinste gedeelte is de laatstgenoemden afgestaan. — Het *Oude Mannen- en Vrouwenhuis*, en het *Gast- en Weeshuis*, zijn in één Gebouw vereenigd; het heeft een deftig voorkoomen, en pronkt van boven met een luchtig Torentje.

De Stad *Veere* heeft eenige *Geleerde Mannen* voortgebragt. BARTHOLOMEUS à MIDDELBURGO, een vermaard Prediker, en Guardiaan van de Minderbroeders te *Middelburg*, was een gebooren Veerenaar, in den Jaare 1485, doch overleedt te *Utrecht*, in den Jaare 1564. Van zijne Leerredenen ziet eene Verzameling het licht, in drie boekdeelen. KORNELIS BATTUS, een beroemd Geneesheer, was Stads-Doktor van zijne Geboorteplaats. Daarenboven muntte hij uit in andere takken van geleerdheid, en hieldt, als zodanig, dikwijls briefwisseling met den beroemden DESIDERIUS ERASMUS. Zeer gezien was hij bij Vrouwe ANNA VAN BORSELEN; hij woonde bij haar, in den Jaare 1498, op het Slot *Zandenburg*. Men heeft van hem verscheiden Mengelwerken; zij zijn, in den Jaare 1512, door den druk gemeen gemaakt. JAN VAN BORSELEN, insgelijks een Veerenaar, bekleedde, in den Jaare 1516, het Hoogleeraarampt aan 't Hoogeschool te *Leuven*, en was, vervolgens, in zijne Geboortestad, Deken van 't Kollegie van *Zandenburg* of *Veere*. GERSON BUCERUS bekleedde, reeds in den Jaare 1588, het Leeraarampt onder de Hervormden in zijne Geboortestad. Naa het houden van het Dordrechtsche Sijnode benoemd zijnde onder de Overzetters van het Oude Verbond, begaf hij zich, ten dien einde, in den Jaare 1627, voor eene wijle tijds, met der woon na *Leiden*. Doch het mogt hem niet gebeuren, de voltooijing van dit werk te beleeven; hij overleedt op den zevenëntwintigsten Augustus des Jaars 1631. Hij heeft een boek geschreeven tegen de Kerkelijke Regeering van *Engeland*. MAXIMILIAAN DE VRIENDT, of, met een verlatijnden naam, VRIENTIUS, wierdt gebooren op het Kasteel *Zandenburg*, op den eersten Februarij des Jaars 1559. Hij was een boezemvriend van den vermaarden JUSTUS LIPSIUS, en een voortreffelijk Latijnsch Dichter; waar van verscheiden zijner Dichtwerken, die het licht zien, getuigenis kunnen draagen. Hij bekleedde den post van Geheimschrijver der Stad *Gend*, en overleedt aldaar, in den Jaare 1614, het vijfënvijftigste zijns ouderdoms.

De gezamentlijke Regeering der Stad *Veere* bestaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, negen Schepenen en vierëntwin-

tig Raaden; wien een Penfionaris en een Sekretaris is toegevoegd. De Baljuw van *Veere* en van deszelfs Regtsgebied, wordt door den Markgraaf aangefteld, en bekleedt dit Ampt zijn geheele leeven, of tot wederopzegging van den Markgraave. De Burgemeesters worden door den Markgraaf, uit eene Nominatie van vier perfoonen, verkoozen. Dit zelfde heeft ook plaats ten aanzien van de Schepenen, uit een overgeleverd dubbel getal, gelijk ook met opzigt tot de Raaden. Drie onderfcheidene Kollegien worden uit alle deeze zamengefteld. Het eerfte Kollegie, dat van *Wet en Raad* genoemd, beftaat uit den Baljuw, de Burgemeesters, alle de Schepenen en Raaden, en voert het bewind over de gemeene Stads zaaken en die het algemeene Land betreffen. Het tweede Kollegie, dat *van den Geregte* genaamd, beftaat uit Baljuw, Burgemeesters en Schepenen. Het derde Kollegie, dat *van Burgemeesters en Raaden* geheeten, als waar in de Baljuw en de Schepenen geene zitting hebben, dient tot het maaken van de groote Nominatien van Burgemeesters en Schepenen, gelijk ook van de tusfchentijds openvallende Schepens- of Raadplaatzen. Behalven deeze, heeft men, gelijk elders, ook te *Veere* nog verfcheiden andere mindere Kollegien van opzigt of bewind.

In vier Kompagnien of Vaandels is de Veerfche *Schutterij* verdeeld: het Oranje, Groene, Witte en Blaauwe Vaandel. Ieder Kompagnie heeft haaren Kapitein, Luitenant en Vaandrig. Gezamentlijk zijn ze onderhoorig aan twee Kolonellen, zijnde de Regeerende Burgemeesters. Het Gildehuis is de Hoofdwagt. Het getal der *Gilden* is negentien; over ieder derzelven is een Lid van de Vroedfchap Overdeken. Veel *Handels* plagt, eertijds, te *Veere* om te gaan. Nog met het begin deezer Eeuwe behoorden 'er ongeveer zeventig, zo Koopvaardijfchepen als Vischpinken thuis. Alle deeze zijn thans verdweenen. De Schotfche handel is genoegzaam de eenige, die 'er gedreeven wordt; en deeze bezit nog merkelijken bloei.

Zie REYGERSBERG, BOXHORN en SMALLEGANGE, *Kronijken van Zeeland*; GARGON, *Walcherfche Arcadia*; LA RUE, *Geletterd Zeeland*, enz.

VEESSEN, een Dorp in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, aan de rivier de *IJsfel*, anderhalf uur gaans boven *Hattem*. Het Dorp, 't welk tamelijk groot is, heeft eene Kerk ten dienfte der Hervormden, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben. Veel doortogts is 'er door dit Dorp, van wegen het Veer, welk men 'er over den Yssel heeft, ten behoeve, onder andere, van de Landlieden, die hunne voortbrengzels te *Zwolle* ter markt brengen.

VELDE, weleer eene Ridderhofftad, in Zuidholland, omtrent het Dorp *Maasland*, doch reeds zedert een groot aantal jaaren verwoest, en geheel verdweenen, uitgezonderd alleen dat men 'er nog eenige van de fundamenten aantreft, nevens eenige merktekens der Graften, die het Geftigt omringden. Men telde, eertijds, onder de Hollandfche Edelen, een Geflagt, 't welk naar dit Geftigt zijnen naam voerde. Dienvolgens moet *Velde* een der oudfte Geftigten, hier te Lande, geweest zijn. Dus vindt men op het Jaar 1225 genoemd HENDRIK VAN DE VELDE, Ridder; op het Jaar 1270, DANIEL VAN DE VELDE. Uit het zelfde Geflagt bekleedde CORNELIS VAN DE VELDE, in den Jaare 1490, de Burgemeesterlijke waardigheid te *Dordrecht*.

Zie VAN LEEUWEN, *Batavia Illuftr.*
HALMA, *Woordenboek*.

VELDE, (ABRAHAM VAN DE) was een dier bemoeizuchtige Predikanten, die hun ampt en pligt vergeetende, dikmaals onrust onder de Gemeente zaaiden, doch ook, deswegen, van hooger hand, naar verdienfte getuchtigd wierden. Hij bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Utrecht*, in den Jaare 1660, ten tijde als aldaar merkelijke onlusten reezen, tusfchen de Regeering en de Predikanten. Meermaalen was aldaar twist ontftaan over den rechten eigenaar der Geestelijke Goederen, die weleer, geduurende de Roomfche tijden, aan de Kerk van *Utrecht* behoord hadden; doch, zedert de verandering van Regeering, aan het Eerfte Lid der

Sta-

Staaten en aan de Stad gekoomen waren. Thans, in het gemelde jaar, dreef men openlijk; dat de gemelde goederen door de tegenwoordige eigenaars te onregt bezeeten wierden, maar der Kerke toebehoorden. Men schroomde niet, de Regenten, zelf van den predikstoel, deswegen scherpelijk door te strijken. Een der voornaamste Yveraaren was ABRAHAM VAN DE VELDE. Om zijne vermetelheid te straffen, wierdt de Wethouderschap te raade; in de maand Julij des gemelden Jaars 1660, hem van zijn ampt te ontzetten, en voorts uit de Stad en het Sticht van *Utrecht* te bannen. Hij begaf zich toen na *Holland*, en wierdt vervolgens te *Medenblik* beroepen. Tegen den zin der Wethouderschap, en alleen op aandrang der Gemeente, moet dit beroep geschied zijn, vermits de eerstgemelde, voor 's Kerkendienaars onrustigen aart bedugt, en daar uit eenig onheil voor haare Stad vreezende, bij 's Lands Staaten te wege bragt, dat hij niet slegts de Plaats, maar ook het geheele Gewest van Holland moest verlaaten. Zo geliefd was, intusschen, deeze Leeraar bij het gemeen, dat de Staaten zich genoodzaakt vonden, eer hij nog *Medenblik* verliet, drie Vaandels Soldaaten derwaarts te zenden, om de Gemeente in rust te houden; en haar te beletten dat zij niet met geweld den geliefden Prediker binnen hieldt. Thans zogt VAN DE VELDE eene schuilplaats in *Zeeland*, en hadt het geluk, dat hem het aanzienlijk Kerkberoep te *Middelburg* wierdt opgedraagen. Hier verklaarde hij zich openlijk voor een vriend van het Huis van *Oranje*, en wist zich bij deszelfs Voorstanders zeer bemind te maaken. In het geschil, tusschen de Gewesten, over de bevordering van den Prins VAN ORANJE, waar omtrent die van Holland met de overige Provincien niet even gunstig dagten, liet VAN DE VELDE zich, bij wijlen, lustig hooren. Hij schroomde niet, de Hollandsche Staaten, openlijk van den predikstoel, als *Verbondbreekers* door te strijken. Dit alles gebeurde in den Jaare 1662. Niet onbeloond, intusschen, bleef deeze ijver. Gelijk sommige Predikanten, die voorheen, om hun oproerig preeken, zo als men 't toen noemde, uit hunne standplaatzen gezet waren, straks naa de verheffing van Prinse WILLEM DEN III van zijne Hoogheid verlof verworven, om tot hunne voor-

gaande Gemeenten te mogen wederkeeren, zo deelde ook VAN DE VELDE in deeze gunst. In zegepraal keerde hij te rug te *Utrecht*, waar uit hij weleer gebannen was, wierdt 'er met opene armen ontvangen door de tegenwoordige Regeering, en eindigde 'er in vrede zijne dagen.

Zie *Resolutien van Holland*, 1662; AITZEMA, enz.

VELDE, (ADRIAAN VAN DEN) een vermaard Amsterdamsch Schilder, gebooren in den Jaare 1639, doch, tot nadeel der kunst, door een vroegtijdigen dood weggerukt, was een dier Kunstenaaren, die niet door de bestemming der Ouderen, maar door de roeping der Natuure, tot zijnen leevensstand verordineerd was. Reeds in zijne kindsheid hadt hij telkens het penseel of de tekenpen in handen. Meest, egter, bepaalde zich zijne kindsche liefhebberij tot het afbeelden van Schepen, van allerlei gedaante en in verschillende houdingen. Zijn Vader, van welken wij in 't volgende Artikel zullen spreeken, dit bemerkende, wierdt te raade, zijnen Zoon te vertrouwen aan het onderwijs van JAN WYNANDSZ, welke thans geoordeeld wierdt, in het scheepsschilderen uit te munten. Als eene merkwaardige bijzonderheid vindt men aangetekend, dat wanneer deezen Meester eenige stukjes vertoond wierden, door den jongen VAN DEN VELDE uit den geest en door ongeleide naavolging op het papier gesteld, de Vrouw van WYNANDSZ, daar bij tegenwoordig, haaren Man op den schouder kloppende, tot hem zoude gezegd hebben: WYNANDSZ, *uw meester is gebooren:* eene voorspelling, die door de uitkomst wierdt bevestigd. Na zich, in het tekenen en schilderen van Schepen, onder den gemelden Meester, een geruimen tijd te hebben geoeffend, gaf hij aan zijn kunstvermogen eene grooter uitgebreidheid. Hij begaf zich naamelijk aan het tekenen van Osjes, Koetjes, Schaapjes, en ook Landschappen: ten welken einde men hem dagelijks zich na buiten zag begeeven, om de Natuur in haare oorspronklijke gedaante en bevallige schoonheid naa te bootzen. Het voordeel, welk dit tekenen

naar

maar 't leeven aan zijne kunstbekwaamheid gaf, bewoog hem, om in 't vervolg, zo lang hij leefde, eens ter weeke dit leerzaam school te bezoeken. Hier uit wierdt gebooren die menigte van voortreffelijke Stukken, welke nog heden de Verzamelingen der Kunstkundigen versieren. Behalven zijne menigvuldige Landschappen, heeft men ook nog van VAN DEN VELDE eenige Altaarstukken in eenige Roomsche Kerken te *Amsterdam*, onder andere eene afneeming van het Kruis, in de Kerk in de Spinhuissteeg. Ongelukkig voor de kunst, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, ontviel haar te vroeg zulk een waardig meester. Hij overleedt in den Jaare 1672, het drieëndertigste zijns ouderdoms. Behalven zijn edel vernuft en fikse hand, bezat VAN DEN VELDE nog een waardiger sieraad; dat van een eerlijken inborst en zeer geregelden leevenswandel.

Zie HOUBRAKEN.

VELDE, (WILLEM VAN DEN) de Vader des voorgaanden, wierdt gebooren te *Leiden*, in den Jaare 1610. Zijn oorspronklijk beroep was de Zeevaart, waarin hij, eerlang, het bevel voerde over een Advijsjagt, in dienst van den Staat, geschikt om van en in de Vlooten tijdingen af en aan te brengen. Dit gaf hem gelegenheid om allerlei, vooral Oorlogschepen, in allerlei gedaanten te beschouwen. In de Scheepsbouwkunde grondig ervaren zijnde, en daarenboven eenigen lust en geschiktheid tot de tekenkunst bezittende, vatte hij nu en dan de pen op, om 's Lands Schepen op papier en op gewitte paneelen te tekenen; welke afbeeldingen hij vervolgens aan 's Lands Staaten ter hand stelde, om alzo, aan zijn mondeling verslag van den toestand en ligging van 's Lands Vloot, in of naa een Zeegevegt, te meerder klaarheid bij te zetten. Om zijne afbeeldingen zo veel te meer met de waarheid te doen overeenstemmen, zag men hem, met zijn Jagt, de slaande Vlooten, dikmaals, tot op een korten afstand naderen. De Admiraal OBDAM, bij welken VAN DEN VELDE, kort voor dat deszelfs schip in de lucht sprong, den laatsten maaltijd hadt gehouden, betuigde hem, bij die

gelegenheid, zijne verwondering, hoe hij, uit enkele liefde voor de kunst, zich zo nabij het gevaar durfde waagen. Naderhand ging hij in dienst der Engelsche Koningen KAREL DEN II en JAKOBUS DEN II, voor welke hij verscheiden uitvoerige Zeestukken heeft geschilderd. VAN DEN VELDE overleedt te *Londen*, in de maand December des Jaars 1693.

Zie HOUBRAKEN.

VELDE, (WILLEM VAN DEN) Zoon des laatstvermelden, en alzo de broeder van ABRAHAM VAN DEN VELDE, kwam ter waereld te *Amsterdam*, in den Jaare 1633. Zijne natuurlijke neiging tot het schilderen van schepen wierdt een tijd lang geleid door zijnen Vader, tot dat deeze met der woon na *Engeland* vertrok; wanneer hij hem beval in het onderwijs van SIMON DE VLIEGER, insgelijks een vermaarden Amsterdamschen Scheepsschilder. Onder het opzigt diens meesters, en door eigen naarstigheid, maakte hij zo groote vorderingen, dat zijn Vader, van de gunst, in welke hij ten Engelschen Hove stondt, gebruik maakte, om hem aldaar aan te beveelen en voort te helpen. Onze VAN DEN VELDE vertrok dan na *Engeland*, en versierde aldaar verscheiden Vertrekken, in het Paleis der gemelde Koningen, met de vrugten van zijn penseel. Hij overleedt insgelijks te *Londen*, op den zesden April des Jaars 1707, het vierënzeventigste zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

VELDENAAR, (JOHANNES) een der oudste Nederlandsche Kronijkschrijvers, was van geboorte een Stichtenaar; hij heeft geleefd in de Vijftiende Eeuwe. Zijn *Kronijk van Holland, Zeeland en Westfriesland* wierdt, voor de eerste maal, gedrukt in den Jaare 1480, en vervolgens, door M. Z. BOXHORN, met bijvoegzels en aanmerkingen, in den Jaare 1659, voor de tweede maal in 't licht gegeeven.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek.*

VEL-

VELGERSDYK, een ingedijkte Polder, in het *Land van Putten*, in Zuidholland, groot, volgens opvave in de Verpondingslijsten, vijfhonderd achtëndertig Gemeten en honderd zevenënveertig Roeden. Het getal der Huizen bedraagt, volgens de jongste opgave, niet meer dan vier.

VELIUS, een inboorling van de Stad *Hoorn*, en aldaar een niet onvermaard Geneesheer. Zeer bekend, en, om verscheiden redenen, bij de Vaderlandsche Oudheidkundigen, in hoogagting, is 's Mans *Kronijk en Beschrijving* van zijne Geboortestad.

VELP, een Geldersch Dorp, in het Rigterampt van *Veluwenzoom*, een klein half uur gaans ten Westen van het meer bekende Dorp *Rheede*. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die, egter, klein en oud is. De Leeraar van *Roozendaal* neemt ook hier den dienst waar. Onder *Velp* behooren eenige Papiermolens.

VELSIUS, (GERARDUS) bediende het Leeraarampt onder de Hervormden, in het Dorp *Rakanje*, ten tijde als de Kerkvervolging verscheiden Leeraars, van Remonstrantsgezindheid verdagt of beschuldigd, uit het zadel ligtte. Nevens anderen, om dat hij niet konde goedvinden, de Akte van Stilstand te teekenen, wierdt hij gebannen. Naa eenigen tijd buitenslands te hebben gezworven, hadt hij den moed om in 't Vaderland te rug te keeren. Zekere PELT, Predikant te *Schipluiden*, zag en herkende hem te *Delft*, bragt hem aan, en was alzo de bewerker der ongelegenheden, die hem vervolgens overkwamen. De Huisvrouw van eenen JAN PIETERSZOON, Zeilemaaker te *Rotterdam*, die toen in zijn gezelschap was, wierdt tevens aangetast, en moest de schande lijden, door de Diefleiders door de Stad gevoerd te worden; 't welk zij, eene eerbaare Vrouw zijnde, en verder hoog zwanger, zich zo na nam, dat de vrugt nog vóór de geboorte storf.

De misdaad, VELSIUS opgedrongen, was het verzamelen van penningen te *Delft*, ten behoeve der gebannene of anders nood lijdende Remonstrantsche Predikanten. Als men op hem begeerde, het noemen van persoonen, van welke hij, tot dat einde, geld hadt ontvangen, weigerde hij iemant te bezwaaren. Thans vorderde de Schout der Stad, dat de gevangene ter pijnbank gebragt, en alzo, door kragt van folteringen, tot klappen zoude genoodzaakt worden. Doch de Schepenen der Stad ontzeiden hem dien eisch: weshalven de Schout, in de maand December des Jaars 1622, de zaak voor de Staaten van Holland bragt; die verstonden, dat de Schout, van dat Vonnis, zich op hooger Regtbank zou mogen beroepen, en alzo de zaak voor het Hof trekken. Doch van geene baate was deeze uitspraak voor den Delftschen Schout: want VELSIUS, geholpen door anderen, die eene breuke in den muur van het Gevangenhuis hadden weeten te bewerken, hadt gelegenheid gevonden om zijne handen te ontkoomen. Naa den mislukten aanslag op het leeven van Prinse MAURITS, welke, t'onregt, aan de Remonstrantsche broederschap wierdt toegeschreeven, wierdt VELSIUS vermeld onder de persoonen, welke voor de aanvoerders van het gruwelstuk gehouden wierden. Nevens drie andere, las men zijnen naam in eene Afkondiging van den tweeëntwintigsten Januarij des Jaars 1623, nevens eene belofte van vierduizend Guldens, boven strafontheffing in gevalle van medehandaadigheid, aan den aanbrenger van VELSIUS. Doch volgens UITENBOGAARD bewees de beschuldigde, naderhand, in een Vertoog aan de Heeren van den Hove, zijne onschuld, en, naar 't schijnt, zo overtuigende, dat hij eerlang in 't Land te rug keerde, en zijn verblijf nam te *Rotterdam*, alwaar hij, zonder van iemant gemoeid of gestoord te worden, het overschot zijner dagen doorbragt.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

VELSIUS, (JUSTUS) gebooren in *'s Graavenhage*, in het voorste gedeelte der Zestiende Eeuwe, oeffende zich in de Ge-

Geneeskunde, en beklom den Doktoraalen trap in die Weetenschap te *Leuven*, in den Jaare 1542. Zijne kundigheden en ervarenis waren oorzaak, dat hij, meermaalen, ter hulpe van zijnen vriend, den Hoogleeraar PETRUS NANNIUS, de openbaare lessen waarnam. Doch zijn verblijf aldaar was van geen langen duur. Hij viel onder verdenking van Luthersgezindheid, en vondt zich, uit dien hoofde, om de vervolgingen der Inquisitie te ontgaan, genoodzaakt, elders eene schuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve te *Straatsburg*. Hij schreef aldaar een boek, 't welk, alzo het verscheiden leerstellingen, strijdig met de begrippen der Roomsche Kerke, behelsde, eerlang door het Leuvensche Hoogeschool veroordeeld wierdt. Gedurende zijn verblijf te *Straatsburg*, schijnt VELSIUS van begrippen merkelijk te zijn veranderd. Althans zijn *Commentarius in Cebetis Tabulam*, waarin hij verscheiden Godgeleerde bedenkingen opperde, strijdig met het geen hij voorheen beweerd hadt, was oorzaak dat hij ook deeze Stad moest verlaaten. Het geschrift was opgedraagen aan ANTONY PERENOT, toen Bisschop van *Atrecht*, naderhand vermaard onder den naam van Kardinaal VAN GRANVELLE. De Schrijver betuigde in den Opdragt zijnen afkeer van Godgeleerde nieuwigheden. Naa zijn vertrek uit *Straatsburg*, begaf zich VELSIUS na *Keulen*, en wierdt aldaar tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aangesteld. In den Jaare 1556 hieldt hij een openbaar twistgeding met CALVINUS, over den Vrijen Wil. Behalven het reeds gemelde, heeft hij geschreeven *Epistola ad Imperatorem et Electores, et ad Judices terræ*. Even als een reeds gemeld geschrift, wierdt ook deeze Brief door de Inquisitie veroordeeld, en VELSIUS op de lijst der Schrijveren *damnatæ memoriæ* (vervloekter gedagtenisse) aangetekend. De tijd en plaats van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken. Hem ging de naam naa, dat hij een voortreffelijk Artz, en met naame in de Kruidkunde zeer ervaren was.

Zie VAL. ANDREAS.

VELTHUIZEN, met *Bijleveld*, *Rosweide*, *Relerskoop* en *Lichtenberg*, ééne Heerlijkheid, in het Nederkwartier van *Utrecht*, aan de Leidsche Vaart, digt bij *Kattenbroek*, aan 't Gestigt van *Utrecht* leenroerig, en in haaren omvang bestaande zevenhonderdëneen Morgens en driehonderd Roeden. Men telt 'er ongeveer twintig Huizen.

VELUWE, (*Het Kwartier van*) grenst ten Oosten aan den Ysselstroom en het Kwartier van *Zutfen*, ten Noorden en ten Noordwesten aan *Overijssel* en de Zuider-Zee, ten Zuiden aan den Rijn en ten Westen aan de Provincie van *Utrecht*. Het wierdt eertijds, gelijk de andere Kwartieren, naar de Hoofdstad, het *Kwartier van Arnhem* genoemd. En nog wordt deeze naam gebruikt in de Kanselerije 's Hofs van Gelderland. Doch in de voorgaande Eeuwe, geduurende de Stadhouderlijke Regeeringe van Koning WILLEM DEN III, is de naam van *Kwartier van Veluwe* in gemeen gebruik gemaakt.

De *Veluwe* gelijkt, in 't midden, eene halve wildernis. De grond is 'er Zand- en Heiagtig. Eenige jaaren herwaards is het zand op de *Veluwe* merkelijk toegenomen. Men wil, dat dit veroorzaakt wordt door de Papiermaakerijen, die 'er, van tijd tot tijd, in getal toeneemen. De Papiermaakers zijn, zegt men, gewoon den oorsprong der Beekjes wijder te maaken, om dus zo veel meer waters na hunne Molens te leiden, waar door het water, in meerder hoeveelheid afgetapt zijnde, den bovenkorst der Aarde, met heigras bezet, bloot laat. Het gras verdroogd zijnde, verstuift het zand en bedekt de naaste Landerijen. Dit gebrek van water is, zegt men, oorzaak dat de Bosschen der *Veluwe* thans min weelig groeijen, dan voorheen. Van anderen wordt nogthans met veele redenen beweerd, dat de Papiermakerijen geen nadeel altoos aan den grond doen. Overal ondertusschen, daar de grond vogtig is, heeft men verscheiden' Bosschen, daar Eeken-, Beuken- en veelerlei ander hout wast, en groote en aanzienlijke Hofsteden. In den Jaare 1740, wierden 'er reeds honderd achtënzestig Papiermolens op de *Veluwe* geteld, die door 't water omgedreeven worden. Zij hebben, met elkanderen, honderd-

agtendachtëntachtig Raderen. Behalven deezen, zijn 'er nog twee Wind-Papiermolens en een Watervlugtmolen; zo dat 'er, in 't geheel, honderdeenënzeventig Papiermolens zijn. De eerste Papiermolen der *Veluwe* wierdt, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, gezet door MARTYN ORGEL, op den bouwhof *klein Hattem*, tusschen *Beekbergen* en *Appeldoorn*. Het Veluwsch Papier valt stevig en wit. Men wil, dat het harder, zo ligt geen vogt na zich trekkende en dus duurzaamer zou zijn, dan het Papier, dat in brak water gemaakt wordt, en dat het ook beter zijne kleur en lijvigheid behoudt; geevende hier van, onder andere, tot reden, dat het zo kort niet geslagen wordt; waarom het ook meest tot drukken wordt gebruikt. Het overtreft het Fransch Papier verre in trouwheid, en komt langs hoe meer in gebruik. Men rekent, dat, op de *Veluwe*, ieder jaar, omtrent honderd en vijftig duizend Riemen Papier zouden worden gemaakt, die ten deele in ons Vaderland gebruikt, en ten deele na *Engeland* en elders verzonden worden. Op verscheiden' plaatzen van de *Veluwe* valt ook Turf en Plaggen. Ook heeft men hier en daar Vogel- of Eedenkooijen. Het hoog en droog Land op de *Veluwe* is eene bekwaame Weide voor de Schaapen, die, in de tusschen leggende dalen, goed kort voeder vinden. Zij worden 'er, in groote kudden, geweid. Ieder erf heeft zijne Schaapsdrift. De Veluwsche Schaapen vallen niet zeer groot, doch 't Vleesch is zeer smaakelijk. De jonge hei is dit Vee zonderling aangenaam: waarom de Schaapherders somtijds de oude hei in den brand steeken, om in derzelver plaatze jonge te doen voorkomen; 't welk egter nu en dan merkelijke schade aan bosschen en boomen veroorzaakt heeft: waarom 'er, bij herhaalde Plakaaten, tegen voorzien is. Maar langs den Rijn en Yssel, van *Wageningen* tot *Zutfen* toe, welke streek de *Veluwenzoom* genoemd wordt, heeft men zulke vrugtbaaren Kooren- en Weilanden, dat zij den Betuwschen niet behoeven toe te geeven; waarom men al van ouds te zeggen plagt, *dat de Veluw om eenen kaalen rok een' kostelijke zoom heeft*. Ook is 'er, door den gantschen *Veluwenzoom*, veel Tabaksland. De *Ve-*

luwe heeft geene doorvlietende ftroomen; maar ſlegts hier en daar eenige kleine Beeken en Wateringen. Zij ontlasten zich in de Zuiderzee of in de Rivieren den Rijn en den Yſſel. Midden in 't land heeft men het *Udlermeer*, een ſtilſtaand Water van geringe uitgeſtrektheid. 't Is egter zeer vischrijk en helder van water. Het *Udlermeer* is, op de meeste plaatzen, waadbaar; doch digt hier bij, heeft men een kleiner, maar veel dieper Meer; ja zo diep, dat de Landlieden hier omtrent verzekeren, dat 'er geen grond in te vinden is. Aan het *Udlermeer* legt de zogenaamde *Hunnen-Schans*, die met eenen opgeworpen Wal omringd is.

Men is 't nu genoegzaam eens, dat *Veluwe*, *veel* of *vaal ouwe*, zo veel zegt als *ſchraale grond*, in tegenſtelling van *Betuwe*, *bet* of *baat ouwe*, dat *beter grond* betekent. Uit de naamen van *Marsſen*, eene adelijke wooning op de *Veluwe*, bij *Zutfen*, de *Marspoort* en de *Marsäkker*, mede te *Zutfen*, en *Maarſen* en *Maartsbergen*, op het einde van de *Veluwe*, onder *Utrecht* gelegen, beſluit men, dat de kleine *Maarsſen* en *Marſaaten*, ten tijde van PLINIUS en TACITUS, op de *Veluwe* gewoond hebben; doch dit is onzeker.

Het Land van de *Veluwe* voert in oude brieven den titel van *Graafſchap*. Hertog ARNOUD VAN GELDER ſchreef zich ſomtijds *Heer van de Veluwe*. De Duitſche Keizers hadden dit Land al vroeg aan de Utrechtſche Kerke geſchonken, en het zelve zedert van den Utrechtſchen Bisſchop, voor GOZILO, Hertog van *Brabant* en *Lotharingen*, ter Leen weeten te verwerven. Zijne nazaaten droegen het naderhand, ten agterleen, aan de Gelderſche Graaven op. HENRIK VAN NASSAU, Graaf van *Gelder*, heeft de *Veluwe*, omtrent het midden der Twaalfde Eeuwe, beheerd gehad. Hij was met eene Dogter van GODEFROI VAN BOUILLON, Hertog van *Brabant* en *Lotharingen*, gehuwd, die hem een gedeelte van de *Veluwe* ten Bruidſchat hadt aangebragt. Van een ander gedeelte was hij, door aankoop, meester geworden. Zijn opvolger, GERARD, heeft het Leen van de *Veluwe* ook van Hertog HENRIK DEN I van *Brabant* koomen verheffen. Doch deeze verzuimd hebbende, zijne leenroerigheid, wegens de *Veluwe*, van den Utrechtſchen Stoel te erkennen, beſloot Bisſchop

BOU-

BOUDEWYN, zich met de wapenen meester van die Landstreek te maaken. In 't Jaar 1196, wierdt 'er, door bemiddeling van Keizer HENRIK DEN VI, een verdrag getroffen, volgens 't welke de Bisschop de *Veluwe* op nieuws van den Keizer, de Brabander van den Bisschop, en OTTO VAN NASSAU, Graaf van *Gelder*, van den Brabander ter Leen ontvangen moest. In 't Jaar 1311, kwamen Bisschop GUI en Graaf REINOUD, met malkanderen over een, dat de Gelderfche Graaven de *Veluwe* voortaan onmiddelijk van de Utrechtsche Bisschoppen ter Leen zouden houden, zonder de Brabantsche Hertogen eenigzins te kennen. De *Veluwe* is zedert met Gelderland vereenigd gebleeven, en haare afhankelijkheid van den Utrechtschen Stoel, door den tijd, vergeten.

Het Kwartier van *Veluwe* wordt, gelijk de twee anderen, geregeerd bij Ridderschap en Steden. Om in de Ridderschap beschreeven te konnen worden, wordt vereischt; belijdenis van den Hervormden Godsdienst, de ouderdom van tweeëntwintig jaaren, en bezitting van ten minsten vijfëntwintig Morgen Lands, in één Ampt bij malkanderen, immers zo gelegen, dat zij van éénen Pagter konnen gebruikt worden. Dit Land moet achttienduizend guldens waardig zijn. Voorts moeten zij hunne vaste woonplaats hebben binnen het Ampt, uit het welke zij in verschrijvinge koomen. Uitheemsche Riddermaatigen worden ook verschreeven, wanneer Veluwsche Riddermaatigen, tot hunnent, op gelijke voorwaarden, zouden verschreeven konnen worden, mids dat zij zes jaaren hunne vaste woonplaats in 't Kwartier gehad hebben, en de verdere vereischte hoedanigheden bezitten. Wij behoeven niet te zeggen, dat niemand verschreeven wordt, die zich, in daadelijken dienst van eenige uitheemsche Heeren, Vorsten of Staaten bevindt. Die begeeren onder de Riddermaatigen in verschrijvinge te koomen, moeten zich aan de Extraordinaris en Ordinaris Gedeputeerden des Kwartiers aangeeven, wanneer dezelven tot het hooren der groote Rekening van den Ontvanger Generaal vergaderd zijn. Zij moeten hun bewijzen, dat zij gesprooten zijn uit adelijke Voorouders, die, voor den Jaare 1500, in *Veluwe* of elders, daar de Ridderschap een Lid der hooge Regeeringe uitmaakt, op Lands- en Kwartiers-

tiers-Vergaderingen, zijn verschreeven geweest. Om alleenlijk, als Amptsjonker, nevens de andere Riddermaatigen, in de Regtbanken, zitting te hebben, is 't niet nodig, belijdenis van den Hervomden Godsdienst te doen. Roomschgezinden, de andere vereischte Riddermaatige hoedanigheden hebbende, worden ook in de Gerigten van *Veluwe* en *Veluwenzoom* toegelaaten. Zij en allen, die in de Gerigten zitting begeeren, moeten zich aan de Amptsjonkers van het Ampt, alwaar zij geërfd zijn, vervoegen en dezelven de bewijzen hunner Riddermaatige hoedanigheden in handen stellen. De Amptjonkers leveren die bewijzen vervolgens over aan den Officier, die dezelven, ter naaster Kwartiers Vergadering, voor de gantsche Ridderschap open legt. De Riddermaatigen en Amptsjonkers moeten, bij adelijke eere en trouwe, in plaatze van eede, belooven, dat zij de gemelde punten, in allen deele, zullen naa koomen, en 't regt en belang van de Ridderschap helpen voorstaan.

De Stemmende Steden des Kwartiers van *Veluwe* zijn *Arnhem*, *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*. De Wethouderschap van *Arnhem* beschrijft de Kwartiers-Vergaderingen binnen die Stad, op welken de oudste Burgemeester in der tijd voorzit. Doch wanneer het Kwartier op de Landdagen bij een koomt, heeft de Landdrost van *Veluwe*, of zo hij afweezend is, de Rigter van *Arnhem* de voorzitting. In 't Kollegie van de Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Veluwe*, heeft *Arnhem* altoos ten minsten één, en op het vijfde jaar, twee Gekommitteerden. De uitzettingen der Verpondingen, in de Over- en Neder *Veluwe*, geschieden thans om de twee jaaren. De verschrijving daar toe geschiedt door de Magistraat der Stad *Arnhem*.

In de *Veluwe* onderscheiden wij: I. De vijf stemmende Steden des Kwartiers, *Arnhem*, *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*. II. De twee groote Ampten des platten Lands, het Landdrostampt van de *Veluwe*, en het Rigterampt van *Veluwenzoom*; en de vier kleine Ampten, *Oldenbroek*, *Nieuwbroek*, *Hoevelaken* en *Scherpenzeel*, behalven twee hooge Heerlijkheden, *Roozendaal* en *Doorweerd*.

Zie PONTANUS en SLIGTENHORST.

XXIX. Dl. pl. IV.

VELUWENZOOM, een diftrikt in Gelderland, zijnde een Rigterampt, van merkelijke uitgebreidheid, als loopende van de Stad *Wageningen*, langs de Heerlijkheid *Doornweerd* en den oever van den *Rhijn* en den *Ysel*, tot aan de Stad *Zutfen*. Volgens de algemeene verdeeling bevat het drie Schoutampten: *Brummen*, *Rheede* en *Renkom*. Behalven deeze Dorpen, ontmoet men 'er een goed getal Heerlijkheden en Kasteelen.

VELZEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Holland, het *Baljuwschap van Brederode* genaamd, tusfchen de Stad *Haarlem* en de Stede *Beverwijk*. Volgens zommigen zoude van deeze landftreeke, reeds voor negenhonderd of duizend jaaren, in de fchriften van dien tijd, onder de benaaming van *Felifa*, gewag gemaakt worden. Voorts zou *Velzen* de plaats zijn, in den aanvang der Achtfte Eeuwe *Welzereburg* genaamd, alwaar de vermaarde Geloofszendeling WILLIBRORD, ten dien tijde, in eigen perfoon, eene Kerk hadt ingewijd. Volgens de echtfte opgaven, bevat het Ambagt weinig minder dan vijftienhonderdvijftig Morgens gronds. Het getal der Huizen zal op bijkans tweehonderd uitkoomen. Van hooge oudheid draagt de Kerk van *Velzen* de kennelijkfte blijken; een groot gedeelte daar van legt in puinhoopen. *Velzen* is vermaard door het fmaaklijk boomooft, welks aankweeking en vertier aan de meeste ingezeetenen een beftaan geeft. Het *Huis te Velzen* was hier, van ouds, zeer vermaard, doch, wat deszelfs oorfpronklijke gedaamte aangaat, reeds voor lang verdweenen. De menigte van zeer aanzienlijke Hofsteden, meestal behoorende aan de doorluchtigfte Amfterdamfche Geflagten, maakt den omtrek van dit Dorp tot een der bekoorlijkfte oorden, welke men ergens aantreft.

VELZEN. (GERARD VAN) Behalven 't geen wij, op het Artikel van Graave FLORIS DEN V, in het Vijftiende Deel deezes Woordenboeks, wegens deezen vermaarden Edelman reeds gezegd hebben, zullen wij hier 's Mans leevens bijzonderheden kortelijk melden. Bekend is het ongenoegen, welk eenige

Hol-

Hollandfche Edelen tegen den gemelden Graaf hadden opgevat. GERARD VAN VELZEN was een der voornaamften. Naa dat men den Graaf, op eene listige wijze, uit de Stad *Utrecht* hadt gelokt, en deeze begon te bemerken, wat men met hem in den zin hadde, was VELZEN de eerfte, die tegen hem het zwaard trok, dreigende hem den kop te zullen klooven, indien hij zich te weer ftelde. Op weg van *Muiden*, alwaar FLORIS vijf dagen gevangen was gehouden, na *Naarden*, werwaarts men hem meende te voeren, ontmoette VELZEN, die op kundfchap was vooruit gereeden, eenige burgers der laatstgemelde Stad. Op zijne vraag, *wat zij zogten*, en het antwoord daar op, *dat gij brengt, te weeten onzen Graaf*, wendde GERARD fpoedig den rug, en keerde fpoorflags na zijn gezelfchap, 't welk met den Graaf volgde. Na eenige woordenwisfeling, trekt hij, 't zij uit eigen beweeging, of door opftooking van HERMAN VAN WOERDEN, zijn zwaard, en heft het met beide handen om hoog, om den Graave den kop te klieven. Een fprong van 's Graaven paerd deedt den flag in zo verre mislukken, dat dezelve nederdaalde op de handen, die hem te gelijk wierden afgehouwen. Thans fpringt VAN VELZEN van zijn paerd, en brengt den ongelukkigen nog eenige fteeken toe; welke, gevoegd bij die van andere Edelen, zijnen dood ten gevolge hadden. Intusfchen was VELZEN zijn paerd ontloopen. Doch hij, gefprongen op het paerd van eenen zijner Dienaaren, ontving wel, in het wegrijden, eene wonde van de toegefchootene Naarders, doch ontkwam allen verder leed in het Slot *Kroonenburg*, bij *Loenen*, alwaar hij zich veilig waande. Doch hier in bedroog hij zich. 's Graaven aanhangers floegen, eerlang, het beleg om het Slot, en kreegen hem dus in hunne handen. Eene pijnlijke dood, doch onzeker van welke foort, was 'er het gevolg van. Wat Heere VAN VELZEN en andere Edelen derwijze tegen Graaf FLORIS hadt opgezet, is twijfelagtig. In het boven aangehaalde Vijftiende Deel van ons *Woordenboek* kan de Leezer deswegen eenig verflag vinden. Van Heere GERARD VAN VELZEN gaat eene afbeelding uit, die bij veelen voor echt en welgelijkende wordt gehouden. De Heer HALMA fchreef op dezelve de volgende dichtregels:

" Zie

„ Zie hier den Ridder, door de Faam
„ Vereuwigt in zijn moorders naam,
„ Als door wiens hand Graaf FLORIS sneefde.
„ O dolle boosheid, zwart verraadt,
„ Van elk vervloekt, verfoeit, gehaat,
„ Daar slechts een sprank van deugd in leefde!
„ Doch GERARDS toeleg nu volbragt
„ Treft hem de wraak en zijn Geslacht."

Heer GERARD VAN VELZEN was een der aanzienlijkste Hollandsche Edelen van zijnen tijd, zo door den luister zijner geboorte, als door zijne rijkdommen en de aanzienlijke waardigheden, die hij bekleedde. Hij was Heer van *Velzen*, *Noordwijk*, *Kronenburg* en andere Heerlijkheden, en stondt, bij den ongelukkigen Graaf FLORIS DEN V, in zo hooge gunst en vertrouwen, dat hij, bij hem, den post van Geheimen Raad bekleedde.

Zie de *Vaderlandsche Historieschrijvers*, en HALMA, *Woordenboek*.

VENATOR, (ADOLPHUS) of eigenlijk, volgens zijnen Doopnaam, ADOLF DE JAAGER, bekleedde, reeds in den aanvang der Kerkelijke beroerten der voorgaande Eeuwe, het Leeraarampt onder de Hervormden te *Alkmaar*. Hij was een man van geleerdheid en welspreekendheid, en muntte, boven zijne meeste ampegenooten, uit in begaafdheden voor den predikstoel; waarom hij ook telkens eene groote menigte toehoorders hadt. Onder het waarneemen van het Leeraarampt, maakte hij zijn werk om de Jongelingen van goeden huize in de Latijnsche en Grieksche taal te onderwijzen, en dezelve, daarenboven, van kost en huisvesting te verzorgen. Om het geheugen dier Jongelingen te oeffenen, en hen tevens tot de kunst van wel zeggen op te leiden, liet hij dezelve het Toneelspel van den bekenden Latijnschen Dichter TERENTIUS, *Andria* genaamd, van buiten leeren, en binnens huis speelen.

Dit verwekte eenig opzigt bij zijne medebroeders, en nog meer zijne uitgave van zeker boekje, *Democritus* getiteld, als mede een zeker Bruilofisdicht. Over 't een en ander, als met de deftigheid van zijn ampt niet ftrookende, zijnde aangefproken, tragtte hij, in 't eerst, zijn bedrijf te verfchoonen; doch kwam vervolgens eenigzins aan de hand, en maakte, onder eenige fchuldbekentenis, den vrede met zijne broederen. Doch de onderlinge vrede was van geenen langen duur. Men leide hem, eerlang, te laste, dat hij, met de overige Kerkdienaaren, niet eenftemmig was in het ftuk der leere; en begeerde, diensvolgens, dat hij zijne antwoorden, op verfcheiden vragen, de leere betreffende, den Kerkeraad fchriftlijk zou ter hand ftellen. In 't eerst beriep hij zich op zijne openbaare leerredenen en toehoorders, als die van zijne gevoelens genoegzaame getuigenis konden dragen. Naderhand, evenwel, beantwoordde hij de voorgeftelde vragen.

Omtrent deezen tijd wierdt VENATOR krank. Geduurende zijne ziekte, hadt de Klasfis van *Alkmaar* eene Acte ontworpen en vastgefteld; die voorts aan alle de leden ter ondertekeninge wierdt voorgeleid, om daar mede hunne toeftemming aan de Nederlandfche Geloofsbelijdenis en den Heidelbergfchen Katechismus aan te kondigen. De eerfte maal, als VENATOR, naa zijne herftelling, in de Klasfikaale Vergadering verfcheen, wierdt hem de gemelde Acte ter ondertekeninge aangebooden. Doch vermids hij zulks weigerde, nam de Klasfis, naa eenige onderhandelingen, het befluit, om hem in zijnen dienst te fchorzen; met nevensgaande verzoek aan de Wethouderfchap van *Alkmaar*, om handhaaving ter volvoeringe van het Kerkelijk Vonnis. Doch de Vroedfchap was 'er verre af, van daar toe bereid te zijn. Verre de meeste leden waren van begrip, „ dat VENATOR in zijnen dienst zou voortgaan, *tot* „ dat bij het Provinciaale Sijnode, over de zaaken, hem „ ten laste geleid, zoude geoordeeld zijn; *mits, evenwel,* „ dat VENATOR, midlerwijl, de bedenkingen, die hij tegen „ den Katechismus hadt, niet zou aanroeren of verhandelen, „ maar, indien hij 'er eenige hadde, dezelve verzegeld over- „ zenden aan de Staaten, volgens derzelver befluit." Even min bijvals als het Klasfikaal befluit ten Stadshuize, ontmoette

dat der Vroedschap bij den Kerkeraad. Met hooge betuigingen verklaarden de leden, „ dat zij het besluit der Wet„ houderen, in de zaak van VENATOR genomen, als strijden„ de tegen de handelingen van het Sijnode, van de Klassis en „ van den Kerkeraad, en alzo tegen het regt der Kerke, „ *'t welk zij niet van menschen, maar van* JEZUS CHRISTUS, „ *hun eenig Hoofd, hadden ontvangen*, niet konden toe„ stemmen." Betuigende, wijders, voor God, „ dat ze van „ al het kwaad, 't welk door 't besluit der Vroedschap en „ VENATOR's volharden in den dienst, zou mogen ontstaan, „ vrij en onschuldig wilden gehouden worden." Zo wel hunne Verklaaring als Protest gaven de leden des Kerkeraads aan de Magistraat in geschrift over.

Dit bedrijf was het zein van nog meerder verwijderinge. VENATORS beide amptgenooten weigerden bij hem onder 't gehoor te koomen. Met goedvinden des Kerkeraads, verscheenen de Diakenen niet vroeger dan ter halve Predikatie in de Kerk, om de aalmoezen te verzamelen, en verlieten, straks naa de verrigting van dit werk, het bedehuis. Men belette hem het doopen van kinderen. Men wilde hem niet groeten. Ondanks dit alles behieldt VENATOR grooten toeloop.

Tot nog toe hadt men onzen Kerkleeraar alleen in zijne godsdienstige begrippen aangetast. Thans ontstondt 'er een gerugt, welk zijn zedelijk karakter schondt. Men verspreidde wegens hem, dat hij twee vrouwspersoonen tot oneere aangezogt, of zich met 'er daad in overspel verloopen hadt. Hij ontkende alles, en riep zijne beschuldigers voor Burgemeesteren; terwijl hij zelve eerst voor den Kerkeraad, en vervolgens voor de Klassis wierdt gedagvaard. Doch, vermids hij de Kerkelijken voor zijne verklaarde vijanden hieldt, weigerde hij te verschijnen.

Onder dit alles hadt men, te *Alkmaar*, bij de gewoone Regeeringsverandering, in den aanvang des Jaars 1609, eenige lieden op het Kussen gebragt, die men hieldt, den Kerkeraad, beter dan de voorgaanden, gezind te zijn. Van hier, dat, reeds in de maand Januarij des gemelden jaars, de Afgevaardigden van het Sijnode en van de Klassis zich bij de Vroed-

ſchap vervoegden, met verzoek dat VENATOR zoude worden opgeleid, ſtil te ſtaan in zijnen dienst, tot dat hij zich van de aangetijde misdaaden zou gezuiverd hebben. Doch het antwoord voldeedt niet aan hunne verwagting. De meerderheid was van oordeel, dat gelijk de ſtraffe een gevolg behoort te zijn van beweezene misdaad, diensvolgens VENATOR in zijnen dienst zoude voortgaan, tot dat zijne misdaad, op voldoende gronden, zoude gebleeken zijn. In dit beſluit, nogthans, konden de Kerkelijken niet berusten, maar waagden den ſtouten ſtap, om zich, van de Stedelijke Regeering, op de Staaten van Holland te beroepen; welke, vervolgens, twee Raadsheeren van den Hoogen Raad na *Alkmaar* zonden, om, met bewilliging der Alkmaarſche Wethouderſchap, de beſchuldiging tegen VENATOR voor den Hoogen Raad te brengen, om aldaar onderzogt te worden. Dit onderzoek viel ten voordeele van VENATOR uit. De uitſpraak verklaarde „ de informatien, tegen hem genomen, met de bewijzen, „ niet genoegzaam ten zijnen laste; verbiedende alzo hem „ met dezelve te bezwaaren, of te diffameeren, op peene „ van daar over geſtraft te worden naar behooren." Hoewel dit Vonnis met eenpaarige ſtemmen van alle de Raaden geveld, en in de volle Vergadering der Alkmaarſche Vroedſchap was uitgeſproken, kon, egter, de Klasſis van *Alkmaar* niet goedvonden, daar in te berusten. Zij verzogt afſchriften van alle de ſtukken en beſcheiden, op welke de hooge Raad vonnis hadt geveld, om door de Klasſikaale leden naagezien en beoordeeld te worden. Doch dit wierdt van de hand geweezen.

Niet het eenig voorwerp van vervolginge was VENATOR. Boven verhaalden wij, 's Mans weigering van ondertekeninge van zekere Klasſikaale Akte, geduurende zijne krankte geſteld, waarom hij buiten de Zittingen der Klasſis was geweerd. Nevens hem bevonden nog vier Predikanten zich in het zelfde geval. Hier over klagtig gevallen zijnde bij de Staaten van Holland, betoonden Hun Edele Groot Mogende hun misnoegen over deeze eigendunkelijke en wederregtelijke handelwijze. In eenen brief, onder andere, geſchreeven den tweeëntwintigſten Augustus des Jaars 1609, bevolen ze aan

de Klasſis, de vijf Predikanten, welke ze nu eenigen tijd buiten haare Vergadering geweerd hadden, wederom zouden toelaaten. „ Dit bevel", las men in dien brief, „ zult gij „ naakoomen, op dat wij, bij gebrek van dien, niet genood- „ zaakt worden, bij andere middelen daar in te voorzien." Thans kwam de Klasſis ten grooten deele aan de hand. Eenige Afgevaardigden, na *'s Hage* gereisd, verklaarden aan de Staaten de bereidwilligheid der Klasſis, om vier der klaagende Predikanten, op zekere voorwaarden, te willen ontvangen; doch zij weigerden VENATOR aan te neemen, om reden dat hij verdagt was in de leere; waar omtrent zij vervolgens eenige ſchriftlijke beſchuldigingen, bij de Klasſis geſteld, overhandigden. VENATOR, die zich thans insgelijks in *'s Hage* bevondt, het voorgevallene vernomen hebbende, verzogt gehoord te mogen worden, en het betigtſchrift te leezen. 't Wierdt hem toegeſtaan. Hij beweerde zijne onſchuld, en verzogt tegen zijne beſchuldigers te mogen gehoord worden. Een van deeze was zijn amptgenoot CORNELIUS HELLENIUS, die voorts, nevens anderen, in *'s Hage* ontbooden zijnde, weigerde met de beſchuldigden en klaagenden in onderhandeling te treeden, en zich beriep op het Provinciaal Sijnode. „ De Kerkelijke „ zaaken, zeide hij, moesten door Kerkelijke perſoonen ge- „ handeld worden." Daar tegen beweerde VENATOR, dat de Afgevaardigden ſchuldig waren rekenſchap te geeven aan hunne wettige Overheid, en eischte dat HELLENIUS zijne geſchreevene beſchuldiging mondeling zou geſtand doen; hem verder te gemoet voerende, dat hij zelve ſchuldig was aan 't geen hij anderen te last leide, alzo hij tegen de Schriftuur, de Confesſie en den Katechismus hadt geleerd. HELLENIUS, ook naa dat hem door de Staaten eenige uuren tijds van beraad waren gegeeven, zweeg ſtil, beroepende zich telkens op den last, hem door de Klasſis mede gegeeven. 't Gevolg hier van was, dat VENATOR, nevens de vier andere Predikanten, volgens uitſpraak der Staaten, in hun regt tot zitting in de Klasſikaale Vergaderingen gehandhaafd en herſteld wierden. Doch ook dit bevel wierdt niet gehoorzaamd, en ontſtonden 'er, zedert, door de weerbarſtigheid der Kerkelijken, bijſtere oneenigheden binnen *Alkmaar*; 't verhaal van welke niet in

ons plan valt. Om de ijverigste tegenstreevers van VENATOR eenigzins te gemoet te koomen, en alzo den vrede te bevorderen, deedt hem de Wethouderschap in zijnen dienst stilstaan. Doch, vermits deeze toegeevendheid geene baat deedt, en 's Mans stilstand aan veelen uit de Gemeente, die hem gaarne hoorden, mishaagde, deedt men hem, wel haast, den Predikstoel, van nieuws, beklimmen; alwaar hij, egter, naar het oordeel van zommigen, niet die zagtmoedigheid en bescheidenheid oeffende, welke eenen Christen Leeraar betaamt, en het tegengestelde van welke deugden hij zelve, meermaalen, in anderen berispt hadt.

Zints deezen tijd, het Jaar 1609 naamelijk, schijnen VENATOR geene bijzondere wederwaardigheden te zijn bejegend, tot in den Jaare 1617. In de lente diens Jaars gaf hij in 't licht een boekje, getiteld, *Theologia vera et mera*, *ofte een zuiver*, *klaer*, *algemein Fondamentboek*. Dit wekte straks de opmerking van veelen, als die in het boekje veel onregtzinnigheids meenden te bespeuren, en daarom den Schrijver bij de Staaten van Holland aanklaagden, als hebbende verscheiden zaaken gesteld, tot nadeel der Godheid van CHRISTUS, en van andere grondwaarheden van den Christlijken Godsdienst. De Staaten zonden hierop het boekje aan de Leidsche Hoogleeraaren POLYANDER en EPISCOPIUS, met bevel om hetzelve te leezen, en hun gevoelen daar over schriftelijk der Vergaderinge te doen toekoomen. Hunne Verklaaring hieldt in, dat de Schrijver van zommige Hoofdartikelen te weinig sprak; eenige in 't geheel verzweeg; andere zodanig beschreef, dat hij agterdenken gaf van vreemde gevoelens; eenige in diervoege voorstelde, dat ze met de Schriftuur niet overeenkwamen; en eindelijk, dat in het boekske gronden geleid wierden, door welke de volstrekte noodzaaklijkheid van den Christlijken Godsdienst ter Zaligheid wierdt om verre gestooten, en eene ruime deur geopend voor alle menschen van allerlei godsdienst, indien zij slegts God vreesden en zijne geboden onderhielden, om het eeuwig leeven te beërven. Nas dat dit Advis ter Vergaderinge van Holland ontvangen en geleezen was, ontbooden de Staaten VENATOR in '*s Hage*, om aldaar, voor de twee gemelde Hoogleeraaren, ten overstaan

van de Heeren HUGO MUIS VAN HOLY en HUGO DE GROOT, gehoord te worden. De uitslag dier onderhandelinge was, dat het boekje als aanstootelijk en gevaarlijk veroordeeld, doch de behandeling van den Schrijver aan het goedvinden der Staaten wierdt gesteld.

Kort na deeze onderhandeling leverde VENATOR een Vertoog in bij de Staaten, waarin hij zijne gevoelens nader aan den dag leide. Hij verklaarde daar in, onder andere, wat aangaat de Godheid van CHRISTUS, in zo klein een boekje, begrijpende eene eenvoudige kinderleere uit schriftuurtexten, niet voornemens geweest te zijn, met zwaare onderwerpen de tedere verstanden te overlaaden, en alleenlijk beloofd hadt, met melk en niet met zwaare spijze de kinderen in CHRISTUS te zullen voeden; meenende hij, alzo, dat zo veel den kinderen daar van noodig was, in de Artikelen van 't Apostolische Geloof was aangeroerd, en hij zelve, dienvolgens, om verzwijgen van dingen, die elders breeder verhandeld wierden, niet voor een Ketter moest gehouden worden. Hij voegde 'er nevens, dat daar de Schriftuur alles wat noodig is ter zaligheid begrijpt, zonder bijvoegsel van menschlijke spreekmanieren, het voor een opregt Christen genoeg is, de zaaken van geloof met enkele Schriftuurlijke woorden uit te drukken. Hij voegde 'er nevens, eene bekentenis van zijn Geloof, raakende JEZUS CHRISTUS, overeenkomstig met de heerschende begrippen.

Doch deeze Verklaaring was voor VENATOR van geene vrugt. De Staaten van Holland namen het besluit, 's Mans boekje, als onschriftmaatig en ergerlijk, door de Schouten overal te doen ophaalen, en hem zelven van zijnen dienst te ontzetten, met bevel om niet weder na *Alkmaar* te keeren, maar zich na *'s Gravezande*, een Dorp in *Delfsland*, te begeeven, en tot nader order aldaar te vertoeven. Zeer tegen den zin van EPISCOPIUS was dit Vonnis; als die wel zou gewenscht hebben, dat men 's Mans Belijdenis nader ingezien, en het Vonnis verzagt hadt. Ook verdient het opmerking, dat de Hoogleeraar, drie maanden daar na, in eene schriftlijke Verklaaring, den Staaten aandiende, dat de gemelde Geloofsbekentenis schriftmaatig was, en met het gevoelen der

 aloude

aloude Kerkleeraaren, en met de Gereformeerde Confesfien overeenstemde. Van zijnen kant leverde ook VENATOR een Smeekschrift in bij de Staaten. Met aanwijzing der redenen, om welke hij, zijns oordeels, 't onregt van onregtzinnigheid beschuldigd wierdt, beklaagde hij zich bitterlijk, dat hem verbooden was, na *Alkmaar* weder te keeren, alwaar hij ruim negentien jaaren Predikant geweest, zijne huisvrouw gebooren was, en die aldaar tien kinderen ter waereld hadt gebragt; van waar hij meenige moeilijke reizen, om Kerkelijke zaaken, hadt gedaan, en alwaar hij, ten koste zijner gezondheid, een vierendeels jaar lang, drie predikatien alle Zondagen, behalven de weeklijksche diensten, hadt gedaan, en voorts gearbeid, dat alle de Besluiten der Staaten waren aangenomen. „ Zal dit nu het loon zijn", dus drukte hij zich onder andere uit, „ dat zich de Suppliant in *'s Graave-* „ *zande* zal moeten onthouden, daar hij niemant kent, niet „ een stuiver tot onderhoud van hem zelven en zijn zwaar „ huisgezin weet te verdienen, en geene vrugt met zijne „ Studiën te doen, in welke hij van kindsbeen aan zijnen „ tijd gesleeten, en niets anders geleerd heeft; in eenen staat, „ waarin zijne huisvrouw ongezond, zijne beide jongste kin- „ deren, daar van het eene nog aan der minnemoeders borst „ legt, ziek, hij zelve zeer zwak is? — Zal zijne huis- „ vrouw haare oude moeder, broeders en bloedvrienden „ moeten verlaaten, of hij liever van zijne vrouw blijven af- „ gescheiden?" Doch dit Vertoog was van geen gevolg, hoewel ook die van den Kerkeraad en veele leden der Alkmaarsche Gemeente, bij herhaaling, om herziening van zijne zaak, en om 's Mans herstelling aanhielden. Alleenlijk wierdt hem toegestaan, om orde op zijne zaaken te stellen, zich voor korten tijd na *Alkmaar* te begeeven. Doch 'er kwam eerlang aanschrijven van hooger hand, hem beveelende van daar te vertrekken, met betuiging van misnoegen over zijn vertoeven. Dit viel voor in 't begin des Jaars 1618. Door tusschenspraak der Regeeringe van *Alkmaar*, zich beroepende op VENATORS sieklijkheid, wierdt hem nog eene maand gegund. Onder dit alles overleedt zijne huisvrouw van enkele droefheid. In deezen staat wierdt hem toegestaan, in de Stad

te

te mogen blijven, tot weder opzeggens toe. Zedert onthieldt hij zich te *Alkmaar*, tot dat de veranderingen der tijden hem rieden, het Vaderland te verlaaten, en zich na *Frankrijk* te begeeven, alwaar hij zijne dagen eindigde.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

VENEMA, (HERMANUS) een vermaard Nederlandsch Godgeleerde en grondig kenner der Kerkelijke Geschiedenissen, omtrent het einde der voorgaande Eeuwe, in de Provincie *Stad en Lande* gebooren, wierdt, naa zijnen Akademischen loop voleindigd te hebben, beroepen tot Leeraar in de Gemeente der Hervormden te *Dronrijp*, een Dorp in Friesland, tusschen de Steden *Leeuwarden* en *Franeker*; om, eerlang, van daar verroepen te worden na de laatstgenoemde Stad, tot het bekleeden van het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Historien, aan 't Hoogeschool van Friesland. Met veel lofs en ongemeenen toeloop van leerlingen, vooral ook uit *Hungarije*, bekleedde de Heer VENEMA dien post, gedunrende bijkans eene halve Eeuw; naa verloop van welke hij, door de Staaten van het Gewest, tot *Professor Honorarius* verklaard zijnde, van het geeven van openbaar onderwijs ontslagen wierdt, en zich met der woon na *Leeuwarden* begaf, alwaar hij, in hoogen ouderdom, zijne dagen eindigde. 's Mans gematigdheid, omtrent betwiste Leerstellingen der Godgeleerdheid, berokkende hem, nu en dan, eenige onaangenaamheden. Zijne veelvuldige doorwrogte Schriften draagen getuigenis van zijn arbeidzaam leeven. Behalven eenige Verklaaringen over Profeetische Schriften, vooral die der Psalmen, is inzonderheid bekend zijne Kerkelijke Historie, zedert het begin der waereld tot aan de Reformatie ingesloten, onder den titel: *Institutiones Historiæ Ecclesiæ Veteris et Novi Testamenti*; in zeven Deelen in Quarto.

Uit medegedeelde Berigten.

VENERO, (ANTONIO) bekend wegens zijne handdaadigheid aan eenen mislukten aanslag op het leeven van WILLEM DEN I, *Prinse van Oranje*. 's Mans bedrijf en wedervaaren hebben wij reeds elders verhaald. Zie het Artikel JAUREGUI, (JAN) Deel XXI. bl. 184 enz.

VENHUIZEN, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, meer bepaaldelijk *Westfriesland* genaamd, strekkende ten Oosten langs den Zeedijk. De geheele uitgestrektheid vinden wij op ruim achthonderd tweeënzeventig Morgens, en het getal der Huizen, volgens de jongste opneeming, op tweehonderddertien begroot. Twintig meer telde men 'er honderd jaaren vroeger. Het Dorp is vrij aanzienlijk, en in verscheiden Buurten verdeeld. De Kerk staat, na genoeg, in 't midden.

VENLO, eene sterke Stad, in Staats Opper-Gelderland, aan den regter oever der *Maaze*, omtrent op gelijken afstand, van vier uuren, boven de Stad *Gelder*, en beneden de Stad *Roermonde*. Een weinig voor het midden der Veertiende Eeuwe schijnt *Venlo* inzonderheid bekend te zijn geworden. REINOUD DE II, Hertog van *Gelder*, begiftigde de Plaats met Stads Geregtigheden, en besloot haar binnen eenen Muur. Verscheiden maalen leedt *Venlo* vijandlijke aanvallen. Vrouw MARGARETA naderde vergeefs, in den Jaare 1511, de Stad met een magtig Leger. Met weinig meer geluks beproefde Keizer KAREL DE V daar tegen zijne kragten, in den Jaare 1543, met een talrijken hoop Duitschers en Italiaanen. De Stad kwam inderdaad in zijne handen, doch onder beding voor de Ingezeetenen van een voordeelig Verdrag, zedert bij den naam van het *Verdrag van Venlo* bekend. In de maand April des Jaars 1579 tradt *Venlo* in het vermaarde Verbond, bij den naam van *Unie van Utrecht* bekend. Zeven jaaren laater maakte zich de Hertog VAN PARMA meester van de Stad. Vergeefs zogt Prins MAURITS, in den Jaare 1606, haar tot de Staatsche zijde wederom over te brengen. Niet eerder gelukte dit, dan in den Jaare 1632, onder het beleid van Prinse FREDERIK HENDRIK. Doch zij viel, van nieuws,

den

den Spanjaard in handen, vijf jaaren daar na, door de lafhartigheid des Stadvoogds, NIKOLAAS VAN BREDERODE. In de maand September des Jaars 1702 viel zij in de handen der Bondgenooten, en wierdt vervolgens, bij het Traktaat van Barriere, den Algemeéne Staaten afgestaan; in wier handen zij, tot heden toe, gebleeven is; hoewel, terwijl wij dit schrijven, de Wapens der nieuwe Fransche Republiek, aan hun Hoog Mogende den eigendom daar van betwisten, en de kans onzeker is, welk het lot deezer Vestinge zal worden.

De gedaante der Stad, die ongeveer een uur gaans in haaren omtrek besluit, is vierkant. Aan den Maaskant is zij met een steenen Muur, en aan de Landzijde met een aarden Wal, van eene wijde Graft omgeeven, versterkt. Hier en daar buiten de Stad zijn Verschanzingen opgeworpen, die het naderen moeilijk maaken. Men telt 'er vier Poorten: de Maas Poort, de Roermondsche Poort, de Geldersche Poort en de Keulsche Poort. Het getal der Huizen wordt op ruim achthonderd, en dat der Ingezeetenen op ongeveer vierduizend begroot. De meeste van deeze zijn Roomschgezind; volgens het Barrieren-Tractaat mogen zij alle de deelen van hunnen Godsdienst in 't openbaar verrigten, en zijn in het bezit van de Kerspel-Kerk. Voorts heeft men 'er twee Mannen- en drie Vrouwen-Kloosters. Gezamentlijk behooren zij onder het geestlijk rechtsgebied van den Bisschop van *Roermonde*. De Gereformeerden hebben 'er twee Predikanten, welke den dienst in ééne Kerk waarneemen. Het Stadshuis en de wooning van den Kommandant zijn de eenige Gebouwen, die eenig aanzien hebben. Voormaals was *Venlo* eene bloeiende Stad, door den veelvuldigen handel, die 'er omging. Zij was een lid van het vermaarde Hanze-Verbond. De Lakenweeverij gaf 'er werk aan veele handen, gelijk ook het maaken van Sloten en ander klein Yzerwerk. Daarenboven geneerden zich veele burgers met den Graanhandel. Bij al hetwelk nog kwam het vertier der Goederen, langs de Maaze, die veelal op *Venlo* gescheept wierden. Door het verloop der tijden, en vooral door de zwaare Maastollen, is deeze bloei merkelijk verminderd, en *Venlo* eene doodsche

Stad

Stad geworden. De Regeering bestaat uit Schout; een Burgemeester, die jaarlijks, door de Algemeene Staaten, aangesteld of in zijn Ampt bevestigd wordt; twee Schepens, die insgelijks van de Algemeene Staaten, doch voor hun leeven, hunne aanstelling ontvangen; en eindelijk drie Raaden, hier *Raadsverwanten* genoemd; zij worden door den Burgemeester en de Schepens verkoozen, om hun leeven lang in 't bewind te blijven.

VENNE, (ADRIAAN VAN DER) gebooren te *Delft*, in den Jaare 1589, van aanzienlijke Ouderen, was geen onbevallig Dichter, en tevens een vermaard Schilder. Op eene niet zeer gewoone wijze ontwikkelde zich in hem de laatstgemelde begaafdheid. Te weeten, door zijne Ouders, tot de beoeffening der Weetenschappen bestemd, en, ten dien einde, op het Latijnsche School te *Leiden* besteed zijnde, viel hij, door zijnen dichterlijken geest genoopt, eerlang met den borst op het leezen der aloude Dichters. Getroffen door de fraaie beelden en tafereelen, welke hij, ginds en elders, aantrof, bekroop hem de zucht, om dezelve te verlichaamelijken, en 't geen hem voor de verbeelding zweefde, voor het oog te vertegenwoordigen. Eenigen omgang hebbende met eenen SIMON DE VALK, Goudsmid en Schilder te *Leiden*, begeerde hij dezelfs hulp, om hem in de eerste beginzelen der Schilderkunst te onderwijzen. 't Gevolg hier van was, dat hij zich eerlang, geheel en al, aan de Schilderkunst overgaf, wordende door JERONYMUS VAN DRIEST, een fraai Schilder in 't Graauw, daar in verder voorgelicht. Toen VAN DER VENNE naderhand op eigen vlerken dreef, ontmoetten zijne kunststukken zo veel goedkeuringe, dat ze van den Prins VAN ORANJE, den Koning van *Deenemarken*, en verscheiden andere Vorsten en Grooten ijverig gezogt wierden. Intusschen was hem zijn dichterlijk vernuft van geen geringen dienst, tot het uitvinden van fraaie Ordonnantien, die van de Plaatsnijders ernstig begeerd en vlijtig gezogt wierden. Veele Zinnebeelden, bij de liefhebbers der Prentkunst nog in agting, zijn daar van de vrugt geweest. Met naame zijn de Zinnebeelden in de Werken van den Vaderlandschen Dichter en Hollandschen Raad-

pen-

pensionaris JAKOB CATS, de vrugten van het vernuft van onzen Dichterlijken Kunstschilder. De tijd van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN.

VENNIP, eene Ambagtsheerlijkheid in *Rhijnland*, groot, volgens de opgave in de Verpondingslijsten, honderddrieënzestig Morgens en tweehonderdvierënveertig Roeden, gelegen tusschen het Haarlemmermeir en het Dorp *Hillegom*. Hoewel de grond vrij goed land is, vindt men 'er geene woonhuizen, maar slegts twee Watermolens. *Vennip* behoort aan de Stad *Leiden*, die 'er de vrije Jagt heeft.

VERBOND *en Smeekschrift der Edelen.* Geenen ondienst oordeelen wij, aan veelen onzer Leezeren te zullen doen, met een zaaklijk berigt van een voorval, zo beroemd in de Vaderlandsche Geschiedenissen, en 't welk den eersten grond leide tot de afschudding van het Spaanschen lijf- en zielenjuk. Ik heb het oog op de vermaarde Vereeniging, een weinig naa het midden der Zestiende Eeuwe, door een merkelijk getal van Nederlandsche Edelen aangegaan, en het verzoek, welk zij vervolgens aan de Landvoogdesse inleverden, om bevrijding van eenige bezwaaren, welke de Spaansche heerschappij inzonderheid ondraaglijk maakten. Dit algemeene bij onze Leezers als bekend onderstellende, gaan wij de meest merkwaardige bijzonderheden, het altoos gedenkwaardig voorval betreffende, verhaalen.

De meest waarschijnlijke aanleiding tot het *Verbond* vinden wij aldus vermeld. PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, hoewel onder zekere bepaalde voorwaarden tot Graaf en Heer der Nederlanden gehuldigd, verbrak, nogthans, deeze voorwaarden, door het vernietigen van de burgerlijke Vrijheden en Voorregten van Landen en Steden, en door zijne poogingen om een willekeurig gezag over gantsch Nederland in te voeren, en het gantsche volk in altoosduurende slaavernij te brengen; alles met eene zigtbaare inbreuk op 's Lands vrijheden,

den, gewoonten, regten en herkomsten, en op zijne plegtig gezworene eeden. Bij deeze overheersching van het Lichaam, kwam die van den Geest; blijkbaar in het afkondigen en uitvoeren van strenge Bloedplakaaten tegen de Onroomschen, het vermeerderen van het getal van Spaansche of Spaanschgezinde Bisschoppen, en vooral ook door de oprigting van den helschen Regtbank der Inquisitie, waar door duizenden van Landzaaten, die niet met de Roomsche Kerk dagten, aan de ondraaglijkste folteringen wierden overgegeeven. Meer dan eens, doch telkens vrugtloos, hadden verscheiden Provincien en Staaten, over alle deeze schennissen van burgerlijke en godsdienstige Voorregten, zich beklaagd, en daar omtrent herstel verzogt. Tot geen ander doelwit strekte ook het *Verbond der Edelen*. Geenzins hadden zij eenen toeleg, om den Koning van zijn wettig gezag over de Nederlanden te ontzetten, even min als om de openbaare oeffening van den Roomschen Godsdienst te weeren, en den Hervormden, in de plaats daar van, alleen en bij uitsluiting te doen aanneemen. Regelrecht onbestaanbaar met dit laatste is het, dat ook veele Edelen, den Roomschen Godsdienst openlijk toegedaan, aan het Verbond deel namen. Het doelwit was geen ander, dan de bewerking van eene vrije Godsdienstoeffening voor Roomschen en Onroomschen, en eene Vrijheid in een Burgerstaat, op 's Lands Wetten gegrondvest, en door den Vorst bezwooren; met andere woorden, Vrijheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst, of, zo als Prins WILLEM DE I het uitdrukte, *Vrijheid des Vaderlands en der Conscientie.*

Om dit oogmerk te bereiken, waren veele Edelen, reeds geruimen tijd, op middelen bedagt geweest. Een der hinderpaalen daartegen, was, de zwaarigheid om in genoegzaamen getale, ter onderlinge raadpleeginge, bij een te vergaderen. Gelegenheid daar toe gaf hun, eindelijk, de bruiloft van ALEXANDER FARNEZE, *Prinse van Parma*, met de Prinses van *Portugal*, die, in den herfst des Jaars 1565, met groote staatelijkheid te *Brussel* wierdt gevierd, en tot welken bijkans alle Nederlandsche Edelen en Grooten genodigd waren. In het gewoel der vreugdebedrijven verlooren de misnoegde Edelen geenzins hun doelwit uit hart en oog, maar namen veel-

veeleer hetzelve te baaté, om den agterdogt te ontduiken. Ten getale van twintig, of daar omtrent, vergaderden zij in het huis van den Graave VAN KUILENBURG, staande, te Brussel, op de Paerdemarkt. Den Leeraar FRANCISCUS JUNIUS, die thans te *Antwerpen* in de Fransche taal predikte, aldaar ontbooden hebbende, en naa dat deeze eene Leerrede en Gebed voor hun gedaan hadt, openden zij hunne raadpleegingen; die eenige maalen hervat wierden, en ten gevolge hadden een plegtig Verbond, waar van, naardenkelijk, de vermaarde Staatsman en boezemvriend van Prinse WILLEM DEN I, FILIPS VAN MARNIX, *Heer van St. Aldegonde*, de Opsteller was, en waar van de voornaamste inhoud hier op neder kwam. „De „ Edelen hadden, in 't zekere, bevonden, dat een hoop „ vreemdelingen, ongezind tot het welvaaren van deeze landen, en, onder een valsch voorwendsel van grooten ijver „ voor 't Katholijk geloof en 's volks eendrachtigheid, niets „ anders zoekende, dan hunne eerzucht, onverdraaglijken „ hoogmoed en onverzadelijke gierigheid te verzadigen; al „ was 't dan ten koste van den Koning en zijne onderdaanen, zijner Majesteit zoo veel hadt weten wijs te maaken „ door hunne geblankette redenen en valsche onderrichtingen, „ dat de Koning, ondanks alle vertoogen, en tegen zijnen „ eed aan God en de Nederlanderen gedaan, in plaats van 't „ verzachten der strenge plakaaten, betreffende den Godsdienst, waar toe Hij hope hadt gegeven, integendeel de „ verderflijke Inquisitie met alle geweld wilde invoeren; zij „ beschouwden het geloofsonderzoek, niet alleen als onredelijk, en met alle Goddlijke en menschelijke wetten strijdende, maar ook alle strenge vervolgingen en wreedheden „ verre te boven gaande, die ooit te vooren door de verwoedste dwingelanden onder de heidenen gepleegd zijn, en nergens toe strekkende, dan tot oneer van Gods naam, en „ tot geheele verwoestinge, verlies en ondergang van de Nederlanden; want daar door worden alle gezag en gebied „ den Inquisitiemeesteren onderworpen, de onderzaaten tot „ eeuwige en ellendige slaaven gemaakt, alle menschen van „ eer in gestadig gevaar van bloed en goed gesteld: zoo dat „ een priester, Spanjaard of eenig ander booswicht, den al-

„ ler-

„ lervroomsten persoon willende krenken, hem door middel „ van de Inquisitie kan doen beschuldigen, gevangen nemen, „ ja sterven en zijne goederen aanslaan, welk laatste zich al- „ toos van zelfs verstaat, zonder dat hij gehoor zal krijgen „ tot zijne verantwoordinge of verdedigingе. [Daarenboven „ was de Inquisitie geschikt, om alle oude wetten, gewoon- „ ten, vrijheden, voorrechten en herkomen dezer Landen te „ krenken, de vrijheid van spreken in de Staatsvergaderingen „ wegtenemen, en de Overheden te benadeelen. Hier door „ zouden Gods eer en 't Katholijk geloof, welk zij voorna- „ men te beschermen, groot gevaar loopen, de Koning van „ gezag in alle zijne staaten beroofd worden, de koophan- „ del ophouden, de ambachten te niet loopen, de bezittin- „ gen en frontiersteden weinig verzekerd, het gemeene volk „ tot muiterij vervoerd, en alles in afgrijsselijke verwarringe „ gebragt worden. Dit alles rijpelijk gewogen hebbende, „ achtten de Edelen zich met reden verplicht, tegen zooda- „ nige dreigende en onlijdelijke onheilen te waken, en door „ goede middelen voor de behoudenisse van hunne persoonen „ en goederen zorge te dragen, om niet ten roof aan hun „ gegeven te worden, die, onder schijn van Godsdienst en „ geloofsonderzoek, zich zelven zochten te verrijken en „ vergulden met hun bloed, leven en bezittingen. Weshalven „ zij, als 's Konings getrouwe leenmannen en Edellieden, „ goedvonden, een vast en heilig Verbond te maken, waar „ bij zij, met plechtigen eede, elkanderen beloofden, naar „ al hun vermogen te beletten, dat de Inquisitie zou worden „ aangenomen, of op eenige wijze onderhouden, openbaar „ en heimelijk, onder welken dekmantel en benaminge 't zou „ mogen wezen. Zij zouden in tegendeel alle moeite aanwen- „ den, dat zij geheel en al uitgeroeid en vernietigd wierde, „ als zijnde de oorsprong van alle wanorde en ongerechtig- „ heid; [in navolginge der Napolitaanen, die zoo veel ver- „ worpen hebben tot groote vertroostinge van hun Land]. „ Zij betuigden nochtans voor God en menschen, met een „ goed geweten, dat zij niet van meeninge waren iet te on- „ dernemen, 't gene eenigzins zou strekken tot oneer van „ God, of verminderinge der hoogheid van den Koning en

„ zijne

„ zijne Staaten, maar in tegendeel, dat zij geen anderen toe-
„ leg hadden, dan den Koning en zijnen Staat voorteftaan,
„ alle goede orde en regeeringe te bewaren, en allen oproer
„ en scheuringe van 't gemeen, naar vermogen, te weren.
„ Zij beloofden, onder eede, dit verbond heilig en onver-
„ brekelijk, ten allen tijde, te onderhouden, zoo lang zij in
„ deze waereld zouden zijn: den almachtigen God tot ge-
„ tuige nemende over hunne zielen en gewisfen, dat zij,
„ met daaden of woorden, wetens en willens, op eenigerhan-
„ de wijze, hiertegen niets doen zullen. En om dit Verbond
„ te bevestigen en voor altoos in kracht te doen blijven, be-
„ loofden zij de een den anderen allen bijstand met goed en
„ bloed, als broeders en getrouwe vrienden, te betoonen;
„ op dat niemand der bondgenooten gekweld of vervolgd
„ worde aan lijf en goed, uit hoofde der Inquisitie of pla-
„ kaaten daaruit spruitende, noch ook ter oorzaake van deze
„ verbintenisse. En in geval aan iemand van de broeders en
„ bondgenooten eenige moeite en vervolging wierde aange-
„ daan, beloofden en zwoeren zij, denzelven bijteftaan, in
„ alles, met lijf en goed, zonder iet te sparen, en zonder
„ eenige uitvlucht of voorwendsel, ja even eens of het voor
„ hunne eigene persoonen was; wel uitdrukkelijk verstaande,
„ dat het niet zal baten, zich van dit Verbond ontslagen te
„ rekenen, wanneer de vervolgers hunne vervolgingen onder
„ eenig voorwendsel bedekken, als of zij niet voorhadden te
„ straffen dan de wederspannigheid, of wat iet soortgelijks
„ meer mochte zijn, mits dat het met waarschijnlijkheid blij-
„ ke, dat de aanleiding uit de voorgemelde oorzaken voort-
„ kwam. Zij verstonden, dat in zulke en dergelijke gevallen
„ de misdaad van wederspannigheid niet kon voorgewend wor-
„ den; naardien de oorsprong te vinden is in eenen heiligen
„ ijver en loflijke begeerte, ter handhavinge van Gods eer,
„ 's Konings hoogheid, de algemeene rust, met de zekerheid
„ van hun eigen lijf en goed, en de bescherminge van hunne
„ huisgezinnen, vrouwen en kinderen, waartoe God en de
„ natuur hen verbonden. Dit alles echter met dien verstan-
„ de, en onder belofte, dat elk van hun, in alle onderne-
„ mingen van dien aart, zich zal schikken naar den gemeenen

„ raad van alle de broeders en bondgenooten, of hunne ge-
„ machtigden, op dat deze heilige vereeniging altijd wel en
„ heilig onderhouden worde, en 't gene met gemeene toe-
„ stemminge geschiedt, des te vaster en van meerder waarde
„ blijve. Eindelijk ter oorkonde en zekerheid van dit hun
„ Verbond, aanriepen zij den allerheiligsten naam van den
„ levenden God, Schepper van hemel en aarde, en al wat
„ in dezelve is, als den Richter en doorgronder van hunne
„ harten, gewetens en gedachten, en die hunnen wensch en
„ raadslag kende, Hem ootmoedig smeekende, dat Hij hun
„ de genade van zijnen heiligen Geest wilde schenken, op
„ dat alle hunne verrichtingen en aanslagen een goeden en
„ gelukkigen uitslag mochten hebben, tot eer van Zijnen al-
„ lerheiligsten naam, tot algemeene rust en vrede, en toe-
„ zaligheid van hunne zielen, Amen."

Zo ras het Verbond in de Fransche taal opgesteld, en vervolgens in 't Hoogduitsch, Engelsch en Nederduitsch vertaald was, maakte men eenen aanvang om ondertekenaars te winnen; het getal was, in 't eerst, gering, doch groeide allengskens, door onderscheidene middelen, ten dien einde aangewend, ten getale van vierhonderd, meest alleen Edelen; 't welk, eerlang, naa dat het Smeekschrift was overhandigd, wel tot tweeduizend steeg; onder welk getal, evenwel, ook veele Kooplieden en zommigen van laager stand, zich zullen bevonden hebben. Terwijl wij hier naa de naamen van eenige der voornaamste Ondertekenaars zullen melden, merken wij hier aan, 't geen zommigen vreemd mag schijnen, dat de naamen van den Prinse VAN ORANJE, en die der Graaven van EGMOND, HOORNE, MEGEN en HOOGSTRAATEN, zo min als die van den Markgraave VAN BERGEN en van den Baron DE MONTIGNY, onder het Verbondschrift niet geleezen wierden. Men geeft hier van verscheiden redenen, van de bijzondere omstandigheden dier Heeren ontleend, die anderzins voor de Nederlandsche Vrijheid vervolgens kloekmoedig in de bres sprongen. Eene menigte afschriften wierdt 'er van het Verbond gemaakt, en door alle de Nederlandsche gewesten verspreid, alwaar de voornaamste hoofden hunne zendelingen en

be-

bewindslieden hadden, om het Geschrift smaaklijk te maaken, en bijval te doen vinden. In vervolg van tijd leende een geleerd Friesch Edelman, TJALLING EYSINGA genaamd, zijne pen, om van het Verbond een kort begrip op te stellen.

Met het begin des Jaars 1566, toen nu het getal der Verbondene Edelen merkelijk was toegenomen, hielden zij eene Vergadering, eerst te *Breda*, en vervolgens te *Hoogstraten*. In de eerste zamenkomst wierdt het Smeekschrift ontworpen, 't welk vervolgens aan de Landvoogdesse staandt overhandigd te worden; terwijl de Vergadering te *Hoogstraten* diende om te beraadslagen over den tijd wanneer, en de wijze, op welke men het Smeekschrift zoude inleveren. Het besluit hier omtrent viel, dat de Edelen ongewapend, en bij geschrift, hun verzoek aan de Hertoginne zouden voordraagen, en, ten dien einde, in 't begin van de maand April des gemelden Jaars 1566, zich na *Brussel* begeeven.

Eene zaak van zo veel aangelegenheids konde onmogelijk met zo veel geheimhoudinge behandeld worden, of het gerugt daar van moest ten Hove doordringen. Doch vermits hetgeen, van dien kant, ondernomen of volvoerd wierdt, niet tot ons plan behoort, zullen wij deswegen geen verslag doen, maar de Edelen na *Brussel* verzellen. Op den derden April, tegen den avond, deedt Heer HENDRIK VAN BREDERODE zijne intrede te *Brussel*, aan het hoofd van omtrent tweehonderd Edelen, allen te paerd, en ongewapend. Kort naa hem verscheen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinse WILLEM DEN I, insgelijks van Edelen verzeld, en nam zijnen intrek ten huize van zijnen broeder. Eerlang vergaderden alle de Bondgenooten ten huize van den Graave VAN KUILENBURG, alwaar BREDERODE en NASSAU de naamen der Verbondelingen nogmaals voorlazen, die, zo voor hun zelven als voor de afweezenden, betuigden, in de zelfde gevoelens te volharden. Toen deedt men hen met eede bevestigen, „ dat „ indien iemant der Bondgenooten, wegens den Godsdienst „ of dit Verbond, in gevangenis mogt geworpen worden, de „ overigen aanstonds met eenen of twee Gevolmagtigden, „ wien de zorge van het Verbond, in elk Gewest, was aan„ bevolen, handelen zouden; en dat alle de Bondgenooten,

„ was 't noodig, zonder tijdverzuim, de wapenen zouden
„ opvatten, om den gevangen Bondgenoot te hulp te koo-
„ men."

Op den vijfden April verzogten de Edelen gehoor bij de Landvoogdesse; 't welk hun vergund wierdt, 's middags tusschen twaalf en één uuren. Ten getale van, meer of min, vierhonderd, ging de sleep, uit het huis van den Graave VAN KUILENBURG, in alle stilte en in staatelijken optogt, ten Hove; allen ongewapend, doch gevolgd van hunne dienaaren, welke, volgens zommigen, van zijdgeweer en geladene pistoolen, onder hunne kléderen verborgen, voorzien waren. Ook vindt men aangetekend, dat het Plein van 't Hof opgevuld was met vrienden en begunstigers der Bondgenooten, met oogmerk, indien iets tegen hen ondernomen wierdt, om terstond bij de hand te zijn. Inmiddels bevondt zich de Landvoogdes in de Vergaderplaats van den Raad van Staate, verzeld van de Landvoogden der bijzondere Provinciën, de Vliesridders en de Raaden van Staate. De stoet zijnde binnen gelaaten, en naa eene eerbiedige buiging voor de Landvoogdes en de Heeren, tradt Heer HENDRIK VAN BREDERODE, als de Woordvoerder, voorwaarts, en zijne eene knie ter aarde geboogen hebbende, gaf hij der Hertoginne opening van het oogmerk deezer bezendinge, in eene aanspraak van deezen inhoud: „ Mevrouw! de Edelen, in deze stad vergaderd, en
„ anderen van gelijken rang in merkelijken getale, die zich,
„ om zekere redenen, hier niet hebben laten vinden, heb-
„ ben goedgevonden, voor den dienst des Konings en het
„ algemeen belang van deze Nederlanden, dit vertoog, in
„ allen ootmoed, aan uwe Hoogheid aan te bieden; waar op
„ het Uwer Hoogheid zal gelieven, zoodanig besluit te ge-
„ ven, als zij zal vinden te behooren: biddende uwe Hoog-
„ heid 't zelve ten beste te willen nemen. Wijders, Me-
„ vrouw, zijn wij onderricht, dat wij bij uwe Hoogheid,
„ bij de Heeren van den Raad en anderen, beschuldigd zijn,
„ dat deze onze beraadslaging voornaamlijk ingericht was,
„ om beroerte, opstand en muiterije te veroorzaken; en, dat
„ nog afgrijslijker is, men heeft ons nagegeven, dat wij van
„ Heer wilden veranderen, en verbonden en samenzweringen

„ zou-

„ zouden aangegaan hebben met vreemde Vorsten en krijgs-
„ hoofden, zoo Franschen, Duitschen, als anderen; 't welk
„ ons nooit op de gedachten gekomen, en volkomen strij-
„ dig is met onze trouwe, en met 't gene uwe Hoogheid
„ door dit ons vertoog zal bevinden. Niettemin, bidden wij
„ uwe Hoogheid, ons te willen noemen en ontdekken, die,
„ zoo onrechtvaardig, eene zoo edele en eerwaardige verga-
„ deringe belasterd hebben. Voorts, Mevrouw, hebben de
„ genoemde Heeren verstaan, dat sommigen van hun in 't
„ bijzonder beschuldigd zijn, dat zij de hand zouden geleend
„ en hun best gedaan hebben, zoo met Franschen als andere
„ vreemdelingen, om dien vervloekten aanslag ter uitvoer te
„ brengen, waar over wij, in 't gemeen, gevoelig aangedaan
„ zijn. Hierom bidden wij uwe Hoogheid ernstelijk, ons
„ zoo veel gunst en genegenheid te willen bewijzen, van de
„ naamen der beschuldigers en beschuldigden te melden, op
„ dat het ongelijk en de schelmerijen ontdekt zijnde, uwe
„ Hoogheid daar over kort en voorbeeldig recht moge doen,
„ en dat om onheilen en ergernissen, die daar uit rijzen
„ konden, voor te komen: ons wel verzekerd houdende,
„ dat uwe Hoogheid nimmer dulden zal, dat zulk edel en
„ eerlijk gezelschap met zoodanige schandelijke en doemwaar-
„ dige handelingen beklad blijve."

Naa deeze aanspraak, reikte de Heer VAN BREDERODE aan de Hertoginne Landvoogdesse het Smeekschrift der Edelen over, waar van de inhoud hier op neder kwam. „ Me-
„ vrouw! het is kennelijk genoeg, dat door de gantsche
„ Christenheid altoos ten hoogsten vermaard is geweest, en
„ als nog is, de groote getrouwheid van de Nederlanders
„ jegens hunne Heeren en natuurlijke Prinsen, waar in de
„ Adel ten allen tijde den voorrang hadt, als die nooit goed
„ of bloed gespaard heeft, om hunne grootheid voorteftaan
„ en te vermeerderen; waar in wij, de ootmoedigste onder-
„ zaaten van zijne Majesteit, gewillig zijn altijd meer en
„ meer te volharden, zoo dat wij ons dag en nacht gereed
„ houden, om dezelve met onze lichaamen en goederen op
„ 't ootmoedigste te dienen: en ziende, in welken staat de

„ zaken tegenwoordig ſtaan, hebben wij liever een weinig
„ ondanks ons op den hals willen halen, dan voor uwe
„ Hoogheid zulke dingen verzwijgen, die naderhand tot on-
„ dienst van zijne Majeſteit zouden kunnen ſtrekken, en den
„ vrede en rust van deze landen te gelijk verſtoren; hopen-
„ de, dat de uitkomst met den tijd toonen zal, dat onder
„ alle dienſten, welke wij zijner Majeſteit ooit zouden mo-
„ gen gedaan hebben of nog in 't vervolg doen zullen, deze
„ voor den aanmerkelijkſten en tijdigſten moet gerekend worden.
„ Waarom wij ons op 't ſterkſte verzekerd houden, dat uwe
„ Hoogheid dien in den besten zin zal opnemen. Hoewel
„ wij dan, Mevrouw, geenzins twijfelen, of 't gene zijne
„ Majeſteit voor dezen bepaald, en nu op nieuw bevolen
„ heeft, nopens de Inquiſitie en de ſcherpe onderhoudinge
„ der plakaaten op 't ſtuk van den Godsdienst, hadt zijn
„ grond en een rechtmatigen titel, en dat om de hand te
„ houden aan 't gene Keizer KAREL met een goeden toeleg
„ vastgeſteld hadt: nochtans gemerkt het verſchil van tijden
„ ook onderſcheiden hulpmiddelen vordert, en dat, ſedert
„ eenige jaaren herwaards, de voorſchreven plakaaten, ſchoon
„ zij nog al niet met alle ſtrengheid uitgevoerd zijn, ge-
„ duurig gelegenheid gegeven hebben tot veele bezwaarniſſen
„ en onheilen, zeker het laatſte beſluit van zijne Majeſteit,
„ waar bij dezelve niet alleen verbiedt, de gezeide plakaaten
„ eenigzins te matigen, maar ook uitdrukkelijk belast, de
„ Inquiſitie te onderhouden, en de plakaaten ten ſtrengſten
„ naar te komen. Dit doet ons rechtmaatig vreezen, dat
„ daar door niet alleen de onheilen zullen vermeerderd wor-
„ den, maar dat daar uit ook, eindelijk, een oploop en al-
„ gemeene beroerte volgen kon, ſtrekkende tot eene ellendige
„ verwoestinge van 't gantſche land, volgens de duidelijke
„ blijken van 's volks ongeſteldheid, welke zich reeds, aan
„ alle kanten, oogſchijnlijk, vertoonen. Wij hadden dan tot
„ nu toe gehoopt, beſpeurende de duidelijkheid en grootheid
„ van 't gevaar, welk ons dreigt, dat door de Heeren of
„ 's Lands Staaten, bij tijds, daar over vertoogen aan uwe
„ Hoogheid zouden gedaan zijn, om daar tegen te voorzien,
„ tot wegneminge van de oorzaak en den oorſprong van 't

„ kwaad,

„ kwaad. Dan nademaal wij zien, dat zij zich niet opgedaan
„ hebben, om eenige reden, ons onbekend, en dat het
„ kwaad, ondertusschen, van dag tot dag, grooter wordt,
„ zoo dat het gevaar van oproer en algemeenen afval voor
„ de deur is; hebben wij ons verplicht geacht, volgens den
„ eed van getrouwheid en hulde, als mede uit hoofde van
„ onze toegenegenheid, welke wij tot den Koning en het
„ Vaderland hebben, niet langer te vertoeven, maar liever de
„ eersten te zijn om ons te kwijten naar behooren, en dat
„ zoo veel te vrijmoediger, om dat wij alle reden hebben te
„ hopen, dat zijne Majesteit onze waarschouwinge ten beste
„ nemen zal, ziende dat de zaak ons meer, dan anderen,
„ aangaat, als die meer bloot gesteld zijn voor de ongemak-
„ ken en rampen, welke gemeenlijk uit soortgelijke voorval-
„ len ontspruiten; hebbende wij onze goederen en huizen,
„ voor 't grootste deel, ten platten lande liggen, en dus tot
„ een' roof voor elk opengesteld. Wij merken daar bij ook
„ op, dat, wanneer de voorschreven plakaaten gestreng ge-
„ volgd worden, gelijk zijne Majesteit dit uitdrukkelijk be-
„ veelt, niemand onder ons in 't algemeen is, zelfs niemand
„ in dit gantsche land, van welken staat en rang hij zij, of
„ hij zal bevonden worden, lijf en goed verbeurd te heb-
„ ben, en onderworpen te zijn aan de valsche beschuldiginge
„ van den eersten vijand, die, om deel aan de verbeurdver-
„ klaarde goederen te hebben, hem zal willen betichten, on-
„ der 't dekfel van de plakaaten; wanneer hem geen andere
„ toevlucht zou overig blijven, behalven de oogluiking van
„ den Richter, in wiens genade alleen zijn bloed en goed
„ staan zullen. Uit dien hoofde hebben wij te meer reden
„ om uwe Hoogheid allerootmoedigst te bidden, gelijk wij
„ thans doen door dit smeekschrift, daar in te willen voor-
„ zien, en, wegens 't gewicht der zaak, zoo spoedig moge-
„ lijk, iemand naar den Koning afteveerdigen, die bekwaam
„ is, om denzelven hier van te verwittigen en in onzen naam
„ ootmoedigst te smeeken, dat het hem gelieve hier in te
„ voorzien, zoo voor het tegenwoordige, als voor het toe-
„ komende; en, naardien dit nooit plaats zal kunnen hebben,
„ zoo lang de voorschreven plakaaten in volle kracht blijven,

 „ ge-

„ gemerkt daar van de bron en oorsprong van alle onheilen
„ afhangt, dat het hem behage te verstaan tot de vernietiginge derzelver, welke niet alleen noodig bevonden zal worden om den geheelen ondergang en bederf van deze landen af te keeren, maar ook wel overeenkomstig met recht en gerechtigheid. En op dat de Koning niet vermoede, dat wij, die niet anders voorhebben dan hem allen dienst en gehoorzaamheid te bewijzen, hem zouden willen in den toom houden, of de wet stellen naar ons believen; gelijk wij niet twijfelen, of onze vijanden zullen het dus ten onzen nadeele willen duiden: zoo smeeken wij zijne Majesteit ook op het onderdanigste, dat het haar gelieve andere plakaaten te maaken, bij raade en bewilliginge der bij één vergaderde algemeene Staaten, om te voorzien in 't gene voorschreven is, door andere middelen, welke bekwaamer en minder gevaarlijk zijn. Wij smeeken, daarenboven, dat uwe Hoogheid, terwijl de Koning ons billijk verzoekschrift in overweginge neemt, en daar op naar zijn rechtmatig welbehagen besluiten zal, bij voorraad in de gemelde gevaaren voorzien wil door eene algemeene opschortinge, zoo van de Inquisitie, als van alle uitvoeringe der voorschreven plakaaten, tot dat zijne Majesteit anders zal bevolen hebben. Onder uitdrukkelijke betuiginge, dat wij, zoo veel ons aangaan mocht, ons gekweten hebben van onzen plicht door dit tegenwoordig vertoog, zoo dat wij ons van nu voortaan voor God en menschen verontschuldigd houden, verklarende, dat, in gevalle eenig ongemak, wanorde, beroerte, oploop of bloedstorting naderhand mocht ontstaan, uit het verwaarloozen van een tijdig hulpmiddel, wij niet kunnen beschuldigd worden, het dreigend kwaad verzwegen te hebben. Wij nemen, derhalven, God, den Koning, uwe Hoogheid en haaren Raad, mitsgaders ons geweten, tot getuigen, dat wij hier in gedaan hebben, 't gene goede en oprechte dienaars en getrouwe onderzaaten van den Koning past, zonder in 't minste onzen plicht te buiten gegaan te zijn; waarom wij des te vuuriger bidden, dat uwe Hoogheid 'er op gelieve te letten, eer 'er meer onheil van kome, en gij zult wel doen."

Met

Met een algemeen antwoord wierden de Edelen thans afgezet; doch 's anderendaags ten Hove ontbooden zijnde, ontvingen zij hun Smeekschrift te rug, met de volgende *Apostille* of Kanttekening daar bij geschreeven. „ Haare Hoogheid, „ verstaan hebbende 't gene bij den inhoud van dit Verzoekschrift verzocht en begeerd wordt, is wel genegen, eene „ bezendinge aan zijne Majesteit te doen, om haar 't zelve „ voortedragen, en alle goede diensten aantewenden, welke „ haare Hoogheid nuttig zal oordeelen, om den Koning te „ doen overhellen tot het inwilligen van het verzoek der „ Edelen, die niet anders te verwachten hebben, dan 't gene „ waardig en overeenkomstig was met zijne aargeboren en „ gewoone goedertierenheid, hebbende haare Hoogheid, reeds „ voor de komste der Edelen, bedagt geweest om, met hulpe en raad van de Landvoogden der gewesten, de Vlies-„ Ridders en die van den Raad, te beramen en ontwerpen „ eene verzachtinge der plakaaten op 't stuk van den Godsdienst, ten einde dezelve aan zijne Majesteit voortedragen; „ welke verzachting haare Hoogheid verhoopt zoodanig te „ zullen bevonden worden, dat zij aan elk een redelijk ge-„ noegen zal moeten geven. En naardien het gezag van „ haare Hoogheid zoo verre niet strekt, gelijk de Edelen „ wel konnen begrijpen, dat zij, volgens hun verzoek, de „ Inquisitie en plakaaten zou vermogen opteschorten, en dat „ het niet behoorlijk is, het Land zonder wet te laten in 't „ stuk van den Godsdienst; vertrouwt haare Hoogheid, dat „ de Edelen zich daar mede vergenoegen zullen, dat zij ten „ gemelden einde eene bezendinge aan den Koning doe, en „ dat haare Hoogheid, terwijl men zijn antwoord verwacht, „ zorge dragen zal, dat zoo wel door de Inquisiteurs, ter „ plaatse daar zij voor dezen geweest zijn, als door de „ amptluiden van 't gerecht, met bescheidenheid en zedigheid, in 't oefenen van hun gezag, worde te werk ge-„ gaan, invoegen men geene reden hebben zal van zich te „ beklagen. Vertrouwende haare Hoogheid, dat de Edelen „ zich mede zoo gedragen zullen, dat het niet noodig zijn „ zal, hier in anders te voorzien. Ook is 'er hope, dat de „ Koning, door de goede diensten, door haare Hoogheid bij

„ denzelven aanwenden, zich lichtelijk zal laten gezeggen,
„ om de andere landen en steden van de Inquisitie, daar dezelve is, te ontheffen, gelijk men kan afnemen uit 't gene reeds besloten is op 't verzoekschrift der hoofdsteden van Brabant, dat zij daar mede niet belast zullen worden. En zal haare Hoogheid zoo veel te vrijmoediger alle goede diensten bij zijne Majesteit, tot het voorschreven einde, aanwenden, om dat zij voor zeker houdt, dat de Edelen een voornemen en bepaalden toeleg hebben, om niets te veranderen in 't stuk van den ouden Godsdienst, in deze landen onderhouden, maar denzelven te handhaven en met al hun vermogen te onderhouden."

De Edelen, over deeze kanttekening geraadpleegd hebbende, vonden daar in geen genoegen: weshalven zij te raade wierden, nog een ander Verzoekschrift in te leveren. Andermaal verzogten zij daarom gehoor, 't welk hun op den achtsten April wierdt toegestaan. Wederom door den mond van BREDERODE, leverden zij een Vertoog in, van den volgenden inhoud. „ Mevrouw, gezien hebbende het bijschrift, 't welk uwer Hoogheid believd heeft ons te geven, hebben wij niet willen nalaten in de eerste plaats U zeer ootmoedig te danken voor zoo spoedig een bescheid, insgelijks voor 't genoegen, dat uwe Hoogheid gehad heeft over deze vergadering, welke om geen andere oorzaak is gehouden dan tot dienst van zijne Majesteit, en 's Lands welvaren en ruste. Maar wij hadden wel gewenscht, tot veel meerder vergenoegen en ruste van dit Land, dat de gemelde kanttekening van uwe Hoogheid wat uitvoeriger en duidelijker geweest was. Niettemin, nademaal uwe Hoogheid, gelijk wij tot ons leedwezen verstaan, zulke macht niet heeft, als wij wel zouden wenschen, verlaten wij ons op de hope en verzekeringe, welke uwe Hoogheid ons gegeven heeft, dat zij, zoo bij de Overheden als de Inquisiteuren, zorge dragen zal, en hun belasten, zich te onthouden van alle vervolgingen, spruitende uit de Inquisitie, bevelen of plakaaten, zoo oude als nieuwe, op 't stuk van den Godsdienst, tot dat zijne Majesteit anders zal bevolen

„ heb-

hebben. Wij van onzen kant, Mevrouw, nademaal wij niet anders begeeren, dan ons te voegen naar alles, wat door den Koning, met raad en bewilliginge der algemeene Staten, zal beslist worden, hopen ons zoo te gedragen, dat uwe Hoogheid geen reden van misnoegen hebben zal. En zoo iemand eenige misdaad, of iet naar oproer zweemende bedreef, laat hij, naar verdiensten, gestraft worden door uwe Hoogheid en den Raad van Staat. Wij betuigen andermaal, dat wij ons van onzen plicht gekweten hebben, indien 'er, bij gebrek van bekwaame voorzorge, eenig onheil ontstond. Biddende uwe Hoogheid op 't onderdanigste, dit ons doen voor aangenaam en ten beste te houden, en te rekenen voor den dienst van zijne Majesteit, bieden wij ons zelven aan, om zeer ootmoedige en getrouwe dienaars van uwe Hoogheid te blijven, en voor haare voeten, in haaren dienst, te sterven, zoo dikwils het haar believen zal zulks te gebieden. Wijders, Mevrouw, nademaal 'er een gerucht loopt, waar van wij verwittigd zijn geworden, dat eenigen van onze beschuldigers ons Verzoekschrift reeds hebben doen drukken, waar in men eenige punten zou kunnen veranderen, met een oogmerk om onze vergaderinge een lak van oproerigheid aan te wrijven en ons dus bij de heele waereld hatelijk te maken, iet dat gantsch strijdig is met ons rechtmatig doelwit, gelijk aan uwe Hoogheid genoegzaam kennelijk is; zoo verzoeken wij met alle ootmoedigheid, aan 's Konings drukker toetestaan, om 't gemelde Smeekschrift te drukken naar denzelfden inhoud en van woord tot woord, gelijk het door ons aan uwe Hoogheid overgeleverd is; dit zou ons, Mevrouw, een ongemeen groot genoegen geven, en ons te meer doen volharden in den dienst volgens onze aanbiedinge en belofte in 't gemeen, en in 't bijzonder voor uwe Hoogheid."

Doch ook op dit verzoek volgde slegts een algemeen antwoord; 't welk onder de Edelen geen klein ongenoegen veroorzaakte: te meer, om dat hun, door den Graaf VAN BARLAIMONT, eenen der Raadsheeren, bij die gelegenheid, den naam van *Geusen*, of bedelaren, gegeeven wierd. Om hun des-

deswegen eenig genoegen te geeven, herhaalde de Hertogin de belofte, op het stuk van den Godsdienst en de werkzaamheden der Inquisitie, eenige gemaatigdheid en toegeeflijkheid te doen oeffenen. Met deeze belofte vertrokken de Edelen uit *Brussel*.

Onder dit alles begonnen de Onroomschen, in verscheiden Gewesten, de hoofden in zo verre op te steeken, dat zij het bestonden om openlijk te prediken: 't welk de Landvoogdes bewoog, de Edelen te vermaanen, met raad en daad zich daar tegen aan te kanten, en de vergaderingen der voorstanders van den nieuwen Godsdienst te helpen stooren. Duidelijk bleek hier uit, hoe weinig gehoors het verzoek om vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeninge vondt; en wat, dienvolgens, van de overige punten, in het Smeekschrift vervat, zoude worden. Dit gaf aanleiding tot eene nieuwe zamenkomst der Edelen, welke thans te *St. Truijen*, eene Stad in het Bisdom van *Luik*, gehouden wierdt, en van het midden van de maand Julij tot het midden van Augustus duurde. Talrijk was deeze Vergadering, bestaande, volgens zommigen, uit wel vijftienhonderd of tweeduizend Leden. De zaken, die hier verhandeld wierden, waren, het werven van Krijgsvolk, het verzamelen van penningen, en het aangaan van verbintenisfen met uitlandsche Mogendheden. Geenen schijn heeft het, intusschen, dat de schandelijke Beeldstorming, welke, tot oneere der Onroomschen, kort daar naa uitbrak, in deeze zamenkomst zou beraamd zijn; even min als dat de Bondgenooten een voorneemen zouden hebben opgevat, om de Roomsche Geestlijkheid te vermoorden; hoewel het waarheid is, dat zij de Onroomschen in hunne bescherming namen. Eene der vrugten der zamenkomste te *St. Truijen*, was, een nader Vertoog der Edelen aan de Landvoogdesse; welke daar door, onder andere, dermaate wierdt in 't naauw gebragt, dat zij besloot, een weinig toe te geeven, en op den drieëntwintigsten Augustus, aan de Bondgenooten schriftlijk verklaarde „ haare toestemming te geeven, dat de Heeren, „ die over een Verdrag met de Edelen zouden handelen, „ hun aanzeiden, dat men tegen niemant, op plaatzen, daar „ men tegenwoordig predikte, eenig geweld zou gebruiken, „ in

„ in 't gaan na de preek, of in 't keeren, mids het volk de
„ wapenen nederleide, en zich van ergernisse en ongere-
„ geldheid onthieldt: tot dat bij zijne Majesteit, met raad der
„ Algemeene Staaten, anders zou besloten zijn; doch onder
„ beding, dat de Edelen, op geenerhande wijze, den Katho-
„ lijken Godsdienst en deszelfs oeffening beletten zouden, of
„ iets tegen de Kerken en Geestlijken onderneemen, maar
„ dat zij de Roomschen hunne Kerken vrijelijk zouden laaten
„ gebruiken, gelijk van ouds plagt te geschieden." Het ge-
volg deezer Verklaaringe, was een nader Verdrag, met toe-
stemming van Koning FILIPS, tusschen de Hertogin en de
Edelen aangegaan, en plegtig bezworen. De Landvoogdes
beloofde daar bij, in 's Konings naam, „ dat de Inquisitie
„ ophouden, een nieuw Plakaat afgekondigd, en aan de Ede-
„ len brieven van verzekeringe, aangaande kwijtschelding van
„ het voorleedene, zouden verleend worden; terwijl de Ede-
„ len, van hunnen kant, beloofden, niets te zullen bestaan
„ tegen den Koning, deszelfs Staaten, Landen of onderzaa-
„ ten, maar zich, in dienst van zijne Majesteit, van hunnen
„ pligt te kwijten; de tegenwoordige beroerten, met alle
„ magt, helpen beletten, het plonderen doen ophouden, de
„ Geestlijken beschermen; voorts de wapenen, bij de Ge-
„ meente opgevat, te doen nederleggen; de verdere voort-
„ planting der openbaare preeke beletten; en eindelijk, allen,
„ die thans, wegens den Godsdienst of anders misnoegd wa-
„ ren, zich te doen onderwerpen aan 't geen de Koning,
„ met de Algemeene Staaten, tot bevorderinge van rust en
„ eenigheid der Godsdiensten, besluiten zoude."

Eene algemeene blijdschap veroorzaakte dit Verdrag door het gantsche Land. Bij een plegtig geschrift verklaarden de Edelen hun Verbond voor vernietigd en van onwaarde, zo lang de verzekerdheid, uit 's Konings naam gegeeven, volstandig zoude blijven. De beroerten hielden op; de wapens wierden afgeleid; de rust en vrede herleefde; de Onroomschen oeffenden, met blijdschap, hunnen openbaaren Godsdienst.

Doch deeze rust en vreugde waren van korten duur. Het Hof maakte zich, eerlang, aan openbaare trouwloosheid schuldig, door het schenden van het Verdrag, en gaf hier door een

blijk

blijk aan de verbondene Edelen, wat hun, in 't vervolg, boven 't hoofd hing. Dit gaf aanleiding tot eene nieuwe Vergadering der Bondgenooten. Zij wierdt beleid te *Dendermonde*, tusschen *Antwerpen* en *Gend*, in de maand October des Jaars 1566, en bestondt, tot meerdere geheimhoudinge, uit weinige leden. Behalven het gemelde, gaven aanleiding tot deeze zamenkomst eenige onderschepte Brieven van Koning FILIPS, uit welke duidelijk bleek, dat hij geenzins gezind was, zich aan het gemelde Verdrag te houden, maar veeleer ten oogmerke hadt, de Nederlanden in volstrekte slavernij te brengen. De Prins VAN ORANJE, de Graaven VAN EGMOND, VAN HOORN, VAN HOOGSTRATEN en VAN NASSAU verscheenen, onder de voornaamsten te *Dendermonde*. Wat hier verrigt of beslooten zij, blijkt niet zeker. Waarschijnlijk is het, dat men 'er geen bepaald Ontwerp zal beraamd hebben, alzo, niet lang daar naa, een goed aantal Edelen eene zamenkomst hieldt te *Amsterdam*; alwaar, waarschijnlijk, besllooten wierdt, zo veel mogelijk te beletten, dat de Koning met Krijgsvolk herwaarts overkwam, en, ten dien einde, zijne Majesteit, in zijn Koninkrijk of elders, zo veel werks te berokkenen, dat aan de Nederlanden niet konde gedagt worden.

Midlerwijl bespeurde men, ginds en elders, eenige waggeling aan het ontworpen gebouw der Bondgenooten. De Beeldstorming, hoewel buiten hunne schuld ondernomen en volvoerd, gaf daar aan een deerlijken krak. Eenige Bondgenooten, die den Roomschen Godsdienst bleeven toegedaan, den ondergang van het Vaderlijk geloof dugtende, verlieten het Bondgenootschap, en tragtten zich met den Koning te verzoenen. Zij, die getrouw bleeven, vervaardigden nog een derde Smeekschrift, 't welk van den Heer VAN BREDERODE, door TRESLONG, aan de Hertoginne wierdt gezonden, doch, even min als de voorgaanden, geene heilzaame uitwerking deedt. Dit wrogt mede tot den val van het Bondgenootschap, van 't welk ruim een derde gedeelte zich, eerlang, afzonderde, zommigen uit vreeze voor 's Konings komst, anderen uit hoop op de herwinning van de gunst der Hertoginne. Veel deedt ook tot dien val, het vertrek van den

den Prinse VAN ORANJE na *Duitschland*, en de komst des Hertogs VAN ALVA in de Nederlanden. Eenige weinigen, die getrouw bleeven, hadden moeds genoeg om de wapenen op te vatten, om alzo eene nieuwe pooging, ter affchuddinge van het Spaansche juk, te waagen. Ten dien einde vervaardigden zij, in den Jaare 1567, een nieuw Verbondschrift, voornaamelijk ingerigt tot het aanneemen der wapenen, en het verzamelen van penningen. Doch, door het overlijden van den Heere VAN BREDERODE, den voornaamsten beleider van dit stuk, ondervondt men ook daar van geene baate.

Zodanig was de uitslag van het vermaarde Verbond der Edelen; 't welk, hoewel het niet onmiddelijk de bedoelde uitwerking deedt, nogthans, door den invloed, welk het op de gemoederen van veele Landzaaten hadt, moet gehouden worden als den grond te hebben geleid tot de affchudding van het Spaansche juk, die vervolgens door de kloekmoedigheid en het taai geduld der Ingezeetenen bevogten wierdt.

Volgens belofte zullen wij hier laaten volgen de naamen van eenigen der eerste Ondertekenaaren, wier naakomelingen nog heden meest bekend zijn. Zij zijn deeze: ALKEMADE; ANDRINGA; VAN ARKEL; VAN ASSENDELFT; AYLVA; AYSMA; BEIMA; BENTINGH; BLOIS VAN TRESLONG; VAN DEN BOETZELAAR; BOTNIA; BRONKHORST; BURMANIA; CAMMINGA; CAMSTRA; VAN DER DOES VAN NOORDWYK; DOUMA; DUIVENVOORDE; EMINGHA; EYSINGA; GALAMA; GOSLINGA; GROVESTEIN; VAN HAEFTEN; HAERSMA; VAN HAREN; HERINGA; HOLDINGHA; DE LEEFDAEL; VAN MATENES; MARTENA; LOUIS DE NASSAU; VAN DER NOOT; ZUILEN VAN NYVELT; VAN PALLANT; RAEPHORST; RENESSE; ROORDA; SCHELTEMA; VAN SWIETEN; TURK; enz.

Merkwaarwaardig is het, dat op de Lijst der Ondertekenaaren niemant der Zeeuwsche Edelen vermeld wordt. De Schrijver, welken wij straks zullen noemen, geeft daar van redenen, gelijk ook, waarom Prins WILLEM DE I, en eenige an-

andere Voorstanders der Vrijheid, het Verbond, door hunne Ondertekening, niet bekragtigd hebben.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Nederlandsche Edelen, ter verkrijging van Vrijheid in den Godsdienst en Burgerstaat, in de Jaaren* 1565 — 1567.

VERDUGO, (FRANÇOIS) geduurende het voorste gedeelte der Spaansche beroerten in de Nederlanden, van wegen den Koning van *Spanje*, Stadhouder van *Friesland*, klom van geringe beginzelen tot die aanzienlijke waardigheid, en heeft zich, door verscheiden goede hoedanigheden, een beroemden naam verworven in de Nederlandsche Geschiedenissen. Van geboorte was hij een Spanjaard, en diende, een geruimen tijd, als Stalknegt bij Graave PIETER ERNST VAN MANSVELT. Vervolgens met eene Natuurlijke dogter van den Graave in 't huwelijk zijnde getreeden, tradt hij in den Krijgsdienst; in welken hij zich dermaate kweet, dat hij de gunst en het vertrouwen van den Spaanschen Opperlandvoogd, Hertoge VAN PARMA, dermaate won, dat hij, naa het overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, deszelfs Ampten bekwam, en tot Stadhouder van *Friesland* en *Groningen* wierdt aangesteld. Om zijn gezag te doen gelden, en tot nog andere oogmerken, vertrok hij, in den Jaare 1581, met tien Vaandels Knegten, na zijne Landvoogdij.

De eerste proeve zijner dapperheid gaf hij in een gevegt met den Staatschen Kolonel JOHAN NORRITZ. Met een Leger van vierëntwintig kloeke Vaandels Knegten en vier Kornetten Paerdevolk, hadt hij zich nedergeslagen te *Noordhoorn*, een Dorp in het Westerkwartier van *Groningen*. Niet verre van hem lag de Kolonel NORRITZ gelegerd, met zijne Friezen. Naa eene wijl daadeloosheid, begonnen de laatsten te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. Dit ontstak zijnen

moed:

DON FRANCISCO DE VERDUGO,
*Gouverneur van Vriesland
en Groeningen.*
GESTORVEN DEN 2 SEPTEMBER
M D XCV.

C. F. Fritsch fecit.

moed: waarom hij, in 't laatst van September des Jaars 1581, met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, op zijnen vijand aanrukte. VERDUGO, zulks verneemende, schaart straks zijne magt in slagorde, en voorts met de zijnen op de knieën gevallen zijnde, storten ze een vuurig gebed tot God, dat hij den aanvang van het bewind des Stadhouders genadiglijk wilde zegenen. Dapper wierdt 'er, aan weerkanten, gestreeden, doch meest tot nadeel van VERDUGO, alzo deeze geen grof geschut hadt, daar zijn vijand rijklijk van voorzien was. Het vuurig aanrukken der Staatsche Knegten, 't welk hen, in het overzetten der Slooten, in dit gebroken Land, uit het verband rukte, deedt den kans der overwinninge, tot nog toe op de zijde van NORRITS, eenen keer neemen, en overslaan tot dien van VERDUGO: vooral, naa dat deeze, in eigen persoon, was doorgedrongen tot aan het vijandelijk geschut, 't welk schandelijk verlaaten wierdt; vervolgende voorts de Staatsche magt, van welke bijkans de helft, een goed getal Paerden en veele Bevelhebbers sneuvelden, doch aan zijnen kant niet meer dan tusschen de vijf en zeshonderd man. Uit zulk een goed begin hoop op het toekoomende geschept hebbende, sloeg zich VERDUGO bij *Visvliet* en *Grijpskerk* neder, van waar hij den Schans te *Nieuwerzijl* benaauwde. Niet lang, nogthans, vertoefde hij aldaar. Men hadt, naamelijk, door het onder water zetten van een goed gedeelte Lands, hem het langer vertoeven in dien oord onmogelijk gemaakt: te meer nog, alzo door wanbetaaling, gebrek en ziekten, zijn volk eenigzins aan het muiten sloeg. Van hier dat VERDUGO opbrak, om zich in de nabijheid van *Groningen* te gaan legeren. In den aftogt verloor hij vijfënzeventig man, deels aan dooden, deels aan gevangenen.

Reeds in den aanvang des Jaars 1582, alzo de strenge vorst zijn oogmerk scheen te begunstigen, viel VERDUGO in *Friesland*, met inzigt om den Schans bij *Oudeborn*, ter verzekeringe van het Kwartier der *Zevenwouden* opgeworpen, te bemagtigen. Doch de kloeke tegenstand der bezettelingen, en meenig een' uitval, dien zij op de Spanjaards deeden, noodzaakte hen de wijk te neemen, en, naa het aanrigten

van groote verwoestingen door zijn volk, in zijne voorgaande Verschanzing te rug te keeren. Van nieuws, in de maand Julij, deedt hij eenen inval in de *Zevenwouden*, en voorts in *Drentke*; in beide landstreeken behaalde hij merkelijken roof. Van daar rukte hij voort, met genoegzaam zijne geheele magt, tot in het Graafschap *Zutfen*, en floeg zich voor de Stad *Lochem* neder; doende voorts, door het opwerpen van etlijke Schanzen, dezelve merkelijk benaauwen. Dit niettegenstaande vondt Graaf LODEWYK VAN NASSAU eerst, en daar naa de Graaf VAN HOHENLO middel, om merkelijke versterking, zo van mondbehoeften als Krijgsmagt, daar binnen te brengen. Intusschen, alzo de Stedelingen, herhaalde reizen, uitvallen deeden, schreef VERDUGO om versterking aan den Hertoge VAN PARMA; welke hem, diensvolgens, vijfhonderd Paerden en vijftienhonderd Knegten zondt. Toen deedt VERDUGO, bij herhaaling, de Stad opeischen; doch bekwam een weigerend antwoord, hoewel de belegerden reeds tot die engte gebragt waren, dat ze het paerdevleesch moesten aanspreeken. De Prins VAN ORANJE, uit den mond des Graaven VAN HOHENLO, deezen toestand der benaauwde Vesting vernomen hebbende, en hoe zich binnen dezelve eene groote menigte Gelderschen Adel van hoogen rang bevondt, schikte derwaarts eene zo aanzienlijke versterking, dat de Spanjaard, voor de overmagt wijkende, van den nood eene deugd maakte, en de belegering opbrak; verdeelende voorts zijn volk in *Grol*, *Oldenzeel*, *Goor*, *Enschede* en *Koevorden*. Om den krak, hier geleeden, eenigzins te boeten, bediende hij zich van de gelegenheid, die hem wierdt aangebooden, om zich van *Steenwijk*, bij verrassing, te verzekeren; 't welk hem ook gelukte, gelijk wij op het Artikel, die Stad betreffende, reeds verhaald hebben.

Zints de bemagtiging van *Steenwijk*, schijnt VERDUGO aldaar veelal zijn verblijf gehouden te hebben. Wij ontmoeten hem aldaar in den Zomer des Jaars 1584; zwanger van eenen aanslag op de Stad *Kampen*, en van het opzet om dezelve, even als *Steenwijk*, door verrassing, of liever door verraad, te bemagtigen. Zekere JAN HENDRIKSZOON, Amsterdammer, hadt zich, ten dien einde, aangebooden, met belofte om de

Stad

Stad te zullen in brand steeken, en alzo den ingang openzetten. Daar toe trok VERDUGO, uit *Steenwijk*, met zeshonderd Knegten en tweehonderd Paerden, over *Giethorne*, na *Genemuiden*, van zins om zijnen togt na de gedreigde Stad te vervolgen. Doch hij kwam niet verder, om reden dat de Verraader, op vermoeden gevat, zijn opzet beleeden hadt: waarom de Spanjaard na *Steenwijk* wederkeerde, hebbende, onder weg, ginds en elders, eenige Huizen in koolen geleid, en een goed getal Paerden, Koeien en andere goederen geroofd. *Hasselt* was de Stad, op welke VERDUGO vervolgens het oog hadt. In het begin van October des gemelden jaars, vroeg in den morgen, bevondt hij zich voor die Plaats, met ruim zeshonderd Knegten, in de hoop om onder begunstiging van het mistig weêr, met het openen der Poort, na binnen te streeven. Doch gekoomen voor de Zwartewaterſche Poort, op den Timmerwerf, ja zommigen zelf tot binnen de Hamei, vernamen ze dat de Stedelingen op hunne hoede waren: waarom de besprïngers te rug deinsden en na *Meppel* toogen.

In den Jaare 1585 ontmoeten wij VERDUGO in *Friesland*. Hij was in dat Gewest gevallen met zevenhonderd Knegten en tweehonderd Paerden. Niet zeer gelukkig slaagde ook hier zijne eerste onderneeming. Want eenen aanval gedaan hebbende op de Kerk te *Schooterburum*, in welke eenige Knegten lagen, wierdt hij zodanig ontvangen, dat hij, met agterlaating van eenige dooden, den rug moest keeren. Intusschen hadt een togt van den Spaanschen Overste TASSIS, en de verwoestingen door hem gepleegd, het Gewest met zulk eenen schrik bevangen, dat de meeste Landzaaten brieven van Vrijwaaringe en van Vrijgeleide van VERDUGO kogten; waardoor het geheele Land in eene soort van Verzoeninge met den Koning en de Koningsgezinden raakte. Ten zelfden tijde, alzo VERDUGO heet was op den lof van heuschheid, deedt hij Graave WILLEM de brandschatting van de Ommelanden aanbieden, mits deeze hem die van *Friesland* deedt toekoomen. Doch de Graaf, dugtende dat de Landzaaten, eens aan de rust gewoon, niet wederom tot het weigeren van brandschatting zouden te krijgen zijn, sloeg deeze aanbieding van de

 hand.

hand. Om de gemoederen der Friezen, veele van welke, door de beloofde Vrijwaaring, ter zijner gunste waren overgehaald, nog meer te lokken, immers van de Staaten wendig te maaken, nam VERDUGO eenen list te baate. Door zekeren FRANÇOIS BODEMOND, eertijds Geheimschrijver des Prinsen VAN ORANJE, doch nu Spaanschgezind, deedt hij boekjes in *Friesland* strooien, waar in de Staaten wierden uitgemaakt voor baatzuchtige menschen, die, om in 't bewind te blijven, het volk streelden met de bekoorlijke naamen van Vrijheid en Godsdienst, en met de Nassausche Hoofden, die geenzins 's Lands welvaart, maar alleen hunne eigen glorie zogten. Eenige honderden van deeze boekjes wierden te *Oostmahorn*, in een Embder schip, gevonden, en Graave WILLEM VAN NASSAU toegeschikt. Naa eenige verrigtingen in deeze Gewesten, in welke hij met ongelijken kans slaagde, vooral zints Graaf MAURITS hem te keer ging, vertrok VERDUGO na *Frankrijk*, alwaar hij den loop zijner Krijgsbedrijven voleindigde door den dood, in gevolge eener ziekte, die hem, in de maand September des Jaars 1595, uit het leeven rukte.

Zie BOR en HOOFT.

VERGADERING. (GROOTE) Bij deezen naam is, in 's Lands Geschiedenissen, zeer vermaard, eene zamenkomst, welke, in den Jaare 1651, in *'s Graavenhage*, gehouden wierdt, bestaande uit een aanzienlijk getal Afgevaardigden uit de zeven Veréénigde Gewesten. Zij diende, om, naa de volkomene verlossing des Lands van de Spaansche heerschappij, de algemeene zaaken, het gantsche Gemeenebest betreffende, op een vasten voet te brengen. De Vergadering kwam bij een in de groote Zaal van het Hof, voordagtelijk ten dien einde opgeruimd, en behangen met de Vaandels, Kornetten en Wimpels, geduurende den tachtigjaarigen Oorlog op den Spanjaard veroverd. Op Woensdag, den achttienden Januarij des gemelden jaars, wierdt de eerste zamenkomst gehouden, onder voorzitting van den Heere PIBO VAN DONIA, toenmaals, op zijne beurt, wegens *Friesland*, President der Algemeene Staaten.

ten. Naa eene korte voorafspraak van den Voorzitter, opende de Heer JAKOB KATS, Raadpensionaris van Holland, de Vergadering met eene uitvoerige Rede; uit welke blijkt, dat de zaaken, die hier moesten verhandeld worden, de drie volgende stukken betroffen: de *Unie*, de *Religie* en de *Militie*. Omtrent het eerste stuk, de Unie naamelijk, kwam men tot geen vast besluit. Tot eene genoegzaame eenpaarigheid, egter, kwam men ten aanzien van den Godsdienst. Het besluit, daar op genomen, behelsde, hoofdzaakelijk „ dat de „ Provincien, *elk in den haaren*, zoude vasthouden, en *met* „ *de magt van het Land* handhaaven, den waaren Christlijken „ Hervormden Godsdienst, zo als dezelve alomme in de „ openbaare Kerken geleerd wierdt, en door het Sijnode van „ *Dordrecht* bevestigd was, zonder te gedoogen, dat ooit, „ door iemant, daar in verandering gemaakt wierdt. Dat de „ overige gezintheden, die alleenlijk gedoogd wierden, zou„ den gehouden worden in alle goede orde en stilte, en op „ geene plaatzen worden toegelaaten, dan daar zij tegenwoor„ dig waren. Dat de Plakaaten tegen de Roomschgezinden „ in kragt blijven zouden." Op de Militie wierdt insgelijks een vaste voet beraamd, berekend naar de gesteldheid van Stadhouderlooze tijden. Voorts beraamde men eene Algemeene Vergiffenis, bij welke alle het voorgevallene van den voorgaanden Jaare 1650 voor vergeeten en vergeeven wierdt verklaard. Op den eenëntwintigsten Augustus des gemelden Jaars 1651, wierdt de Groote Vergadering beslooten met eene Redevoering, die wederom door den Raadpensionaris JAKOB KATS wierdt uitgesproken. Naa het eindigen van dezelve, begaven zich alle de leden, en die van andere hooge Kollegien na de Kerk, alwaar de Predikant KASPER STRESO eene plegtige Dankpredikatie en Gebed deedt, op de gelegenheid slaande. Op den dertienden September hieldt men, ter gelegenheid van het gelukkig eindigen der Groote Vergaderinge, in alle de Gewesten, een plegtigen Dankdag, op welken alomme de Klokken geluid, het Geschut gelost, en andere vreugde bedreven wierdt.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie.*

VERHEYEN, (PHILIPS) was een Boeren Zoon in de Nederlanden, doch onzeker in welk eenen oord of gewest daar van gebooren, in den Jaare 1648. Tot op zijn tweeëntwintigste jaar handteerde hij het vaderlijk bedrijf, en zou, waarschijnlijk, daar in zijne dagen geëindigd hebben, zonder de tusschenkomst en raad van den Priester zijner geboorteplaatze. Deeze, naamelijk, in VERHEYEN een ongemeenen geest en hooggaande leergierigheid ontdekt hebbende, bewoog zijne Ouders om hunnen Zoon aan zijn opzigt toe te vertrouwen, tot het leeren der Latijnsche taale. Zo ongemeene vorderingen daar in, en in eenige andere voorbereidende weetenschappen, maakte VERHEYEN, dat hij, in den Jaare 1675, na het *Leuvensche* Hoogeschool vertrok, en twee jaaren daar naa den trap van Meester beklom. Het oorsproncklijk ontwerp hieldt in, om hem zich op de Godgeleerdheid te doen toeleggen. Eene ongesteldheid aan zijn eene been, welke in mankheid eindigde, en daar uit ontstaande onbevoegdheid tot den Geestlijken stand, deedt dit ontwerp in duigen vallen, Hierom leide hij zich op de Geneeskunde toe, met dat gevolg, dat hij, in den Jaare 1681, Licentiaat, en twee jaaren laater Doktor in de Geneeskunde wierdt. Zints dien tijd bekleedde hij, eenigen tijd, den post van Geneesheer, om dien, in den Jaare 1689, met het Hoogleeraarampt in de Ontleedkunde te verwisselen, aan 't Hoogeschool te *Leuven*; boven 't welk hem, in den Jaare 1693, ook het onderwijs in de Heelkunde wierdt opgedraagen Hij overleedt in den Jaare 1710, in den ouderdom van tweeënzestig jaaren. Volgens zijne uitdruklijke begeerte, en den inhoud van een Opschrift op zijn Graf gesteld, wilde hij buiten de Kerk ter aarde besteld worden, op dat zijne rottende overblijfzels de Godsdienstige plaats niet onteeren, en de schadelijke uitwaassemingen den leevenden geen nadeel zouden toebrengen. Hij heeft, onder andere, geschreeven, *Anatomia Corporis humani*, onder den titel van *Ontleeding des menschlijken lichaams*, ook in 't Nederduitsch bekend.

Zie *Praefatio ad Anatomiam Corporis humani.*

VERHOEF, (HENDRIK) gebooren te *Woerden*, doch, zedert, Zilversmid in *'s Graavenhage*, staat in 's Lands Geschiedenissen gebrandmerkt, als de voornaamste bewerker van den schroomlijken oproer in die Hofplaats, welke, ten laatste, uitliep in het afschuwelijkst moordtoneel, 't welk immer geopend wierdt. Een ijverig voorstander zijnde van het Huis van *Oranje*, en, diensvolgens, een geslagen vijand van al wat geoordeeld wierdt, de verheffing van dat Huis te wederstreeven, hadt hij een zo fellen haat opgevat tegen de broeders JOHAN en KORNELIS DE WITT, dat hij, op den dag, op welken de beide Staatsmannen omkwamen, zich van een Staaten-roer voorzien, en daar op twee Kogels hadt laaten loopen, hebbende voorts God gebeeden, tot het van kant helpen der broederen te mogen medewerken, of zelve omkoomen. VERHOEF diende als Schutter onder het Blaauwe Vaandel, daar Kapitein van was ZACHARIAS DE ZWART, naderhand tot Vroedschap van *'s Graavenhage* bevorderd. Bekend zijn de beweegingen, al vroeg in den voormiddag van Saterdag, den twintigsten Augustus des Jaars 1672, toen men den Raadpensionaris JOHAN DE WITT listiglijk na de Gevangenpoort gelokt hadt, om zijnen broeder KORNELIS van daar te haalen. Om de rust, zo 't heette, te bewaaren, hadden de Burger-Kompagnien, aan verscheiden oorden, post gevat. Het Blaauwe Vaandel, waar onder VERHOEF behoorde, trok na den Singel. In het optrekken derwaarts hadt hij eene Kompagnie Ruiters toegeroepen: *de Prins boven! de Witten onder! wie 't anders meent, dien slaa de donder!* Naderhand plaatste zich dit Vaandel nader aan de Gevangenpoort. Midlerwijl gedroeg zich VERHOEF dermaate onstuimig en oproerig, en sloeg zo bedreigende woorden tegen de DE WITTEN uit, dat zulks ter kennisse der Regeeringe kwam; wordende hij, diensvolgens, eerst door den Burgemeester JOAN MAAS, afzonderlijk, en voorts, op het Stadhuis ontbooden zijnde, door de Wethouderschap op eene vriendlijke wijze verzogt, van zijn voorneemen af te zien. Doch de booswigt hadt alle eer vergeeten. De beleefde waarschuwing der Regeeringe met schamperheid beantwoordende, keerde hij onbeschoft den rug, en verliet al scheldende het Stadshuis, om zich wederom bij zijne

zijne makkers te voegen. In den naamiddag, toen 'er onder de menigte eenige onverduldigheid ontstondt, over het lang vertoeven der Gebroederen op de Gevangenpoort, was VERHOEF een der eersten, welke op de deur schoot, om dezelve te openen. Toen dat mislukte, liep hij na het Voorhout, en onthaalde aldaar den Smid van zijne Hoogheid eenige mokers, hamers en breekijzers, om met dezelve de deur te beuken. Toen dezelve van binnen geopend was, stoof straks VERHOEF de trappen op, na het Vertrek, alwaar de broeders hun deerlijk lot verwagtten. KORNELIS DE WITT lag op een Ledekant. Derwaarts vliegt de Zilversmid, schuift onbezuisd de Gordijnen open, en drijft den Ruwaart toe: *Verraader! gij moet sterven: bid God en bereid u.* Op de vraag des Ruwaarts, *Vrienden, wat heb ik misdaan? Gij zijt een Prinsenmoorder*, duwde hem de andere tegen, *een Verraader, een Schelm! haast u.* De Ruwaart, daar op de beenen van het Ledekant steekende, en bemerkende dat een der burgers, in zijne Kamermuilen, deszelfs water gemaakt hadt: *Trek aan maar*, voerde hem daar op VERHOEF toe, *'t is voor u slegts om een korten tijd te doen.* De Ruwaart was de eerste, dien men na buiten hadt gesleurd. Hem volgde de Raadpensionaris, wordende bij de hand geleid door VERHOEF, welken hij vraagde, *vroome burger, hoe gaat dit zo?* tevens, zo als VERHOEF naderhand verhaalde, hem aanziende met een gelaat, zo scherp en ernstig, dat het hem verbaasde. Nogthans betigtte hij den Raadpensionaris van Landverraad; waar tegen deeze zich kortelijk verdeedigde, zo dat het van anderen gehoord wierdt; die voorts begonnen te roepen, dat VERHOEF zich met Heer JOHAN verstondt, en deszelfs goudbeurs al weg hadt. Waar op VERHOEF toornig wordende, den Raadpensionaris van zich stootte, met deeze woorden, *Neemt den Schelm dan, en bruit met hem voor den Duivel* Naa dat het gruwelstuk volvoerd was, begaf zich VERHOEF, 's avonds omtrent half tien uure, na de Strafplaats, om den vermoorden de harten uit het lijf te haalen, zo als hij met groote verwoedheid deedt; vertoonende voorts dezelve, in zekeren herberg, aan eenigen zijner vrienden; welken hij voorts berigte, dezelve aan den Prinse of na *Engeland*

te

te zullen zenden; 't welk, egter, niet geschied is, alzo hij de harten in Terebinthijn-olie bewaarde, en ze dikmaals plagt te vertoonen.

Wegens de verdere lotgevallen van VERHOEF ontmoeten wij het volgende berigt. Zijnen Zilversmids-Winkel verlaaten hebbende, wierdt hij Waard te *Voorburg*. Hier maakte hij, eerlang, zich aan zo veele straatschenderijen en andere schelmstukken schuldig, dat het Geregt hem in verzekering deedt neemen, en hij vervolgens, door Baljuw en Mannen van *Rhijnland*, ter openbaare geesselinge, en eene gevangenisse in het Tuchthuis voor vijftig jaaren, veroordeeld wierdt. In de maand November des Jaars 1677 wierdt dit Vonnis te *Leiden* uitgevoerd, onder de in 't oogloopende blijken van het genoegen eener menigte van aanschouweren in des booswigts schande, vooral van eenige Studenten, die, tegenover het Schavot, etlijke Vioolspeelders geplaatst hebbende, dezelve, terwijl de geesseling volvoerd wierdt, lustig lieten speelen. VERHOEF wierdt, egter, eerlang uit het Tuchthuis geslaakt, en begaf zich toen met der woon na *Utrecht*. Verdere bijzonderheden aangaande zijne laatste jaaren zijn niet tot onze kennisse gekoomen.

Zie *Gedenkwaardige Stukken*; *Leven van C. en J. de Witt*, enz.

VERHOEK, (GYSBERT *en* PIETER) broeders, niet onvermaarde Kunstschilders, gebooren te *Bodegraven*, de eene in den Jaare 1644, de andere in den Jaare 1653. PIETER was een Glasschilder, en hadt de kunst geleerd te *Gorkum*, van eenen JAKOB VAN DER ULST. GYSBERT oeffende zich insgelijks in die kunst. Doch vermits de geschilderde glazen allengskens in onbruik begonnen te geraaken, raadde hem zijn broeder, zich na *Amsterdam* te begeeven, en het Marmer schilderen bij de hand te neemen, waar mede zommigen veel gelds verdienden. GYSBERT volgde dien raad, en geneerde zich met dat bedrijf, tot aan het einde van zijn leeven; 't welk voorviel op den negenëntwintigsten September des Jaars

1702. Wat PIETER VERHOEK betreft, hij leide zich meer bepaaldelijk toe op de Schilderkunst, waar in hij niet ongelukkig slaagde. Voorts was hij geen ongevallig Dichter; waar van verscheiden stukken getuigenis kunnen draagen. Het bekende Treurspel, 't welk dikmaals ten Amsterdamschen Tooneele plagt gevoerd te worden, *Karel de Stoute*, is eene vrugt van zijn dichtkundig vermogen. Hij overleedt op den zesden Maart des Jaars 1690, nalaatende eenen Zoon, die, bij zijnen Oom GYSBERT, in het Marmer schilderen wierdt opgeleid.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VERKOLJE, (JOHANNES) gebooren te *Amsterdam*, op den negenden Februarij des Jaars 1650, hadt tot Vader BENJAMIN VERKOLJE, eenen Slotemaaker. JOHANNES, toen hij den ouderdom van tien jaaren hadt bereikt, was genoodzaakt, aan een ongemak aan zijn eene been, geruimen tijd het bed te houden, immers stil te zitten. Om den tijd te korten, begaf hij zich aan het tekenen, en slaagde daar in zo gelukkig, dat hij, zedert, te raade wierdt, zich geheel aan die kunst over te geeven. Door de zelfde natuurlijke geschiktheid genoopt, leerde hij, vervolgens, zonder andere hulp dan die van boeken, de gronden der Doorzigtkunde, in den tijd van eene maand. Zedert ondernam hij ook het schilderen met olieverf. In den Jaare 1672 zich te *Delft* in 't huwelijk begeeven hebbende, verkoos hij d'e Stad tot zijne vaste woonplaats, bepaalende zich inzonderheid tot het schilderen van Pourtretten; daar hij veel gelds mede verdiende. Verscheiden zijner Kunststukken zijn, nog heden ten dage, gezogt en geagt bij de liefhebbers. VERKOLJE, die, behalven zijn kunstvermogen, om zijn loflijk gedrag bij ieder eenen bemind was, overleedt te *Delft*, in den Jaare 1693, nalaatende drie Dogters en twee Zoonen, een van welke, NICOLAAS genaamd, gebooren in den Jaare 1673, onder de Kunstschilders insgelijks een beroemden naam verworven heeft.

Zie HOUBRAKEN.

VERMANDER, (KAREL) een uitlander, doch die in *Holland* een goed gedeelte van zijn leeven heeft gesleeten, en ook gestorven is. Hij was een Vlaamsch Edelman, gebooren te *Maulebrac*, waar van zijn Vader Heer was. Deeze, bespeurende zijns Zoons natuurlijke neiging en geschiktheid tot de Schilderkunst, beval hem aan de zorge van den vermaarden LUCAS DE HEER, en vervolgens aan die van PIETER UDALRIC. Op den ouderdom van zesëntwintig jaaren deedt hij eene reize na *Rome*, en vertoefde 'er drie jaaren, om vervolgens Duitschland te doorreizen. Te *Weenen* vertoefde hij eenigen tijd, gedurende welken hij verscheiden Eerebooge schilderde, ter gelegenheid der aanstaande staatelijke intrede van Keizer RUDOLFUS. Toen keerde hij na zijn Vaderland te rug; 't welk hij, egter, om de opkoomende geschillen en onlusten om den Godsdienst, wel haast moest verlaaten. Hij begaf zich na *Kortrijk*, en vondt 'er een bestaan aan het beschilderen van verscheiden Kerken. Met den voorraad, aldaar verzameld, na zijne geboorteplaats willende wederkeeren, wierdt hij, op de reize, van struikroovers overvallen, naakt uitgeschud en van alles beroofd. In deezen nood liet hij zijne gedagten gaan over *Holland*, en nam het besluit om zich na *Haarlem* te begeeven, als vermaard door menigte van Kunstenaaren. De gelukkige uitslag wettigde deeze keuze. In de kunstkweekende Stad vondt hij een rijklijk bestaan, zo met het penseel, als met de pen. Want VERMANDER was niet slegts een uitsteekend Schilder, maar ook een niet ongevallig Dichter, en in verscheiden takken van weetenschappen niet onbedreeven. Behalven eene menigte van Dichtwerken, heeft men van hem eene Verhandeling over de Schilderkunst, en eene Leevensbeschrijving der Nederlandsche Schilders, die, zedert, door HOUBRAKEN vervolgd is. VERMANDER overleedt in den Jaare 1607, in den ouderdom van achtënvijftig jaaren; nalaatende eenen Zoon, insgelijks KAREL genaamd, die zijnen Vader in bekwaamheid evenaarde, en door den Koning van *Deenemarken* na dat Rijk genodigd zijnde, aan het Hof zijne dagen met roem heeft geëindigd.

Zie PILES, *Vie des Peintres.*

VER-

VERSCHOORISTEN. Bij deezen naam wierdt, aan het einde der jongstverloopene Eeuwe, voornaamelijk in *Zeeland*, bekend, eene gezinte van Christenen, die hunnen naam ontleenden van zekeren JACOB VERSCHOOR, gebooren te *Vlissingen*. Als beoeffenaar der Godgeleerdheid, maakte hij veel werks van de schriften van JOANNES COCCEJUS, en was de kenmerkende begrippen diens beroemden mans toegedaan. Doch alzo hij, nevens die der Godgeleerdheid, zich ook op de kennis der Wijsbegeerte toeleide, volgde hij in deezen de leerwijze van den godverzaakenden BENEDICTUS DE SPINOSA. Op zo ongelijkslagtige beginzels, bouwde VERSCHOOR een ontwerp van Godgeleerdheid; 't welk, ondanks deszelfs wanschapenheid en bijsterzinnigheid, veele naavolgers vondt. Met een anderen naam, dan dien van hunnen Stigter ontleend, lieten zij zich ook *Hebreeuwen* noemen, uit hoofde van den ijver, met welken zij allen, zonder onderscheid van jaaren of sexe, zich op de kennis der *Hebreeuwsche* taale toeleiden. Even als de *Hattemisten*, zijn deeze luiden bijkans uitgestorven, en genoegzaam niet verder dan in de Geschiedenissen bekend.

Zie J. L. MOSHEIM, *Kerklijke Geschiedenissen*.

VERSCHUUR, (HENRIK) Zoon van eenen Kapitein in dienst der Algemeene Staaten, wierdt gebooren te *Gorichem*, in den Jaare 1627. Vermits de zucht tot de Teken- en Schilderkunst zich in hem al vroeg openbaarde, volgde de Vader deeze roeping der natuure, en besteedde zijnen Zoon bij DIRK GOVAERTSZ, een vermaard Portretschilder in de gemelde Stad, om door denzelven in de beginzels der Tekenkunst te worden opgeleid. Dit geschiedde reeds op zijn achtste jaar. Zijn volgende meester was JAN BOT, een vermaard Schilder te *Utrecht*. Geduurende deeze leerjaaren, maakte VERSCHUUR zeer gelukkige vorderingen, en ontwikkelde zich in hem, meer en meer, de zucht om na hooger volkomenheid te streeven. Veel hadt hij gezien, en nog meer bij gerugt vernomen van de Kunststukken, welke *Italie* bevatte. Derwaarts dan ondernam hij

eene

eene reize, om, naar de bekoorlijke meesterstukken, zijn vernuft en penseel te vormen. Te *Rome* bezogt hij vlijtig de Schilder-Akademiën. Om zijne zucht tot het naatekenen van Oorspronklijke Stukken te voldoen, doorreisde hij het kunstkweekend Gewest; tekenende, ginds en elders, inzonderheid de puinhoopen van vermaarde Gebouwen der Aloudheid. Ook bezogt hij verscheiden Steden, inzonderheid *Florence* en *Venetie*; in welke laatste Stad zijn Penseel, en daarenboven zijn persoon, van wegen zijn beschaafd en geschikt gedrag, zeer geägt was. Naa tien jaaren uitlandigheids, besloot hij tot de wederreize na zijn Vaderland; neemende, ten dien einde, zijnen weg over *Parijs*. Doch in die Stad den Zoon van eenen Amsterdamschen Burgemeester, op dezelfs reize na *Italie*, ontmoetende, bewoog hem deeze om nevens hem derwaarts te rug te keeren. Dit geschiedde, en vertoefde VERSCHUUR alzo nog drie jaaren in het gemelde Gewest. Ten einde van dezelve kwam hij in zijne Geboortestad te rug, in den Jaare 1662. Thans zette hij zich neder tot het houden van een bepaald verblijf, en om in de oeffening zijner kunst een bestaan te vinden; waar in hij ook gelukkig slaagde. Het afbeelden van Legers en Veldslagen was een tak der kunst, waar toe de zucht en bevoegdheid van VERSCHUUR zich inzonderheid bepaalde. Om 't een en ander verder aan te kweeken, volgde hij, in de Jaaren 1672 en 1673, het Leger van den Staat. Zints dien tijd waren de voornaamste vrugten van zijn penseel, Legerplaatzen, Veldslagen, Slagvelden, alles met in agtneeming van eene naauwkeurige oplettendheid op alles, 't geen bij dezelve plaats heeft. Door de hooge sommen, voor welke hij zijne Stukken, vooral te *Amsterdam*, in *'s Graavenhage* en te *Utrecht*, verkogt, als mede door zijn goed verstand en geregeld gedrag, klom VERSCHUUR zo hoog in aanzien, dat hij tot Lid der Regeeringe in zijne Geboortestad verkoozen wierdt. Welke eer hij evenwel niet aannam, dan onder uitdrukkelijk beding, dat hem, tot het oeffenen zijner kunst, de vrijheid zou gelaaten worden. Een ongelukkig voorval maakte een ontijdig einde van zijn leeven. Op zekeren tijd zich te scheep begeeven hebbende, wierdt het Vaartuig, niet verre

van

van *Dordrecht*, door eene fchielijk opkoomende onweersbui, om verre geflagen, en vondt VERSCHUUR aldus zijn einde, in den Jaare 1690, het drieënzestigfte zijns ouderdoms.

Zie DE PILES, *Vie des Peintres*; HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VERWOLDE; zie FERWOLDE, Deel XV. bl. 134.

VETH, (Mr. ADRIAAN) een beroemd Staatsman, gebooren te *Middelburg*, in *Zeeland*, bekleedde eerst den post van Sekretaris, en daar naa dien van Penfionaris in zijne Vaderftad. Vervolgens klom hij op tot de waardigheid van Raadsheer in het Hof van *Vlaanderen*, om vervolgens, in de maand Junij des Jaars 1651, dezelve met het Ampt van Sekretaris van *Zeeland* te verwisfelen; 't welk hij bekleedde tot in de maand November des Jaars 1658, wanneer het gewigtig Ampt van Raadpenfionaris van *Zeeland* hem wierdt opgedraagen. Onder het waarneemen van hetzelve voleindigde hij zijne dagen, op den vijfëntwintigften November des Jaars 1663. De Heer VETH was niet alleen een geleerd, maar ook een welfpreekend man. Terwijl hij nog Raadsheer was, zonden hem 's Lands Staaten op de Groote Vergadering in *'s Graavenhage*, alwaar hij, uit naam zijner Meesteren, de Staaten van *Zeeland*, den voorflag deedt, „ dat de verfchil„ len, tusfchen de Gewesten ontftaande, of door eenige „ Heeren uit de Geregtshoven, of door eenige ervarene en „ befcheidene Heeren uit de Regeering, hier toe bijzonder„ lijk gemagtigd, behoorden afgedaan en beflegt te worden."

Zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*; J. WAGENAAR, *Vaderlandfche Hiftorie*.

VER-

VETKOOPERS; zie SCHEERINGERS EN VETKOOPERS, Deel XXVI. bl. 264.

VEUR, eene Heerlijkheid in het gedeelte van Holland, *Rhijnland* genaamd, grenzende, ten Zuidwesten, aan die van *Voorschoten*. Een groot gedeelte van den *Leidschendam*, aan de Noordzijde, staat op den grond deezer Heerlijkheid, welke men rekent zeshonderdēnvijftig Morgens Lands te beslaan. Voor ruim vijftig jaaren wierdt het getal der Huizen op honderdeenēntwintig begroot. Ten aanzien van het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen onder *Voorschoten*. Volgens aanneemelijke berigten, zou op den grond deezer Heerlijkheid weleer een Bosch gestaan hebben, 't welk ruim zevenēnveertig Morgens gronds besloeg.

VEZEKIUS, (BERNHERUS) gebooren in den Jaare 1585, was Leeraar onder de Hervormden te *Echtelt*, in Gelderland, doch wierdt, om zijne Remonstrantsgezindheid, in den Jaare 1618, nevens eenige anderen, gedagvaard op het Sijnode van *Dordrecht*, en aldaar, in gevolge zijner weigeringe om den Sijnodaale Vaderen van de hand te vliegen, van zijn ampt verlaaten. Men weet, hoe, naa dit gestreeken vonnis, sommige Predikanten de zo genaamde Acte van Stilstand ondertekenden; doch anderen, ondanks het verbod der Algemeene Staaten daar tegen, zich toeleiden op het heimelijk bedienen der Remonstrantsche Gemeenten. Nevens SIMON EYSTERUS, muntte VEZEKIUS onder deeze inzonderheid uit in kloekmoedigheid, ondanks alle de onaangenaamheden en rampen, die hem deswegen wedervoeren.

VEZEKIUS, ten tijde als de afzette Remonstrantsche Leeraars ten Lande zouden worden uitgevoerd, zo als wij op het Art. SYNODE (*Dordrechtsch*) verhaald hebben, hadt verzogt, na *Huisfen*, in het Land van *Kleef*, te mogen gebragt worden. Doch zijn verblijf aldaar was van korten duur. Van wegen de Regeering moest hij die plaats spoedig verlaaten; waar op hij zich na *Waalwijk* begaf, de Plaats, werwaarts de meeste gebannene Predikanten zich hadden laaten brengen. Van daar vertrok hij, nevens de anderen, na *Antwer-*

wer-

werpen, en was aldaar tegenwoordig bij de eerste algemeene Kerkelijke Vergadering der ballingen; in welke, tot het bedienen der Kerken in het Vaderland, schikkingen beraamd wierden. Een der besluiten, aldaar genomen, hieldt in, dat de Predikanten, die harts genoeg hadden, om tegen het Verbod der Algemeene Staaten, in 't Land te rug te keeren, zich derwaarts zouden begeeven, om zich in dienst der bedroefde Kerken te laaten gebruiken. Veelen betoonden, met 'er daad, die kloekhartigheid, en met naame onze VEZEKIUS. Geen lang genot, egter, hadden de Remonstrantsche broeders van 's Mans welmeenenden ijver. Een oude bekende, weleer zijn boezemvriend, bragt hem in handen van het Geregt, en voorts in eene langduurende akelige gevangenis. Den toedragt der zaake vinden wij aldus verhaald.

't Was in het begin van de maand Mai des Jaars 1620, op eenen Zondag, dat VEZEKIUS, van *Leijden* te voet reizende na *Amsterdam*, zijnen weg nam door de Veenen. Gekoomen tot omtrent het Dorp *Kuidelstaart*, wierdt hij, tot zijn ongeluk, ontmoet van den Heere ALBERT BRUYNINK, Sekretaris van *Enkhuizen*, eenen der vierëntwintig Regteren van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, verzeld van Dr. REINIER PAUW, Oud-Schepen van *Amsterdam*. Te zamen zaten ze op eenen Wagen, en hadden den wil na '*s Graavenhage*. De Heer BRUYNINK hadt, weleer, te gelijk met VEZEKIUS, te *Amsterdam* bij den Rektor van het Latijnsche School gewoond, en met hem, van der jeugd af, vriendschap onderhouden. In het voorbij rijden herkende hij straks zijnen geweezenen Schoolmakker; en zijns toestands niet onbewust, besloot de Heer BRUYNINK, naa eenig overleg, te rug te keeren, en hem aan te tasten. Dienvolgens beval hij den Voerman, te rug te rijden, zeggende dat de man, welke hun laatst ontmoet was, een Bankeroetier was, dien men moest agterhaalen, en dat hier mede voor hem een goede drinkpenning zou te verdienen zijn. Te *Kuidelstaart* vondt men VEZEKIUS in de Herberg; alwaar BRUYNINK hem niet in 't oog kreeg, of hij riep hem toe: „ Heb ik u daar, BERNHERUS „ VEZEKIUS? Ik neeme u gevangen van wegen de Heeren „ Staaten Generaal. Gij weet, wat u de Staaten hebben aan-

„ ge-

„ geboden. Ik hoop, dat wij nu eens een einde zullen „ maaken van het oproer, dat gij lieden in 't Land aanregt." Daar de andere op zeide, van geen oproer te weeten; maar alleenlijk in den zin te hebben om na *Amsterdam* te gaan; met verzoek dat men hem zijnen weg zou laaten vervolgen. Intusschen hadt BRUYNING den Schout uit de Kerk laaten haalen; welken hij voorts beval, in naam der Algemeene Staaten, den man in verzekering en goede bewaaring te neemen; daar PAUW nevens voegde, *Die 't u beveelt, is zelf een Lid van de Staaten Generaal.* Dit ijveren van PAUW zou hem, meent men, vervolgens den weg gebaand hebben tot eene plaats in den Hoogen Raad in '*s Graavenhage.* De Historieschrijver GERARD BRANDT verhaalt, hoe hem geheugde, in zijne jeugd dikmaals te hebben hooren zeggen, dat *een Arminiaansch Predikant* PAUW *tot Raadsheer hadt gemaakt.* Op des Schouts berigt, dat voor zo veel *Kuidelstaart* onder het Regtsgebied van *Mijdrecht* en tot het Sticht van *Utrecht* behoorde, de gevangene derwaarts moest gebragt worden, wierdt zulks goedgevonden, en hem daar toe last gegeeven; welken hij, egter, met schreiende oogen vernam, toen hij verstondt dat de gevangene een Predikant was. Te *Mijdrecht*, op dat hij niet ontvlugten zoude, boeide men VEZEKIUS met ijzeren kluisters aan de beenen; van welke hij, egter, op verzoek van des Schouts broeder en van veele mannen en vrouwen, die hem kwamen bezoeken, ontheven wierdt. Toen zogt VEZEKIUS te ontvlugten; doch men agterhaalde hem, alzo hij een verkeerden weg hadt ingeslagen. Terwijl de Schout, om verderen last, na *Utrecht* was gereisd, ontving VEZEKIUS een bezoek van den Predikant der Plaatze, BUKOOP genaamd. Deeze beklaagde hem om zijne banden, doch beweerde dat hij niet onschuldig, noch als een Martelaar leedt. Als VEZEKIUS daar op zeide, „ dat God daar over „ zou oordeelen, en dat de Christlijke Godsdienst niet toe„ liet, iemant om zijn gevoelen te verdrukken of te veroor„ deelen"; vraagde de andere, *of men dan geene Ketters mogt dooden?* 't welk beantwoord wierdt met te zeggen, „ dat men het Ketterdooden nooit zou kunnen bewijzen, en „ al mogt men ze dooden, dat men hen eerst moest over-

„ tuigen dat ze Ketters waren." Onder dit alles kwam de Schout te rug van *Utrecht*, met last om den Gevangene derwaarts te brengen; van waar hij, eerlang, na *'s Graavenhage* op de Gevangenpoort gevoerd wierdt. Een der *Utrechtsche* Geregtsdienaaren, die hem hadt verzeld, bij zijn vertrek VEZEKIUS hartlijk de hand drukkende: *de Heere vertrooste u*, sprak hij met schreiende oogen; *gij zult u zelven beter troosten dan ik.*

Op den zevenden en achtsten der maand, wierdt VEZEKIUS van wegen de Algemeene Staaten, omstandig en uitvoerig ondervraagd over verscheiden zaaken, door de Heeren VOOGHT, MUIS en PLOOS, verzeld van den Fiskaal en eenen Sekretaris. Vermits de Gevangene, in zijne antwoorden, niet genoeg aan de hand kwam, naar den zin der Heeren, wierdt hij eens met den Pijnbank gedreigd. Dit nogthans hadt geenen voortgang, maar wel het bevel aan den Cipier, om hem in zwaarder gevangenis te brengen. *Brengt den gevangene*, belastten de Heeren aan den Kerkervoogd, *in de Giool, en handelt hem naar de geregtigheid dier plaatze.* Gekoomen in de plaats, *de Giool* genaamd, vernam VEZEKIUS, dat de geregtigheid daar van was, bed, stoel noch bank te mogen hebben, maar zich te moeten behelpen met een legplaats van stroo; voorts, dat zijne dagelijksche spijze zijn zoude Abberdaan, Stokvisch, en nu en dan Schelvisch. Zijn verzoek, om, op eigen kosten, een bed te mogen hebben, wierdt afgeslagen. Naa veel biddens, bekwam hij dekens, lakens en oorkussens. Evenwel zou hij onder den stank des Kerkers hebben moeten bezwijken, indien niet de Cipier, uit mededogen, hem eenen ander middel hadde verstrekt om de lucht te ververschen.

In deezen akeligen toestand sleet VEZEKIUS den tijd, tot den zestienden der maand, wanneer hij, van nieuws, door de Heeren ondervraagd wierdt, inzonderheid om aanwijzing te doen aangaande zijnen last tot prediken, en om nog andere Remonstrantsche Leeraars te noemen. Doch hij bleef volstandig bij de betuiging van ongehoudenheid om zich zelven of anderen te bezwaaren: weshalven men hem, na zijn akelig verblijf te rug zondt. Onder het gaan uit de Verhoorkamer, sprak hij de twee volgende dichtregels van HORATIUS:

Si fractus illabatur orbis,

Inpavidum ferient ruinæ.

Dat is;

„ Indien de hemel viel in duigen;

„ Hij schrikte niet voor zijnen val."

Intusschen hadt zich de Huisvrouw van VEZEKIUS na *'s Graavenhage* begeeven, alwaar zij gestadig af en aan liep bij de Heeren, om van dezelve, voor haaren man, eenige verligting te verzoeken. Buiten haare kennis bragt men hem, in het begin van de maand Junij, na *Haarlem*, om aldaar in het Tugthuis te worden opgeslooten. Zonder dat men hem eenig vonnis voorlas, wierdt hem aldaar, bij monde van den Pensionaris GLARGES, uit last der Algemeene Staaten, aangezeid, „ dat hij zijn gantsche leeven lang zou moeten raspen, „ indien hij geene nadere verklaaring wilde doen, aangaande „ 't geen hem gevraagd wierdt." Hoewel men, om dit zeggen te meer klems te doen hebben, hem in de tegenwoordigheid der Raspuisboeven bragt, schrikte zulks hem niet af, maar toonde hij zich volkomen bereidvaardig tot dien oneerlijken arbeid. Op raad der Schepenen, die groot medelijden met hem hadden, dat hij op zommige vraagen, zonder iemant te bezwaaren, den Staaten genoegen zoude kunnen geeven, kwam VEZEKIUS een weinig aan de hand, door het melden van bijzonderheden, welke niemant schade konden toebrengen. 't Gevolg was, dat hij vrij bleef van raspen, en het beste Vertrek tot zijn verblijf kreeg, met verlof om zomtijds op de Plaats lucht te mogen scheppen, als mede om in de Keuken te koomen. Doch, eerlang, wierdt deeze vrijheid ingetrokken, en hij naauwer opgeslooten. Om den tijd te korten, verzogt VEZEKIUS om eenige boeken; doch dit wierdt afgeslagen. Op zekeren tijd aan den Schepen PIETER OLYKAN, die, in 't Rasphuis iets te verrigten hebbende, hem aansprak, zijn beklag doende over de harde behandeling, die hem

wierdt aangedaan, dreef hem de Schepen te gemoet: „ Gij „ lieden hebt zulk een kwaad gevoelen, dat gij dit wel „ waardig zijt: want gij ontkent, dat CHRISTUS voor alle „ menſchen geſtorven is." VEZEKIUS, ten uiterſten verwonderd over 's Mans onweetendheid, gaf tot antwoord, dat het Dordrechtſche Sijnode het gevoelen, welk hij voor zo kwaad hieldt, hadt vastgeſteld, en dat hij zelve, om het voorſtaan van het tegengeſtelde gevoelen, eerst gebannen was, en nu gevangen zat. De Schepen wist hier tegen niets in te brengen, en vertrok terſtond.

Zeer verdrietig ſleet dus VEZEKIUS zijnen tijd in de gevangenis, die eer verzwaard dan verligt wierdt. Nooit mogt hij uit zijne Kamer koomen, zelf niet wanneer dezelve wierdt gehavend. In den fellen en langduurigen winter van 1620 en 1621 verzogt hij zeer ootmoediglijk de Heeren, zich eens bij een vuur te mogen warmen; doch 't wierdt geweigerd, onder voorgeeven dat men daar toe, van hooger hand, moest gelast worden. Diergelijk een antwoord bekwam hij ook op zijn verzoek om papier, pen en inkt. Zijne Huisvrouw, JASPERINA DE REMEY, die, om haars mans wille, te *Haarlem* was koomen woonen, hadt, met veel moeite, verlof bekoomen, om hem tweemaalen ter weeke te mogen bezoeken. Doch, in den Zomer des Jaars 1621, hadden Burgemeesteren bevolen, haar ſlegts eenmaal in de veertien dagen toe te laaten. Hier op wendde zij zich tot de Algemeene Staaten, met ootmoedige bede voor haar zelve en haare kinderkens, van nieuws, om tweemaalen ter weeke, bij hem te worden toegelaaten. Op aanſchrijven van Hun Hoog Mogenden aan de Burgemeesters van *Haarlem*, om in deezen naar goedvinden te mogen handelen, wierdt niet ſlegts dit verzoek ingewilligd, maar ook den Gevangene verlof gegeeven, om zomtijds zijne Kamer te verlaaten, en zich op de Plaats en elders te verluchtigen.

Deeze vergunning baande VEZEKIUS den weg tot ontkoominge. Op zekeren dag zich bevindende in de Kamer des Binnenvaders van het Tugthuis, kreeg hij in 't oog een ouden verroesten ſleutel, die weleer verlooren geweest was. De inval, dien hij ſtraks kreeg, of dezelve niet veelligt in

het

het slot der Buitendeure mogt passen, deedt hem dien straks na zich neemen. Bij de eerste gelegenheid de beste zijne gissing bewaarheid vindende, neemt hij, spoedig, zijnen slag waar, opent de deur, ontvlugt, zonder dat het iemant gewaar wordt, en vervoegt zich ten vertrouwden huize. De vlugt van VEZEKIUS was niet gekoomen ter ooren van Burgemeesteren, of zij ontbooden zijne Huisvrouw ten Stadshuize, en vergden van haar berigt, hoe haar Man aan den sleutel gekoomen ware. Toen zij hier omtrent geen voldoend bescheid wist te geeven, sloot men haar, in haars Mans plaats, in het Tugthuis, alwaar zij vijf dagen zat, wordende haar dagelijks het jongste van haare vijf kinderen gebragt, 't welk nog de borsten zoog. Ten einde van gemelden tijd, wierdt zij, op verzoek van eenigen haarer buurvrouwen, onder handtasting en borgtogt, ontslagen.

Intusschen hadt VEZEKIUS, naa vijftien maanden zittens, *Haarlem* in stilte verlaaten, en zich na *Hoorn* begeeven, alwaar, en elders, hij, van tijd tot tijd, de Remonstranten met zijne Leerredenen stigtte; zijnde hij, om zijne deugden en gaven, zeer aangenaam en gezien bij de Gemeenten. Dus heimelijk in het Land verkeerende, nu hier dan elders predikende, verloor hij, andermaal, zijne vrijheid te *Amsterdam*, in den jaare 1623; waar op hij, nevens eenige andere gebannene Remonstrantsche Leeraars, die het Geregt in handen gevallen waren, tot eene eeuwige gevangenisse op het Slot *Loevestein* verweezen wierdt. Hij zat aldaar, nevens zijne lotgenooten, tot in den Zomer des Jaars 1631, wanneer zij een middel vonden, om hunner opsluiting te ontvlugten. Hoedanig de vlugt zich hebbe toegedraagen, hebben wij elders reeds verhaald, op het Artikel NIËLLIUS, (KAREL) Deel XXIII. bl. 162. Hoe lang VEZEKIUS, naa dien tijd, nog geleefd hebbe, en wat 'er van hem geworden zij, is ons niet gebleeken. Waarschijnlijk zal hij, onder gunst der verzagte tijden, het predikampt, van nieuws, bediend hebben.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

VIANEN, (*de Heerlijkheid*) in het Zuidoostlijk gedeelte van Holland, niet verre ten Noorden van de Lek, tegen over de Heerlijkheid *Jaarveld* in de Provincie van *Utrecht*. Men wil dat de Heerlijkheid haar begin nam, in den Jaare 1190, of, volgens anderen, in 1213, ter gelegenheid van het bouwen van een Kasteel, door ZWEDER, eenen Zoon uit den Huize van KUILENBURG. De Heerlijkheid bleef in dat Geslagt tot in den Jaare 1418, wanneer zij, door huwelijk van JENNE VAN VIANEN met WALRAVEN VAN BREDERODE, in dit luisterrijk Geslagt kwam; zij bleef daar in tot op den eenëntwintigsten Junij des Jaars 1679, wanneer WOLFERT VAN BREDERODE, het laatste wettig manlijk oir van het oud adelijk Geslagt, ongehuwd overleedt. Zedert kwam de Heerlijkheid in verscheiden Geslagten, tot dat SIMON HENRIK ADOLF, *Graaf van der Lippe-Detmold*, in den Jaare 1725, dezelve verkogt aan de Staaten van Holland en Westfriesland, voor eene somme van achthonderd achtënnegentigduizend tweehonderd Guldens, de verkoopkosten daar onder gerekend. Vier jaaren laater verkogten de Staaten eenige der goederen uit den Huize van *Vianen* aan bijzondere persoonen.

Als volstrekte Souvereinen bezaten de Heeren VAN BREDERODE deeze Heerlijkheid; verklaarende dat zij dezelve *alleen hielden van den Godt van Hemelrijk, Zonne en Maan*. Van hier dat Heer REINOUT VAN BREDERODE de gelegenheid, om zijne Heerlijkheid, door Keizer KAREL DEN V, tot een Graafschap te doen verheffen, van de hand wees, om dat de Voorwaarden, ten dien einde gevorderd, met zijne onafhanklijke Souvereiniteit onbestaanbaar waren. Bij den gemelden verkoop is deeze Souvereiniteit overgegaan tot de Staaten van Holland, welke, in de afkondigingen tot het verheffen der Leenen, zich noemen *Souvereinen van Vianen, Ameide en onderhoorige Domeinen*.

Men vindt in deeze Heerlijkheid eene *Kamer van Justitie*, bestaande uit zeven gewoone Raaden en eenen Griffier, onder welke de Drossaard de Eerste Raad is. De zaaken van Dijks- en Heemregt worden door eene Dijkgraaf, twee Hoogdijkheemraaden en eene Sekretaris waargenomen. Voorts heeft men 'er een Leenhof van den Lande van *Vianen*, bestaande

uit

mit eenen Stadhouder van de Leenen, twee Gewoone en eenen Buitengewoonen Leenman, nevens eenen Sekretaris. De geheele uitgestrektheid der Heerlijkheid van *Vianen*, beslaat weinig minder dan zesduizend Morgens.gronds.

VIANEN, (*de Stad*) in de Heerlijkheid van dien naam, is eene kleine, doch oude en wel aangeleide Stad, twee uuren boven *Utrecht*, aan geene zijde van de Lek. Men heeft 'er vier Poorten: de Lek Poort, de Land Poort, de Hof Poort en de Oost Poort. De Muuren rondom de Stad zijn oud, doch de Torens, die 'er voormaals op stonden, al voor lang afgebroken. Het getal der Huizen bedraagt ongeveer vierhonderd. De Kerk is een groot en fraai gebouw, met een dikken vierkanten Toren. Van binnen pronkt zij met eene aanzienlijke Graftombe van Heere REINOUT VAN BREDERODE, in den Jaare 1556, te *Brussel* overleeden, en zedert herwaarts gevoerd. De Gemeente wordt door twee Predikanten bediend. Voorts heeft men 'er eene Fransche Gemeente, die haaren eigen Leeraar heeft, en twee Statien van Roomschgezinden. Het Stadshuis is een goed gebouw, van binnen met de noodige Vertrekken voorzien. Het Kasteel, zedert oude tijden *Batestein* genaamd, wierdt gebouwd, in den Jaare 1371, door GYSBRECHT VAN VIANEN, en dus genaamd naar zijne Gemaalin, BEATRIX, of BATE, dogter van JAN DEN XIX Heere van *Egmond*. De lompe zwaare Toren, van buiten zonder lichten en van binnen zonder wooning, in de wandeling *Sint Pol* of *Simpol* geheeten, ontleent dien naam van den Graave van SINT POL, in *Artois*, wiens Zoon, door gemelden Heer GYSBRECHT, in het Land van *Gulik*, gevangen genomen, en voor wiens Losgeld deeze Toren gestigt wierdt. Buiten de Stad ontmoet men het vermaaklijk *Vlaansche Bosch*, nevens het Slot *Amaliestein*, door Heer HENRIK VAN BREDERODE gestigt, en naar zijne Gemaalin AMALIA VAN NIEUWENAAR, dus geheeten.

VIER-NOORDER-KOGGEN, (*De*) een der vijf Ambagten, in welke het distrikt van het Noordlijk gedeelte der Provincie van Holland, bij den naam van *Westfriesland* bekend, volgens

gens deszelfs verdeeling, met opzigt tot den Ouden Westfriesschen Zeedijk, onderscheiden wordt. De *Vier-Noorder-Koggen* leggen ten Zuidwesten van de Stad *Medenblik*. Men ontmoet in dezelve zeer schoone en vrugtbaare Gras- en Weilanden, en verscheiden Ambagten, Dorpen en Heerlijkheden, die door ons, op bijzondere Artikelen, beschreeven worden.

VIGLIUS VAN AYTA VAN ZUICHEM, in 's Lands Geschiedenissen, om meer dan eene reden vermaard, wierdt gebooren in *Friesland*, op den achttienden October des Jaars 1507, op een Landgoed, *Barrahuis* genaamd, niet verre van *Leeuwarden*, en heden in dien oord nog bekend; anderen willen, dat hij in een Dorp, *Zuichem* geheeten, gebooren, en een Boeren Zoon was; doch dat hij in 't geheel geenen lust tot boerenwerk, maar wel tot leezen betoonende, zijn Vader, eindelijk, te raade wierdt hem tot de Weetenschappen op te leiden. Waarschijnlijker, egter, is het, 't geen de meesten willen, dat hij, uit adelijken geslagte gesprooten, daar van den toenaam VAN AYTA ontleende. Zeker is het, dat een adelijk geslagt, welk dien naam voerde, langen tijd in *Friesland* gebloeid hebbe. Den naam van ZUICHEM, of ZUICHEMIUS, ontleende hij, naar zommiger verhaal, van een Slot of State, zijnen Oom BUCHO VAN AYTA toebehoorende, geleegen nabij een Dorp, dus genaamd. Deeze Oom, zijns Vaders broeder, was Deken in *'s Graavenhage*, en de voornaamste oorzaak dat hij tot de letteroeffeningen geschikt wierdt. Eerst oeffende hij zich te *Deventer*, te *Leiden* en in *'s Graavenhage*, en wierdt, in den Jaare 1522, na *Leuven* gezonden, daar hij zich eerst in de Griekische taale, en vervolgens in de Regtsgeleerdheid oeffende. Vier jaaren daar naa reisde hij na *Dole*, in 't Graafschap *Bourgondie*, om zijne reeds verkreegene kundigheden verder uit te breiden; hier raakte hij, door briefwisseling, in kennis met den grooten DESIDERIUS ERASMUS, 't welk hem tevens gelegenheid verschafte om vriendschap te maaken met den vermaarden Regtsgeleerden ANDREAS ALCIATUS. In den Jaare 1529 vertrok hij, om ALCIATUS te hooren, na *Avignon*, verreisde van daar, in het zelfde jaar, na *Valence*, in *Dauphiné*, alwaar hij tot de waardigheid van

Doc-

Doctor in de Regten wierdt bevorderd, en voorts na *Bourges*, alzo ALCIATUS, wiens lesſen hij gaarne nog verder wilde hooren, aldaar beroepen was. Wanneer deeze, kort daar naa, na *Italie* wierdt ontbooden, bekleedde VIGLIUS zijne plaats als Hoogleeraar in de Regten, gedurende den tijd van twee jaaren, ten einde van welke hij beſloot, *Italie* insgelijks te bezoeken. Vooraf bezogt hij verſcheiden Hooge Schoolen, als die van *Frijburg*, *Bazel* en *Tubingen*, wierdt overal gunſtig ontvangen, maakte kennis met de geleerdſte en vermaardſte Mannen, en kwam eindelijk, in den Jaare 1532, te *Padua*.

Door het bezoeken van zo veele vermaarde Hooge Schoolen, en den gemeenzaamen omgang met Mannen, uitgeleerd in alle takken van Weetenſchappen, hadt VIGLIUS nu een zeer beroemden naam verkreegen, en was inzonderheid in de Regtsgeleerdheid zeer bedreeven. Dit bragt te wege, dat hij, in den opgemelden jaare, tot Hoogleeraar in de Regten wierdt aangeſteld; ook beantwoordde de uitſlag aan de verwagting zijner begunſtigers: zijn onderwijs vondt veel genoegen, en zijne openbaare en bijzondere lesſen wierden met grooten toeloop gehouden. Zommigen verhaalen, dat zijn naam nu zo vermaard was geworden, dat hem wierdt aangebooden om een aanzienlijk ampt op het Eiland *Cyprus* te bekleeden: als mede, dat Keizer KAREL DE V hem verzogt tot Leermeester van zijnen Zoon, Prins PHILIPS van *Spanje*; doch dat hij, verlangende eens na zijn Vaderland weder te keeren, deeze aanbiedingen van de hand wees. Hoe 't zij, hij bleef niet langer dan een jaar te *Padua*, en vertrok, ten einde van hetzelve, na de Nederlanden. In 't wederkeeren begroette hij ERASMUS te *Fryburg*, en te *Bazel* den vermaarden en geleerden Boekdrukker FROBENIUS, bij wien hij liet drukken, in 't Grieksch, de beginzels der Regten van THEOPHILUS.

Bezwaarlijk konde het anders weezen, of een Man, wiens geest verſierd was met zo een onwaardeerbaaren ſchat van kundigheden, moest, in zijn Vaderland wedergekeerd zijnde, eerlang tot deeze of geene waardigheid bevorderd worden. Het eerſte ampt, dat hem wierdt aangebooden, was dat van Kerkelijken Regter (*Officialis*) bij FRANCISCUS, Bisſchop van

Munster; dit aanvaardde hij in den Jaare 1534, en hieldt thans zijn doorgaande verblijf te *Duimen*. Ter gelegenheid dat de Stad *Munster* van de oproerige Wederdoopers bemagtigd was geworden, en den Bisschop met een leger voor dezelve zag, wierdt VIGLIUS na den Rijdsdag te *Worms* afgezonden, om onderstand tegen de oproermaakers te verzoeken. Niet lang bleef hij, egter, in 's Bisschops dienst; want in 't volgende jaar bewilligde hij in het verzoek van den Roomsche Koning FERDINAND, Broeder van KAREL DEN V, om van wegens het Huis van *Bourgondie*, in het Kamergerigt van *Spiers*, zitting te neemen. Twee jaaren bekleedde hij deezen post, wanneer de zucht, waarschijnlijk om met zijne geoeffendheid in de Regtsgeleerdheid uitgestrekter nut te doen, hem deedt besluiten, als Hoogleeraar op het Hooge School te *Ingolstad*, in dienst te treeden van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, naa dat hij diergelijk ampt op het Hooge School te *Koningsbergen*, hem door JOACHIM DEN II, Markgraave van *Brandenburg*, aangebooden, hadt afgeslagen. Zes jaaren lang deedt hij het Hooge School, door zijne tegenwoordigheid aan dezelve en door het groot getal van oeffenende jongelingschap, welke hij derwaarts trok, grootlijks bloeien.

Dan, 't gerugt van zijne bedreevenheid in Staatszaaken wekte de begeerte van Keizer KAREL DEN V, om zo een beroemden man in zijnen dienst te hebben. Men verzogt hem om afstand te willen doen van zijn Hoogleeraarampt, en zich wederom na de Nederlanden te begeeven; welk verzoek van hem gereedlijk wierdt ingewilligd. Doordien, naamlijk, de belangen der Vorsten meer en meer ingewikkeld wierden, was de Keizer in geschil geraakt, met Hertoge WILLEM VAN GULIK, over het regt op *Gelder* en *Zutfen*. Om dit geschil te beslissen, was 'er, dus lang, geen bloed, maar veel inkt vergooten, dewijl de verschillende Vorsten hunne belangen alleen schriftlijk zogten te handhaaven. De Keizer bediende zich in deezen strijd van de penne van onzen VIGLIUS; die zijn opstel eerst in 't Hoogduitsch geschreeven, en 'er niet meer dan twee dagen aan besteed hadt. Naderhand gaf hij 't merkelijk verbeterd in 't Latijn in 't licht. Dit gebeurde in den Jaare 1542; in 't volgende jaar wierdt hij bevorderd tot

Raads-

Raadsheer in den Grooten, en kort daar op, in den Jaare 1544, in den Geheimen Raad te *Mechelen*. In deeze hoedanigheid wierdt hij omtrent deezen tijd, nevens den Kardinaal VAN GRANVELLE, gemagtigd, om te *Spiers*, met Gemagtigden van CHRISTIAAN DEN III, Koning van *Denemarken*, en van JAN ADOLF en FREDERIK, Hertogen van *Sleeswijk-Holftein*, over een Verbond van Vrede in onderhandeling te treeden.

De ijver en kundigheid, met welke VIGLIUS zich in deeze zaak gekweeten hadt, deedt hem wel haast deel hebben aan gewigtiger verrigtingen. Men hadt in de Nederlanden dikwijls getwist, of deeze landen moesten gerekend worden onder het Keizerrijk te behooren, en als zodanig konden verpligt worden in deszelfs lasten te draagen? 't Gefchil hier over eenige jaaren aan den fpijker gehangen hebbende, wierdt wederom leevendig, naa dat eerst het waereldlijk gebied over 't Sticht *Utrecht*, en naderhand, in den Jaare 1543, het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, aan KAREL DEN V, waren afgeftaan. De Rijksftanden, in 't begin des Jaars 1543, te *Neurenberg* bij een gekoomen, oordeelden dat de Nederlanden, als behoorende onder den Bourgondifchen Kreits, in de Rijkslasten behoorden te draagen. Doch VIGLIUS, die, ten dien tijde, na den Rijksdag was afgevaardigd, bragt zo veel te wege dat de Nederlanden, die zeer veel aan den Keizer, hunnen Heer, opbrengen moesten, voor deeze reize, van de gemeene Rijkslasten vrij bleeven. In den Jaare 1545 wierdt dit zelfde gefchil, door de Stenden, op den Rijksdag te *Worms* gebragt. VIGLIUS, hoe weinig eer hij, met het voorftaan van de zaak der Nederlanden, zag in te leggen, moest, egter, op 's Keizers uitdrukkelijk bevel, den Rijksdag wederom bijwoonen. Hij zelf was naamelijk overtuigd, dat men, ten opzigte van zommige Landfchappen, bewijzen konde, dat zij tot het Rijk behoorden; ook meende hij, dat hij, beweerende, dat de Bourgondifche Erflanden niets gemeen hadden met het Rijk, den Stenden gelegenheid geeven zou, om zich, op gelijken grond, het draagen der Rijkslasten te onttrekken. Terwijl dit gefchil gevoerd, en over en weder betwist wierdt, overleedt LODEWYK VAN SCHOORE,

Pre-

President van den Geheimen Raad te *Mechelen*; in de plaats van deezen wierdt VIGLIUS, door den Keizer, tot President aangesteld. In deeze hoedanigheid bewerkte hij, dat zekere overeenkomst, het gemelde geschil raakende, hoewel met moeite, in Holland wierdt aangenomen.

In den Jaare 1550 hadt de Keizer in Holland, en elders in de Nederlanden, een Plakaat doen uitgaan, bij welk alle Officieren last kreegen, den Inquisiteuren behulpzaam te zijn, om alle verdagte persoonen te doen aanbrengen; ook wierdt den aanbrenger de helft der goederen van den veroordeelden beloofd, en den zo genoemde Ketteren meer andere straffe gedreigd. 't Is genoeg bekend, welke uitwerking dit Plakaat op den Koophandel en de Handwerken hadde. Doch 't geen ons bijzonder raakt, is, dat de President VIGLIUS beschuldigd wierdt, dit Plakaat te hebben ontworpen; waar door hij zich den haat der meenigte grootlijks op den halze hadde. Doch de President betuigt in zijne Brieven, welke nog voorhanden zijn „ dat het strengste, dat 'er in gevonden wierdt, aan „ 's Keizers Biegtvader en aan den Keizer zelven moest worden toegeschreeven; dat hij veele dingen verzagt hadt; dat „ strenge middelen hem altoos hadden tegengestaan; dat hij „ van gevoelen was, dat men de straffen tegen de Ketters „ moest maatigen, en merkelijk onderscheid tusschen hen „ maaken; dat hij gewenscht hadt, dat de Keizer het Plakaat „ den Nederlandsche Raaden, eer het wierdt uitgegeeven, „ hadt laaten onderzoeken; doch, wijl dit zijne Majesteit „ niet behaagd hadt, oordeelde hij het zijnen pligt te zijn, „ zorge te draagen, dat het Plakaat met gemaatigdheid ter „ uitvoeringe gelegd wierdt." Dus gemaatigd dagt nu al de President VIGLIUS over den Godsdienst; en schoon hij zich hieromtrent tegen het gevoelen van den Keizer eenigermaate aankantte, behieldt hij egter 's Vorsten gunst; en wel zo verre, dat, wanneer Paus JULIUS DE III, in den Jaare 1551, de Kerkvergadering te *Trente* op nieuw bijeen riep, het gevoelen van VIGLIUS, in het uitkiezen van Godgeleerden, welke uit de Nederlanden ter Kerkvergaderinge moesten gezonden worden, voornaamlijk gevolgd wierdt.

Hoe

Hoe veel doorzigts VIGLIUS bezat in zaaken, 's Lands Regeering betreffende, bleek uit zijn oordeel over de voorgenomene overdragt der Nederlanden van Keizer KAREL op zijnen Zoon PHILIPS van *Spanje*. Voor dat nog de overdragt geschied was, voorspelde hij den Lande niet veel goeds uit de nieuwe Regeering; hij was bedugt dat de Landvoogdes MARIA zich van 't bewind ontslaan, en dat PHILIPS het oor leenen zou aan jonge luiden, die de oude Staatsdienaars verstooten, nieuwigheden invoeren, en 's Lands zaaken, die tot nog toe wel bestierd waren, in verwarring brengen zouden. Vermoedens, door eene, voor de Nederlanden, en voor PHILIPS zelven, heillooze uitkomst, maar al te veel bekragtigd! VIGLIUS sprak zelfs, omtrent deezen tijd, van zijne Ampten te willen nederleggen, en het Hof te verlaaten; gelijk hij andermaal dit voorneemen te kennen gaf, naa dat MARIA zich van het bewind over de Nederlanden ontslagen, en PHILIPS hetzelve aanvaard hadt. Doch de geweezene Landvoogdes, die hem het opzigt over haare goederen in Nederland, nevens een jaargeld van tweehonderd guldens, toeleide, en de Koning zelve, bewoogen hem in zijnen dienst te volharden. PHILIPS voorzag hem, ten zelfden tijde, het was in 't Jaar 1556, met de waardigheid van *Coadjutor* in de Abtdije van *St. Baafs* te *Gend*, naar welke de Markgraaf van *Veere* en de Heer VAN BREDERODE, voor hunne Zoonen, vergeefs gestaan hadden; ook wierdt hij, nevens een aanzienlijk getal der Nederlandsche Grooten, tot Lid in den Raad van Staate benoemd.

Thans was zijn aanzien ten Hove zo hoog gesteegen, dat wanneer de Koning van *Spanje*, om in zijne oogmerken, door den Raad van Staate, niet gedwarsboomd te worden, aan MARGARETA VAN PARMA, thans Landvoogdes der Nederlanden, volmagt hadt gegeeven, om 't raadpleegen ter gewoone Vergaderinge naa te laaten, VIGLIUS benevens den Bisschop van *Atrecht* en *Barlaimont* alleen genoemd wierden, met wier agterraad zij, in gewigtige zaaken, hadt besluit te neemen. Daarenboven wierdt hij, in den Jaare 1558, nevens eenige aanzienlijke Nederlandsche Grooten, na *Frankrijk* gezonden, om over den Vrede te handelen; doch hier verrigtte

hij

hij weinig, alzo hij, door ziekte, genoodzaakt wierdt uit *Brussel* te rug te keeren.

Als PHILIPS, op het einde des Jaars 1561, de Landvoogdes schriftlijk vermaande wegens eenige persoonen, die bij hem in 't oog liepen, wierdt de President VIGLIUS, over den inhoud van dit schrijven, zo getroffen, dat hij ernstelijk aanhieldt om van zijn Ampt ontslagen te worden. Doch de Koning deedt hem, door beloften en geschenken, van besluit veranderen: ook bleef hij den dienst des Konings getrouwlijk aankleeven. Hier van gaf hij, meer dan eens, blijken in het tegenstaan der zulken, wien, omtrent deezen tijd, het hart reeds eenigermaate naa verandering in 's Lands Regeering overhelde. Onder anderen zogt hij Prins WILLEM VAN ORANJE gestadig te dwarsboomen, wanneer deeze ondernam Leden van den Geheimen Raad te winnen, om zijne ontwerpen voort te zetten. Ook raakten deeze beide Heeren in geschil, ter gelegenheid dat de Graaf VAN EGMOND aan den Koning van *Spanje* zou gezonden worden, om zijne Majesteit opening te doen van den toestand van den Lande. VIGLIUS hadt zijn Berigtschrift opgesteld, doch in zulke algemeene bewoordingen dat de Prins VAN ORANJE, toen 't in den Raad geleezen wierdt, 'er geen genoegen in nam; hij breidde 'er zich met zo veel ernst over uit, dat VIGLIUS, diep getroffen door *Oranjes* gesprek, en ziende dat elk, behalven BARLAIMONT, hem toeviel, schier den gantschen volgenden nacht slaaploos doorbragt, overleggende bij zich zelven, wat hij den Prinse, des anderendaags, antwoorden zoude. Al 't welk den ouden Man zo geweldig aandeedt, dat hij, des morgens bezig met zich te kleeden, van eene beroerte overvallen wierdt, die, in 't eerst, doodlijk scheen, doch van welke hij allengskens wederom bekwam. JOACHIM HOPPERUS, insgelijks een Fries, wierdt vervolgens aangesteld, om zijne plaats in den Geheimen Raad en in den Raad van Staate te bekleeden.

Nogthans schijnt de President VIGLIUS zijne bediening naderhand wederom aanvaard te hebben. Doch in den Jaare 1565 wierdt hij, op zijn sterk aanhouden, van deeze waardigheid ontslagen; maar bleef evenwel, als gewoon Lid, zitting in den Raad van Staate houden. „ Hij beriep zich"

(zegt

(zegt de Historieschrijver HOOFT) „ op zijn zwakheit en „ booghen ouderdom: maar verklaarde zijnen vrunden in 't „ verborghen, dat hij ijslijke tijden op handen zagh; ende „ kennende de nukken der fortuijne, die zo quaalijk een „ langduurende mooghenheit lijden magh, uit den speele „ zocht te scheiden, eer haar de walghe van hem te steeken, en de kans te keeren quaam." Hij bleef evenwel het Voorzittersampt nog vier jaaren bekleeden, tot op de herwaartskomst van KAREL VAN TISNACQ, welke hem in die waardigheid zoude opvolgen, maar nu de Nederlandsche zaaken in *Spanje* waarnam.

Schoon VIGLIUS een ijverig Voorstander was van den Roomsch-Katholijken Godsdienst, was hij, egter, afkeerig van de wijze, op welke dezelve toenmaals gehandhaafd en voortgeplant wierdt. Van het een en ander gaf hij duidelijk bewijs, door zijne uiterste afkeerigheid, om de zo genaamde Ketters, door vuur en zwaard, binnen de muuren der Kerke te houden of te doen wederkeeren; doch tevens van de onderneeminge der zulken, die zich tegen alle middelen, ter handhaavinge van den aangenomen Godsdienst, aankantten.

Toen in den Jaare 1566 te *Brussel* verzekerde tijding kwam van de Beeldestorming, welke aan alle oorden door de Nederlanden wierdt aangeregt, wierdt de Landvoogdes hier over dermaaten verschrikt, dat zij een besluit nam, de Stad te verlaaten, en de wijk te neemen na *Bergen* in *Henegouwen*, daar zij zich veiliger oordeelde. VIGLIUS was een der voornaamsten, welke haar dit ontriedt; hij hieldt haar voor „ wat „ het gold (het zijn de woorden van HOOFT) den stoel der „ Heerschappije te ruimen, hoe schoon een spel dit den „ quaadwillighen gegeeven waar, die den misslach niet doen „ zouden, van dien onbezet te laaten, maar ziende d'acht„ baarheit der Regeeringhe aan 't zijghen, haar voort op de „ knie helpen. Hoe luttel haar ook passen zoude, de Raa„ den en bewintsluiden, die de Koning haar had bijgevoegt, „ van den glans haarder jeeghenwoordigheit te ontblooten, „ en 't werk, haar vertrouwt, op het drokste te laaten stee„ ken. Dat 'er niet te vreezen viel, daar zij zulk een dienst„ willigheit in al de Heeren speurde."

Zij,

Zij, die der tijden, in welke VIGLIUS leefde, eenigzins kundig zijn, weeten, welk eene zwaare vervolging, inzonderheid onder het wreed beleid des Hertogs VAN ALVA, woedde; hoe veele duizenden door het zwaard, in de vlammen en anderzins sneuvelden; hoe zelfs luiden van aanzien zwaar gepijnigd wierden, om uit hun te haalen, 't geen zij wisten en niet wisten. Sommige Spaanschgezinden veroordeelden deeze strafheid; voornaamlijk was dezelve VIGLIUS zeer tegen den borst; waarom hij, hoewel vrugtloos, de vrijheid nam om den Koning tot maatiging te raaden.

In den Jaare 1570 gaf de Hertog VAN ALVA twee algemeene Ordonnantien op de Crimineele Regtsoeffening uit, die men houdt verstandiglijk te zijn ingesteld, en naar welke men zich in Gelderland, Holland en 't Sticht nog grootendeels gedraagt. VIGLIUS wordt in 't gemeen voor den Opsteller deezer Ordonnantien gehouden. Waar uit blijkt, dat, daar hij den Hertoge tegenstondt, zulks niet uit heimelijken wrok, maar uit waare zucht tot 's Lands oorbaar, zijnen oorsprong nam. Uit geene andere oorzaak ontstondt het geschil, 't welk hij naderhand met ALVA kreeg, over het invoeren van den tienden penning, 't welk deeze, in weerwil van den welvaart van den Lande, zogt door te drijven. VIGLIUS zogt hem, door kragt van redenen, de zwaarigheid van het invoeren van dus een ongewoone en drukkende belastinge onder 't oog te brengen; hem vertoonende, hoe zeer de Ingezeetenen hier door zouden bezwaard worden, de Koophandel verloopen, en het misnoegen tegen de Spaansche Regeering nog meer zou toeneemen. Doch alles te vergeefs: de hoogmoedige Spanjaard bleef onverzettelijk staan op zijn eens opgevat ontwerp; en als de President ondernam eenige maatiging voor te stellen, ontstak de Hertog in hevige gramschap, beschuldigde den President van gebrek aan ontzag voor 's Konings bevelen, en dreigde hem, dat hij zijn gedrag den Koning zoude aandienen. Doch VIGLIUS hadt moeds genoeg om te antwoorden, dat *hij hoopte, dat zijn Majesteit hem dan nog het ander oor wel zoude willen gunnen; en dat hij, in alles gevalle, voor zijnen grijzen Kop niet bekommerd was.*

Het

Het laatste, dat wij wegens VIGLIUS vinden aangetekend, was zijn gedrag bij de openbaare intreede van *Don* JAN VAN OOSTENRYK, die na de Nederlanden was gezonden om dezelve als Landvoogd te bestuuren. Hem gaat naa, dat hij, bij deeze gelegenheid, eenige woorden zou geuit hebben, die te kennen gaven; dat hij aan de bestendigheid van den Gendschen Vrede; toen kort geleeden geslooten, wanhoopte, zeggende, dat *Don* JAN de man niet zijn zou, die den Vrede zou brengen. Doch hij beleefde den nieuwen krijg niet, welke zijne voorzegging of vermoeden bekragtigde; hij overleedt acht dagen naa 's Hertogs overkomst, op den achtsten Mai des Jaars 1577, te *Brussel*, in den ouderdom van zeventig jaaren. De Historieschrijver HOOFT maalt 's Mans Karakter met deeze woorden: „ Hij was een man van kloek „ vernuft, hooghe geleertheit, doortrapt met lange ervaare„ nis, destigh van wandel. De blijken, gegeeven van vast„ gaande trouw voor de Roomsche Kerk en zijnen Koning, „ hadden hem vrijmoedigh genoegh gemaakt, om te spreeken „ tot maatigheit, beide in zaaken van Staat en van Gods„ dienst, en zoo veel gegolden, dat men 't hem te goede „ hield, meer niet. Van parthije te wisselen, om onbenoe„ ghen oover 't verwerpen zijns raads, docht hem te groot „ een verwaantheit, oft hachlijk en ongeraaden voor eenen, „ die zoo wel als hij te hoove stond, en viellicht bij d'andre „ geen' minder ongereeghelthelt in zwank oft te gemoete „ zagh." Dus verre de Drossaard HOOFT. Hij hadt altoos de strenge middelen afgeraaden, welke men gebruikte, om de Nederlanden t'onder te brengen, was anders den dienst des Konings en den Roomsch-Katholijken Godsdienst ten uitersten toegedaan. Daarenboven mispreese hij zeer de manier, welke onder PHILIPS DEN II wierdt ingevoerd, van de Nederlanden te laaten regeeren door vreemdelingen, die noch de taal, noch de Wetten der Provincien kenden, en dezelve op zijn Spaansch wilden bestieren. Zijne gewoone Zinspreuk was: *Vita hominum Vigilia* „ 's Menschen leeven is eene „ Wacht." Schoon hij een doorkundig Regtsgeleerde was, plagt hij, egter, veel in den mond te hebben dit zeggen: *Een groot Jurist een boos Christ.* Door de aanzienlijke

Ampten, welke hij gedaurende zijn leeven bekleedde, hadt hij aanmerkelijke goederen en rijkdommen, zommigen melden van tachtig duizend Ducaaten, bij één verzameld. Te *Zuichem* in *Friesland* stigtte hij een aanzienlijk huis, tot een Gasthuis dienende. Ook rigtte hij een Collegie op te *Leuven*, naar zijnen naam *Viglius-Collegie* genoemd, en met aanzienlijke goederen begiftigd. Verscheiden van zijne naagelaaten Schriften zijn nog voorhanden en door den druk gemeen geworden, meest de Regtsgeleerdheid betreffende. Hij wierdt begraaven te *Gend*, in de *St. Jans* Kerk, in eene Grafstede, die hij bij zijn leeven voor zich hadt laaten maaken. Naderhand heeft men een Praalgraf ter zijner eere opgeregt, met een treffelijk Opschrift, 's Mans deugden en verrigtingen kortelijk vermeldende.

Uit hoofde van deszelfs fraaiheid, oordeelen wij zommigen geenen ondienst te zullen doen, met de plaatzing van het bedoelde Grafschrift. Het luidt aldus, volgens de opgave van den Heere HALMA, die daar van, uit eene echte hand, een onmiddelijk afschrift hadt bekoomen.

D. O. M.

Admodum R^do^ Viro D. Viglio Aita de Zuichem Frisio JC^to^ Clarissimo Cathed: hujus Eccæ Primo Præposito Mitrato. Aurei Velleris Cancel^rio^, Supremi Belgicæ Status et Sanctioris Concilii sub Potentisſ. PP. Carolo V. Imp: et Pho II. Hisp: Rege Præsidi Summo, Vigilant^mo^, Integ^ro^, qui cum hanc Ecclam piis fundationibus pluribus monumentis decorasset, Academiam Lovaniensem structo sui nois Collegio, non minus liberaliter quam magnifice dotasset, natale solum Hospitalis beneficio perpetuo sibi demeruisset, tandem post longas Vigilias, post indefessos labores,

res, plenus dierum, plenus honorum, Regi fidus, Patriæ charus, utilis oibus, injurius nemini, magno sui relicto desiderio quievit in Ao Dni CIϽ IϽ LXXVII. die Octavo Maji.

VITA MORTALIUM VIGILIA.

Zie P. C. HOOFT, *Nederl. Historien*; J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*; F. HALMA, *Toneel der Vereenigde Nederlanden*.

VILLERS, (PIETER DE LOISELEUR, *Heer van*) gebooren te *Rijssel*, hadt zich, in zijne jongelingschap, voornaamlijk op de Regtsgeleerdheid toegeleid, en bekleedde vervolgens den post van Advokaat voor het Parlement te *Parijs*. Van Hervormde Ouders gebooren, en derzelven begrippen zijnde toegedaan, noodzaakten hem de zwaare vervolgingen, die eerlang uitbraken, ter lijfsbehoudenisse, elders eene schuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve te *Geneve*. Hier kwam hij in kennis met den vermaarden THEODORUS BEZA, en gaf zich, op diens raad, aan de beoeffening der Godgeleerdheid over. Te *Geneve* onthieldt zich, omtrent dien zelfden tijd, CHARLES DE BRICHANTEAU, *Heer van S. Martijn en Nigerets*, insgelijks een vlugteling ter zaake van den Godsdienst. Met eene dogter van deeze, JOHANNA DE BRICHANTEAU, tradt VILLERS in het huwelijk, en wierdt vervolgens tot Leeraar der Hervormden te *Rouen* beroepen. Hij bediende de Gemeente aldaar, rustig en vreedzaam, tot op den tijd dat de vernieuwde vervolgingen insgelijks na *Rouen* overvloegen. Thans zogt hij, met zijne huisvrouw en zeven kindertjes, eene schuilplaats op zeker Kasteel, twee uuren van de Stad gelegen. Hoewel men hem aldaar ontdekte, ontkwam hij, nogthans, de handen zijner vervolgeren; met agterlaating,

 even-

evenwel, van zijne kinderen, die van alles beroofd en naakt wierden uitgefchud. Voorheen hadt VILLERS bij de Koningin van *Navarre*, en bij den Admiraal van *Frankrijk*, bij manier van leeninge, eenigen tijd het predikampt waargenomen. Zo veel vertrouwen ftelde de Prins VAN CONDÉ in 's Mans opregtheid, getrouwheid, verftand en ervarenis, dat hij hem, in den Jaare 1575, aan de Koningin van *Engeland* zondt, in de hoedanigheid van Agent, om de zaaken der Franfche Gereformeerden aan haare Majefteit aan te beveelen, en ten hunnen behoeve hulp te verzoeken. Geruimen tijd moet hij zich in *Engeland* hebben opgehouden, alzo men vindt aangetekend, dat hij aldaar Godgeleerde voorleezingen hieldt, met merkelijken toeloop, en geen kleinen onderftand voor zijn talrijk huisgezin.

Naa zijne verdrijving van *Rouen*, hadt VILLERS zich begeeven in den dienst van Prinfe WILLEM DEN I, in de tweevoudige hoedanigheid van Hofprediker en van Raad, in zaaken, de gemeene belangen betreffende. Merkelijken invloed verkreeg, wel haast, VILLERS, door zijne bekwaamheden en deugden, op het hart van zijnen Meester, en bediende zich deeze van hem, meermaalen, in zaaken van de hoogfte aangelegenheid. Wanneer, in den Jaare 1575, de zaaken der Nederlanden dermaate ongunftig ftonden, dat men na buitenlandfche hulp begon uit te zien, en, ten dien einde, het oog op *Engeland* liet vallen, verklaarde zich VILLERS daar tegen, en bragt eenige redenen te berde, dienende om den Prins te fterken in zijne gezintheid, die meer na *Frankrijk* overhelde. Hij verzekerde, dat Koningin ELIZABETH niet eenen Oorlogsman hadt, aan welken het bevel over een Leger konde vertrouwd worden, behalven den Graaf VAN SUSSEX, die, egter, den Protestanten niet zeer gunftig was. Daarenboven zogt hij den Prins te doen gelooven, 't geen hem de Admiraal COLIGNY meermaalen hadt verzekerd, te weeten, dat de Engelfchen, indien zij eenmaal den voet in de Nederlanden hadden gekreegen, hunnen ouden haat tegen de Franfchen zouden doen herleeven. Naa dat, in den Jaare 1580, in naame van Koning PHILIPS DEN II, een Ban tegen Prins WILLEM DEN I afgekondigd, en eene belooning van

vijf-

vijfëntwintigduizend Gouden Kroonen op zijn hoofd gesteld was, schreef VILLERS eene Wederlegging van dien Ban, nevens eene Verdeediging van zijnen Meester.

Ten deezen tijde bediende VILLERS de Gemeente der Hervormden te *Antwerpen*. Eene ontmoeting, hem bejegend, met den Heer ADOLF VAN MEETKERKEN, Voorzitter van den Raad van *Vlaanderen*, verdient hier verhaald te worden. De Heer VAN MEETKERKEN, in den Roomschen Godsdienst opgevoed, door 's Mans ongemeene gaven en bekwaamheden gelokt, hadt, nevens zijn huisgezin, hem meermaalen hooren prediken. 't Gevolg hier van was, dat hij, door des Leeraars redenen tot andere begrippen overgehaald, zich, in de maand Maart des Jaars 1580, ten zijnen huize vervoegde, en hem bekend maakte, hoe hij, de Vergaderingen der Gereformeerden, zints eenige weeken herwaarts, hebbende bijgewoond, door het Sakrament des Avondmaals wilde betuigen, een Lid te zijn der meer gezuiverde Kerke. VILLERS prees zijn heilig voorneemen, wenschte hem daar mede geluk; en naa vervolgens den President over eenige leerbegrippen der Hervormden te hebben onderhouden, hadt hij het genoegen, den Heere VAN MEETKERKEN, nevens deszelfs Zoon, Dogter en Nicht het Heilig Avondmaal te mogen toedienen. In zekere Stellingen over den Vrijen Wil, welke VILLERS, omtrent deezen tijd, in 't licht gaf, vertoonde hij een blijk van zijne bescheidenheid en rekkelijkheid, schrijvende „ dat de Schoolgeleerden en Euangelischen (Hervormden), „ in dat stuk, meer over woorden dan over zaaken verschil„ den; en dat men dat verschil, indien alleen de krakeelzucht „ weggenomen, en de dubbelzinnigheden uitgeslooten wierden, ligtelijk zou kunnen bijleggen." Hij voegde 'er nevens „ dat hoewel in de Kerk Gods veele misbruiken en zwaare „ doolingen waren ingesloopen, welke men door de kragt „ der waarheid moest verbeteren, hij nogthans niet twijfelde, „ of veele verschillen van dien aart waren, dat ze met be„ hulp der liefde, het waare kenteken der Christenen, konden „ over een gebragt worden." Met opzigt tot de Roomschgezinden was hij van verstand, dat hun Godsdienst, tegen afspraak en belofte, uit *Gend* verdreeven, aldaar ten deele zou-

de kunnen herfteld en van nieuws worden ingevoerd. Wat vroeger hadt hij, in naam der Nederlandfche Gereformeerde Predikanten, aan de Opftellers van het berugte Lutherfche Concordie- of Eendragtsboek, een uitvoerigen brief gefchreeven, vol van gematigde begrippen, en vooral gekant tegen de zulken, die, door ondertekening van menschlijke Opftellen, het geweeten der Christenen tragten te verbinden.

Naa den moord van Prinfe WILLEM VAN ORANJE, zogt de Koning van *Navarre*, beter bij den naam van HENDRIK DEN IV bekend, met een vriendlijken brief en ftreelende beloften, den Heer VILLERS na *Frankrijk* te lokken. Doch Graaf MAURITS, 's Mans waarde kennende, en de dienften, aan zijnen Vader beweezen, bewoog hem tot blijven. Sedert was hij een ijverig tegenftander van LEICESTER en deszelfs aanhang, en verviel daar door zo zeer in den haat der *Engelfchen*, dat hun Overfte RUSSEL, die over 't Krijgsvolk binnen *Vlisfingen* het bevel voerde, hem, t'eenigen tijde, zogt op te ligten, terwijl hij, van het Kafteel *Westhoven* na *Middelburg*, op weg was. Zo wel bekend was deeze gezintheid bij de *Franfchen*, dat dezelve, naa het vertrek van LEICESTER, zich van hem zogten te bedienen, ten voordeele des Konings van *Navarre*, wien men het bewind deezer Landen gaarne zou hebben zien opgedraagen worden.

De Heer VILLERS overleedt, op het ftraks gemelde Kafteel *Westhoven*, op het Eiland *Walcheren*, in den Jaare 1593, in welk eenen ouderdom, vinden wij niet vermeld. Hij was een Man van zonderlinge begaafdheden. BAUDIUS heeft zijnen vloeienden ftijl en welfpreekendheid hoog geroemd. Zijne Schriften, boven vermeld, kunnen daar van getuigenis draagen; met naame ook zeker boekje, in den Jaare 1579, door hem in 't licht gegeeven, onder den titel *Ratio ineundæ Concordiæ inter Ecclefias Reformatas*; „ Over de wijze, „ op welke men Vrede zou kunnen maaken tusfchen de Ge„ reformeerde Kerken." De middelen, door hem voorgeflagen, waren de volgende. In de eerfte plaats moest men, met goedvinden der Duitfche Vorften, een algemeen Sijnode beroepen, onder Voorzitting der Vorften zelve, of van gemagtigde Politijken, der zaaken kundig, die de rekkelijke God-

Godgeleerden beschermen, en de heersch- en twistzuchtigen moesten in bedwang houden. „ Want ", schreef hij, „ indien men de Godgeleerden alleen liet begaan, zij zouden „ de zaaken veeleer verwarren, dan godvrugtiglijk en christlijk beslissen." Voorts moesten de Voorzitters den zamenspreekeren opleggen, zich van de aanhang stijvende benaamingen van *Lutheraanen* en *Calvinisten* te onthouden. Wijders moest, in het beoordeelen en bijleggen der geschillen, de Heilige Schriftuur tot den eenigen grondslag en regelmaat geleid worden. Daarenboven wilde hij, in de beslissing van het geschil over de Godlijke Voorbeschikking, eenige stellingen ter grondslage geleid hebben, volgens welke alle verdenking, als of God eene oorzaak van de zonde ware, volstrekt wierdt uitgeslooten. Aan het einde van zijn boekje leest men deeze merkwaardige aanspraak aan de Koningen en Vorsten: „ Ik bid u bij Gods heiligen naam, dat gij de „ grootheid der gevaaren wel inziende, de vereeniging der „ Christlijke Kerken wilt behartigen. Gemaklijk zal ook deeze „ vrede te treffen zijn, indien gij de oorzaaken der geschillen ten vollen verstaande, de zaaken, die ter zaligheid „ *noodzaaklijk* zijn, onderscheidt van zaaken, die *niet noodzaaklijk* zijn, en de Godgeleerden binnen de paalen van „ hunnen pligt houdt. Want in deeze dingen bestaat het heil „ van Staat en Kerk."

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

VINKEVEEN, een Dorp in het Neder-Kwartier van het Sticht van *Utrecht*, ongeveer een uur gaans ten Zuidwesten van het Dorp *Baambrugge*. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, doch den Leeraar gemeen met die van *Wilnis*, welke 'er, om de twee of drie weeken, komt prediken. Voorts heeft men 'er een Regtshuis, waar in tevens de Waag wordt gehouden.

VISSCHER, (JAN EN KORNELIS) gebroeders, gebooren te *Amsterdam*, onzeker in welk jaar, doch reeds lang voor het midden der voorgaande Eeuwe, naardien men ergens vindt aangetekend, dat JAN, in of omtrent het Jaar 1690, den ouderdom van zesënvijftig jaaren hadt bereikt. Hunne hoofdzaak was het Plaatsnijden, waarin zij uitmuntten. KORNELIS, de oudste der twee, verstondt ook eene wijze van tekenen met zwart krijt, die bij de kenners hoog geagt wordt. Op den gemelden ouderdom begon zich ook de andere op de Schilderkunst toe te leggen.

Zie HOUBRAKEN.

VISSCHER, (ROEMER) een geleerd en vernuftig burger van *Amsterdam*, en in den Jaare 1547 aldaar gebooren. Eenig openbaar bewind schijnt hij niet bekleed te hebben, maar alleen een aanzienlijk Burger en Koopman geweest te zijn van aanmerkelijk vermogen. Niet in zijne geboortestad, maar elders, naamelijk te *Alkmaar*, eindigde hij zijn leeven, op den elfden Februarij des Jaars 1620. Even als zijn boezemvriend, HENDRIK LAURENSZOON SPIEGEL, hadt hij met 'er woon zich derwaarts begeeven, om het overschot zijner dagen, vrij van alle Koop- en andere beslommeringen, aan de beoeffening der Dichtkunde en andere fraaie Weetenschappen toe te wijden. ROEMER VISSCHER, naamelijk, was een der eerste opbouwers der Nederduitsche Taale, en, als zodanig, een der meest beroemde Leden der aloude Kamer, wel eer te *Amsterdam* bekend, bij den naam van *in Liefde bloeiende*. Zijn Huis was eene verzamelplaats van de schranderste vernuften zijner Eeuwe; het Kweekschool, waar in onze Nederlandsche Puikdichter, JOOST VAN VONDEL, de gronden zijner volgende vermaardheid leide. De Heer VISSCHER wordt onder de goede Dichters van zijnen tijd gerekend, doch muntte vooral uit in korte Puntdichten: van hier dat hem de Heer JANUS DOUZA den *tweeden Martiaal* noemde. Voorts heeft hij eenige Zinnebeelden in 't licht gegeeven, op de meeste van welke hij uitleggingen, in onrijm, heeft geschreven.

Tot een staal van 's Mans dichtmaniere, in het gemeenzaame, laaten wij hier volgen, uit zijn *Rommelsoo*, eenen brief aan zijnen Vriend SPIEGEL gezonden; kunnende tevens dienen tot een bewijs van hunne onderlinge gemeenzaamheid.

Op Paesdach aen H. L. SPIEGHEL.

„ Seght HENDRICK wout gy niet dattet al morghen was,
„ Want by Vrysters te gaen gheeft huyden geen pas,
„ En in de Herberch is 't schand, ja by de Catholyken,
„ By der straten te wandelen seer qualyck staet:
„ Caetsen, dobbelen of spelen is oock geen raet,
„ In de Kerck soudt ghy al te langh sitten kycken,
„ Buyten op den dyck soud ghy u seer beslycken,
„ Ghesont 't huys blyven can ick so qualyck doen als ghy;
„ Weet ghy nerghens te gaan? so comt by my."

VISSCHER, (MARIA TESSELSCHADE) was de Dogter des straks gemelden, doch meest bekend bij den tweeden naam; welke, meent men, haar gegeeven wierdt, ter gelegenheid en gedachtenisse van eene zwaare schade, geleeden bij veele Amsterdamsche Kooplieden door eenen storm in *Texel*, kort voor haare geboorte, voorgevallen op den vijfëntwintigsten Maart des Jaars 1594, binnen *Amsterdam*. Zij was eene der doorluchtigste vernuften haarer Eeuwe, en muntte uit in de beoeffening en kennis van verscheiden fraaie kunsten en weetenschappen. In Dicht-, Zang- en Speelkunde vondt zij weinigen haar gelijk, vooral in kunstig schrijven en tekenen op glas. In de Italiaansche taale was zij zo verre gevorderd, dat zij TASSO's *Jeruzalem* uit dezelve in de Nederlandsche spraake overbragt. Om van haare ongemeene begaafdheden eenig denkbeeld te vormen, hebbe men slegts te doorbladeren de Brieven van den Ridder HOOFT, die haar in ongemeene waarde hieldt, en dikmaals op den Huize te *Muiden* ver-

gaste, en veele brieven met haar gewisseld heeft. In den Jaare 1623 tradt zij in den echt met ALLARD VAN KROMBALG, welken zij twee dogters baarde; eene van dezelve, naar haare Moeder ook TESSELSCHADE genaamd, wordt, in HOOFTS Brieven, ook bij de verkorting van TESSELTJE, dikmaals vermeld. De Heer KROMBALG overleedt, in den Jaare 1634, te *Alkmaar*, zijne woonplaats, van waar zijne Weduwe, die, zedert, niet hertrouwde, naa verloop van eenige jaaren, na *Amsterdam* wederkeerde, daar zij, in de maand Junij des Jaars 1649, haare dagen eindigde, in de belijdenis van den Roomschen Godsdienst, welken zij, ondanks de poogingen haarer vrienden, om 'er haar van af te trekken, bestendig hadt aangekleefd. — TESSELSCHADE hadt eene Zuster, ANNA genaamd, tien jaaren voor haar gebooren, en die haar ruim twee jaaren overleefd heeft, zijnde met eenen VAN WEZEL gehuwd geweest. Even zeer als de andere was deeze vermaard om haar fraai vernuft, en bedrevenheid in veelerhande weetenschappen. Bij eenige Zinnebeelden, door haaren Vader in 't licht gegeeven zonder Verklaaringen, heeft zij uitleggingen geschreeven. Uit de Brieven van HOOFT blijkt genoegzaam, in hoe hoog eene waarde ook deeze schrandere en geleerde Vrouw bij den Ridder wierdt gehouden.

Zie P. C. HOOFT, *Gedichten en Brieven*; J. VOS *Gedichten*.

VISVLIET, een Dorp in de Provincie van *Stad en Lande*, in het Westerkwartier, op de grensscheiding van dezelve en van de Provincie *Friesland*.

VLAANDEREN, (*Staats*) gelegen in het Noordlijk gedeelte dier Provincie, voert dien naam, om dat het, gedunrende den Spaanschen Oorlog, door het geweld der Wapenen bemagtigd zijnde, bij den Munsterschen Vrede, in den Jaare 1648, den Algemeene Staaten wierdt afgestaan. Deszelfs Grenzen zijn, ten Oosten, het Kwartier van *Antwerpen* in *Oostenrijks Brabant*; ten Zuiden en ten Westen, *Oostenrijks Bra-*

Brabant; ten Noorden, de *Wester-Schelde* en de Noordzee.

Vlaanderen, (*Raad* en *Leenhof van*) hoewel twee onderscheidene Kollegien, voegen wij hier, onder één Artikel, bij elkander, om dat ze, in zommige opzigten, eenige onderlinge betrekking hebben. Beiden houden hunne Vergaderingen te *Middelburg* in *Zeeland*. De Raad van *Vlaanderen*, eerst opgerigt in den Jaare 1599, bestaat uit negen Leden, den Voorzitter, die den titel van *Eersten Presideerende Raad* voert, daar onder begreepen; voorts uit eenen Advokaat Fiskaal, Rentmeester van de Exploicten, en Griffier. Alle deeze moeten te *Middelburg* hunne vaste woonplaats hebben. Niemant mag zitting hebben in den Raad, die niet de waardigheid van Licentiaat of Doctor in de Regten bekleedt. Buiten hunne Raadplaatzen mogen de Leden geene andere Ampten bekleeden. De wedde van elken Raadsheer is acht, doch die van den Voorzitter twaalfhonderd guldens. De Advokaat Fiskaal en de Griffier genieten ieder zeshonderd guldens. Viermaalen ter weeke vergaderen zij, in de zo genaamde Abtdij te *Middelburg*. Daarenboven wordt 'er, elken Donderdag naamiddag, voor deezen Raad, Rolle gehouden, welke, indien zij op dien dag niet afloope, 's anderendaags hervat wordt. Bij beurten wordt de Rolle, twee maanden lang, door twee Raaden waargenomen; doch de Voorzittende Raad is daar van verschoond. Menigvuldig zijn de zaaken, welke voor deezen Raad getrokken worden; en mag dezelve als het Opperste Gerigtshof van *Staats Vlaanderen* worden aangezien. — *Het Leenhof van Vlaanderen*, dus genaamd, om dat alle Leenen des Gewests daar aan onderhoorig zijn, bestaat uit eenen Superintendent, zijnde dikmaals, hoewel niet altoos, de zelfde persoon als de Voorzittende Raad in den *Raad van Vlaanderen*, en Leenmannen, zijnde de gezamentlijke Raaden van het gemelde Hof, en eenen Griffier. Alle deeze genieten geene vaste Jaarwedde, maar alleenlijk zekere Regten (*Leges*), Daggelden (*Vacatien*) en eenige andere voordeelen. De plaats, alwaar het Leenhof vergadert, is de gewoone Kamer van den *Raad van Vlaanderen*, te *Mid-*

der Haven te voorkoomen, heeft men, nu zestig jaaren geleeden, dit Paalwerk tot op eenigen afstand in de Maas verlengd. Eene afzonderlijke legplaats in de Haven, ten dienste der Haringbuizen, voert den naam van *Buizengat*. Een ander Watertje is bij den naam van *Prikgat* bekend, om dat het dient ter bewaarplaatze van de zo genaamde *Prikken*, ook wel Negenoogen genaamd; eene soort van kleinen Visch, dienende tot aas aan de Hoeken, met welke men Kabeljaauwen vangt. De Prikken worden in zoet water gevangen, onder andere in de *Marwe*, om en bij het Dorp *Werkendam*; ook wel op de rivier van *Londen*: ten welken einde een afzonderlijk Vaartuig, bij den naam van *Prikhaalder* bekend, derwaarts wordt gezonden.

Men heeft te *Vlaardingen* eenige niet onaanzienlijke *Openbaare Gebouwen*, behalven eene menigte Burgerwooningen, die een bevallig voorkoomen hebben, en van den welvaart der Burgeren getuigenis draagen. Het *Raadhuis*, gebouwd in den Jaare 1650, heeft een deftig aanzien. Van boven pronkt het met een bevallig Koepeltorentje, van vooren met een fierlijken Gevel, en van binnen met verscheiden fraaie Vertrekken, onder welke de Regt- of Schepenskamer uitmunt. De *Vleeschhal* en *Waag*, onder één dak, is een ouderwetsch gestigt. Het *Hof*, dus noemt men de wooning van den Heere, is een ruim en fraai gebouw, veraangenaamd met een fraaien en uitgebreiden tuin. — De Kerk der Hervormden, naar gelange van den aangroei van het getal der Stedelingen, van tijd tot tijd vergroot, is een ruim gebouw, pronkende met een fierlijken Toren, die, voor ongeveer vijftig jaaren, geheel nieuw uit den grond is opgetrokken. Het Vierkant daar van is honderd voeten hoog, en de achtkante Koepel, van welken hij gedekt wordt, zestig voeten. In de Kerk ziet men eene menigte Wapenborden, en voorts een Marmeren Gedenkteeken voor den Heere Mr. PIETER REAAL, Baljuw der Stede *Vlaardingen*. Door twee Predikanten wordt de dienst waargenomen. Voorts heeft men 'er ook een *Weeshuis*.

Vlaardingen, hoewel eene opene Plaats, is, nogthans, in het bezit van Stedelijke Voorregten. Voorheen hebben wij

 reeds

reeds aangemerkt, dat zij, weleer, nevens de groote Hollandsche Steden, ter Dagvaart plagt beschreeven te worden. Ten bewijze van de gemelde Stedelijke Voorregten, kan, onder andere, dienen, het Besluit van 's Lands Staaten van den Jaare 1741, volgens 't welk, voortaan en altoos, agt zoude genomen worden op de Brieven van Voorschrijvinge door Schout, Burgemeesters en Schepenen van *Vlaardingen*, tot het verwerven van *Venia Ætatis*, of het Regt van Meerderjaarigheid, verleend. Daarenboven worden de Plakaaten en Brieven van Hunne Edele Groot Mogende, bij alle gelegenheden, aan de Magistraat van *Vlaardingen*, onder den titel van *Stede* toegezonden. Eindelijk, om geene andere blijken te melden, heeft *Vlaardingen* Schepenen Kommissarissen, tot beregtinge van de Gemeene-Lands Middelen. — De Regeering der Stede bestaat uit Baljuw, Schout, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen, twintig Vroedschappen, voorts twee Thesauriers, drie Weesmeesters en eenen Sekretaris. Al van ouds was de Visscherij, vooral de Haringvangst, de hoofdneering der Vlaardingers. Hoewel minder dan voorheen, is dezelve hier nog in merkelijken bloei, en geeven de daar aan verknogte ambagten een bestaan aan veele inwoonders. De Hooge Heerlijkheid van *Vlaardingen* behoort aan de Graaflijkheid van *Holland*, doch de Ambagtsheerlijkheid, zints den aanvang der voorgaande Eeuw, aan het Geslagt VAN LEIDEN, bekend en in aanzien in de Stad van dien naam.

VLAARDINGER-AMBAGT, een uitgestrekt Regtsgebied, paalende aan de straks beschreevene Stede, en binnen zijnen omvang beslaande, volgens opgave in de Lijsten der Verpondingen, eenëntwintighonderd vijfënzeventig Morgens en honderdvijftig Roeden Lands. Men vindt daar binnen geen Kerkdorp, doch, volgens de jongste opneeming, zestig Huizen, ginds en elders verspreid. De Ambagtsheer van *Vlaardingen*, is het ook van *Vlaardinger-Ambagt*, die de begeeving van Schout- en Sekretaris-ampten heeft. Hij oeffent het Regtsgebied met Welgeboorene Mannen.

VLAAR,

VLAKE, eene Heerlijkheid in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, vereenigd met die van *Schore*, ter haarer plaatze in ons *Woordenboek*, Deel XXVI, vermeld. *Vlake*, grooter dan de andere, bevat achttienhonderd zevenëndertig Gemeten en ongeveer tweehonderd zevenënzestig Roeden Lands. Voor omtrent vijftig jaaren, telde men 'er tweeënvijftig Huizen. *Vlake*, zo wel als *Schore*, heeft zijne eigen Kerk, doch de Dorperegeering is gemeen. Als eene bijzonderheid wegens *Vlake* vinden wij aangetekend, dat men, van ouds, aan den Wand der Kerke afgebeeld zag een Duivel, houdende eene Pen in de hand, en met Papier en Inktkoker voor zich, als zittende te schrijven. Nevens hem las men deeze woorden in 't kwaad Latijn: *Fragmina verborum Tuevulus colligit horum*; te kennen geevende, dat de Duivel de misslagen der woorden, alhier gesproken, opteekende, om ze vervolgens voor God in het oordeel te brengen. Doch, meer dan honderd jaaren geleeden, heeft men dit Schilderij doen wegneemen, en het hout door den Koster verbranden.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*.

VLAMING (*De*) VAN OUTSHOORN, een aloud, zeer vermaard Amsterdamsch Geslagt, eenigen van welks Leden, bijkans eene Eeuw, in de eene of andere hoedanigheid, ten Stadshuize op het Kussen gezeeten hebben. De eerste, welken wij, op de Regeeringslijst, vermeld vinden, was CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN, zijnde Schepen geweest in de Jaaren 1583 en 1585. Op hem volgt PIETER DE VLAMING VAN OUTSHOORN. Hij wierdt Raad in de Vroedschap der Stad, in den Jaare 1596, hadt zitting in Schepens Bank in de Jaaren 1605, 1613 en 1616, en beklom het Burgemeesterlijk gestoelte in de Jaaren 1621, 1623, 1626 en 1628, in welk jaar hij overleedt. In het stuk van den Godsdienst en aangaande de heerschende geschillen, moet hij een Man van gemaatigde beginzelen geweest zijn; ten minsten vindt men wegens hem aangetekend, dat wanneer REM ROBBERTSZOON

BIS-

BISSCHOP, een bekend voorstander der Remonstrantsche gevoelens, naa zijne vlugt uit de Stad, derwaarts was te rug gekeerd, onze Burgemeester zich niet ontzag, op den Nieuwenbrug, op de Beurs en op andere openbaare plaatzen, met hem te wandelen en te verkeeren. — In de orde des tijds vinden wij wijders vermeld DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN, zijnde Raad geworden in den Jaare 1606, Schepen geweest in de Jaaren 1608, 1611, 1612, 1614 en 1615, en met de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed in de Jaaren 1630, 1633, 1635, 1640 en 1642. — De volgende, die uit dit Geslagt, de aanzienlijkste posten heeft bekleed, was een ander CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN, Raad der Stad, Schepen in de Jaaren 1645 en 1648, Schout zints den Jaare 1649 tot in den Jaare 1655, en Burgemeester in de Jaaren 1656, 1660, 1662, 1663, 1668, 1672, 1676, 1677, 1679 en 1680. Onder zijn opzigt en bewind wierdt de Groote Amstelsluis aangeleid. Ook viel het hem ten deele, van wegen de Stad *Amsterdam*, Prins WILLEM DEN III, met deszelfs verheffing tot de Stadhouderlijke waardigheid, geluk te wenschen. — Nog een anderen DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN vinden wij genoemd; hij was Commissaris der Stad in den Jaare 1673, en wierdt Schepen in den Jaare 1681, doch overleedt kort daar naa, op den achttienden April diens zelfden Jaars. — Het Geslagt van OUTSHOORN, op dat wij deeze bijzonderheden nog aantekenen, is van aanzienlijke Oudheid. Reeds voor het Jaar 1300 was het bekend als eigenaar van de Ambagtsheerlijkheid van *Outshoorn*, bij *Alfen*, als mede van die van *Aarlanderveen* en *Pulmot*, van de Hooge Heerlijkheid van *Vrije Hoeve*, en van de Hofstede *Rijnenburg*. Alle deeze goederen geraakten, in den Jaare 1351, buiten het Geslagt, door verbeurdverklaaring, alzo Heer WILLEM VAN OUTSHOORN, in den twist tusschen Hertog WILLEM *van Beijeren* en zijne Moeder Keizerin MARGARETA, de zijde der laatstgemelde of den Hoekschen gekoozen hadt. In den persoon van den Burgemeester DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN, keerde de Heerlijkheid in het oorspronklijk Stamhuis weder. Naa deszelfs overlijden, in den Jaare 1646 voorgevallen, ging de Heerlijkheid over op deszelfs Zoon, insgelijks boven vermeld,

meld, den Schout en Burgemeester CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN; welke, in den Jaare 1688, zonder mans oir gestorven zijnde, de Heerlijkheid naaliet aan zijne oudste Dogter MARIA DE VLAMING VAN OUTSHOORN, die dezelve, door huwelijk, in het Stamhuis van *Rheede tot Nederhorst* gebragt heeft. De laatstgemelde Heer VAN OUTSHOORN, in zijne Heerlijkheid eene fraaie Kerk, naar het ontwerp van de Oosterkerk te *Amsterdam*, hebbende doen bouwen, vertelde men, in dien tijd, het sprookje, dat de Heer VAN OUTSHOORN het gewijde Gesligt gebouwd hadt, uit de Boeten, welke hij, Hoofdofficier van *Amsterdam* zijnde, van de Speelhuizen getrokken hadt.

Zie *Regeeringslijst van Amsterdam*; *Tegenwoordige Staat van Holland*.

VLAMING, (PIETER) een geleerd Amsterdammer, Zoon van Mr. FLORIS WILLEMSZ VLAMING en CHRISTINA VAN BEEK, wierdt op den negenëntwintigsten Maart des Jaars 1686 gebooren. Naa de gronden van Latijnsche en Grieksche taalkennisse, in zijne geboortestad, geleid te hebben, oeffende hij zich, aan 's Lands Hoogeschool te *Leiden*, in de Regten. Intusschen maakte hij vooral zijn werk van de beoeffening der Dichtkunde, waarin hij zijnen Vriend JAN BAPTISTA WELLEKENS tot kunstbroeder en raadsman hadt. In den Jaare 1719 wierdt VLAMING Boekhouder van de Oostïndische Maatschappije ter Kamer *Amsterdam*. Hoewel dit ampt merkelijke inbreuk maakte op zijnen ledigen tijd, vondt hij, nogthans, middel om menigte snipperuuren aan zijne geliefde dichtoeffening en daar mede vermaagschapte weetenschappen toe te wijden. Aldus bezorgde hij, in den Jaare 1723, eene uitgave van SPIEGHELS *Hertspieghel en andere Zedeschriften*, met het Leeven des Dichters verrijkt. Twee jaaren daar naa gaf hij de *Rederijkkunst van* DAVID VAN HOOGSTRATEN in 't licht; en in den Jaare 1730, eene Nederduitsche Overzetting der *Arcadia* van SANNAZARIUS. Doch een werk van langer adem deedt hem de dichtoeffening meerendeels staaken. Hij onder-

ondernam eene uitvoerige Beschrijving van *Amsterdam*, die, volgens het oorspronklijk ontwerp, verscheiden Deelen in folio zou beslagen hebben. Beter gelegenheid, dan iemand voorheen daar toe genooten hadt, boodt zich hem ten dien einde aan. Zo verre was hij met 'er daad gevorderd, dat men eenen aanvang maakte met drukken, en zes Bladen, nevens eenige Kaartplaaten, waren afgedaan, toen het plotsiling overlijden des werkzaamen Mans, onverwagt, zijnen arbeid afbrak. Op zijne Hofstede *Hoogerwoerd* wierdt de Heer VLAMING van eene Beroerte overvallen, welke, binnen den tijd van vierëntwintig uuren, op den tweeden Februarij des Jaars 1733, zijn leeven eindigde. In den Jaare 1706 was de Heer VLAMING in 't huwelijk getreeden met WYNANDA CALKOEN, dogter van GERARD CALKOEN en CATHARINA VERBEEK, bij welke hij veertien kinderen verwekte, en die hem tot in den Jaare 1752 overleefd heeft. Van de twee Zoonen en twee Dogteren, is eene der laatste getrouwd geweest met den Schout bij nacht JOOST SELS, en bij hem moeder geworden van tien kinderen. De Zoonen zijn ongehuwd overleeden. Behalven de Latijnsche en iets van de Griekfche, verstondt de Heer VLAMING de meest gebruiklijke leevende taalen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*.

VLEUTEN EN DE MEERREN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, grenzende, Oostwaarts, aan de Vrijheid der Stad van dien naam. Haare uitgebreidheid wordt begroot op zeventienhonderd negenënzeventig Morgens Lands. Voor ruim veertig jaaren telde men, binnen het regtsgebied der Heerlijkheid, honderdvierënveertig Huizen.

VLEUTEN, een Dorp in de straks gemelde Heerlijkheid, een groot uur gaans ten Westen van de Stad *Utrecht*, en

van merkelijk aanzien en fraaiheid, doordien de meeste Huizen geheel van steen zijn; iet ongemeens, in dien oord, ten platten Lande. Bij deeze inwendige fraaiheid koomt nog het uitwendig bevallige deezes Dorps, door de lustige boomgaarten en beplantingen, en de vrugtbaare akkers en velden, van welke het omringd wordt. Zo wel de Kerk als de Toren zijn zwaare Gebouwen, en draagen de kenmerken van hoogen ouderdom. Van binnen pronkt de Kerk met eene menigte Wapenborden van adelijke Geslagten, welke hier hunne begraafplaatzen hebben. Zelf ontmoet men 'er eene Grafkapel van het Geslagt VAN DEN HAM. De Hervormde Gemeente wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Ook hebben 'er de Roomschgezinden, die 'er vrij talrijk zijn, eene Statie. Als eene bijzonderheid, dit Dorp betreffende, wordt het Bier, welk hier gebrouwen wordt, bij de liefhebbers van dien drank, zeer geroemd.

VLEUTEN, (*Huis te*) eene Ridderhofstad, leggende een weinig ten Zuidoosten der Kerke van het straks gemelde Dorp, en, op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1536, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor Riddermaatig erkend. Reeds voor het midden der Dertiende Eeuwe bloeide in het Sticht een adelijk Geslagt, 't welk daar van den naam ontleende, doch nu al voor lang is uitgestorven. Door verloop van tijd kwam het, bij afwisseling, in verscheiden Geslagten. Het Gebouw draagt de kennelijke blijken van eene hooge oudheid. De gedaante is die van een laagen, dikken, vierkanten Toren, ten wiens dake een klein spitsje uitsteekt. Niettemin ontmoet men daar binnen eenige bewoonbaare Vertrekken.

Zie *Utrechtsch Plakaatboek.*

VLIE, (*Het*) een zeer bekende doorvaart of zeegat, voor groote en kleinere Schepen, tusschen de Eilanden *Vlieland* en *ter Schelling*, uit en in de Noord- en Zuiderzee. Gegrond

grond is gedagte der zulken, die hier het overblijfzel zoeken van eene van ouds bekende rivier, *Flevus* genaamd, die, een groot gedeelte Lands doorstroomd hebbende, 't welk, al voor lang, tusschen de Steden *Enkhuizen* en *Stavoren*, onder de golven is begraaven geweest, door deezen mond zich in de Noordzee ontlastte, en die aldus van den eertijds beroemden Stroom, den naam behouden heeft. Intusschen, vermits de menigvuldige onzekerheden en tegenstrijdigheden, die wij bij de Oudheidkundigen aantreffen, zullen wij den Leezer met berigten of gissingen, wegens den alouden loop der riviere, niet lastig vallen.

VLIELAND, een bekend Eiland, ten Noord-Oosten van het Eiland *Texel*, wordende aan de Westzijde van de Noordzee, en ten Oosten van de Zuiderzee bespoeld. De omtrek kan met geene zekerheid bepaald worden, als zijnde het aan geduurige afspoelingen onderhevig. Meest aan alle zijden heeft het vrij hooge Duinen. Bij veelen lijdt het geenen twijfel, of *Vlieland*, in overoude tijden, aan de vaste kust van de Provincie *Friesland* vast, of slegts door middel van den alouden *Vliestroom* daar van afgescheiden zou geweest zijn. Aan de Westzijde, aan den kant der Noordzee, plagt het Eiland merkelijk grooter uitgebreidheid te bezitten, en een zeer vermaard en welvaarend Dorp, *Westvlieland* genaamd, te hebben, ter plaatze, alwaar thans diep gelaadene Schepen onverhinderd zeilen. De steller van dit Artikel herinnert zich, oude lieden gekend te hebben, welke hem verhaalden, hoe zij, het gemelde weggespoelde Dorp meermaalen bezogt, en zich over en in den welvaart der opgezeetenen verheugd hebbende, naderhand, met eigen oogen, de alvernielende golven de bloeiende Plaats allengs zagen naderen, en eindelijk dezelve in haaren onverzaadelijken balg binnenslokken. *Oostvlieland* is de naam van het Dorp, welk nog heden merkelijk aanzien heeft. Het bestaat, voor het grootste gedeelte, uit eene lange, breede Straat, gedeeltelijk met Lindeboomen beplant. De Kerk der Hervormden is een Kruisgebouw. Voorheen waren 'er de *Doopsgezinden* zeer talrijk. Hoewel,

van tijd tot tijd, verminderd, hebbenze 'er, egter, nog heden eene Vergaderplaats en Leeraar. De meeste opgezeetenen geneeren zich met den scheepvaart, 't zij ter Koopvaardij, op den Vischvangst, of om te lootzen. De Regeering van *Vlieland*, 't welk onder het bewind der Staaten van Holland en Westfriesland behoort, bestaat uit Baljuw, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen, wien een Sekretaris is toegevoegd. Beschreienswaardig is het ongeval, onlangs, op den 15 Maart deezes Jaars (1793) bij dit Eiland, op de Reede gebeurd. 's Lands *Hulk*, de *Dwinger* genaamd, een gewapend Schip, behoorende onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, aldaar ten anker leggende, sloeg, in het begin van den nacht, in brand. De groote Sloep, of Barkas, was thans aan den wal. Zo ras de vlammen uitsloegen, vlugtten vier of vijf persoonen, zonder na anderen om te zien, met eene andere Sloep na land. Het gevolg was, dat, van ruim honderdvijftig menschen, bijkans de helft in de vlammen, in het water, of door verstikking een jammerzalig en allerpijnlijkst einde vondt. In de Kombuis hadt het vuur 't eerst gevat. 't Zij om welke reden is ons niet duidelijk gebleeken; zeker is het, dat de gemelde vlugtenden met de Sloep straks gevat, en zwaar geboeid na 's Lands Gevangenis in *Friesland* zijn opgezonden. Welk eene barbaarschheid ware het, indien deeze aan moedwillige brandstigting schuldig stonden!

Uit Medegedeelde berigten.

VLIET, eene Hooge Heerlijkheid, in Zuidholland, en wel meer bepaaldelijk in het Baljuwschap van *Oudewater*. Volgens de Verpondingslijsten bevat dezelve honderdtwaalf Morgens, en tweehonderd zevenentwintig Roeden Lands. Het getal der Huizen is zeer gering. De Heeren deezer Heerlijkheid plagten 'er, van ouds, een Slot of Kasteel te hebben, waar van men nog lang na deszelfs verval eenige overblijfzels heeft gezien, bestaande, voornaamelijk, in eenen vervallen Toren.

VAN GOUDHOVEN, *Kronijk.*

VLIET,

VLIET, (*Huis te*) eene Riddermaatige Hofstad, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, digt bij de Lopiker-Kapel, tusschen *Ysselstein* en *Vianen*, en reeds voor het einde der Veertiende Eeuwe aan de Staaten der Provincie leenroerig. Meermaalen verwisselde dit Slot van eigenaar. Een van deeze was Mr. PAULUS BUIS, Advokaat van Holland, die, in den Jaare 1594, in dit Huis overleedt. Jonkheer JAN LOUIS VAN HARDENBROEK is de eenige, dien wij vermeld vinden, als, in den Jaare 1704, wegens deeze Ridderhofstad, onder 's Lands Edelen beschreeven. Het Gestigt zelve is een ouderwetsch gebouw, doch maakt, door den fraaien Koepeltoren, waar mede het pronkt, eene aanzienlijke versooning.

Zie *Utrechtsch Plakaatboek*.

VLISSINGEN, eene vermaarde Stad, in Zeeland, op het Eiland *Walcheren*, in rang de tweede op dat Eiland, en de vijfde onder de stemmende Steden der Provincie. Verschillende, en onder deeze eenige vrij beuzelagtig, zijn de afleidingen deezes naams. Onzen eigen kostlijken tijd en de aandagt des Leezers zouden wij misbruiken, indien wij eene lijst dier gissingen uitschreeven. Indien men onze Kronijkschrijvers moge gelooven, zou *Vlissingen* van eene zeer hooge oudheid zijn. Men onderscheidt, naamelijk, tusschen *Oud-* en *Nieuw Vlissingen*. Het eerste, nog heden een gedeelte der tegenwoordige Stad, aan de Westzijde, zou reeds een bestaan gehad hebben, in den Jaare 620, onder de gedaante van een Visschersdorp, doch voornaamlijk van een Veer of Overtogt, van daar op het nabuurig *Vlaanderen*. De goede gelegenheid tot de Visscherij en Koophandel lokte, van tijd tot tijd, meerdere inwooners; zo dat men, op den Jaare 917, vindt aangetekend, dat de Kerk waarschijnlijk reeds lang te vooren aldaar gestigt, tot de waardigheid van eene Parochie-Kerk verheven was. De zelfde Kronijken verhaalen, dat Graaf FLORIS DE III, in den Jaare 1227, of daar omtrent, de eerste grondslagen der tegenwoordige Stad geleid heeft; zonder dat zij evenwel de reden melden, die hem daar toe be-

woogen heeft. Zints dien tijd schijnt *Oud-Vlissingen* allengskens te zijn afgenomen in bloei en bewooners; waar toe niet weinig zal geholpen hebben de afkondiging van eenige onderkruipende Keuren, bij eene van welke den Inwooneren en Poorteren der nieuwe Stad verbonden wierdt, uit *Oud-Vlissingen* eenigen drank van Wijn of Bier te haalen, of aldaar te gaan drinken; op eene boete van tien Schellingen Grooten Vlaamsch. Het verval van *Oud-Vlissingen* was hier van het onmiddelijk gevolg, alzo deszelfs Ingezeetenen de neeringlooze Plaats verlieten, en zich met der woon na de Nieuwe Stad begeevende, derzelver spoedige bevolking holpen bevorderen. Eene andere reden van den toeneemenden bloei van *Vlissingen*, was de gunst, welke WILLEM DE III, Graaf van Zeeland, der Stede toedroeg, door het schenken van verscheiden Keuren en Voorregten; bij een van welke de Poorters tolvrij verklaard wierden van alle hunne Goederen, welke zij door alle zijne heerschappijen van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* vervoerden. Dit viel voor in den Jaare 1315, wanneer de Graaf tevens, tot gerief van den Koophandel, eene nieuwe Haven aanleide. Vrouw MARIA *van Bourgondie* bekragtigde, in den Jaare 1477, met eenige verdere uitbreiding, de verleende Voorregten en Keuren.

Tot in den Jaare 1452 behoorde *Vlissingen* aan de Graaflijkheid van *Zeeland*. Thans wierdt daar van, als mede van *Westkapelle* en *Domburg*, uit handen van Hertoge PHILIPS *van Bourgondie*, door koop, eigenaar Heer HENRIK VAN BORSELEN, *Heer van Veere*, voor de somme van twaalfduizend Kroonen, van achtënveertig Grooten Vlaamsch. Deeze koop, bij verdrag losbaar na verloop van zeventien jaaren, wierdt, door Vrouwe MARIA *van Bourgondie*, in den Jaare 1477, in een eeuwigduurenden koop veranderd, ten behoeve van WOLFAARD VAN BORSELEN, Zoon van Heere HENRIK; welke, uit kragt daar van, de gemelde Steden en Heerlijkheden van de Graaflijkheid van Zeeland houden zoude tot een onversterflijk erfleen, zonder dat dezelve zouden kunnen gelost worden.

Inmiddels was *Vlissingen*, tot nog toe, eene opene of weinig versterkte Stad. Aanleiding tot meerdere versterking gaven de menigvuldige stroopperijen der inwooneren van *Sluis in*

Vlaan-

Vlaanderen op de Zeeuwsche stroomen, en nog meer hunne landing op het Eiland *Walcheren*, op Pinxterdag des gemelden jaars, wanneer zij *Vlissingen* deerlijk uitplonderden, en zelf Heer WOUTER VAN DOMBURG, Burgemeester of Schout der Stad, deerlijk vermoordden, niettegenstaande hij in de Sakristie der Kerke eene vrijplaats hadt gezogt. Merkelijk wierden de Vestingwerken verbeterd, door MAXIMILIAAN *van Bourgondie*, *Heer van Vlissingen*, enz. Onder zijn bewind wierdt, in den Jaare 1548, de eerste steen aan het Westerhoofd geleid, en, drie jaaren laater, de Oosterhaven geopend.

Vlissingen was, in den aanvang der Spaansche Beroerten, eene der eerste Nederlandsche Steden, die de Staatsche zijde koos. Hoe deeze omzetting zich hebbe toegedraagen, zullen wij hier niet vermelden; wij zouden daar door slegts in herhaaling vallen van 't geen, op de Artikelen van verscheiden Vaderlandsche Helden, DE RYK, TRESLONG en anderen, in ons *Woordenboek* reeds uitvoerig verhaald is. Bij deeze en veele andere gelegenheden gaven de Vlissingers wonderproeven van Vaderlandsliefde en dapperheid. Door hunne aangeboorene Soldaat- en Zeemanschap veroverden zij, op den Spanjaard, menig vetten buit, en deeden den Hertog VAN ALVA, door een te spade koomend berouw, beklaagen den geringen prijs, welken hij op deeze Stad gesteld hadt. Niet onbeloond bleeven deeze daaden van trouwhartigheid voor de gemeene goede zaak. Reeds in den Jaare 1574 verleende WILLEM DE I verscheiden aazienlijke Voorregten aan de Stad, onder andere, het regt om Afgevaardigden te mogen zenden, met het regt van stemminge, ter Vergaderinge van het Gewest; als mede, eene aanmerkelijke uitbreiding van het Regtsgebied der Stad. Van den aankoop van de Heerlijkheid van *Vlissingen*, door den zelfden Prins, in den Jaare 1581, zullen wij hier ipsgelijks niet spreeken. Men zie deswegen het verhaalde op het Art. MARKGRAAFSCHAP, Deel XXII. bl. 272.

Toen Koningin ELIZABETH *van Engeland*, in den Jaare 1585, de Opperheerschappij der Nederlanden van de hand geweezen hebbende, zich egter genegen toonde, om den Staat, met een bepaalden onderstand, geduurende den Oorlog

tenschappen binnen deeze Stad. Dezelve viel voor in den aanvang des Jaars 1769. Het Genoootschap wierdt gesteld onder de bescherming van den Prinse Erfstadhouder, als mede onder die der Staaten van het Gewest. Men nam ter zinspreuke de woorden NON SORDENT IN UNDIS; bedoelende, dat in een Gewest, hoewel alomme van de golven bespoeld, de weetenschappen daarom niet verwaarloosd worden. Van gelijke bedoelinge is ook het Zegel des Genootschaps, verbeeldende de Zeven Vrije Kunsten op eenen Rots in Zee, met het randschrift, *Sigillum Societatis Scientiarum Batavo-Vlissingensis.* De Regeering der Stad, wel bevroedende het nutte en vereerende van dusdanig eene stigting, was ook geenzins weigeragtig in het verleenen van verscheiden bemoedigende Voorregten.

Staatelijk was het tweehonderdjaarig feest der Nederlandsche Vrijheid, 't welk op den zesden April des Jaars 1772, te *Vlissingen* gevierd wierdt. Gaarne hadde men 's Prinsen tegenwoordigheid thans genooten, en zondt men, ter uitnodiginge, twee Afgevaardigden na *'s Graavenhage.* De Stadhouder, voor deeze uitnodiging bedankt hebbende, verzogt men den Heer VAN DE PERRE, als vertegenwoordigende den Eersten Edele, 's Prinsen plaats ook nu te bekleeden. Verzeld van den eersten Regeerenden Burgemeester der zes Stemmende Zeeuwsche Steden, midsgaders den Raadpensionaris en den Sekretaris van *Zeeland*, begaf zich de Heer VAN DE PERRE, ten bestemden dage, van *Middelburg* na *Vlissingen.* Plegtig was de inhaaling van het aanzienlijk gezelschap; 't welk, na eene wijl toevens ten Stadshuize, zich na de Groote Kerk begaf, ter verrigtinge van den openbaaren Godsdienst, onder het gehoor van den Kerkleeraar JOHAN JACOB BRAHÉ. De tegenwoordige Leidsche Hoogleeraar JOAN WILLEM TE WATER hieldt, dien zelfden dag, in de Kleine Kerk, eene Historiesche Redevoering. Vervolgens wierden de gemelde Afgevaardigden der Staaten, de Oud-Raaden, eenige aanzienlijke Krijgsbevelhebbers, mitsgaders de Nederduitsche, Walsche en Engelsche Leeraars, op een kostbaaren maaltijd onthaald, door de Wethouderschap; die voorts, door haaren Pensionaris, onder de Gasten, deedt uitdeelen eenen Gedenkpenning, op de gelegen-

beid

heid doelende, en op Stads kosten vervaardigd: aan de Afgevaardigden der Staaten in goud, aan de overigen in zilver. De Burgerij bleef ook, in het bedrijven van vreugde, agterlijk noch schuldig. Gelijk overdag de Stad, op veele plaatzen, met Eereboogen praalde, dus wierdt de nacht, door algemeene en ginds en elders pragtige verlichtingen, in een helderen middag herschapen. Vooral praalde met toepasselijke sieraaden de Poort, daar men, nu tweehonderd jaaren geleeden, de Spaanschgezinde Benden, meest *Waalen*, hadt uitgedreeven. Zo wel de Conrector, als de Rector van het Latijnsche School, gedagten, naderhand, de blijde gebeurtenisse, in fraaie Redevoeringen, de eerstgemelde in keurige Latijnsche Verzen.

Het laatste voorval, de Historie van *Vlissingen* betreffende, is de droevige opschudding, in den Jaare 1778, ter gelegenheid van het bouwen van eene Roomsche Kerk, aldaar voorgevallen. Tot nog toe hadden de Roomschgezinden geene Vergaderplaats ter Godsdienstoeffeninge in deeze Stad. De Regeering, niet ongezind tot het betoonen van dit blijk van verdraagzaamheid, wagtte slegts daar toe op eene gepaste gelegenheid. Deeze boodt zich aan, zints de overkomst van eenige Kooplieden van *Duinkerken*, om de Oorlogsonlusten herwaarts geweeken. Hun verzoek om eene vrijheid tot het oeffenen van hunnen Godsdienst wierdt ingewilligd, even gereed als een ander om het Burgerregt. Naauwlijks was deeze vergunning rugtbaar geworden, of zij ontmoette, van verschillende kanten, merkelijke berispingen en tegenkantingen. Eenige burgers verklaarden zich daar tegen, in een Adres, waar in zij verklaarden, „ zich in gemoede bezwaard te „ vinden over de verleende vrijheid tot het opbouwen eener „ Roomsche Kerke, in eene Stad, welke van de allereerste „ was geweest, die het Spaansche juk hadt afgeschud, den „ waaren Gereformeerden Godsdienst omhelsd, en zich, „ door Gods genade, tot hier toe, van alle openbaare Afgoden en Beeldendienst bewaard." Het bleef hier niet bij. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente vondt goed, dit Request te ondersteunen, en, ten dien einde, zich, door middel van Vertoogen, bij de Regeering te vervoegen. Doch deeze

deeze bleef standvastig bij haaren verstandigen en heilzaamen raadslag. Thans keerden zich de misnoegde Vlissinger burgers met een Verzoekschrift tot den Prins Erfstadhouder, ten einde dezelve zodanige maatregelen geliefde te neemen, door welke de oeffening van den Roomschen Godsdienst te *Vlissingen* geweerd wierdt. Uit de Stad sloeg dit vuur van onverdraagzaamheid tot het platte Land over, daar men insgelijks, door opruijing, wil men, voornaamelijk van den Vlissinger Franschen Kerkleeraar, insgelijks een Request aan zijne Hoogheid ontworp, en vervolgens alomme ter tekeninge aanboodt.

De Regeering van *Vlissingen*, uit dit alles, voor schroomlijke gevolgen beducht, en liever verkiezende den weg van zagtheid in te slaan, dan door het handhaaven van haar regt, de woedende en onkundige menigte nog verder aan te zetten, wierdt te raade, op den negenentwintigsten Augustus des zelfden jaars, eene Afkondiging te doen. Hunne Edele Agtbaarheden verklaarden bij dezelve, „ hoe zij, tot welzijn „ der Ingezeetenen, besloten hebbende, aan de Roomschgezinde inwooners de vrijheid te verleenen van eene „ Kerk te stigten, met veel bevreemdinge vernomen hadden, dat onder verscheiden burgers, hier over ongenoegen was ontstaan; ja dat zij zelf dies aangaande bij zijne „ Hoogheid adres gemaakt hadden; dat Hun Ed. Agtb. daar „ op besloten hadden, de beslissing van zijne Hoogheid „ in te wagten, vermaanende diensvolgens de Burgerij, welk „ eenen Godsdienst zij ook mogten toegedaan zijn, zich zo „ lang stil te houden, gelijk getrouwe burgers betaamde." Doch het hollend paerd liet zich met dien breidel niet beteugelen. Drie burgers, en even zo veele boeren, uit den muitenden hoop gekoozen, verschijnen voor den Raad van *Vlissingen*, en brengen te wege, dat de Regeering zich genoodzaakt vondt, tot op de komst van de beslissing des Stadhouders, de Vergaderplaats te doen sluiten, welke den Roomschgezinden, bij voorraad, tot eene plaats van Godsdienstoeffeninge was toegestaan. Van *Vlissingen* sloeg de opschudding over tot een groot gedeelte van het Eiland *Walcheren*, en hadt aldaar zeer aanstootelijke gevolgen, die,

ten langen laatste, door Krijgsvolk moesten beteugeld worden.

Vlissingen, op dat wij nu tot eene meer bijzondere beschrijving der Stad overgaan, legt op eenen uithoek van het Eiland *Walcheren*, omtrent een uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg*. Aan de eene zijde wordt zij van de Noordzee bespoeld; aan den Landkant is de oord zeer aangenaam en vermaaklijk, door de menigte van Speeltuinen en vrugtbaare Landerijen. Aan de Landzijde is de Stad met hooge Bolwerken, en aan den Zeekant met eenige zwaare Batterijen versterkt. Men telt 'er vijf Poorten: de Middelburgschepoort en de Rammekenspoort, en drie Waterpoorten. Boven de Middelburgsche poort leest men het volgende merkwaardig Opschrift: S. P. Q. F. HANC PORTAM, QUÆ PRIMA PORTARUM OMNIUM BELGICARUM SERVITUTI ADITUM CLAUSIT, LIBERTATI APERUIT, INSTAUR. COSS. APOLLON. INGELSE ET JOHANN. CARDON, *Anno* CIϽ IϽ CLXIX. Van het aanleggen der Havens hebben wij reeds gewag gemaakt. Straks binnen de Rammekenspoort ziet men het Dok, zijnde eene ruime Haven binnen de Stad, groot genoeg tot eene legplaats voor wel tachtig Oorlogschepen. Het wierdt eerst gemaakt, op kosten der Generaliteit, in den Jaare 1688, zedert, verscheiden maalen, en laatst binnen de jongst verloopene tien jaaren, merkelijk verbeterd. Het zo genaamde *Drooge Dok*, daar naast gelegen, dient om de Oorlogschepen daar binnen te kalfateren en schoon te maaken. Bij hoog water worden de Schepen daar binnen gelaaten, en voorts, door het aftappen van hetzelve, op het drooge gezet.

Onder de Openbaare Gebouwen vermelden wij, in de eerste plaats, het *Stadshuis*. Het staat aan de Noordzijde van een ruim Plein, zijnde de Groote-Markt. Men houdt het, gemeenlijk, voor het kunstigste en pragtigste gebouw van geheel *Zeeland*. Het Stadshuis van *Antwerpen* diende daar toe tot een ontwerp. De grond daar van is die van twee aloude Kloosters en eenige andere Geestlijke Gestigten. Op den vierden Maij des Jaars 1594 wierdt de eerste steen geleid. Alle de vijf Ordens der Bouwkunde ontmoet men in dit Gestigt, 't welk honderdënnegen voeten breed en eenënzestig vee-

voeten diep is. Van binnen ontmoet men verscheiden deftige Vertrekken, allen fraai versierd, vooral de Raadkamer met een reeks van afbeeldingen van doorluchtige personaadjen. In de Wapenkamer vertoont men nog heden, onder andere zeldzaamheden, het Harnas en het Zwaard, nevens den Stormhoed van den Spaanschen Bevelhebber *Don* PEDRO PACIECO, wiens ongelukkig wedervaaren wij elders, in ons *Woordenboek*, vermeld hebben. Inzonderheid bezienswaardig is in dit Gebouw de kunstige Wenteltrap, van honderd en zestien treden, loopende van den grond tot heel na boven; maakende door zijne omwenteling eene ronde opening in het midden, door welke men van boven tot beneden op den grond kan zien. Volgens zommigen zou de Trap, in het bekende *Monument* te *Londen*, volgens het model van deezen Wenteltrap gemaakt zijn. — In rang van aanzien plagten, voormaals, te volgen het *Prinsenhof* en *'s Lands Magazijn*, beiden zeer voortreffelijke Gebouwen; het eerste door WILLEM DEN I gestigt, van steenen, gelijk verhaald wordt, door den Hertog VAN ALVA, tot een Kasteel bestemd. Boven hebben wij reeds verhaald, hoe deeze beide Gestigten een prooi der vlammen zijn geworden. Eenige andere Waereldlijke Gebouwen leveren niet veel merkwaardigs uit.

Drie Kerken, ten dienste der Hervormden, telt men binnen *Vlissingen*. De eerste, die den naam draagt van de *Groote Kerk*, staat midden in de Stad, en pronkt met een hoogen fraaien Toren. Volgens zommigen zou men de bouwstoffen der Kerke van *Oud-Vlissingen* daar toe verbezigd hebben. Het verwulf der Kerke is van de zelfde soort van hout, als dat van het Hof van Holland in *'s Graavenhage*, waarin men zegt dat Spinnen noch andere vergiftige dieren kunnen duuren. Op een der Pilaaren ziet men het Jaargetal MDCLXXXII, op de hoogte, tot welke het water, in den zwaaren storm van dat jaar, binnen de Kerk zou gereezen zijn. — De *Kleine Kerk*, eerst begonnen in den Jaare 1460, doch zedert aanmerkelijk vergroot, staat in het Noordlijk gedeelte der Stad, niet verre van het Dok. — Nog nader aan dit Dok, in het Oostlijk gedeelte der Stad, staat de *Oosterkerk*, die in den Jaare 1650 begonnen, en vier jaren daar naa voltooid,

wierdt,

wierdt, zo als wij boven verhaalden, door den brand van den Jaare 1749, insgelijks in eenen puinhoop veranderd. Een stuk zeildoek, in vollen vlam over de Stad gedreeven, hegtte zich aan den Toren, die straks vuur vatte, met het rampzalig gevolg, dat het sierlijk Gebouw geheel tot asch verteerde. Op den grondslag daar van wierdt straks daar naa een ander Kerkgebouw gestigt, welk den zelfden naam van *Oosterkerk* draagt. — Behalven deeze drie Kerken, ten dienste der Nederduitsche Hervormden, hebben 'er ook de *Walsche* Gereformeerden eene Kerk, zijnde een ruim en luchtig gebouw, gestigt in den Jaare 1635, waar in twee Leeraars den predikdienst verrigten; gelijk ook de *Engelschen*, die door éénen Leeraar bediend worden. — Voorts hebben 'er de *Doopsgezinden* eene zindelijke Vergaderplaats, waar in één Leeraar, leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, den dienst waarneemt. — Eindelijk is 'er ook eene *Luthersche* Kerk, zedert het Jaar 1735, gebouwd op den grond van het Oude Schuttershof. De Gemeente der Nederduitsche Hervormden wordt bediend door zeven Leeraaren, die, nevens veertien Ouderlingen, en even zo veele Diakenen, den Kerkeraad uitmaaken.

Behalven de nu reeds gemelden, vindt men, te *Vlissingen*, nog de volgende openbaare Gebouwen. Het *Gast- en Oudemannenhuis*, een ruim Gebouw, dienende ter huisvestinge van gekwetsten in tijd van Oorlog, en altoos van behoeftige mannen en vrouwen. Het *Weeshuis* is insgelijks een zeer goed gebouw, en heeft genoegzaame ruimte en inkomsten voor een goed getal kinderen. Eén Hofje heeft men hier ter Stede, het *Juffrouw Quaks Hofje* genaamd; het bevat drieëntwintig huisjes of wooningen voor geringe lieden.

Vlissingen heeft verscheiden *voornaame Mannen* voortgebragt. In de Klasse der Geleerden munten uit PETRUS CUNÆUS en LUDOVICUS DE DIEU; beiden hebben, door hunne gewijde Oudheidkunde, een onsterflijken naam verworven. Doch vooral was deeze Stad de wieg en bakermat van veele doorluchtige Vaderlandsche Zeehelden. Niemant onzer Leezeren is 'er, of hij herinnert zich straks den vermaarden MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER. Behalven deezen vinden wij

nog de volgende genoemd: ADRIAAN en JOOST BANKERT, Luitenant-Admiraals; KORNELIS CLAASZOON, Vice-Admiraal; KORNELIS EVERTZE, Luitenant-Admiraal; KORNELIS EVERTZE JANSZOON, Vice-Admiraal; KORNELIS EVERTZE KORNELISZOON, GELEIN EVERTZE, JAN EVERTZE, BOUDEWYN EVERTZE, Luitenant-Admiraals; KORNELIS GELEYNSEN, Schout bij Nacht; JOHAN GYSSELING, Bewindhebber der Westindische Maatschappij; MARINUS HOLLAAR, Vice-Admiraal; PIETER ADRIAANSZOON YTA, Admiraal in de Westindien; JAN en JOOST DE MOOR, KAREL VAN DE PUTTE, Vice-Admiraals; JAN ERASMUS REINING, Kapitein; ENGEL DE RUITER, Vice-Admiraal; MAARTEN THYSSEN en EWOUT PIETERSZ WORST, Admiraalen. Bij deeze mogen wij, niet te onregt, voegen de twee schatrijke broeders ADRIAAN en KORNELIS LAMPSINS, die, door hunnen uitgebreiden Koophandel, aan de Stad geene geringe voordeelen toebragten. Behalven eene menigte grootere of kleinere aandeelen in Schepen, rustten zij, voor eigen rekening, twaalf Schepen uit, te zamen gewapend met honderdtachtig Stukken Geschut, en bemand met een evenredig getal Koppen. Zij voeren deels ter Koopvaardij, of waren deels ten Oorlog toegerust. In vroegere dagen, naamelijk, muntte *Vlissingen* uit, boven zeer veele andere Nederlandsche Steden, door de menigte van Schepen en Zeelieden, die zo ten Oorlog als ter Kaap voeren. Geduurende den Oorlog van onzen Staat met *Frankrijk*, voor het midden deezer Eeuwe, telde men, op eenen tijd, te *Vlissingen*, zevenëntwintig Kommissievaarders, voerende te zamen vijfhonderdëntwaalf Stukken Geschut, en bemand met drieduizend vijfhonderd zesënvijftig Koppen. Grooter, daarenboven, was, ten eenigen tijde, het getal van Schepen, welke van hier, dan van *Middelburg*, ter Koopvaardij voeren. Door dit alles genoot de Stad een aanmerkelijken bloei, en bevatte binnen haare muuren zeer veele vermogende inwooners. Doch, door verloop des Koophandels, is deeze bloei zeer aanmerkelijk verminderd: zo dat een goed aantal Huizen, voormaals opgepropt met bewooners, ledig staan, of geheel zijn afgebroken. Een klein overschot van den alouden Kaapvaart zag men nog in den jongsten *Engelschen* Oorlog. Dat in den tegenwoordigen Oorlog tegen

Frank-

Frankrijk die zelfde lust niet meer werkzaam is, moet zijnen grond hebben in bijzondere redenen.

Wat de *Regeering van Vlissingen* aangaat; men heeft hier twee Kollegien: *het Kollegie van Wet en Raad*, en *het Kollegie van 't Geregt*. Het eerste bestaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en dertien Raaden. Dit Kollegie vergadert alle Saterdagen, of zo dikmaals Burgemeesteren zulks goedvinden in de tusschentijden. Het ander Kollegie, dat *van 't Geregt*, bestaat uit Baljuw, Burgemeesters en Schepenen, en koomt tweemaalen ter weeke bij een, op Dingsdag en Vrijdag. De Baljuw wordt door den Stadhouder, als Heer van *Vlissingen*, voor zijn leeven aangesteld. Burgemeesteren en Schepenen worden, uit een dubbel getal, door den Heer verkoozen. Het zelfde heeft ook plaats met opzigt tot de Raaden of Vroedschappen. Voorts heeft men 'er eenen Pensionaris, Sekretaris en twee Thesauriers.

Tot besluit merken wij nog aan, dat *Vlissingen* een zeer uitgebreid *Regtsgebied* bezit. Onder hetzelve behooren de Dorpen *Koudekerke*, *Begenkerk*, *Zoutelande*, *Ritthem*, *Welzinge*, *Oostersouburg*, *Westersouburg*, *Krommenhoeke*, *St. Jauskerk*, *Sir Boudewijnskerk* en de Konfiscatien onder *Westkapelle*. De drie eerstgemelde Dorpen zijn Ambagtsheerlijkheden, welke aan de Stad in eigendom behooren. In gevolge diens Regtsgebieds, ontmoet men te *Vlissingen* eenen zo genaamden *Lands Vierschaar*, bestaande uit eenen Schout, vijf Binnen-Schepenen en vijf Buiten-Schepenen; uit de drie Ambagtsheerlijkheden worden vier dier laatste verkoozen; en de vijfde uit *Ritthem*. Alle burgerlijke zaaken, ten platten Lande voorvallende, worden in deezen Vierschaar beslist, met beroep, nogthans, op den Vierschaar der Stad.

Zie REIGERSBERGEN, BOXHORN, SMALLEGANGE, *Tegenwoordige Staat van Zeeland*, enz.

VLYMEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in het Land van *Heusden*, doch meer bepaaldlijk onder de zo genaamde *Langestraat* gerekend. Men ontmoet aldaar een aanmerkelijk getal van Huizen, volgens de jongste Verpondingslijst wel driehonderd eenënzeventig. Zeer vermaaklijk, in een boomrijken oord, is het Dorp gelegen, aan den Dijk, die het Bovenland van *Heusden* omringt. De Kerk was eertijds een groot gebouw; in den Spaanschen Oorlog leedt hy merkelijke schade; het Koor nevens nog een gedeelte wierdt een puinhoop. De Ingezeetenen geneeren zich inzonderheid met het kweeken van Hop.

VOCHTELE, een Dorp in het Friesche Kwartier *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde* genaamd, en aldaar het zevende in rang, en veertien Stemmen uitbrengende. Het legt aan den Oostkant der Grietenije. Niet verre van de Kerk is eene Waterloozing, die zich eerlang onder den grond verbergt, en een Kwartier uur gaans wederom ten voorschijn koomt.

VOET, (PAULUS) een vermaard Nederlandsch Regtsgeleerde, Zoon van den beroemden GISBERTUS VOETIUS, wierdt te *Heusden* gebooren, in den Jaare 1619. In den Jaare 1641, en dus nog zeer jong zijnde, wierdt hij, aan het Hoogeschool van *Utrecht*, beroepen tot Hoogleeraar, eerst in de Bovennatuurkunde, vervolgens in de Grieksche Taal, naderhand in de Redeneerkunde, en eindelijk in de Regten. Onder het waarneemen van den laatsten post overleedt hij, in den Jaare 1667, het achtënveertigste zijns ouderdoms. Men heeft van hem verscheiden Werken, meest in het Latijn. In het Nederduitsch heeft hij geschreeven *Geschiedenis van den Oorsprong en voortgang van het Geslagt der Heeren van Brederode*.

Zie WITTE *Diarium*.

VOETIUS, (GISBERTUS) een vermaard Nederlandsche Godgeleerde, en Vader van eenen Aanhang onder de Hervormden,

den, naar zijnen naam genoemd, wierdt gebooren te *Heusden*, op den derden Maart des Jaars 1588. Zijn Vader was PAULUS VOET, gesprooten uit een oud adelijk Westfaalsch Geslagt. Al vroeg wierdt hij, nevens zijnen broeder DIDERIK, bevolen aan het onderwijs van den *Heusdensche* Rector FRANCO ODULPHY, onder wiens geleide hij, zo in de kennis der Latijnsche als der Griekfche taale, zeer aanmerkelijke vorderingen maakte. Intusschen verloor hij zijnen Vader. In den Jaare 1604 begaf GISBERTUS zich na *Leiden*, om 'er zich in andere takken der Weetenschappen te oeffenen, voornaamelijk ook in de kennis der Godgeleerdheid; ten opzigte van welke hij, in die dagen des geschilvoerens, zich een ernstig voorstander betoonde van de leerbegrippen, die zedert door de Contraremonstranten wierden voorgestaan. VOETIUS bleef te *Leiden* tot in de Lente des Jaars 1611, wanneer hij tot den Predikdienst zijnde bekwaam verklaard, na zijne geboortestad te rug keerde. Kort naa zijne komst aldaar wierdt hij beroepen in het nabuurig Dorp *Vlijmen*, en om tevens te *Engelen*, een Dorp, ongeveer een uur gaans van daar gelegen, den predikdienst waar te neemen. De meeste opgezeetenen van deezen oord waren Roomschgezind; door zijnen ijver en kragt van overtuiging gelukte het hem, een goed getal daar van tot de begrippen der Hervormden over te haalen. Niet lang naa zijne komst te *Vlijmen*, tradt VOETIUS in het huwelijk met DELIANA VAN DIEST, die hem verscheiden kinderen baarde. Ook leedt het niet lang, of het beroep in de veel aanzienlijker Gemeente van het nabuurig Dorp *Sprang* wierdt hem opgedraagen, Doch hij wees het van de hande.

Zes jaaren hadt hij op de gemelde standplaats den predikdienst waargenomen, wanneer de Gemeente van *Rotterdam* hem tot haaren Leeraar verkoos. Hij leende daar aan het oor, en zou, waarschijnlijk, een toestemmend antwoord gegeeven hebben, ware hem niet, ten zelfden tijde, door de Gemeente in zijne Geboortestad, de zelfde aanbieding gedaan geworden. Zeventien jaaren bekleedde hij aldaar het Leeraarampt, met ongemeenen ijver, zo in het waarneemen van een drukken predikdienst, als in bijzondere en openbaare Onderwijzingen. Zelf vondt hij genoegzaamen ledigen tijd, of

maakte dien te vinden, om jongelingen, in de Griekſche, Latijnſche, Hebreeuwſche taalen, en andere voorbereidende Weetenſchappen, zelf in de Godgeleerdheid te onderwijzen. Veel gebruiks wierdt, daarenboven, van zijnen dienst gemaakt, ſtaande de Godgeleerde geſchillen van dien tijd, om de zaaken tot een Nationaal Sijnode voor te bereiden, waar van hij een ijverig Voorſtander was. Dus was hij tegenwoordig in de *Zuidhollandſche*, *Haagſche* en *Delfſche* Kerkelijke Vergaderingen, dienende ter Voorbereidinge tot het beſtaand *Dordrechtsch Sijnode*, werwaarts hij insgelijks wierdt afgevaardigd, en daar hij zes maanden vertoefde, de zaak der Contraremonſtranten met geen geringen ijver behartigende. Om zijne grondige kennis van 't geen in het zo evengemelde Sijnode was voorgevallen, zoude het Sijnode, 't welke te *Corkum* vergaderde, wel gewenscht hebben, dat VOETIUS de taak op zich genonomen hadt, om eene *Hiſtorie der Remonſtranten* te vervaardigen. Men droeg hem deeze taak op, onder toezegging van eene aanzienlijke jaarwedde. Doch onze Godgeleerde, van de zwaarigheid deezer onderneeminge, een klaar gezigt hebbende, wist zich beleefdelijk daar van te ontſlaan. Geduurende het beleg van *'s Hertogenbosch*, in den Jaare 1629, bekleedde hij den post van Veldprediker, in het Leger van den Veldmaarſchalk Graave WILLEM VAN NASSAU. Naa de bemagtiging dier Stad, door den gemelden Veldheer, deedt hij aanmerkelijke dienſten, om de zaaken der Hervormden binnen dezelve op eene vasten voet te brengen.

Daar VOETIUS, door alle deeze verrigtingen, zeer veel naams gemaakt hadt, konde het niet uitblijven, of hij hem moest, van verſcheiden kanten, aanzoek geſchieden, om hem van ſtandplaatze te doen veranderen. Doch hij wees ze allen van de hand, uitgezonderd de aanbieding der Utrechtſche Burgemeesteren, om aan het Doorluchtig School hunner Stad de Godgeleerdheid te koomen onderwijzen. In den Jaare 1634 vertrok hij derwaarts, in de hoedanigheid van Hoogleeraar. Twee jaaren laater, naa dat het *Doorluchtig* in een Hoogeſchool was veranderd, deedt VOETIUS, verzeld van zijnen Zoon PAULUS, in de Zomerſche Vacantie, eenen keer na

En-

Engeland, alwaar hij de meest vermaarde Geleerden van dat Koninkrijk begroette, en de beroemdste Boekerijen bezogt, als mede de twee Hoogeschoolen. Kort naa zijne wederkomst in het Vaderland, begaf hij zich na *Groningen*, om aldaar de waardigheid van Doctor in de Godgeleerdheid te beklimmen. Vier jaaren hadt VOETIUS het Hoogleeraarsgestoelte bezeeten, wanneer hij, daarenboven, tot gewoonen Leeraar in de Utrechtsche Gemeente wierdt aangesteld. Thans, hoewel reeds in jaaren klimmende, bekroop hem de lust, om zich te oeffenen in de *Arabische* taal, daar hij de beoeffening van het *Ethiopisch*, *Coptisch*, *Persisch*, *Turksch* en *Armenisch* nevens voegde. Van elders zijn genoeg bekend de veel gerugtsmaakende geschillen, in welke VOETIUS, voeral met den vermaarden JOANNES COCCEJUS, wierdt ingewikkeld. Zij liepen, onder andere, over den Sabbath, waar omtrent VOETIUS zeer veel strengheids, weinig minder dan de Joodsche Wet, vorderde. Onder den last van zijn veelvuldig letterblokken bezweek eindelijk, onze Godgeleerde, in het begin van de maand November des Jaars 1676, in den ouderdom van bijkans negenëntachtig jaaren. Zints zijn eerste beroep, hadt hij ruim vijfënzestig jaaren het Leeraarampt bekleed, en vierënveertig jaaren de waardigheid van Hoogleeraar. Tot op de laatste oogenblikken zijns leevens genoot hij het volkomen genot zijner zintuigen; hebbende hij, zo als getuigd wordt, nog twee uuren voor zijnen dood zonder gebruik van eenen Bril geleezen. Hij was de laatste nog leevende Nederlandsche Godgeleerden, die het Sijnode van *Dordrecht* hadden bijgewoond. Bij zijne Echtgenoote, die hem nog zag ten Grave daalen, met welke hij vierënzestig jaaren in den echt hadt geleefd, hadt hij zes Zoonen en vier Dochters verwekt. Vier van dezelve waren in hunne jeugd gestorven. Uit de overigen zag hij vijfëntwintig kindskinderen, en één kindskindskind. Verscheiden Werken zien van VOETIUS het licht.

Zie *Oratio Funebris in Gisberti Voetium*; WITTE, *Diarium*; SOERMANS, *Academisch Register*.

VOGELAAR, (PIETER) gebooren te *Zierikzee*, in Zeeland, in het laatst gedeelte der voorgaande Eeuwe, was een beroemd Tekenaar, vooral van Zeegezigten, en van Schepen, in allerlei gedaanten en houdingen. 's Mans kunstgewrogten zijn bovenal, gelijk het gemeenlijk gaat, in waarde geklommen, zedert zijn overlijden, 't welk, nu omtrent vijftig jaaren geleedden, in zijne Geboortestad voorviel.

VOGELENZANG, een Ban of Distrikt, in het Baljuwschap van *Brederode*, ten Zuiden van de Stad *Haarlem*. Reeds van ouds bekend, als door FLORIS DEN V, Graaf van Holland, gestigt, was het *Huis in de Vogelzang*. Langen tijd diende het tot een Graaflijk Lust- of Jagthuis; waar toe de nabuurige Duinen eene voegzaame gelegenheid verschaften. Allengskens raakte het Gebouw in verval, en lag, genoegzaam, in eenen puinhoop, tot omtrent het midden der naastvoorgaande Eeuwe, wanneer het, door den Heer JACOBUS DE JONG, herbouwd, en in den staat gebragt wierdt, zo als het zich nog heden vertoont; praalende, met een fraai zeskantig Torentje, van waar men, op de nabijgelegene Duinen en op den omliggenden oord, een verrukkelijk uitzigt heeft. Voorts ontmoet men 'er uitgebreide beplantingen. De Ban van de *Vogelenzang* heeft, met het nabuurig Dorp *Hillegom*, eene Roomschgezinde Statie gemeen.

VOGELZANG, (GOOSSEN MICHIELSZOON) van handteering een Fluweelwerker, gebooren te *Buuren*, doch bij *Amsterdam*, buiten de Regulierspoort woonagtig, kwam, in den Jaare 1597, in merkelijke ongelegenheid, ter oorzaake van zijne godsdienstige begrippen. Al eenigen tijd geleeden hadt de Kerkeraad der Hervormde Gemeente, wegens eenige dwaalingen, of zo genaamde Ketterijen, en het uitstrooien van dezelve, hem van de Gemeente afgesneeden; en, dewijl hij niet naliet, zijne gevoelens openlijk te belijden en te verspreiden, deswegen beklag gedaan bij Heeren Burgemeesteren, met verzoek om daar in te voorzien. Doch vermits dit niet het gewenschte gevolg hadt, vervoegde zich de Kerkeraad, in de maand Maij des gemelden jaars, van nieuws, bij Bur-

gemeesteren, met een Vertoog, 't welk geenzins den geest der zagtmoedigheid ademde, en hoofdzaaklijkheid hier op neder kwam. „ Met een goed Getuigschrift van den Amsterdam-„ schen Kerkeraad na *Engeland* vertrokken zijnde, hadt hij „ aldaar verscheiden ketterijen en grove dwaalingen ingezoo-„ gen; doch verneemende, hoe men aldaar met hem naar „ Gods Woord wilde handelen, de toevlugt genomen na *Am-„ sterdam*. Hier zijne schrikkelijke dwaalingen, door aller-„ lei middelen, hebbende zoeken te verspreiden, en de Ker-„ keraad, ondanks alle aangewende middelen, hem niet we-„ derom hebbende kunnen te recht brengen, hadt men hem „ eindelijk, als een verrot Lid, openbaarlijk, naar het bevel „ des Heeren, van de Gemeente afgescheiden. Dit niette-„ genstaande, onderstondt hij nog dagelijks zijn fenijn, be-„ staande in de grove dwaalingen der *Antropomorphiten*, „ *Sabelliaanen*, *Ariaanen* en *Samosatenom*, zo bij monde „ als in geschrift, onder de eenvoudige menschen te strooi-„ en; openlijk voorgeevende dat JEZUS CHRISTUS maar een „ mensch, maar een schepzel, en niet een weezenlijk waar-„ agtig God is, met den Vader en den H. Geest; roepende „ hij dagelijks hier en daar, dat onze overzetting van den „ Bijbel valsch is, en dat hij bereid was zulks te bewijzen. „ Om dit alles gaf de Kerkeraad in bedenking, of het niet „ raadzaam ware, dat deeze Dwaalgeest, op het Stadshuis, „ of in den Kerkeraad, beide ten overstaan van eenige Ker-„ kelijke Leden, onderhouden wierdt, en in gevalle hij, zo „ als men vertrouwde, zijne dwaalingen uit Gods Woord „ niet konde bewijzen, men hem alsdan verhinderde, zijne „ dwaalingen verder te verspreiden."

Naar den wensch des Kerkeraads hadt dit Vertoog eene gelukkige uitwerking. VOGELZANG wierdt, eerlang, in hegtenis genomen. Doch het liep aan tot in het begin des volgenden Jaars 1598, eer men hem verhoorde. Op den zevenden Januarij, tot tweemaalen toe, verhoord zijnde, beleedt hij „ dat hij, over twintig jaaren, te *Wezel*, daar hij „ twee jaaren gewoond, en het Linnen-trijpwerken geleerd „ hadt, de Leer van CALVINUS hadt toegestemd; dat hij „ zich, te *Antwerpen*, daar hij 't Zijden-. en Kaffeweeven

„ geleerd en omtrent een jaar gewoond hadt; in *Frankrijk*
„ en te *Geneve*, daar hij egter, bij gebrek van werk, maar
„ veertien dagen gebleeven was, aan die zelfde leere hadt
„ gehouden. Te *Frankfort*, daar hij 't Passementmaaken
„ hadt geleerd, was hij getrouwd; doch hij hadt zich daar,
„ vooraf, alzo zijne Vrouw Lidmaat was, in de Kalvinische
„ Gemeente moeten begeeven, bij welke hij zich gehouden
„ hadt, tot in 't Jaar 1591. Toen was hij na *Wezel*, voorts
„ na *Amsterdam* verreisd; en, zes of zeven jaaren gelee-
„ den, na *Londen* vertrokken, met goed getuigenisse van de
„ Gemeente der Kalvinische Leere in deeze Stad. Te *Lon-*
„ *den* hadt hij zich bij de Walsche Gemeente willen begee-
„ ven; doch om dat men hem daar, volgens gewoonte, be-
„ lijdenis zijns geloofs hadt afgevergd, hadt hij zich bij de
„ Duitsche Kerk vervoegd, daar men zich, met het Am-
„ sterdamsch Getuigschrift, te vrede gehouden hadt. Doch
„ hier, twee of driemaal, het Avondmaal genooten hebbende,
„ hadt hij zich van de Gemeente onthouden, tot eenen der
„ broederen zeggende, dat hij zich bezwaard vondt. Eenige
„ Kerkendienaars waren toen, verscheiden reizen, bij hem
„ gekomen, om hem nader te onderregten: 't welk niet ge-
„ lukt zijnde, hadden zij hem, eindelijk, afgevraagd, of hij
„ bij hen wilde koomen, en bij zijn eerste geloof blijven,
„ of volharden in zijne verandering? waar op zij antwoord
„ hadden begeerd. Maar hij, vreezende in hegtenis te zullen
„ genomen worden, was, naa negen maanden verblijfs, van
„ *Londen* vertrokken, en wederom hier ter Stede gekomen.
„ In zijne jeugd, hadt hij, te *Utrecht*, Latijn geleerd, en
„ was tot het zesde School gekomen: doch zedert hadt hij
„ zich zo wel geoefend, dat hij die taale redelijk wel ver-
„ stondt. Over vier jaaren, hadt hij Grieksch leeren leezen,
„ van iemand, die 't hem ook uitleide, en voor anderhalf
„ jaar, hadt hij ook iets in 't Hebreeuwsch gedaan. Niemand
„ hadt hem gebragt, of vermaand tot verandering zijns eer-
„ sten geloofs; maar hij hadt het van zich zelven gedaan;
„ kunnende hij niet begrijpen, dat God almagtig, naar zijn
„ Goddelijk wezen, overal was: 't welk hij, te *Londen* en
„ hier ter Stede, staande gehouden hadt. 't Boekje, genaamd

„ *het*

„ *het Licht der Waarheid*, bekende hij geschreeven te heb-
„ ben, en te houden voor de belijdenis zijns geloofs; waar-
„ bij hij volhardde. In 't Handschrift, waar naar dit Boekje
„ gedrukt was, hadt hij eenige woorden doorgehaald, om
„ dat de Drukker zwaarigheid gemaakt hadt, om ze na te
„ drukken."

Naa deeze bekentenis neigden eenige Heeren tot strengheid, zelf vondt men 'er, die den Gevangene na '*s Graavenhage* wilden doen vervoeren, en voor het Hof te regt stellen. Waarschijnlijk zou dit gebeurd zijn, ware het niet wederhouden door de tegenkanting van den Burgemeester CORNELIS PIETERSZOON HOOFT. Want als de zaak des Gevangenen, op den zesëntwintigsten Januarij, in eene Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen, in 't bijzijn der *twee* Pensionarissen, overwogen wierdt, vatte de Burgemeester het woord op, in eene uitvoerige rede, zich verklaarende voor de vrijheid van Geweeten, en tegen allen regtsdwang om bespiegelende godsdienstige begrippen. 't Lust ons, het hoofdzaaklijke van dit Vertoog des agtbaaren Burgervaders hier in te vlegten, als behelzende begrippen, die zijner naagedagtenisse eere aandoen, en in een Gemeenebest, als dat der Nederlanden, nooit te dikmaals herhaald, niet te diep kunnen worden ingeprent.

De Heer HOOFT merkte dan aan „ dat VOGEL-
„ ZANG, dien hij niet wist immer gezien te hebben,
„ zich, onaangezien zijne armelijke gelegenheid, en zwaa-
„ ren last van kinderen, zo hem van geloofwaardige
„ lieden berigt was, altoos eerlijk gedraagen hadt. Hij was,
„ om zijn tegenwoordig gevoelen, voor eenigen tijd, van de
„ Gemeente afgesneeden. De Kerk hadt dan 't haare gedaan,
„ Zij behoorde zich daar mede te vrede te houden, en den
„ armen man niet meer moeilijk te vallen. 't Was gebeurd,
„ dat iemand, onlangs, op den middag, ten zijnen huize
„ koomende, zijne kinderkens, met zijne huisvrouw, op de
„ aarde hadt gevonden leggen, God met geboogen knieën
„ aanroepende voor den eeten. Hier uit scheen te blijken,
„ dat hij ze in de vreeze Gods, naar zijne kennis, hadt op-
„ gebragt. Zou men nu den man, een' geringen vreemde-
„ ling,

„ ling, van wien geen gevaar te wagten was, en met hem
„ zijne vrouw en kinderen, die toch onschuldig waren, zo
„ veel doen lijden, eeniglijk om dat hij eenig zeldzaam
„ en letterlijk gevoelen van 't Goddelijk wezen hadt;
„ 't scheen veel te hard, naar den aart en natuur dee-
„ zer Landen. Hier, en door gantsch Europa, zag men,
„ in tafereelen en Kerkglazen, afbeeldingen van de Heilige
„ Drieëenheid, en bijzonderlijk van God den Vader, onder
„ menschelijke gedaante. Dit zag men over 't hoofd. Daar
„ over viel men nimmer iemand moeilijk. Verstandigen mog-
„ ten oordeelen, of het gevoelen deezes mans van de gestal-
„ te des Goddelijken weezens al vreemder ware dan dat der
„ Pausgezinden van hun misbrood, en dat der Lutherschen
„ van hunne Allenthalvenheid. De Predikanten zogten, zom-
„ tijds, de Overheid ook tegen deeze Lieden op te hitzen:
„ doch, zo men hen hoorde, zou men haast binnens- en
„ buitenslands tegen elkanderen, en tegen de Lutherschen en
„ Papisten, in oorlog raaken. Mogt David den Heere geenen
„ Tempel bouwen, om dat hij zo veel bloeds gestort hadt;
„ 't was een jammerlijk misverstand, dat men nu leevende
„ Tempelen, door geweld en wapenen, stigten wilde. Gods-
„ lastering wierdt, onder 't Oude Verbond, met den dood
„ gestraft; doch ook Afgoderij, 't vloeken der Ouderen,
„ Overspel en ander kwaad, daar nu minder straffen op ston-
„ den. En zou men nu met den dood willen gestraft heb-
„ ben, 't geen de Predikanten Godslastering noemden; dan
„ mogt men de Roomsch-Katholijken, de Lutherschen, de
„ Mennoniten, de Geestdrijvers, en allen, die 't met de
„ Kerk niet eens waren, wel aan zulke straffe onderwerpen,
„ om dat zij genoegzaam allen, bij de Predikanten, geoor-
„ deeld wierden, schuldig te zijn aan Godslastering. Alde-
„ gonde zogt de Staaten op te hitzen, om de Geestdrijvers
„ te vervolgen, en hij hadt, te vooren, de Stenden van
„ Duitschland gezogt tot mededoogen te beweegen met zul-
„ ken, die door Alva vervolgd wierden. Maar waren dee-
„ zen allen Gereformeerden? Immers, neen. Men zou zeg-
„ gen, dat de Spanjaard ten onregte vervolgde; en dat wij
„ 't met regt zouden doen. Maar zo spraken Papisten en
„ Lutherschen, en allen, daar zij de magtigsten waren. Zo

„ men

„ men dan dien weg in wilde, 's Lands ondergang ftondt „ voor de deur. Wilde men deezen VOGELZANG, om zijn „ te letterlijk, den Geestdrijveren, om hun te geestelijk ver- „ ftand van zommige dingen, te lijve; zo zou men de ver- „ volging aan twee uiterften beginnen, en veeligt, in 't kort, „ nader koomen, zo 't zommigen Predikanten naar den zin „ gaan mogt. Beter was 't, dat men den Kerkelijken eens „ ernftelijk aanzeide, dat zij zich hadden te houden binnen „ de paalen van hun beroep. Die lieden konden zich be- „ zwaarlijk maatigen, als men hun te veel inruimde, en ver- „ wekten niet flegts vervolging tegen andere Gezindheden; „ maar ook beroerte onder de hunnen, en opftand tegen de „ Overheden. Zij waren 't, die, ten tijde van LEICESTER, „ de beste Wethouders met den vinger aangeweezen, en, „ door 't ophitzen der Gemeente, in gevaar van lijf en lee- „ ven geholpen hadden: niet om dat ze in 't ftuk der Leere „ veranderd waren; maar om dat ze niet regeerden, naar den „ zin van zommige Kerkelijken. Of de Predikanten, hier „ ter Stede, zich ook niet zomtijds onwaardiglijk gedraagen „ hadden tegen de Burgemeesters; dan, met te zeggen, dat „ het aan de Heeren niet ftondt, hun te belasten iemand, op „ eenen buitengewoonen tijd en naa de avondpreeke, te trou- „ wen; en dan, dat de Heeren meer Predikanten verfchaffen „ moesten, zo zij in diergelijke zaaken gehoorzaamd wilden „ zijn; mogten anderen oordeelen. Hoe 't verkiezen der „ Predikanten hier toeging, wisten zij, die daar over ge- „ roepen wierden. Ook hadden eenige Predikanten wel een „ gedeelte der Aalmoesfen durven eifchen, om het, buiten „ kennis der Diakenen, te befteeden naar hun goeddunken. „ 't Gezeide ftrekte nogthans niet tot verwijt; maar om te „ doen zien, dat ook op die van de Kerke wel wat te vin- „ den zou zijn, zo 't Land met het verwekken van twee- „ dragt kon gediend worden; en dat het zorgelijk was, zo „ geheel op menfchen te bouwen. 't Was nu zestien jaaren „ geleeden, dat Schepenen, over zekere zaaken, den raad „ der Predikanten begeerd hebbende, een fchriftelijk antwoord „ ontvingen, 't welk genoegzaam inhieldt, dat de perfoon, „ wien 't aanging, behoorde te fterven; maar 't verftand der

„ Reg-

„ Regeeren verschilde zo veel van dat deezer raadgeevers,
„ dat men hem, zonder eenige schandstraffe, losliet. Zo
„ men vervolgen wilde, behoorde men zijn regt daar toe,
„ met klaare plaatzen uit het Nieuwe Verbond, te toonen.
„ Maar die waren 'er niet. En over den zin der Plaatzen
„ uit het Oude Verbond, die men tot dat einde bijbragt,
„ verschilden de geleerden. Zulken, die zich zo vast hiel-
„ den aan de Predestinatie, voegde 't vervolgen allerminst;
„ want zo die grond hadt, moest immers elk koomen, daar
„ hij bescheiden was. Men wist ook wel, hoe bezwaarlijk
„ het Geregt deezer Stede, van het begin der tegenwoordige
„ Regeeringe af, hadt kunnen besluiten, om dieven ter dood
„ te verwijzen; en hoe de bedenkelijkheden daar over, na-
„ derhand, aanleiding gegeven hadden, tot het oprigten van
„ het Stads Tugthuis; en zou men nu zo ligt van doolingen
„ halszaaken maaken? Immers, was 't, onder ons, een alge-
„ meen gevoelen, dat men hier niemand eenig leed om zijn
„ geloof behoorde aan te doen: en dit gevoelen stondt op
„ het algemeen oogmerk van het aanneemen der wapenen,
„ 't verwerven van vrijheid van Godsdienst, en op herhaalde
„ verklaaringen der Gereformeerden. De Wethouderschap van
„ *Amsterdam* behoorde, ten minsten, in 't vervolgen niet
„ voorbeeriger te zijn dan die van andere Steden, op dat zy
„ niet scheene te treeden in de voetstappen der voorgaande
„ Paapsche Wethouderschap. Men bragt, tegen VOGELZANG,
„ in, dat hij zijne dooling niet slegts geloofde; maar ook
„ zogt voort te planten. Doch dit was natuurlijk, en ge-
„ schiedde ook door de Predikanten, en door elk, omtrent
„ het geene hij voor waarheid hieldt. Men zeide ook, dat
„ bij de Staaten besloten was, den man na den *Hage* te
„ doen voeren. Doch dit besluit scheen, naar 't goeddunken
„ van eenige Predikanten en Godgeleerden, doorgedreeven te
„ zijn, door eenige Leden, die deezer Stad niet gunstig wa-
„ ren, en waarschijnlijk diergelijk eene vervoering, tot hun-
„ nent, niet gedoogen zouden. Ook bleek, uit verscheiden
„ voorbeelden, en vooral uit de Ordonnantien op het heffen
„ der Convooijen en Licenten, en op het beveiligen van de
„ Zee, dat eenigen gaarne Wetten hielpen maaken, die zij

„ zel-

„ zelven niet dagten te houden. Veelligt, dagt men ook, „ in den *Hage*, dat de gantsche Regeering deezer Stad eens „ was, om VOGELZANG hard te handelen. Doch Burgemees- „ ter HOOFT kon niet goedvinden, dat men den man, tot „ bederf van zijne vijf kinderkens en van zijne zwangere „ huisvrouwe, in den *Hage* deede opsluiten. De Oud-Bur- „ gemeester, Doctor MAARTEN KOSTER, hadt, al voor elf „ jaaren, bij zekere gelegenheid, beweerd, dat de Overheid, „ in geloofszaaken, geen gezag altoos hadt over de onder- „ zaaten. Dat was ook, van 't begin des oorlogs af, be- „ weerd geweest. Was dit gevoelen goed geweest, toen 't „ ons tegenging, 't behoorde, met onzen voorspoed, niet „ ten kwaade veranderd te zijn. Uit het Geschrift der Ker- „ kelijken, in Maij laatstleeden overgegeven, was wel te „ zien, dat zij zogten te wege te brengen, dat niemand van „ andere gezindheid dan zij zijn verstand aan anderen zou „ mogen mededeelen: 't welk zij noemden, zijne dwaaling „ strooijen, en de Gereformeerden onrustig maaken en be- „ droeven. Dat zou eenigen schijn hebben, zo die menschen „ zelven van hunne dwaaling overtuigd waren. Doch zij „ hielden zich zo vast verzekerd, dat zij de waarheid ge- „ loofden en leerden, dat veelen hunner niet geschroomd „ hadden, zich, ten tijde der Spaansche Regeeringe, om 't „ voorstaan hunner Leere, aan den smartelijksten dood over „ te geeven. Zo men hun, nogthans, 't verspreiden hunner „ Leere beletten wilde, zou te bezien staan, met wat mid- „ delen? Zekerlijk, zou men zeggen, door de magt der „ Overheid, als men 't door geene onderrigtingen en ver- „ maaningen doen kon. Maar zou die magt zich regelen „ naar eenige wetten der Schriftuure? Of zou men eenige „ nieuwe Wetten en Plakaaten maaken, en die ten strengste „ zoeken uit te voeren? 't Laatste deedt FILIPS; doch wat „ won hij 'er mede? De zo genaamde Ketterij nam toe, en „ naa twintig of vijfentwintig jaaren moordens, wierp men „ 't Spaansche juk van den hals. VOGELZANGS gevangenis „ hadt Burgemeester HOOFT, in 't eerst, bekommerd, zo „ om de vreemdheid van 's mans gevoelen, als om dat hij „ zag, dat eenige Heeren zo hevig tegen hem waren. Doch

„ na-

„ naderhand bespeurende, hoe onvriendelijk de Predikanten
„ zich gedroegen tegen allen, die 't met hun niet eens waren;
„ ook hoe eenige vreemde Ledemaaten der Gereformeerde
„ Kerke, onlangs, zonder verlof van Burgemeesteren,
„ gegaan waren in de huizen der Mennoniten, om hen,
„ huns ondanks, over hun geloof moeilijk te vallen; schoon
„ die ijveraars, zeer wel wisten, dat de Mennonitische Vergaderingen,
„ door 't geheele Land, bij de Heeren Staaten
„ en Wethouders der Steden, geduld wierden; hadt hij niet
„ anders kunnen besluiten, dan dat de vervolging, eens begonnen
„ zijnde, allengskens voortstaan zou tot allen, die 't
„ met de Gereformeerde Kerke niet eens waren, en wien
„ nogthans zo veel gelegen lag aan 't wederstaan des Spanjaards,
„ als de allerbeste onder hen. Maar om deeze goede
„ lieden zo eng te bepaalen, als de Kerkelijken scheenen te
„ willen, hadt zijne Geuzerij nimmer gestrekt, en strekte 'er
„ ook nog niet toe. De Kerk genoot thans veel meer vrijheid,
„ dan zij, in den aanvang der beroerten, hadt durven
„ hoopen. Daar mede behoorde zij zich te vrede te houden.
„ Toen zogt men niemand de wet te stellen in geloofszaaken.
„ Waarom zou men 't nu doen? De zeden der andersgezinden
„ waren niet erger dan die der Gereformeerden, zo dat
„ men hen, ook om deeze reden, niet harder behoorde te
„ handelen. Redelijker, en voor 's Lands welvaart dienstiger
„ was het, dat men, volgende den ouden voet van Regeeringe,
„ niemand over Geloofszaaken moeilijk viele; maar
„ elkanders doolingen ten goede hielde, als koomende alleenlijk
„ ten laste van hem, dien ze bezwaarden. Dan zou
„ men eendragt in den Staat behouden, en elkanderen de
„ hand blijven bieden, in 't wederstaan van den algemeenen
„ vijand: daar, zo zij, die na nieuwe vervolging scheenen
„ te haaken, hunnen wensch verkreegen, het verval van den
„ Staat onvermijdbaar was." Ten besluite, verzogt de Burgemeester
„ dat niet op zijn persoon, maar op 't geene hij
„ gesproken hadt gezien mogt worden, en dat men alles in
„ opregtheid en zonder vooroordeel overweegen mogt; dan
„ zou, hoopte hij, God eene genadige uitkomst geeven, en
„ men de oude spreuk waar bevinden, *dat de onderlinge*
„ *verdediging de veiligste is.*"

Dit

Dit Vertoog hadt klem; want drie dagen daar naa wierdt over VOGELZANG een Vonnis geveld, volgens 't welk hij de Stad, en den omtrek van dezelve, eene mijl in 't rond, moest verlaaten; zonder daar weder binnen te mogen koomen, buiten verlof van mijne Heeren van den Geregte. Doch hij raakte, nog in het zelfde jaar, in hegtenis, in het regtsgebied van den Baljuw van *Kennemerland*. Terwijl hij te *Haarlem* gevangen zat, bragt men hem zo verre, dat hij, op den vijfentwintigsten October, eene bekentenis deedt, waar in hij verscheiden zijner gevoelens herriep, verklaarende „ dat God niet lichaamlijk was, gelijk een man; dat ADAM „ en EVA beiden Gods beeld gehad hadden, en niet ADAM „ alleen, en dat hetzelve bestondt in de heerschappij over de „ schepzelen; dat Gods Zoon eeuwig was, en dat de Va- „ der, de Zoon en de H. Geest, God zijnde, niet drie Go- „ den, maar één God waren; dat hij den Kinderdoop ook „ voor onegt plagt te houden, waarom zijn jongste kind „ nog ongedoopt was, doch dat hij het nu in de Gemeente „ wilde laaten doopen, zo ras hij zoude ontslagen zijn." Kort naa deeze bekentenis, leverde hij nog een geschrift over, in 't welk hij het bovengestelde met Schriftuurteksten en redeneeringen nader aandrong. Ook hadt hij de Wethouders en Leeraars ootmoediglijk verzogt, dat ze hem zijne voorgaande misdaad wilden vergeeven, en hem in gunst aanneemen. Met de uitgave van zijn boekie, het *Licht der Waarheid* getiteld, bekende hij zwaarlijk gezondigd te hebben, biddende God en alle menschen, wien hij daar mede hadt geërgerd, om vergiffenis. Veelen twijfelden, of VOGELZANG alle deeze bekentenissen en verklaaringen deedt uit overtuiging zijns gemoeds, dan uit min edele beginzelen. Zeker is het, dat de Baljuw van *Kennemerland* hem op vrije voeten stelde. Daarenboven verkreeg zijne huisvrouw van mijne Heeren van den Geregte van *Amsterdam* de vrijheid voor haaren man, om wederom binnen de Stad te mogen koomen. Wat 'er verder van hem geworden zij, is ons niet gebleeken.

Zie J. BRANDT, *Hist. der Reformatie*; *Justitieboek der Stad Amsterdam*.

VOIS, (ARY DE) gebooren te *Leijden*, in den Jaare 1641, door de Natuur tot eenen Kunstſchilder gevormd, genoot, volgens de beſchikking zijns Vaders, te *Utrecht* het onderwijs, eerst van den vermaarden KNIFFERT, en vervolgens dat van ABRAHAM VAN DER TEMPEL. Doch zijn kunstvermogen liet zich aan geene vaste regels van Leermeesters kluisteren. Hij nam eene eigen wijze van ſchilderen aan, die zeer in den ſmaak viel, en hem veel roems en toejuichinge deedt verwerven. Van een zeer taai geduld, of niet zeer vlug met het Penſeel moet hij geweest zijn, indien het waarheid zij, 't geen van hem verhaald wordt, dat hij dertien jaaren beſteedde aan een Schilderſtuk, verbeeldende DIDO en ENEAS op de Jagt, daar zij, van verre, het onweder zien opkoomen, 't welk de Zeehulken deedt ſtranden. Meestal viel zijn ſmaak op het ſchilderen van Landſchappen, met naakte beeldtjes geſtoffeerd. Vooral behaalde hij grooten lof met een Stukje, verbeeldende een Soldaat, zo natuurlijk en uitvoerig geſchilderd, dat het, naar het oordeel van zommigen, onder de ſtukken der beste Nederlandſche Meesters, eene plaats mag bekleeden. Door dit alles, en door zijn geregeld gedrag, verworf onze Kunstſchilder zo veel agtinge bij zijne medeburgers, dat, tot loon daar van, het huwelijk met eene Jonkvrouwe van goeden huize en aanzienlijke middelen, zijn gelukkig deel wierdt. Sints dien tijd leide hij zich minder toe op de Schilderkunst, en oeffende alleenlijk dezelve tot uitſpanninge of bijzondere liefhebberij. Zijn ſterfjaar is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VOLDER, (BURCHARD DE) een groot Wiskunſtenaar en ſchrander Wijsgeer, wierdt gebooren te *Amſterdam*, op den zeséntwintigſten Julij des Jaars 1643. Zijne Ouders waren JUSTUS DE VOLDER en MARIA LIEWELD, van middelbaaren rang in den burgerſtand, en beiden Leden van de Gemeente der Doopsgezinden. Volgens het ontwerp zijner Ouderen, zou DE VOLDER tot de beoeffening der Geneeskunde worden opgeleid. Vooraf, egter, genoot hij, aan het Doorluchtig

School

School in zijne Geboortestad, het onderwijs in de Wijsbegeerte en Wiskunst van de Hoogleeraaren ARNOLDUS SENQUENDIUS en ALEXANDER DE BRI. Toen vertrok hij na *Utrecht*, alwaar hij, op den achttienden October des Jaars 1660, tot de waardigheid van Meester in de Vrije Kunsten wierdt verheven. Vervolgens begaf hij zich na *Leiden*, om 'er zich, onder den Hoogleeraar FRANCISCUS DE LEE E SYLVIUS, in de Geneeskunde te oeffenen. Reeds te *Utrecht* hadt DE VOLDER blijken vertoond van zijne afkeerigheid van de heerschende Schoolsche Wijsbegeerte. Nog klaarder bleek deeze verheffing boven de aangenomene begrippen, ter gelegenheid als hij, op den derden Julij des Jaars 1664, den trap van Doctor in de Geneeskunde beklom. Zijne stellingen, *de Natura*, welke hij thans openlijk verdeedigde, waren tegen de begrippen der Aristotelisten, of Schoolgeleerden, rechtdraads aangekant.

DE VOLDER thans in zijne Vaderstad te rug gekeerd, geneerde zich met de werkdaadige oeffening der Geneeskunde. Onder andere bediende hij de behoeftige Leden der Remonstrantsche Gemeente. Intusschen wierdt de Wijsbegeerte van DES CARTES, onder andere in *Holland*, meer en meer bekend. Op het onderzoek der gevoelens van den vermaarden man leide DE VOLDER zich toe, met dien ijver en vorderingen, als zijnen naam naderhand beroemd maakten, en hem toen reeds der gunste van lieden van aanzienlijken rang aanpreezen. Een van deeze was de Heer JOANNES HUDDE, Schepen en Raad, naderhand Burgemeester van *Amsterdam*, en Bezorger van 's Lands Hoogeschool te *Leiden*. Want als, in den Jaare 1670, een Hoogleeraarsstoel, aan 't gemelde Hoogeschool, in de Wijsbegeerte ledig stondt, wierdt, inzonderheid op aanprijzing van den Heere HUDDE, het vervullen van denzelven aan DE VOLDER opgedraagen. Eéne zwaarigheid stondt hier tegen in den weg. Onze Geneesheer, gelijk wij boven aanmerkten, van Doopsgezinde Ouderen gebooren, hadt, tot nog toe, de Godsdienstige bijeenkomsten dier Gezinte gestadig bijgewoond. 's Mans bevoegdheid tot het openbaar Hoogleeraarampt wierdt, hierom, bij zommigen, in twijfel getrokken. DE VOLDER nam deeze zwaarigheid uit den weg, door zijne aanbieding, om bij de Walsche Gemeente te *Lei-*

den Lidmaat te willen worden; met de uitgedrukte verklaaring, nogthans, dat bij niemand eenig vermoeden moest oprijzen, alsof hij, door deezen stap, het Hoogleeraarampt hadt willen koopen, als willende hij, liever dan in zulk een vermoeden te vallen, de aangeboodene gunst van de hand wijzen. Deeze verklaaring vondt algemeenen bijval. DE VOLDER wierdt Lid, en vervolgens, tot algemeen genoegen, Ouderling der Fransche Gemeente.

Van toen af aan leide zich DE VOLDER, uit alle zijne vermogens, toe op het onderzoek en de voortplanting der *Cartesiaansche Wijsbegeerte*; om welke zo veel te meer smaaklijk te maaken en ingang te doen vinden, bij bevooroordeelde gemoederen, hij, van tijd tot tijd, zogt te doen opmerken, dat de, zo genaamde, nieuwe gevoelens niet geheel eene uitvinding der laatere tijden, maar sommige derzelven reeds bij de Ouden, zelf aan ARISTOTELES niet onbekend geweest waren. Nieuwsgierigheid niet alleen, maar de ongemeene bondigheid en klaarheid, waar mede onze Hoogleeraar zijne gevoelens wist voor te draagen, was de oorzaak, dat zijne openbaare en bijzondere Onderwijzingen eenen ongemeenen toeloop hadden.

Vreemd zal het, in den eersten opslag, luiden, dat door de Godgeleerde geschillen van dien tijd, deeze toeloop tot de lessen van onzen Wijsgeer, allengskens, voor een tijd, merkelijk verminderde. De Wijsbegeerte van DES CARTES wierdt, in dien tijd, meest gevolgd door de Gezinte der Godgeleerden in de Hervormde Kerk, welke men *Coccejaanen* noemt. Intusschen hing deezen de naam aan van mindere gezintheid omtrent het Huis van *Oranje*, dan eene andere Klasse van Godgeleerden, bij den naam van *Voetiaanen* bekend; welke, daarenboven, tot de oude Peripatetische of Schoolsche Wijsbegeerte overhelden. De aanzienlijkste en voordeeligste beroepen wierden, vooral naa de verandering van den Jaare 1672, aan de laatstgemelde opgedraagen. Van hier dat de *Voetiaansche begrippen*, als met welke het meeste gewin was te doen, aan de Hoogeschoolen den meesten ingang vonden; en de Wijsbegeerte van DES CARTES, welke DE VOLDER leerde, minder naavolgers hadt. Zo hoog liepen de verdeeldheden

heden tusschen de wederzijdsche aanhangen, dat 'er tusschen de Leerlingen van DE VOLDER en die van zijnen Amptgenoot, GERARD DE VRIES, die nog in de oude begrippen stondt, een geschil rees, 't welk tot daadelijkheden kwam; waar omtrent onze Hoogleeraar, in den Jaare 1674, genoodzaakt wierdt, zich bij 's Lands Staaten te verantwoorden.

In den Zomer van het straks genoemde jaar deedt onze Hoogleeraar eenen keer na *Engeland*. In dat Koninkrijk maakte, ten dien tijde, de *Proefondervindelijke Wijsbegeerte* reeds een aanmerkelijken opgang. Overtuigd van derzelver nuttigheid, deedt DE VOLDER, bij zijne wederkomst, den voorslag aan de Bezorgers van het Hoogeschool, om dezelve insgelijks hier te Lande in trein te brengen. Zo smaaklijk maakte hij dien voorslag, dat, op zijn verzoek, hem eene jaarlijksche somme van vierhonderd guldens, tot den aankoop van Wijsgeerige Werktuigen, wierdt toegestaan. Straks maakte hij eenen aanvang met het doen van Proeven; met dien gelukkigen uitslag, dat zijne Kollegien in den voorgaanden bloei hersteld wierden.

In den Jaare 1675 ontmoette onze Hoogleeraar eene eenigzins onaangenaame bejegening. Tot *Rector Magnificus* verkoozen zijnde, door den Akademischen Raad, hadt de Stadhouder Prins WILLEM DE III, deeze verkiezing goedgekeurd; doch herriep dezelve kort daar naa, en deedt dien aanzienlijken post aan eenen anderen opdraagen. De reden dier behandelinge was, meent men, om dat men DE VOLDER bij den Stadhouder, als niet zeer Prinsgezind, hadt weeten zwart te maaken: eene verdenking, onder welke de meeste Cartesiaanen van dien tijd lagen. In dat zelfde jaar hieldt DE VOLDER eene Lijkreden op SIGEBERTUS COEMAN, die te *Leiden* tot Hoogleeraar in de Regten beroepen zijnde, eer hij zijn Ampt aanvaard hadt, overleeden was. Veel lofs behaalde onze Wijsgeer met deeze Redevoering, als die geoordeeld wierdt, in sierlijkheid van stijl uit te munten boven de Opstellen zelf van veelen der zodanigen, die van de beschaafde Letterkunde opzettelijk hun werk maaken.

DE VOLDER, in den Jaare 1681, eene reize na *Frankrijk* gedaan hebbende, wierdt, kort naa zijne wederkomst van

daar, door het beleid van den Heere HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, Burgemeester van *Gouda* en Bezorger van het Leidsche Hoogeschool, tot Hoogleeraar in de *Wiskunde* aangesteld. In de Redevoering, met welke hij deezen post aanvaardde, betoogde hij de noodzaaklijkheid der vereeniginge van de Wiskunst met de Wijsbegeerte. Zedert maakte hij zijn werk om de Stellingen van den beroemden ISAAC NEWTON te onderwijzen. Op verzoek van zijne Leerlingen, maakte hij, in den Jaare 1690, eenen aanvang met de Wederlegging der *Censura* of Geesling der Cartesiaansche Wijsbegeerte van Bisschop HUET. Geduurende drie agtervolgende jaaren deedt hij eenige Stellingen, tegen den Franschen Bisschop, verdeedigen; doch tot eene volledige verdeediging der Cartesiaansche Wijsbegeerte kon hij niet besluiten.

In den Jaare 1697 ontving DE VOLDER vergoeding voor den hoon, hem achttien jaaren geleeden aangedaan. Met volkomene goedkeuring van Koning WILLEM DEN III, wierdt de post van *Rector Magnificus* van het Leidsche Hoogeschool hem opgedraagen. Het onderwerp der Redevoeringe, waar mede hij dien post nederleide, was over de kragt en het nuttig gebruik der Reden in de Weetenschappen. In het volgende jaar gaf DE VOLDER de *Cosmotheoros*, of *Waereldbeschouwer*, van wijlen den Heere CHRISTIAAN HUYGHENS in het licht. Hij voegde daar nevens eene Voorrede, met den Korten Inhoud op den kant van ieder afdeelinge. De Heer HUYGHENS hadt, daarenboven, bij Uiterften Wille, aan onzen Hoogleeraar aanbevolen, het doorzoeken van zijne naagelaatene papieren, met volkomene vrijheid, om daar van het licht te doen zien, 't geen hij zulks waardig zoude oordeelen: bespreekende hem, als een blijk van genegenheid en hoogagtinge, eene somme van duizend guldens. Het gevolg hier van was, de uitgave der *Opera Posthuma*, of *Naagelatene Werken*, in den Jaare 1703; de schrandere FULLENIUS, Hoogleeraar in de Wiskunde te *Franeker*, hadt hem daar toe de hand geleend. De doorwrogte Voorrede draagt getuigenis van de bekwaamheid der beide Hoogleeraaren. Vroeger hadt DE VOLDER den geleerden Engelsman, naderhand vermaarden *Londensche* Geneesheer GALE, met ongemeene staatelijkheid, tot Meester der

Vrije

Vrije Kunsten en Leeraar in de Wijsbegeerte aangenomen. De Redevoering, door hem, bij de plegtige gelegenheid, uitgesproken, is, naaderhand, door den Heer BOERHAVE in 't licht gegeeven.

De Amsterdamsche Burgemeester JOANNES HUDDE, boven vermeld, hebbende onzen DE VOLDER met zijne aanhoudende vriendschap vereerd, vertoonde hier van een blijk nog naa zijn overlijden, in den Jaare 1704 voorgevallen, door eene maaking van vijftienhonderd guldens. Niet lang daar naa, in den Jaare 1705, kreeg DE VOLDER eene ongesteldheid, die hem, op de minste beweeging, bloed deedt wateren. Dit maakte hem onbekwaam tot het waarneemen van openbaare en bijzondere lessen, en bragt hem in de noodzaaklijkheid, om van de Heeren Bezorgers ontslag te verzoeken van zijn Ampt; gunstig wierdt hem zulks toegestaan, met behoud van een Jaargeld van duizend guldens. In eene openbaare Redevoering, zedert door den druk gemeen gemaakt, bedankte hij voor die gunstige schikking, en deedt openlijk afstand van zijne waardigheid. In rust van openbaar onderwijs, doch geenzins van allen letter- en anderen arbeid, sleet hij dus het overschot zijner dagen. Hij overleedt op den eenëntwintigsten Maart des Jaars 1709, in den ouderdom van bijkans zesenzestig jaaren.

De Hoogleeraar DE VOLDER stondt bekend voor een getrouw liefhebber van zijn Vaderland en van deszelfs vrijheid. Hij was zeer edelmoedig en milddaadig jegens de armen; voorts nederig, en een geslagen vijand van alle uitwendige praalvertooning. Hij is nooit getrouwd geweest. Voor zo veel men hem niet konde beweegen tot het maaken van eenen Uitersten Wille, wierdt zijne naalaatenschap verdeeld tusschen eenige verre bloedverwanten.

Zie SOERMANS, *Academ. Register*; GRONOVIUS *Oratio Funebris in* B. DE VOLDER; J. LE CLERC, *Bibliotheque Choisie*, Tom. XVIII.

Volendam, gemeenlijk *Vollendam* genaamd, een bekende Visschersbuurt, aan den Zeedijk van de Zuiderzee, een klein half uur gaans van de Stad *Edam*, aan welker Regeering het plaatsje geheel onderhevig is. Men heeft 'er een Kerkje, 't welk, voor het overige de gedaante hebbende van een burgerhuis, alleenlijk door een klein spits Torentje zich als een Kerkgebouw vertoont. Verre de meeste Ingezeetenen der Buurt zijn Visschers, die, in de Zuiderzee, met zekere kleine Vaartuigen, Botters genaamd, ter neeringe vaaren.

Vollega, een Dorp, onder het Friesche Kwartier *Zevenwouden*, in de Grietenij van *Lemsterland*, in welke het den derden rang bekleedt, en, ondanks zijne geringheid, met de uitbuurt, drieënveertig Stemmen uitbrengt. In den omtrek vindt men zeer goede laage Hooilanden. Het plaatsje geniet eenigen bloei, door den veelvuldigen doortogt van binnenlands vaarende Schepen.

Vollenhoven, een Drostampt en Stad, in de Provincie *Overijssel*, aan de Zuiderzee, tusschen *Geelmuiden* en *Blokzijl*. In de eerste opkomst was het niet meer dan eene Sterkte of Kasteel, door GODFRIED VAN RHEENEN, Bisschop van *Utrecht*, die in den Jaare 1178 overleed, opgeworpen. Volgens het ontwerp des Kerkvoogds moest het dienen, om de invallen en strooperijen der *Friezen*, aan den kant der Zuiderzee, te beteugelen. Ook diende het Gestigt, 't eenigen tijde, tot eene gevangenisse voor zodanige Geestlijken, die zich aan zwaare misdaaden hadden schuldig gemaakt. Tot een eerlijker oogmerk verstrekte, vervolgens, het Gestigt, wanneer de Utrechtsche Bisschoppen, door de vermaaklijkheid der ligginge uitgelokt, 'er zich, nu en dan, een tijd lang kwamen verlustigen. Van toen af wierden, in den omtrek, huizen gebouwd, en groeide het getal derzelven, allengskens, tot eene tamelijke Stad aan; waar van de Plaats, in haare tegenwoordige gedaante, nog de overblijfzels vertoont.

Voll-

VONDEL, (JOOST VAN DEN) met regt genaamd de Duitsche VIRGILIUS, wierdt gebooren te *Keulen*, den zeventienden November 1588. Zijn Moederlijke Grootvader was PIETER KRAMEN, een Antwerpenaar, die mede onder de Brabantsche Poëeten van dien tijd een naam hadt. Deeze was met zijne Huisvrouw van de Mennonitische gezindheid, en wierdt onder de hardste vervolgingen, die toen plaats hadden, gevat, en opgebragt; maar ontvloodt het. Zijne Vrouw, op het uiterste zwanger, wierdt door den Markgraaf in de gevangenis geworpen, daar zij van schrik en ontsteltenis den arbeid op het lijf kreeg; maar wierdt op borgtogt van HANS MICHIELS, haaren Neef, en op zijnen hals, losgelaaten, of liever toegelaaten na huis te gaan, daar zij verloste, en haaren kraam uithieldt. Toen moest de Borg haar weder in de gevangenis leveren, of het met zijnen hals boeten: zij keerde dan weder derwaards, en wierdt ten vuure gedoemd. Haar gedagte Neef, HANS MICHIELS, vroeg, of men, door een haarer kinderen, met den Vader na *Keulen* gevlooden, door een Roomsch-Katholijk Priester te laaten doopen, haar niet zou kunnen redden? Het antwoord was; „ misschien ja". In die hoope ontbiedt MICHIELS een deezer kinderen in allerhaast van *Keulen* na *Antwerpen*; het kind, zijnde een Dogter, wierdt op de Roomsche wijze gedoopt, en kreeg bij den doop den naam van SARA, en de Moeder wierdt door veel voorbiddens, en onder sterke belofte van Roomsch-Katholijk te zullen worden, los gelaaten.

Deeze SARA begaf zich, naa eenigen tijd, met haare Moeder, na *Keulen*, en trouwde, huwbaar geworden zijnde, JOOST VAN VONDEL, een Hoedestoffeerder te *Antwerpen*, die mede een ijverig Doopsgezinde was, en insgelijks om de vervolging na *Keulen* was geweeken. Bij deeze huisvrouw won hij onzen vermaarden JOOST VAN VONDEL, of VAN DEN VONDEL.

Hij wierdt door zijne Ouders in den Mennonitischen Godsdienst opgetrokken, eerst te *Utrecht* en daar naa te *Amsterdam*, werwaards zijne ouders zich in gunstiger tijden begeeven hadden, om dat aldaar eene meerdere vrijheid van Godsdienst plaats hadt. Zij geneerden zich daar eerlijk, en met

goede winsten, in hunnen koophandel, waar van een blijk is, dat een hunner Zoonen, WILLEM, de Broeder van JOOST, middelen genoeg hadt, om in de Regten te studeeren, zich te *Orleans* tot Doctor te laaten promoveeren, en *Italie* te gaan bezien.

Nog zeer jong zijnde, begaf zich onze JOOST VAN VONDEL al aan het rijmen. In het eerst waren zijne rijmen plat en zenuwloos, schoon de deftige Ridder HOOFT daar evenwel al vonken in zag, daar dat gloeiende digtvuur naderhand uit zoude ontstaan, spreekende dus van hem in het Jaar 1601, toen de knaap pas dertien jaaren oud was.

„ En KOSTER, VONDELEN, BREÊRO, en VICTORYN,
„ Die nu al toonen wat zij eerlang zullen zijn."

In het Jaar 1610, het drieëntwintigste zijns ouderdoms, begaf hij zich in den egt met MARIA, dogter van HANS DE WOLF, een Keulenaar mede van Brabantsche afkomst; hij zette een Kousenwinkel op, maar liet de zorge voor dezelve voor zijne Huisvrouw opkoomen, zich geheellijk aan zijne liefhebberij voor de Digtkunst overgeevende.

Begrijpende, of liever voelende, dat hem de kennis van vreemde taalen noodig was, om zijne Liefhebberij, of eerder zijne Studie, de Digtkunst, met vrugt voort te zetten, begon hij met het Fransch te leeren; maar hij bevondt, dat de Fransche Schrijvers, die toen voor handen waren, hem van weinig, of geen dienst konden zijn. Even eens was het gevolg van de Logica, waar aan hij insgelijks oordeelde gebrek te hebben, om zijne redenen gelijkelijker te schikken, en de persoonen, die in zijne Digtstukken te pas mogten koomen, netter en geregelder, en dus bevalliger te doen spreeken; maar de Redenkundigen van dien tijd waren ganschelijk niet de lieden, welke hem tot deeze oogmerken behulpzaam konden zijn. Hij begaf zich dan tot het leeren der Latijnsche taal, daar zijne uitgegeeven overzettingen toonen dat hij vrij goede vorderingen in gemaakt heeft; hij liet zich eerst door eenen Engelschman in dezelve onderwijzen, en ging daar naa ten huize van eenen ABBAMA, een Vries, die hem

hem vlijtig onderregte: hij ruste niet, voor dat hij de taal redelijk verstondt. Door gestadige oeffening meer en meer vorderende, begon hij allengs de Latijnsche Poëten te leezen, te verstaan, en op hunne geestige en kragtige uitdrukkingen te letten.

In den Jaare 1620 vervie hij in eene lange en kwijnende ziekte, die hem meermaalen om den dood deedt wenschen; daar hij anders een doodvijand van was, gelijk wij in 't vervolg zien zullen. Maar in het volgende jaar weder wat bekoomen zijnde, viel hij op nieuws aan het digten, en men zag hem, in die edele kunst, van jaar tot jaar zo merkelijk toeneemen, dat hij zich zelven bijna niet meer geleek; waar toe zijne geduurige omgang met lieden van geboorte en kenners der kunst, die te zamen eene letterkundige vergadering hielden, als de Drost HOOFT, de Ridder LAURENS REAAL, en andere Digters, veel hielp, dewijl men in deeze vergaderingen de taal beschaafde, elkanderen zijne aanmerkingen over goede en kwaade, of gebrekkige plaatzen en uitdrukkingen in Schrijvers mededeelde, en regels omtrent de schikking der vaarzen en stukken beredeneerde en vaststelde.

In 1617 hadt hij de *Warande der Dieren* in 't licht gegeeven. En in 1620 gaf hij de *Helden Gods; Jeruzalems verwoesting, Treurspel; de Heerlijkheid van Salomon*, uit het Fransch van DU BARTAS, enz.

Hij volgde in het stuk van den Godsdienst de leer der Doopsgezinden; hij behoorde bijzonderlijk in de gemeente der Waterlanderen, en hadt het Diakenschap onder hen bediend. Maar in de verschillen der Remonstranten en Contraremonstranten koos hij de onderliggende partij, en verdedigde haar met zo veel ijver, dat hij daar door voor Remonstrantsch gehouden wierdt, hoewel men verzekert, dat hij nooit het H. Avondmaal met dezelven heeft gehouden; terwijl veelen egter sterk beweeren, en als eene onbetwistbaare waarheid opgeeven, dat hij zich van de Doopsgezinden tot de Remonstranten begaf, en daar toe geheellijk overging. Zeker is het, dat hij in het vervolg van zijn leven den Protestantschen Godsdienst heeft verlaaten, en tot den Roomschen is overgegaan, gelijk wij straks nader melden zullen. In deezen haatege-

gemelden Godsdienst is hij tot het einde zijns levens gebleeven, zijnde, gelijk in de Oudheden van Noordholland pag. 4. wordt gezegd, bekeerd door LEONARDUS MARIUS, Roomsch Pastoor te *Amsterdam*.

Terwijl hij het met de Remonstranten hieldt, gaf hij zijnen, zo bekenden *Palamedes*, of *de vermoorde onnozelheid*, uit; een stuk, 't welk een oneindig gerugt maakte in de Nederlanden, en zelfs buiten 's Lands. De volgende bijzonderheden, der optekeninge niet onwaardig, vinden wij, aangaande het veel gerugts maakend voorval, vermeld.

Men weet, dat, met het zo even genoemde Toneelstuk, het lotgeval van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD bedoeld wierdt. Volgens zommigen zou de Heer ALBERT KOENRAADSZ VAN DER BURG, Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, onzen Dichter daar toe de eerste aanleiding gegeeven hebben. Als VONDEL hem daar op te gemoet voerde, *dat het nog geen tijd was*, zou de andere daar op hernomen hebben, *Maak het dan op eenen anderen naam*. Uit welk zeggen VONDEL aanleiding genomen hadt, tot het ontwerpen van zijnen *Palamedes*; van welken de Ouden verhaalen, dat hij, onder voorwendzel van geld van den vijand genooten, en het oog derwaarts gewend te hebben, door beleid van AGAMEMNON en ULYSSES, van kant geholpen wierdt; 't welk, naar het oordeel van VONDEL, met het geval des Advokaats genoegzaame overeenkomst hadt, om 'er zijn Stuk op te bouwen. Men verhaalt, dat terwijl de Dichter met zijnen *Palamedes* bezig was, het gerugt zich door de Stad verspreidde, dat Prins MAURITS, die in het Spel eene voornaame personadje zijn zoude, op sterven lag. VONDELS huisvrouw, zulks vernomen hebbende, riep straks aan den Trap, die na zijne Kamer leidde, *Man! de Prins legt en sterft*; 't welk hij straks beantwoordde met te zeggen: *Laat hem sterven; ik belui hem vast.* Nog in het zelfde jaar van 's Prinsen overlijden, kwam het Treurspel, met 's Dichters eigen naam aan 't Voorhoofd, in het licht.

Ondertusschen liep 's Dichters doelwit te duidelijk in 't oog, dan dat hem, over zijn Stuk, niet eenige moeite zoude wedervaaren. Het Boek wierdt eerlang opgehaald, en de Ma-

Maaker aangeklaagd. VONDEL zelve plagt, zedert, te verhaalen, dat de Prokureur-Generaal hem in *'s Hage* zogt te regt te stellen; dat ADRIAAN PAUW, Pensionaris der Stad, Zoon van den Burgemeester REINIER PAUW, een der Regters van OLDENBARNEVELD, daar toe hadt geraaden; doch dat zulks inzonderheid door de kloekmoedigheid van den Burgemeester DIDERIK BAS, op de voorspraak van den geweezenen, onlangs ontslagenen Schepen HERMAN VAN DE POLL, was agter gebleeven. Ook verhaalt men dat de Schepen ANDRIES BICKER den genoemden Pensionaris PAUW zou te gemoete gevoerd hebben: *Als men onze burgers na den Hage wil voeren, wat hebben dan wij hier te doen?*

Geduurende deeze raadpleegingen was VONDEL geenzins buiten vreeze, maar bekroop hem zulk een angst, dat zijn huis hem te benaauwd wierdt. Eerst zogt hij dan eene schuilplaats bij zijnen Zwager HANS DE WOLF; doch als deeze hem weigerde te herbergen, nam hij de toevlugt tot LAURENS JOOSTEN BAAKE, die hem met opene armen ontving, en hem ter wijkplaatze aanwees zijne Hofstede in de *Beverwijk*, bij den naam van *Scheibeek* nog heden bekend. Naa drie of vier dagen schuilens, verstaan hebbende dat van het vervoeren na *'s Hage* niet meer gesproken wierdt, kwam hij wederom ten voorschijn.

Vervolgens wierdt VONDELS zaak voor Schouts Rolle gebragt; hier zaten, als Schepenen, ALBERT KOENRAADSZ BURG, die VONDEL tot het dichten van het Treurspel hadt aangespoord, en ERNST ROETERS. Deeze, in begrip verschillende, bragten de zaak voor den vollen Bank van Schepenen; doch deeze waren ook niet eensgezind. Naar het voorbeeld van den Schout JAN TEN GROOTENHUIS, die den Dichter alleenlijk ten laste leide, *dat hij, in zijn Treurspel, dingen gezegd hadt, die hij hadt behooren te zwijgen*, neigden ook de meeste Schepenen tot zagtheid. Maar de Vice-President Schepen, JAN GYSBERTSZOON DE VRIES, verneemende dat de meesten geneigd waren om VONDEL niet aan het lijf te koomen, maar met eene geldboete vrij te laaten, bragt als zijn gevoelen uit deeze dreigende woorden: „ VAN VONDEL zou „ 't niet doen, indien ik met het regt begaan mogt." Welk

zeg-

zeggen, op dat wij dit in 't voorbijgaan aanmerken, den vluggen Dichter tot eenen grondslag diende, om 'er naderhand, voor den strenggezinden Schepen, het volgende Grafschrift op te bouwen.

„ Hier ligt Jan Gijsbregtszoon. Tree zagt, gij zoudt hem (zeer doen.
„ Mogt hij met 't regt begaan, van Vondel zou 't niet (meer doen.

Het Vonnis, bij de meerderheid geslagen, hieldt in, eene boete van driehonderd guldens; welke de voor iet ergers beduchte Dichter gewillig betaalde. Het Treurspel *de Palamedes*, dat slegts gedeeltelijk was opgehaald, was binnen weinige dagen uitverkogt. Men wil dat het Stuk, binnen weinige jaaren, dertigmaalen gedrukt wierdt. Doch 't liep aan tot in den Jaare 1665, eer men het openlijk vertoonde.

In het Jaar 1625 verviel hij in eene diepe en mijmerende zwaarmoedigheid, daar geene kennelijke reden voor was; maar die hem tot alle bezigheden onbekwaam maakte: zo dat hij dikwils betuigde, zich niet meer te kunnen herinneren hoe een vrolijk mensch gesteld ware. Maar deeze ongesteldheid verminderde met der tijd, en allengs keerde de Dichter tot zijne voorige bezigheden weder, en liet zich in het Grieksch onderwijzen.

In het Jaar 1626, of 1627, schreef hij onder andere Hekeldigten het bekende *Hanekot*, daar hij den Kerkenraad van *Amsterdam*, over het uitwerpen van den Predikant CORNELIS HANEKOP, als Haanen met scherpe spooren, vinnig doorstreek. Van dien aart was ook zijn lied van *Reintje de Vos*, het welk den Burgemeester REINIER PAUW te dier tijd scherp stak. Inzonderheid waren de driftige of heerschzugtige Kerkelijken veeltijds de voorwerpen zijner berisping. Hier in hadt hij een bijzonder vermaak, en hier in wierdt zijn geest op eene bijzondere wijze vlug en levendig, gelijk hij eens aan een vertrouwd vriend erkende.

In

In het Jaar 1628 reisde hij na *Denemarken*, en van daar na *Zweeden*, daar hij te *Gottenburg* ook eene proef van zijnen Dichtgeest gaf, waar in hij den Koning GUSTAVUS voorspelde, dat hij het Roomsche Rijk, of den Keizer, met oorlog zoude aantasten, met zijne hoeve op der Oostenrijkeren heupe trappelen, en *Rome* in groote benaauwdheid brengen; het welk in het derde en vierde jaar daar naa inderdaad geschiedde. Dit vers wierdt onder des Dichters andere stukken gedrukt, met den naam van *Orakel*; schoon hier, in die hoedanigheid, eene zeer wezenlijke omstandigheid aan ontbrak, namelijk dat het Slot niet vervuld wierdt, en dat de Koning in het midden zijner overwinningen kwam te sterven. Op deeze reize schijnt nog eene andere bijzonderheid voorgevallen te zijn, welke wij straks melden zullen.

Het Jaar 1630 was vrugtbaar in Hekeldigten; hij gaf 'er onder anderen, doch zonder naam, twee uit, die boven alle de kroon spanden, namelijk *de Harpoen*, die de Kerkelijken op hun zeer trapte, en *de Roskam*, die het op verscheiden Leden van de Regeering geladen hadt. Maar niets was sterker dan zijn zogenaamd *Decretum horribile* of zijn *gruwel der verwoesting*, in het Jaar 1631, uitgegeeven, waarin hij de leere der Verwerping ijverig, en in de allersterkste uitdrukkingen, voorstelt en te keer gaat. Omtrent deezen tijd en eenige jaaren daar naa werkte hij ook aan een Heldendigt, 't welk hij voor hadt in twaalf boeken af te maaken, en 'er den tijtel van CONSTANTYN aan te geeven, dewijl die Keizer daar de held van was; maar de dood zijner Huisvrouw benam hem allen lust om het te vervolgen, hij verscheurde zelfs het geen hij daar van in gereedheid hadt.

Omtrent het Jaar 1638 hadt hij een Treurspel gemaakt van MESSALINA, Gemalin van Keizer CLAUDIUS, en haar uitzinnig huwelijk met SILIUS; 't geen al gerolleerd was, of waar van de rollen onder de Comedianten reeds verdeeld waren, doch het welk om een eenvoudig toeval agter bleef. Toen namelijk de Toneelspelers, in het bijzijn van den Dichter, de rollen voor de eerste maal naar gewoonte lazen, om te weeten of elk zijn rol verstondt, vondt men eenigen, die den inhoud van het Treurspel niet konden vatten, om dat zij zich geen denk-

denkbeeld konden maaken, hoe eene Keizerin tot zulk eene dolle buitenſpoorigheid konde vervallen van eenen Raadsheer te willen trouwen. De Poëet hen dit onder het oog willende brengen, zeide meer eenvoudig dan voorzigtig: het is even eens of zodanig een Prins, welken hij noemde, een zot was, en de Prinſes, terwijl hij ergens na toe gereisd was, met dien Raadsheer wilde trouwen. Om deeze gelijkenis wierdt eerst gelagchen; maar daar na begonnen eenige domme en losſe Toneelſpelers in hunne drinkgelagen tegen malkanderen te zeggen, „ Zou dat ſpel niet geheel op dien „ Prins.... ſlaan? misſchien is CLAUDIUS die Prins, MESSA„ LINA zijne Prinſes, en SILIUS zulk een Heer,...." welken zij, onder andere Grooten, die de gemelde Prinſes na zekere Stad verzelden, dwaazelijk uitkipten. Deeze praat kwam den Regenten ter ooren, en dezelve weigerden een ſpel te laaten ſpeelen, 't welk zo ſchendig misduid wierdt, en dus, hoe onſchuldig ook, aanleiding tot veel onrust zou kunnen geeven. Waarop VONDEL, die zijnen onnozelen misſlag te laat bemerkte, de rollen van de drie ſpeelers, die de voornaamſte perſonadien daar in vertoonen zouden; als die van MESSALINA, SILIUS en NARCISSUS, te rug eischte, onder voorwendzel van daar iets in te willen veranderen; 't geen hij deedt, om te voorkoomen, dat men het ſtuk niet door den druk gemeen mogt maaken. De papieren verkreegen hebbende, offerde hij dezelve aan de vlamme op, en beletté dus het vervolg deezer zaake.

Onder andere ſtukken, die in het Jaar 1639 te voorſchijn kwamen, was het Treurſpel *de Maagden*, 't geen men, ten opzigt van de kunst, met groote agting beſchouwde, maar waar in men zag, dat hij na de gevoelens der Roomſchen begon over te hellen; het geen hij welhaast in andere zijner Dichtwerken ten vollen openbaarde. Men wil, dat dit hier door veroorzaakt wierdt, om dat hij het oog op eene welgegoede Weduwe van de Roomſche gezindheid hadt laaten vallen, en anders geen kans zag om haar te overreeden. Hij bereikte zijne oogmerken hier in egter niet, en ging tot de Roomſche Kerk over, zonder dat het huwelijk, daar hij na ſtondt, voortgang hadt; maar hij ijverde zo ſterk voor

zijne

zijne nieuwe leer, dat hij die bij alle gelegenheden met zijne pen ten dienste stondt, en zelfs ijverde om Proselijten te maaken, en anderen tot zijn tegenwoordig geloof over te haalen. Waar van tot een voorbeeld kan strekken een klein briefje, dat hij den Drost HOOFT schreef, wiens vriendschap jegens hem, door zijnen overgang tot den Roomschen Godsdienst, een weinig verkoeld was. Het zelve luidde aldus. „ Ik „ wensch CORNELIUS TACITUS" (de Dichter bedoelt hier den deftigen Overzetter van dien schranderen en staatkundigen Schrijver, en zoekt ongetwijffeld door dit bovenschrift zijne gunst te winnen,) „ een gezond en zalig nieuw jaar; en „ dewijl hij mij zijne Geuze tafel verbiedt om een onnozel „ *Ave Maria*, zal ik somtijds nog een *Ave Maria* voor „ hem leezen, op dat hij sterve zo devoot Katholijk, als hij „ zich toont devoot Politiek." Hoe men hier mede overeen kan brengen het antwoord, het welk men verhaalt, dat hij gaf op eene berisping, dat hij zo dikwijls van den eenen tot den anderen Godsdienst overging: „ Die beesten dijen best, „ die vaak van weij veranderen!" zie ik niet al te wel. Dit gelijkt naa spotternij; en 't is evenwel zeker, dat zijn ijver voor zijne nieuw aangenomen leer, bijna in alle zijne volgende Poëzij, tot walgens toe doorstraalde, en maakte, dat hij op veele plaatzen nu met den nek wierdt aangezien. Ook kon hij zich niet onthouden van deeze drift derwijze toe te geeven, dat hij, in zijn Treurspel van MARIA STUART, de verfoeijelijke misdaad van overspel en het vermoorden van haar Gemaal HENRIK DARLEY lochende, haar huwelijk met den moorder BOTWEL verschoonde, en de Koningin ELIZABET voor eene andere HERODIAS uitkreet, en met de vuilste verwen afmaalde; waar over hij in eene boete van honderd en tagtig guldens verweezen wierdt.

Wij hebben gewag gemaakt van veele Hekeldichten van VONDEL, waar mede hij niet missen konde zich veele vijanden te maaken; maar niet tegenstaande hij ook veele treffelijke Lofdichten op en aan Heeren, en Vorsten, en groote Personadien heeft gemaakt, vindt men niet dat hij daar veele uitsteekende vereeringen voor heeft gekreegen. Wonderlijk vondt hij zich vooral in zijne verwagting bedroogen, wan-

neer hij zijne *Altaar-geheimenissen*, een werk, 't welk hij als een Zoenoffer aan de Roomsche Kerk ontworpen hadt, naa dat hij tot haare gemeenschap was overgegaan, den Aartsbisschop van *Mechelen* opdroeg. Met alle nedrigheid belijdt hij aan dien Kerkvoogd, in het begin zijner Opdragt, „ dat „ hij bijna in alle Christen gezindheden hadt omgedoold, „ doch eindelijk in den schoot der Kerke was geraakt, en „ het Katholijk geloof hadt aangenoomen; gelijk zulks bleek „ uit dit zijn werk, dat hij met alle nederigheid en onder- „ werping nederlag aan de voeten van zijne Hoog Eerw:, „ in die hoope, dat het haar eenig genoegen zoude geeven „ enz." Hier van zondt onze Dichter een exemplaar, sierlijk gebonden, met een brief van zijne hand, aan den Aartsbisschop over; ongetwijffeld met de streelende hoop van eene aanzienlijke belooning, alzo hij toen ter tijd al vrij wat aan lager wal, gelijk men zegt, geraakt was. Maar deeze Prelaat, niets minder dan een man van smaak of kenner der Poëzij, verzuimde, hoe heerlijk het stuk in zich zelven mogt wezen, den behoeftigen Dichter, in zijn blaakend verlangen, te voldoen. VONDEL hier over met reden onvoldaan, moest egter deeze kleinagting des Aartsbisschops een tijd lang verkroppen, zonder daar iets aan te kunnen doen, tot dat hij eindelijk gelegenheid vondt of maakte, om eene reize na *Brussel* te doen. Men zegt, dat dezelve voornaamelijk bedoelde, om eenige schulden, welke hij daar nog uitstaande hadt, te gaan invorderen; waar toe zijn voorneemen, om den Aartsbisschop te spreeken, waarschijnlijk zal hebben medegewerkt; vast gaat het ten minsten, dat hij van *Brussel* na *Mechelen* trok, om aldaar den Kerkvoogd een bezoek te geeven. Hij begaf zich, des morgens naa zijne aankomst, straks na 't Hof, alwaar hij, zich door een Kamerdienaar hebbende doen aanmelden, zijn bedoelde wit in zo verre beschoot, dat de Aartsbisschop hem straks tot zich deedt koomen. VONDEL werpt zich vóór zijne voeten neder, met omtrent de zelfde ootmoedige belijdenis zijner omdoolinge in verscheiden gezindheden des Christendoms, doch dat hij nu door Gods genade was gekoomen in den schoot der waare Kerke, het regte middelpunt van de eenigheid des geloofs: waarom hij

dan ook zijne digtkonst hadt te kost gelegd, om het Hoofdartijkel des Katholijken geloofs voor te staan en te bevorderen, en dat hij, de vrijheid gebruikt hebbende, om dit zijn werk met de diepste nederigheid aan zijn Hoogwaarde op te draagen, hoopte, dat het dezelve zo wel ten aanzien der berijminge, als der stoffe, eenig genoegen hadt gegeeven enz. De Aartsbisschop, onbedreeven, gelijk gezegd is, en zonder smaak, antwoordde den Dichter in zijne onkunde en ongevoeligheid. „ Wat zal ik au zeggen, Heer VONDEL, „ van au werk en rijmerij? 't Gaat al wel, 't gaat al wel; „ maar gij bent nog op verre zo goed niet als CATS; maar „ beij wat, ik zal au een vereering doen." Hierop gaat de Prelaat na binnen, en koomt fluks weder bij den Dichter met eene opgerolde schilderij, die zijn Hoogwaarde laat ontrollen, en zegt tot VONDEL: „ Daar doe ik au een present „ van een schoon Autaarstuk van RUBBENS penseel." VONDEL, den naam en waarde van dien Nederlandschen Apelles wel kennende, neemt een ootmoedig afscheid van den Aartsbisschop, wonder wel in zijn schik met dit geschenk, hoewel doodelijk getroffen door de bovengedagte vergelijking, en koomt thuis. Den Liefhebberen te *Amsterdam* zijn schoon Autaarstuk, het welk hij in zijne gedagten ten minsten duizend of meer Dukaaten waardig schatte, met allen spoed vertoond hebbende, wordt het straks voor eene Copij gekeurd, omtrent zeventig of tagtig guldens waardig.

Het blijkt wel dat VONDEL een man van goeden doen is geweest, maar hij heeft in zijnen ouderdom van zeventig jaaren gevaar van gebrek geloopen, en is in 't Jaar 1658 door toedoen van den Heer CORNELIS VAN VLOOSWYK, en den Magistraat van *Amsterdam*, met eene bediening in de Bank van Leening, zeshonderd en vijftig guldens jaarlijks opbrengende, begiftigd. „ Indien wij Heidenen waren geweest, „ zegt JUSTUS VAN EFFEN, zouden wij den grooten Man „ een Standbeeld hebben opgeregt; nu heeft hij onder ons, „ in zijnen bekrompen staat, naauwelijks een gering bedieningje „ kunnen verwerven." Wat dien bekrompen staat ondertusschen betreft, hier omtrent dient geweeten, dat hij door de verkwistingen en ongeregeldheden van zijn Zoon in die be-

naauwdheid gebragt is, en dat hij om deszelfs fatzoen op te houden, wel veertig duizend guldens, of daar omtrent, voor hem heeft betaald. Toen deszelfs dwaaze verkwisting egter niet ophieldt, hadt de Vader eindelijk het verdriet van hem door dwang na *Oost-Indien* te moeten zenden, op welke uitreize hij stierf.

Terwijl hij de straksgedagte bediening in de Lombaard hadt, liet hij zijne digtoeffeningen niet naa. Misschien dat hem het boekhouden, (het geen men zelfs zegt, dat hij zomtijds, het zij uit een weeligen Geest, het zij, zonder daar om te denken, in vaarzen deedt,) de geheele week door niet aanstondt, te meer om dat dit hem verpligtede om de Heeren Opzieneren van Stadswegen, met ongedekten hoofde, ten dienst te staan; het zij de gemelde of eenige andere reden daar de oorzaak van geweest zij, vast gaat het, dat hij veeltijds zijn ampt verzuimde: weshalven gemelde Heeren besllooten hem zijne bediening te ontneemen, het geen ook geschiedde; maar door de voorspraak van den Heer VAN POLSBROEK, Burgemeester REINST, en VLOOSWYK, behieldt hij het jaarlijks inkoomen, daar VONDEL wonder wel medê in zijn schik was, dewijl hij toen leeven konde, zonder dat hij zijn tijd buiten zijne geliefde digtoeffeningen verloor.

In het Jaar 1665, (derwijze waren nu de tijden veranderd,) wierdt zijn *Palamedes* tot drie reizen toe te *Amsterdam*, en te *Rotterdam* in het Jaar 1663 eens, openlijk gespeeld. In het laatst maakte hij nog eenige bijschriften op het verfoeijelijk ombrengen van de Heeren JOHAN en CORNELIS DE WIT. BRANDT getuigt in zijn leeven, dat hij VONDEL in het Jaar 1676, het negenëntachtigste jaar zijns ouderdoms, nog eenige geschreevene gedichten zonder bril heeft zien leezen. De *Vertaalde herschepping van* OVIDIUS gaf hij in zijn vierentachtigste jaar uit. Hij hoorde ongaarne van den dood spreeken. Op een tijd, dat hij zijn Zoons-zoon WILLEM in de kist zag leggen, zeide hij tot zijne Dogter ANNA. „ Wat „ is de dood eene leelijke Preij! daar legt nu die schoone „ Jongeling, en is een lijk dat verrot." Op een anderen tijd zeide hij tot zijn Nigt AGNES BLOK. „ Ik heb geen zin

„ in den dood." Toen zij hem nu vroeg; hebt gij wel zin in het eeuwig leeven? antwoordde hij: „ ja, daar heb ik „ wel lust toe, maar ik wilde daar wel zonder sterven na „ toe vaaren als ELIAS." Op het laatst zijne verzwakking voelende, zeide hij tegen haar: „ Bid voor mij, dat God „ mij uit het leeven haale." Daarop vroeg zij, wilt gij dan nu, dat die leilijke Prelj koome? Hij weder daarop: „ of ik „ al langer wagte, de wagen van ELIAS zal toch niet koo- „ men." Eindelijk stierf hij den vijfden Februarij des Jaars 1679 te *Amsterdam*, in den ouderdom van eenënnegentig jaaren, twee maanden en 19 dagen: naadat hij op zijn doodbedde naar de wijze der Roomsche Kerk was beregt. Hij wierdt op den achtsten derzelver maand in de Nieuwe Kerk begraaven, en gedraagen door veertien liefhebbers van de Dichtkonst.

Men ziet niet verre van het Choor in de Nieuwe Kerk, na de Damdeur toe, de Grafstede van JOOST VAN VONDEL, doch zonder Grafschrift, niettegenstaande een groot getal Lijkdigten van ANTONIDES, VOLLENHOVEN, OUDAAN, enz., tot zijne gedagtenis en lof gemaakt, hem ten toon voeren, en betreuren als den grootsten Dichter van zijne Eeuwe, in alle deelen der konst uitmuntende. Maar omtrent drie jaaren naa zijnen dood heeft de Wel Edele Groot Agtb. Heer JAN SIX, *Heer van Wimmenum en Vromade*, Burgemeester en Raad der Stad *Amsterdam*, dit Tijdvaars op zijn Graf laaten houwen.

VIr Phoebo et MUsIs gratVs VondeLIVs hIC est.

dat aldus vertaald is.

Hier rVst Van VonDeL hoog belaarD
ApoLLo, en zIIn Zangberg VVaarD.

Naderhand heeft men in de Jaaren 1771 en 1772 een ander Gedenkstuk voor VAN VONDEL vervaardigd, bestaande in eene zwarte Marmeren Urne met wit Lofwerk, op een Pe-

 destal,

destal, geplaatst in eene Nis, welke men in de Pilaar bij het Graf heeft uithouwen. Aan den voet van het gemelde monument leest men enkel den naam VAN VONDEL, als boven alle lofspraken verheven. Dit werk is door eenige Liefhebbers bekostigd.

Men verhaaldt, dat hij, in zijnen hoogen ouderdom zich naauwelijks meer kunnende verwarmen, dit Grafschrift in een vrolijke luim op zich zelven maakte, en zijne vrienden al boertende belastede op zijne Zerk te plaatzen.

„ Nu stierf VAN VONDEL zonder rouw,
„ Want hij stierf van enkele kou.

Doelende op zijnen bekenden afkeer tegen den dood, welken hij nu vaaren liet, om dat met de leevenswarmte al zijn vermaak weg was.

Zie G. BRANDT, *Vondels Leven*, HALMA, HOOGSTRATEN, enz.

REGIS-

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER L—Von.

DEEL XXII.

Aaaaaaaa 4 Lei-

Lunen-

DEEL XXIII.

Mes-

Mijn.

Nij-

Os-

DEEL XXIV.

Pluij-

Rein-

Rot-

DEEL XXV.

DEEL XXVI.

S.

Schel-

DEEL XXVII.

Smon-

DEEL XXVIII.

Tromp

DEEL XXIX.

Vel-

